

საჯარო სამართლის იურიდიული პირი
ზოოლოგიის ინსტიტუტი

დოღობერიძე ლანა

შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების
(Coleoptera: Rhynchitidae, Attelabidae, Apionidae, Nanophyidae,
Dryophthoridae, Curculionidae)
ფაუნისტურ - ეკოლოგიური გამოკვლევა

ბიოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის
სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ა

03. 00. 08. ზოოლოგია

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ავთანდილ ჭოლოკავა -
ბიოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

თბილისი
2006

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შესავალი;

თავი 1. შიდა ქართლის ბარის მოკლე ფიზიკურ - გეოგრაფიული დახასიათება;

თავი 2. შიდა ქართლის ცხვირგრძელების ფაუნის შესწავლის ისტორია;

თავი 3. მასალა და მეთოდოლოგია;

თავი 4. შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების ანოტირებული სიის ანალიზი;

თავი 5. შიდა ქართლის ბარში 2002-2003 წწ. ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რიცხოვნობის დინამიკა თვეების მიხედვით და მათი პროცენტული შეფარდება სახეობათა საერთო რაოდენობასთან;

თავი 6. შიდა ქართლის ბარში საველე სამუშაოებისათვის გამოყოფილ სტაციონარებზე 2002-2003 წწ. გამოვლენილი ცხვირგრძელა ხოჭოების – რიცხოვნობა სტაციონარებში, სტაციონარებს შორის საერთო სახეობები და მათი მსგავსების კოეფიციენტები;

თავი 7. შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების ზოოგეოგრაფიული ანალიზი;

თავი 8. ცხვირგრძელების კვებითი კავშირები და სამეურნეო მნიშვნელობა;

დასკვნები;

ლიტერატურა ;

დანართი - შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების ანოტირებული სია;

შესავალი

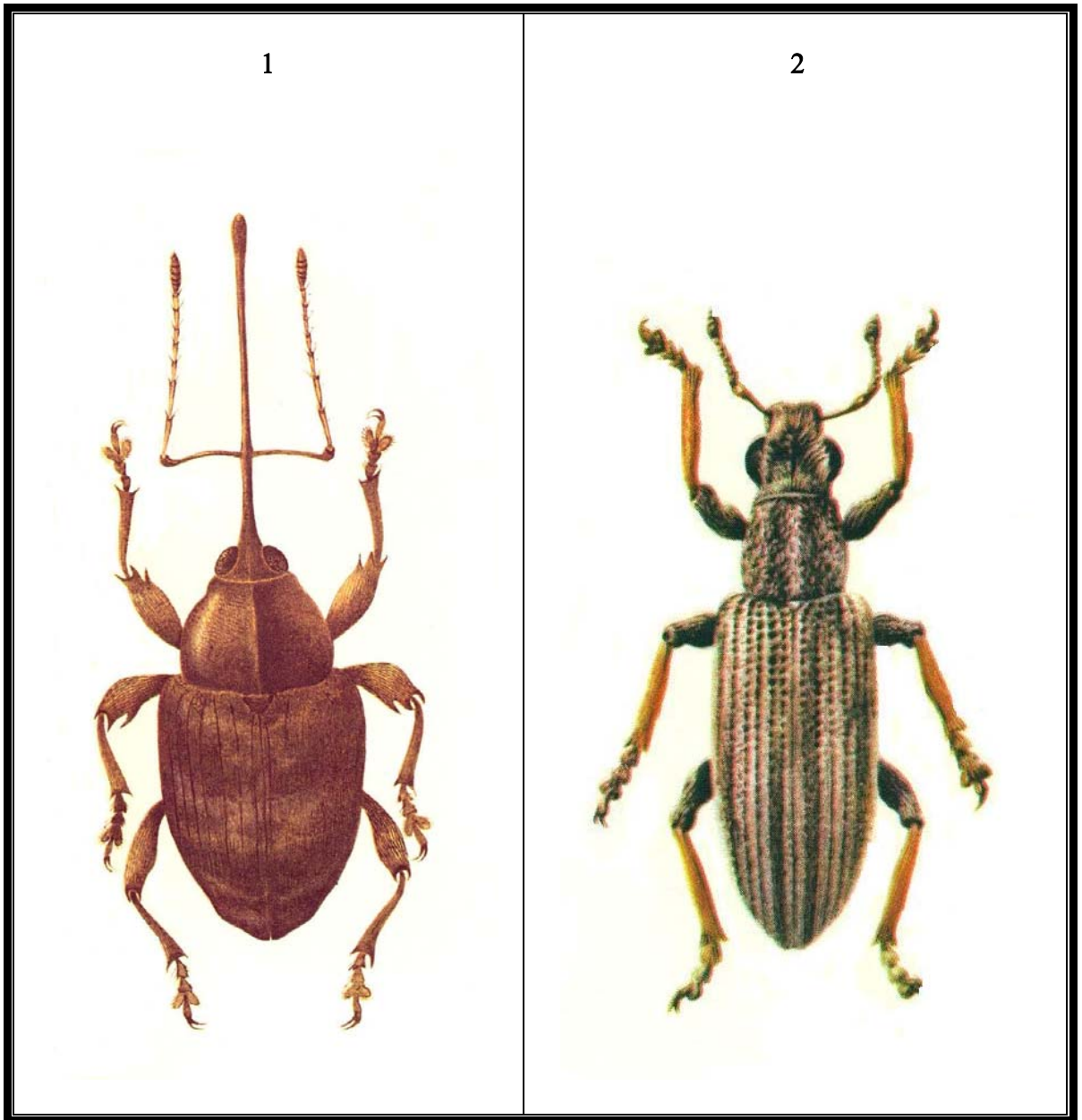
ცხოველთა სამყაროს ათვისების, დაცვისა და რეკონსტრუქციის ბიოლოგიურ საფუძვლების დამუშავება, უპირველეს ყოვლისა დაკავშირებულია ამა თუ იმ რეგიონში მათი ცალკეული ჯგუფის ყოველმხრივ შესწავლასთან. განსაკუთრებით იგი მნიშვნელოვანია ცხოველთა იმ ჯგუფების შესწავლასთან დაკავშირებით, რომლებსაც აქვთ, როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული მნიშვნელობა და დიდ ბიოლოგიურ როლს ასრულებენ, როგორც ბუნებრივ ბიოცენოზებში, ისე აგროცენოზებში. ასეთი გამოკვლევების დროს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ცხოველთა ამა თუ იმ ჯგუფის ბიომრავალფეროვნების შესწავლას, სასარგებლო და მავნე ფორმების გამოვლენას, ბიოცენოზებში მათ თვისობრივ და რაოდენობრივ შეფარდებას, დინამიკას წლის სეზონების ან უშუალოდ თვეების მიხედვით და რეგიონის რეზერვაციებში მათი ფორმირების საკითხებს გარემო პირობათა კომპლექსისა და ანტროპოგენური ფაქტორების გათვალისწინებით. ასეთი გამოკვლევები ცხოველთა მოსახლეობის მოსალოდნელი ცვალებადობის პროგნოზის საფუძველია, რაც აუცილებელია სასარგებლო ფორმების დაცვისა და მავნე სახეობების წინააღმდეგ ბრძოლის ინტეგრირებული ღონისძიებათა მეცნიერული საფუძვლების დასამუშავებლად. ამასთან, ცხოველთა ჯგუფის ეკოლოგიურ-ფაუნისტური კვლევებისას, ისეთი თეორიული საკითხების დამუშავება, როგორცაა თითოეული სახეობის არეალისა და არეალის ტიპზე დაყრდნობით სახეობათა და მათი გენეტიკურად ახლო მდგომი ჯგუფების ზოოგეოგრაფიული რაობის გარკვევა, წარმოადგენს ცხოველთა სამყაროს დედამიწაზე განსახლების საერთო კონცეფციის ფორმულირების საფუძველს.

წინამდებარე ნაშრომი ეხება მწერების ერთ-ერთი უდიდესი ჯგუფის, ხეშეშფრთიანთა რიგის - ცხვირგრძელა ხოჭოების (**Coleoptera: Rhynchitidae, Attelabidae, Apionidae, Nanophyidae, Dryophthoridae, Curculionidae**) ფაუნისტურ-ეკოლოგიურ გამოკვლევას საქართველოს ერთ-ერთ ცენტრალურ რეგიონში ქართლის ბარში. ჯგუფისა, რომელიც სახეობათა რაოდენობით ცხოველთა ოჯახებს შორის ყველაზე დიდია მსოფლიოში. კერძოდ, დღეისათვის ჩვენს პლანეტაზე ცნობილია ცხვირგრძელელების სახეობათა 45000 ათასზე მეტი, პალეარქტიკაში აჭარბებს 8000 სახეობას, ყოფილ სსრ კავშირის ტერიტო-

რიაზე 4000-ს, ხოლო საქართველოში ა. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996) მიერ დაფიქსირებულია 907 სახეობა.

ცხვირგრძელა ხოჭოებისათვის უპირველეს ყოვლისა დამახასიათებელია სხეულის თავისებური აგებულება. კერძოდ, მისი წინა ნაწილი წაგრძელებულია და წარმოქმნის თავმილს ანუ ხორთუმს. ცხვირგრძელების ოჯახები იყოფა 2 ძირითად განყოფილებად, რომლებიც ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან, როგორც მორფოლოგიური, ისე ბიოლოგიური თავისებურებებით და ევოლუციური გზით. უფრო უძველეს ფორმებად ითვლება ე.წ. ცხვირგრძელები ანუ გრძელხორთუმინები - **Phanerignatha** (იხ. სურ. 1, 2 გვ. 5) რომლებიც მეცნიერების აზრით უნდა წარმოქმნილიყვნენ ადრეულ მეზოზურ ერაში და შემდეგ, რომლებიც ჩამოყალიბდნენ, როგორც ქსოვილში და სპეციალიზირებული მცენარეებთან მჭიდრო კავშირში მყოფი ფიტოფაგები. მეორე ჯგუფს ეკუთვნის მოკლესხორთუმინი ფიტოფაგები - **Adelognata** (იხ. სურ. 2, გვ. 5) რომლებიც წარმოშობილნი უნდა იყვნენ მეზოზური პერიოდის შუა ცარცული პერიოდიდან და არა მასზე ადრე. მათი ევოლუცია განსხვავებით გრძელხორთუმინებისა ძირითადად წარიმართა მატლების ნიადაგში განვითარების მიმართულებით, ყოველგვარი ვიწრო კვებითი სპეციალიზაციის გარეშე. ამასთან შესუსტდა იმაგინალური ფორმების კავშირი მცენარეებთან. ორივე განყოფილებას დღესაც თან ახლავს მორფოლოგიურად და ბიოლოგიურად სახეობათა გარკვეული რაოდენობის გარდამავალი ფორმები (Арнольди, Заславский, Тер-Минасян, 1965).

კვებითი კავშირების მიხედვით ცხვირგრძელა ხოჭოების დიდი უმრავლესობა ფიტოფაგია. იშვიათად კი ფიტოსაპროფაგი. მცენარეებთან მათი კავშირი ძლიერ ფართო და ნაირგვარია. ძნელია მოიძებნოს ისეთი მცენარე, რომელთანაც დაკავშირებული არ იყოს ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობები. ცხვირგრძელების უმრავლესობა ვითარდება მცენარეთა ქსოვილების ხარჯზე, მათ შიგნით. მრავალი სახეობის მატლები კი ვითარდება ნიადაგში,

სურ. 1. მუხის ცხვირგრძელა –
ჩურცულიო გლანნდიუმ (Marsch.) –
გრძელხორთუმიანი ცხვირგრძე-
ლების ტიპური წარმომადგენელი

სურ. 2. ესპარცეტის კოჟრის
ცხვირგრძელა – შიტონა
ცალლოსუს (Gyll.) – მოკლე
ხორთუმიანი ცხვირგრძელების
ტიპური წარმომადგენელი

იკვებებიან რა მცენარეთა ფესვებით, იშვიათად ჩამოცვენილი ფოთლებით და პარკოსან მცენარეთა ფესვებზე განვითარებული კოჟრებითაც კი (გვარი *Sitona*). ნაწილი სახეობა-

თა მატლები ვითარდება მცენარეთა მიწისზედა ორგანოებში. როგორც მატლები, ისე ხოჭოები იკვებებიან მცენარეთა ღეროებით, ფოთლებით, საფოთლე და საყვავილე კვირტებით, კოკრებით, ყვავილებით, ყვავილედებით, და ნაყოფით და თესლით. ზოგი კი იკვებება მცენარეთა დამპალი მერქნით (ქვეოჯახი **Cossoninae**). ცხვირგრძელების სახეობათა მნიშვნელოვანი რაოდენობა დაკავშირებულია ბალახოვან მცენარეებთან, უმთავრესად ორლებნიანებთან, შედარებით მცირე ნაწილი კი ერთლებნიანებთან. ცხვირგრძელა ხოჭოების დიდი უმრავლესობა დაკავშირებულია ველურად მოზარდ მცენარეებთან, მათ შორის სარეველებთან. შედარებით ბუნებრივი სტაციები ცხვირგრძელების სახეობათა მრავალ სახეობას აძლევს შესაძლებლობას თავი შეინარჩუნონ მაშინაც კი, როცა ათვისებულ ტერიტორიაზე გარკვეულ ფაქტორთა ზემოქმედების შედეგად ხდება ამა თუ იმ სახეობის პოპულაციის მთლიანი განადგურება. ცხვირგრძელებს შორის ძალიან ბევრი სახეობა მცენარეთა პირველხარისხოვანი მავნებელია. ისინი აზიანებს თითქმის მინდვრის ყველა კულტურას, ბოსტან-ბაღის და ტექნიკურ კულტურებს, ბაღებს, ტყის მერქნიან მცენარეებს, ტექნიკურ მერქანს, მცენარეულ პროდუქტებს ბელლებსა და საწყობებში, ცხოველთა საკვებ ბალახებს და ა.შ. ცხვირგრძელების დიდ ნაწილი ოლიგოფაგია. ნაწილი კი მონოფაგი და პოლიფაგი. ამასთან ერთად, რადგან ცხვირგრძელების ნაწილი სარეველა მცენარეებით იკვებება, ამ უკანასკნელთა დათრგუნვის მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენენ. ამავე დროს ცხვირგრძელები წარმოადგენენ სხვა ორგანიზმების საკვებ ობიექტს და მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ბიოცენოზებში მიმდინარე კვებით ჯაჭვებში.

აღნიშნულიდან გამომდინარე ნათელია, რომ მათ შესწავლას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს, როგორც მეცნიერული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით ამ ჯგუფის ფაუნის სიძველე, სახეობათა უმრავლესობის ფართო არეალი, კავკასიაში საერთოდ და საქართველოში კერძოდ გამოვლენილ სახეობათა მნიშვნელოვანი ნაწილის ენდემიზმის მაღალი ხარისხი ასრულებს ინდიკატორის როლს ზოოგეოგრაფიული საკითხების ახსნისა და ამა თუ იმ რეგიონში მათი ფორმირებასთან დაკავშირებით.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე და იმის გათვალისწინებით, რომ დღეისათვის საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონი და მათ შორის შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოები ფაუნისტურად და ეკოლოგიური ძირითადი მომენტების

თვალსაზრისით საკმაოდ კარგად არის შესწავლილი, ჩვენ მიზნად დავისახეთ შემდეგი ამოცანები:

იმასთან დაკავშირებით, რომ შიდა ქართლის ბარში ცხვირგრძელების ფაუნის შესწავლა სხვადასხვა უცხოელი და ადგილობრივი მეცნიერების მიერ მომდინარეობს 1878 წლიდან, ლიტერატურაში დაგროვდა დიდძალი მასალა მათი სახეობრივი შემადგენლობის შესახებ. უპირველეს მიზნად დავისახეთ გადაგვემოწმებინა, რამდენად სრულად ასახავდა იგი დღევანდელ სინამდვილეს. ყოველივე ეს აუცილებელ მხარედ მივიჩნიეთ თუგინდ იქიდან გამომდინარე, რომ დროის ამ დიდ მონაკვეთში ანთროპოგენური ზემოქმედების შედეგად მნიშვნელოვანი ცვლილება განიცადა შიდა ქართლის ბიოცენოზებმა. საჭირო შეიქნა შეგვემოწმებინა შეიცვალა თუ არა ცხვირგრძელების სახეობათა რაოდენობა და სტრუქტურა და თუ იგი ასე მოხდა გაგვერკვია მისი გამომწვევი მიზეზები.

ზემოაღნიშნული მიზნის სრულყოფილად განსახორციელებლად შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელების ფაუნის სახეობათა რაოდენობის და სტრუქტურის გადამოწმება მოგვეხდინა, არა მხოლოდ ტრადიციული მარშრუტული გამოკვლევებით, არამედ შიდა ქართლის სხვადასხვა უბნებში გამოყოფილ სტაციონარებზე წლიურ და სეზონურ (თვეების მიხედვით) დინამიკაში შესწავლით.

განსაკუთრებული ყურადღება მიგვექცია იმ სახეობებისათვის, რომლებიც შიდა ქართლის ტერიტორიისათვის თითქმის საუკუნეზე მეტ პერიოდში, როგორც უცხოურ, ისე სამამულო ლიტერატურაში, ლიტერატურიდან ლიტერატურაში გადადის, მაგრამ რეალურად ისინი არავის არა უნახავს არა მხოლოდ შიდა ქართლში, არამედ საერთოდ საქართველოში, რაც წარმოადგენს მრავალი უზუსტობის და გაუგებრობის საფუძველს. ამ მიზნით საბოლოოდ გადაგვეწყვიტა შიდა ქართლში მათი არსებობა-არასებობის საკითხი.

შიდა ქართლის ბარში გამოყოფილ სტაციონარებზე 2002-2003 წლებში სეზონურ დინამიკაში შეგვესწავლა ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა სტრუქტურა და რიცხოვნობა თვეების მიხედვით და მათი პროცენტული შეფარდება შიდა ქართლის ბარში ჩვენს მიერ გამოვლენილი სახეობათა საერთო რაოდენობასთან.

დაგვედგინა შიდა ქართლის ბარში გამოყოფილ სტაციონარებს შორის ცხვირგრძელა ხოჭოების მსგავსების კოეფიციენტები. დაგვეზუსტებინა აქ გავრცელებული ცხვირგრძელა ხოჭოების კვებითი კავშირები; გამოგვეყო სასოფლო-სამეურნეო კულტურების და ტყის მერქნიანი მცენარეების მავნებელი დომინანტი სახეობები; განსაკუთრებული ყურადღება გაგვემახვილებინა ვაშლის და შაქრის ჭარხლის მავნე ცხვირგრძელა ხოჭოებზე, მათ რიცხოვნობაზე და შეხვედრის სიხშირეზე; ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა არელებისა და არეალის ტიპების გათვალისწინებით დაგვედგინა შიდა ქართლის ბარში გავრცელებული ცხვირგრძელა ხოჭოების ზოოგეოგრაფიული რაობა და მათი წარმომავლობა.

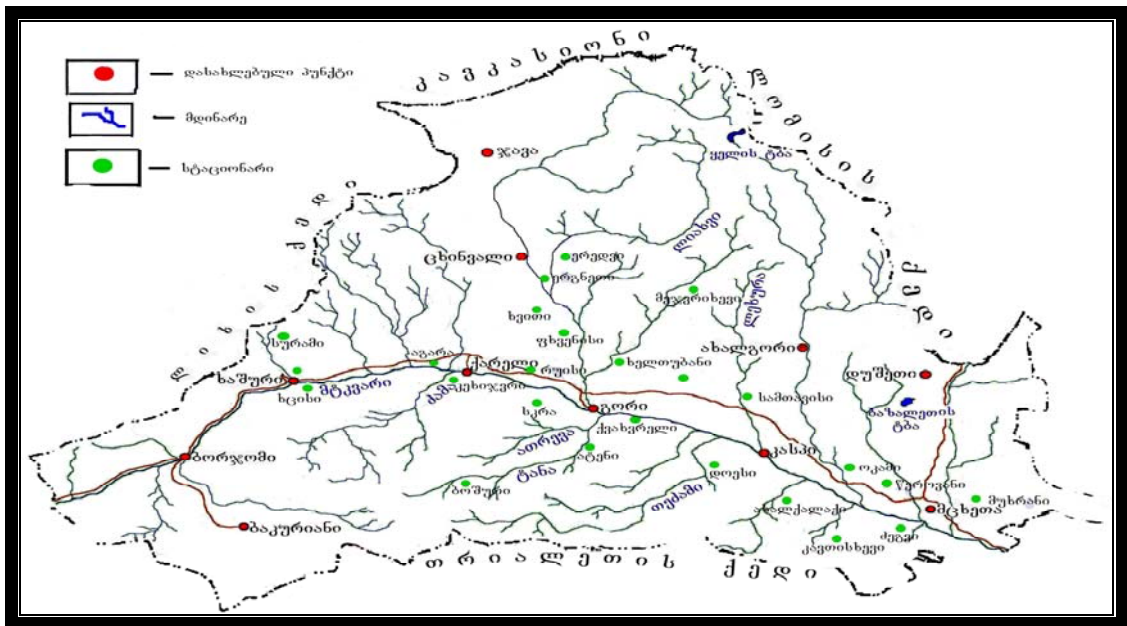
საკვლევ ტერიტორიაზე ჩვენს მიერ გამოვლენილი სახეობათა არსებული სისტემატიკური ნომენკლატურები გადაგვეყვანა თანამედროვე ნომენკლატურათა შესატყვისობაში.

თავი 1. შიდა ქართლის ბარის მოკლე ფიზიკურ - გეოგრაფიული დახასიათება

შიდა ქართლი აღმოსავლეთ საქართველოში ქართლის ერთ-ერთ ნაწილს წარმოადგენს. შიდა ანუ ზემო ქართლის სახელწოდებით ჩვეულებრივ იგულისხმება საქართველოს ცენტრალური ნაწილი. ისტორიულად იგი აღმოსავლეთით მოიცავდა ტერიტორიას მდ. არაგვსა და თბილისამდე, ჩრდილოეთით კავკასიონის ცენტრალურ ქედამდე, დასავლეთით ლიხის ქედამდე, სამხრეთით, ფარავნის ტბამდე, საქართველოს ახლანდელი ადმინისტრაციული დანაყოფით იგი მოიცავს მცხეთის დუშეთის, კასპის ქარელის, გორის და ხაშურის რაიონებს და დღეისათვის შიდა ქართლის რეგიონში ექცევა მხოლოდ თრიალეთის ქედის ჩრდ. ნაწილი და კავკასიონის ქედის სამხრეთის მთისწინეთი (იხ. სურ. 3, გვ. 10). ისტორიულად შიდა ქართლის შემადგენელი ნაწილია ახლანდელი ე.წ. «სამხრეთ ოსეთის» ტერიტორია. შიდა ქართლის ბარის ფიზიკურ-გეოგრაფიული თავისებურება უწინარეს ყოვლისა მდგომარეობს მის ერთობლივ ტაფობისებრ მოყვანილობაში, რითაც იგი ყველაზე მეტად ალაზნის ველს ემსგავსება. აქაური ჰავა ზომიერი სუბტროპიკულიდან პერიფერიიდან ცენტრისაკენ გადადის კონტინენტურში და ცოტათი უფრო გრილია ვიდრე ქვემო ქართლისა და კახეთის. მეზობელი

კოლხეთისაგან განსხვავებით, ჰავის მშრალი კონტინენტურობისაკენ გადახრა გამოწვეულია, არა მარტო შავი ზღვიდან დაშორებით, არამედ ლიხის ქედის კლიმატური ზღუდის არსებობითაც. ატმოსფერულ ნალექთა წლიური რაოდენობა ქვაბულის ცენტრალურ ნაწილში (აგარა, სკრა, გორი) არ აღემატება 400-500 მმ; დასავლეთით კი იგი მატულობს 700 მმ-მდე (სურამი), ხოლო აღმოსავლეთით 600-650 მმ-მდე (მცხეთა, დუშეთი - მარუაშვილი, 1970). ივრის ზეგანისაგან ეს რეგიონი განსხვავდება ჰიდრობიოლოგიური ქსელის მეტი სიმჭიდროვით, ნიადაგებისა და მცენარეულობის ნაკლები არიდულობით. აქ ურთიერთ მორიგეობს შავმიწა, ყავისფერი, და წაბლა ნიადაგები; მკვეთრად არის გამოხატული ანთროპოგენური ტყე-სტეპების ბიოტოპები და ა.შ.

სურ. 3. შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების კვლევის სტაციონარების და მატშრუტების სქემატური რუკა

შიდა ქართლის ქვაბულს სერავს მდ. მტკვარი, რომელსაც თავისი ხეობა თრიალეთის ქედის ძირთან ახლოს გამოუმუშავებია და ამით შეუქმნია თავის მარცხენა მხარეზე საკმაოდ ვრცელი კავკასიონის ძირში გადაფენილი ვაკეების ჩამოყალიბების შესაძლებლობა. ეს კავკასიონის ძირა ვაკეები ჩრდილოეთიდან შემოსაზღვრულია კავკასიონის მთისწინეთით, დასავლეთიდან ლიხის ქედით, ხოლო სამხრეთიდან

კვერნაქის სერით, რომელიც მტკვრის მარცხენა ნაწილს გაუყვება. ხსენებული სერის სამხრეთით გადაჭიმულია მტკვრის ხეობა, რომელსაც სამხრეთიდან თრიალეთის მთისწინეთი ებჯინება.

შიდა ანუ ზემო ქართლში გამოიყოფა რამდენიმე ქვერაიონი. ესენია ფრონისპირეთის ქვერაიონი, ტირიფონ საგურამოს ვაკეთა ქვერაიონი: მტკვრის ხეობა და კვერნაქის სერი. კოლხეთიდან ლიხის გადმოლახვით მომავალი ნესტიანი ჰაერის ნაკადების შესამჩნევი ფრონისპირეთის ჰავაზე შიდა (ზემო) ქართლის დანარჩენ რაიონებთან შედარებით გრილ და ნესტიანს ხდის. ამდენად არიდული ჰავის მიერ დასმული დალი აქაურ ლანდშაფტს უფრო სუსტად ემჩნევა. აქ შედარებით მძლავრად იგრძნობა კოლხეთის კლიმატური და ფლორისტული გავლენა, რაც გამოიხატება მარადმწვანე ქვეტყის ისეთი მეზოფილური ელემენტებით, როგორცაა შქერი, წყავი და ბზის რამდენიმე ათეული საკმაოდ კარგად განვითარებული ბუჩქები და ა.შ.

ტირიფონ - საგურამოს ვაკეთა ქვერაიონი სამხრეთიდან გაუყვება კავკასიონის მთისწინეთის იმ ნაწილს, რომელიც ე.წ. სამხრეთ ოსეთსა და მთიულეთში შედის და კვერნაქის სერამდე აღწევს. იგი გადაჭიმულია დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ და 90 კმ-ზე მეტ მანძილს აღწევს, ხოლო სიგანე 20-25 კმ-ია. ეს არის შიდა ქართლის ანუ ტირიფონ საგურამოს ვაკე, რომელიც რეხულა - ქსნის შუამდინარეთის ბორცვიანი ბექობით გაყოფილია 2 არათანაბარ ნაწილად. უდიდეს დასავლეთ ნაწილს ეწოდება ტირიფონის ვაკე, ხოლო მცირე - აღმოსავლეთ ნაწილს მუხრან - საგურამოს ანუ წილკნის ვაკე. უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ ბუნებრივი მცენარეულობა აქ თითქმის მთლიანად განადგურებულია ანტროპოგენურ ფაქტორთა ხანგრძლივი ზეგავლენით. უკანასკნელს უნდა დაემატოს ისიც, რომ ბოლო 15 წელიწადს ადამიანების ზემოქმედებით სრულად განადგურდა ქარსაცავი ზოლები. რაც აღნიშნულ ქვერაიონის გარკვეულწილად იცავდა მშრალი კონტინენტური ჰავის ზეგავლენისა და ქარისებრი ეროზიებისაგან; ქარსაცავ ზოლში კარგად ვითარდებოდა მეზოფილური ბალახოვანი მცენარეულობა, რაც თავსაფარს წარმოადგენდა მეზოფილური ფაუნისათვის, დღეს კი ყველაფერი პირუკუა, ეს უზარმაზარი ტერიტორია ერთიან სტეპს წარმოადგენს სადაც ქსეროფილური ფაუნა, მათ შორის ენტომოფაუნა დომინირებს. ტირიფონის ვაკე განედურად 55 კმ. მანძილზეა გავრცელებული სოფ. მოხისის მიდამოებიდან სოფ.

იგოეთამდე. საკუთრივ ტირიფონის სახელწოდებით იგულისხმება ამ ვაკის გაფართოებული ნაწილი, რომელსაც მდ. ლიახვის ქვემო წელის ორივე მხარე უჭირავს. მუხრან - საგურამოს ვაკე აღმოსავლეთი და დასავლეთისაკენ 35 კმ-ზეა გადაჭიმული და სიგანით 10 კმ-მდეა. ვაკე გადაკვეთილია ქსნის და არაგვის ქვემო დინებით, რომლებიც კვერნაქის სერზე გაჭრილი ჭიშკრებისაკენ მიემართებიან.

მდ. მტკვარი შიდა ქართლის ტერიტორიაზე ბორჯომის ხეობიდან სოფ. ტაშის-კარიდან გამოდის და მცხეთამდე თრიალეთის ქედის ჩრდ. ფერდობის გასწვრივ მიედინება. მტკვრის ხეობა შიდა ქართლის ფარგლებში მეორად, ანტროპოგენურ ხასიათს ატარებს, რაც დამოკიდებულია ხანგრძლივ სამეურნეო ზემოქმედებასთან, ჭალის ტყეები, რომელთა ვრცელი ფრაგმენტები ვახუშტი ბაგრატიონის ცნობით, მე-XIII საუკუნეში არსებობდა, დღეისათვის სავსებით გამქრალია. ხეობის ფერდობების ყოფილი ტყესაბურველიც თითქმის უკვალოდ მოსპობილია. ხეობის ყველაზე ტყიან მონაკვეთს, მხოლოდ მცხეთის კლდეკარი წარმოადგენს და მუხის, ჯაგრცხილის, შინდის, ღვიისა და სხვა მცენარეებით არის შემოსილი.

მდ. დერბისფრონედან მდ. არაგვამდე მტკვრის მარცხენა სანაპიროს გასწვრივ, ტირიფონ-მუხრანის ვაკეებსა და მდ. მტკვრის ხეობას შორის გადაჭიმულია კვერნაქის სერი ანუ კვერნაქები. საერთო სიგრძე 70 კმ-ია, სიგანე 7-8 კმ. სამხრეთი კალთა ციცაბოა, ჩრდილოეთი კი დახრილი. ტირიფონ - მუხრანის ვაკისაკენ. გარდიგარდმო გადაკვეთილია მდინარეების: ლიახვის, ლეხურას და ქსნის ხეობებით. სერის სამხრეთის კალთის ფლატეებზე გამოკვეთილია ხელოვნური ციხე-ქალაქი უფლისციხე. მის მოპირისპირე ჩრდ. მხარეს თხემური ზონის ჩაკეტილ ღრმულში, 856 მ. სიმაღლეზე მდებარეობს ნადარბაზევის მლაშე ტბა. კვერნაქის სერის უკიდურესი აღმ. მონაკვეთში მდ. ქსანსა და არაგვს შორის 1091 მ-ზე ზ.დ. მდებარეობს სხალტბის მთა, რომლის ჩრდ. კალთა დამრეცია, სამხრეთი კი ციცაბო. კვერნაქის კალთებზე ყავისფერ ნიადაგებზე გავრცელებულია ძეგვი; შავჯაგა, ქონდარა, ჯაგრცხილა; ჯაგკბილიან ბუჩქებს შორის იზრდება ურო, ველის წივანა, ვაციწვერა და სხვ. მცხეთასა და ძეგვს შორის გვხვდება არიდული ნათელი ტყე, რომლის შემადგენელი ჯიშებია: ღვია, საკმლის ხე, აკაკი, ქართული ნეკერჩხალი, ბერყენა თრიმლი, ხოლო შიო მღვიმის მიდამოებში არის ქართული მუხის, ჯაგრცხილისა და შინდის ტყე.

საერთოდ შიდა ქართლი ბარში (ვაკეები, სერები, კალთები) გავრცელებულია ჰემიქსეროფილური და ქსეროფილური ბუჩქნარები, რომელთა აბსოლიტური უმრავლესობა შერეულია, - განვითარებულია ვაკისა და ჭალის ტყეების, აგრეთვე სერების კალთების ტყეების (მუხნარები, რცხილნარები და სხვ.) ნაალაგევზე. ყველაზე მშრალ ადგილსამყოფელებში გვხვდება ქსეროფილური ბუჩქნარები - ტრაგაკატული გლერძიანები (*Astragalus microcephalus*), ზღარბიანები (*Acantholimon lepturoicles*, *A. fomini*), ურციანები (*Thymus tiflisiensis* და სხვ.) ჰემიქსეროფილურ ბუჩქნარებთან ერთად რეგიონში ფართო გავრცელებას აღწევს სტეპის ბალახოვანი მცენარეები - უროიანები, ვაციწვერიანები, წივანიან - ვაციწვერიანები, ავშნიანები და სხვ. მომცრო ნაკვეთებზე გვხვდება აგრეთვე ნახევრად უდაბნოს ტიპის მცენარეულობა. ჭალებთან ახლოს ფრაგმენტების სახით განვითარებულია აგრეთვე ჭაობის მცენარეულობა, რომლის შემადგენლობაში აღინიშნება ლელი (*Phragmites Communis*) და ლაქაში (*Tupha latifolia*). შიდა ქართლის ქსეროფილური ფიტოლანდშაფტები მთლიანად მოკლებულია ტყის მცენარეულობას. ტყის მცენარეულობა ძირითადად შემორჩენილია მცხეთის კლდეკარის რაიონში (კეცხოველი, 1960; მარუაშვილი, 1970; Уклеба, 1981, საქ. ენციკლოპედია, ტ. 5, 1980. გვ. 494; ტ. 10, 1986, გვ. 744. ქვაჩაკიძე, 1996; ქიმერიძე, 1996).

თავი 2. შიდა ქართლის ცხვირგრძელების ფაუნის

შესწავლის ისტორია

ცხვირგრძელა ხოჭოების, როგორც მწერების, კერძოდ ხემემფრთიანთა რიგის სახეობრივი შემადგენლობის მხრივ ერთ-ერთი მრავალრიცხოვანი ჯგუფის სპეციალური ფაუნისტური გამოკვლევა შიდა ქართლის ბარში 2002 წლამდე არ ჩატარებულა. მანამდე ამ ჯგუფის მწერების სახეობათა შესახებ ცნობებს ვხვდებით იმ ავტორთა შრომებში, რომლებიც რეგიონში სწავლობდნენ საერთოდ მწერების კომპლექსს, ან ამა თუ იმ კულტურული თუ ველურად მოზარდი მცენარეთა მავნებლებს და მათ შორის ცხვირგრძელებს, ან კიდევ საერთოდ საქართველოს ცხვირგრძელა ხოჭოების მთლიანად კომპლექსს (Чолокава, 1996), რომელიც ძირითადად ხდებოდა ამა თუ იმ რეგიონის მარშრუტული გამოკვლევების გზით.

მიუხედავად აღნიშნულისა ჩვენი კვლევის დაწყებამდე საკვლავ ტერიტორიაზე გამოვლენილი სახეობათა საკმაოდ დიდი რიცხვი დაგროვდა, რაც გამოწვეული იქნა იმით, რომ ეს რეგიონი ტერიტორიულად ადვილად ხელმისაწვდომი იყო როგორც უცხოელი, ისე ადგილობრივი მკვლევარებისათვის. უცხოელებისათვის იმდენად, რამდენადაც იგი მდებარეობდა ბორჯომისაკენ მიმავალ სამრშრუტო გზაზე, სადაც როგორც ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალისკენ, როგორც წესი მიემგზავრებოდა თბილისში ჩამოსული ყველა უცხოელი მკვლევარი. ქართველ მკვლევარებს კი სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მავნებლების, რომელთა შორის ცხვირგრძელა ხოჭოებს მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავათ და დღესაც უჭირავთ, მათი შესწავლის წყურვილი ამოდრავებდათ.

პირველ ცნობებს შიდა ქართლის ცხვირგრძელა ხოჭოების შესახებ ვხვდებით გერმანელი მკვლევარების შნაიდერის და ლედერის (**Schneider, Leder, 1878**) ნაშრომში, სადაც მოყვანილია ათეულობით სახეობის ცხვირგრძელა ხოჭო შიდა ქართლიდან, განსაკუთრებით კი ატენის ხეობიდან და სურამიდან, რომლებსაც მათ შემდეგ მრავალი უცხოელი ნატურალისტი სწვევია. რამდენიმე სახეობის მონაცემებს შეიცავს აგრეთვე რაიტერის (**Reitter, 1888**) შრომა. XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დასაწყისში საქართველოს რეგიონებში, მათ შორის შიდა ქართლში ენტომოფაუნის, მათ შორის ცხვირგრძელების შესწავლას აწარმოებდა მრავალი მკვლევარი-ნატურალისტი (სივერსი, სუვოროვი, მლოკოსევიჩი და სხვ.) მათ მიერ შეგროვილი და იდენტიფიცირებული მასალა ინახება, როგორც საქართველოს ჯანაშიას სახ. სახელმწიფო მუზეუმში, ისე საზღვარგარეთის სხვადასხვა მუზეუმებში. კერძოდ, - რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ზოოლოგიურ ინსტიტუტში - სანკტ-პეტერბურგში, მოსკოვის ლომონოსოვის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტის ზოოლოგიურ მუზეუმში, უნგრეთის - ბუნებრივ ისტორიულ მუზეუმში (ბუდაპეშტში) და სხვ. მეტად მნიშვნელოვანი მონაცემებია მოყვანილი რადეს **Радде, 1899**) ნაშრომში, რომელშიც მოცემულია კავკასიის მუზეუმში იმ დროისათვის თავმოყრილი მწერების ფონდალური მასალის სახეობრივი შემადგენლობის სია, სადაც მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ცხვირგრძელა ხოჭოებს, მათ შორის შიდა ქართლიდან.

შემდგომში ფაუნისტურ გამოკვლევებთან ერთად, როგორც საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში, ისე შიდა ქართლში გამოჩნდა მთელი რიგი ნაშრომები, რომლებიც ეხება სასოფლო-სამეურნეო კულტურებისა და ტყის მერქნიანი მცენარეების ცალკეული მავნე სახეობათა შესწავლას, რომელთა შორის აღსანიშნავია უვაროვის (Uvarov, 1918,1920) შრომები და მისი ერთობლივი ნაშრომი ნაგორნისთან (Уваров, Нагорный, 1920), რომლებიც შეიცავს მეტად ღირებულ სარწმუნო მონაცემებს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მათ შორის ხეხილოვანი მცენარეების მავნე ცხვირგრძელა ხოჭოების ბიოეკოლოგიის შესახებ. კერძოდ, მათში მოცემულია თითოეული მავნე სახეობათა ტროფული კავშირი ამა თუ იმ მცენარესთან, დაზიანების ხარისხი, მონაცემები პოპულაციის რიცხოვნობის შესახებ და ბრძოლის ღონისძიებები. შემდგომში სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ცალკეული მავნე სახეობათა შესახებ მოცემულია ხაჭაპურიძის (Хачапуридзе, 1930) ნაშრომში, სადაც სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ძირითადი მავნე მწერებთა შორის მოცემულია ცნობები რამდენიმე სახეობის ცხვირგრძელა ხოჭოს შესახებ შიდა ქართლიდან. ამავე წელს პოლონელი მკვლევარი ეიხლერი (Eichler, 1930) აქვეყნებს მონაცემებს თბილისისა და მისი შემოგარენის 130-მდე ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა შემადგენლობის შესახებ, რომელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი გამოვლენილია შიდა ქართლის ბარის რეგიონიდან. ხეხილოვანი კულტურების მავნე ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა შესახებ მნიშვნელოვან მონაცემებს შეიცავს ზაიცევის (Зайцев, 1917; 1937) ნაშრომები, რომლებშიც თითოეული სახეობის ბიოეკოლოგიის საკითხებთან ერთად მოცემულია ხეხილოვან კულტურებზე საქართველოში გავრცელებული მავნე სახეობათა სარკვევი ტაბულა, მათი არეალი კავკასიის მასშტაბით და ტროფული კავშირები. ამ პერიოდიდან საქართველოს და მათ შორის შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების ფაუნის შესახებ მნიშვნელოვან მონაცემებს შეიცავს კალანდაძისა და ლოზოვის (Каландадзе, Лозовой, 1937) ნაშრომები, რომლებშიც მოცემულია უაღრესად ღირებულ ცნობები ტყის მერქნიანი მცენარეების ცხვირგრძელა ხოჭოების შესახებ.

საქართველოში, მათ შორის შიდა ქართლში ენტემოფაუნის შესწავლამ გარკვეული მიზანმიმართული ხასიათი მიიღო მე-20 საუკუნის 40-იან წლებში, რასაც ხელი შეუწყო მთელი რიგი კვლევითი დაწესებულებების (საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის

ზოოლოგიის ინსტიტუტი, მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის და სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტების ზოოლოგიის კათედრები და ა.შ.) ჩამოყალიბებამ. ამ პერიოდიდან აღსანიშნავია ბაღდავაძის (1940), რეკის და სავენკოს (Рекк, Савенко, 1941), რომლებიც შეიცავს მნიშვნელოვან ცნობებს ხეხილოვანი კულტურების მავნებელი ცხვირგრძელა ხოჭოების (ძირითადად შიდა ქართლის) ბიოეკოლოგიის, კერძოდ თითოეული სახეობათა განვითარების ციკლის შესახებ. ტყის მერქნიანი მცენარეების მავნე მწერების, მათ შორის ცხვირგრძელების შესწავლაში მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის საქართველოს ცნობილ ენტომოლოგს ლოზოვოის (Лозовой, 1954; 1956; 1965 и др.); კერძოდ მის მიერ შესწავლილია მთელი რიგი სახეობათა კვებითი კავშირები, პოპულაციების ეგზემპლართა რიცხოვნობა, გავრცელება და ბიოეკოლოგიის სხვა ძირითადი მომენტები. საქართველოში და მათ შორის შიდა ქართლში ტყის მერქნიანი მცენარეების მავნე ფაუნის შესწავლის მეტად ძვირფასი მონაცემებია წარმოჩენილი სუპატაშვილის (1947) ნაშრომში. მეტად ღირებულ მონაცემებს გვაწვდის ენტომოფაუნის, მათ შორის ცხვირგრძელა ხოჭოების შესახებ თავის შრომებში კობახიძე (Кобахидзе, 1950; 1957; 1963), რომელთა ნაწილი ეკუთვნის შიდა ქართლში გამოვლენილ სახეობებს. შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების შესახებ მნიშვნელოვან ცნობებს ვხვდებით აგრეთვე კალანდაძე ბათიაშვილის (1972), ალექსიძის (1937, 1953), ბილანიშვილის (1950); ბათიაშვილი, ბაღდავაძის (Батიაшвили, Багдавадзе, 1941), ბათიაშვილი, ჭავჭანიძე, სამუნჯევას (Батიაшвили, Чавчанидзе, Самунджева, 1952), ბათიაშვილის (Батიაшвили, 1959), თულაშვილის (Тулашвили, 1948) შრომებში. შიდა ქართლის ბარში ცხოველთა საკვები ბალახების მავნე ცხვირგრძელა ხოჭოების შესწავლასთან დაკავშირებით უაღრესად მნიშვნელოვანია: რაზმაძე, კანდელაკი, ჭოლოკავას (1972), კანდელაკის (1972) და გაჩეჩილაძე, რაზმაძე, ჭოლოკავას (1972) შრომები.

საქართველოს ცხვირგრძელა ხოჭოების მიზანმიმართული შესწავლა დაიწყო 1960 წლიდან ა. ჭოლოკავამ, რომელმაც საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში (მათ შორის შიდა ქართლში) ჩატარებული მრავალი ათეულწლიანი სავსე გამოკვლევების, საქართველოს და სხვადასხვა ქვეყნის მუზეუმების საკოლექციო მასალების და უმდიდრესი (მასთან ერთად უახლესი) ლიტერატურული წყაროების დამუშავების

შედეგად დააფიქსირა 900-ზე მეტი სახეობა (Чолокава, 1996), რომლებიც დღეს მოსახლეობს საქართველოს ტერიტორიაზე და შექმნა ცხვირგრძელა ხოჭოების კოლექცია, რომელსაც ბადალი არ აქვს ამიერკავკასიაში.

თავი 3. მასალა და მეთოდика

ნაშრომს საფუძვლად დაედო 2001-2003 წლებში შიდა ქართლში შეგროვილი ცხვირგრძელა ხოჭოების ფონდალური მასალა და მათი ბიოეკოლოგიის ძირითადი მომენტების გამოკვლევა. მასალა გროვდებოდა საკვლევი ტერიტორიის ყველა ძირითად ფორმაციაში, როგორც მარშრუტული, ისე სტაციონარული საველე სამუშაოების მიმდინარეობის დროს. საველე გამოკვლევები ჩატარებული იქნა 90-მდე პუნქტში და შეგროვდა საკოლექციო მასალა 10000-მდე ეგზემპლარის ოდენობით. იგი ინახება ზოოლოგიის ინსტიტუტის კოლექციის ფონდებში. მასალა გროვდებოდა, როგორც ბალახოვანი მცენარეების მწერბადით თიბვით, ისე ხე და ბუჩქოვან მცენარეთა საბერტყ ტილოზე ბერტყვით, ტყის საფენის და ნიადაგის ზედა ფენის შეგროვებით და იქედან მასალის გამოყვანით, აგრეთვე დამპალი მერქნიდან (*Cossininae*), მიწაზე მიმოფანტული ქვებისა და მოჭრილი მორების ქვეშ ხელით ამოკრეფილი იმ წესების სრული დაცვით, რომელიც მიღებულია ხეშეშფრთიანების შეგროვებასთან დაკავშირებით (კობახიძე, 1958; Гиляров, 1975). მასალის კამერული დამუშავება მიმდინარეობდა 2001-2004 წლებში გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტზე. მასალის რკვევა კი წარმოებდა საქართველოს ზოოლოგიის ინსტიტუტში მეცნიერული ხელმძღვანელის ა. ჭოლოკავას დახმარებით და საკოლექციო მასალასთან მათი შედარებით. ზოგიერთი სახეობის სისტემატიკური კუთვნილება დადგენილ იქნა ცხვირგრძელელების მსოფლიოში ცნობილი სპეციალისტის ბ. კოროტიაევის (რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ზოოლოგიური ინსტიტუტი, სანკტ-პეტერბურგი). მისივე დახმარებით მოხდა საქართველოს ცხვირგრძელა ხოჭოების (მათ შორის შიდა ქართლის ბარის) 900-ზე მეტი სახეობის სისტემატიკური ნომენკლატურათა გადამოწმება და ასზე მეტი სახეობის, გვარის, ქვეოჯახის და ოჯახის დღეისათვის მიღებული სისტემატიკურ ნომენკლატურაზე გადაყვანა, რისთვისაც ავტორი გამოხატავს ბატონი კოროტიაევის მიმართ დიდ მადლიერებას. ჩვენ მადლობას ვუხდით აგრეთვე ყველა იმ პირს, რომ-

ლებმაც დახმარება აღმოგვიჩინეს მცენარეთა სისტემატიკური კუთვნილების დადგენაში, მასალის შეგროვებაში და ნაშრომის შესრულების დროს სხვადასხვა საკითხების მოგვარებაში.

თავი 4. შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების ანოტირებული სიის ანალიზი

შიდა ქართლის ბარში დღეისათვის გამოვლენი ცხვირგრძელა ხოჭოების 273 ტაქსონის (171 სახეობა და 2 ქვესახეობა) ანოტირებული სია წარმოდგენილია ცალკე - სადისერტაციო ნაშრომის დანართად, სადაც მასალა გადმოცემულია შემდეგი თანმიმდევრობით: სახეობის დასახელების კვალდაკვალ მოყვანილია ლიტერატურული წყარო, გამოცემის წელის, გვერდისა და მასალის ადგილმდებარეობის ჩვენებით, თუკი ეს ყოველივე ცნობილია. შემდეგ მოგვყავს საკვლევ ტერიტორიაზე უშუალოდ ჩვენს მიერ გამოვლენილი მასალა, მოპოვების დროსა და ადგილმდებარეობის მიხედვით. ამის შემდეგ თითოეული სახეობის არეალი, რომლის მიხედვითაც განსაზღვრულია არეალის ტიპი. სახეობათა უმრავლესობისათვის ჯერ ლიტერატურული წყაროების, ხოლო შემდეგ ჩვენი მონაცემების მიხედვით მოყვანილია ეკოლოგიის ძირითადი მომენტები, უპირველეს ყოვლისა საკვები მცენარეებისა და კვებითი კავშირების მიხედვით. სახეობები, რომლებიც ანოტირებულ სიაში მოყვანილია ლიტერატურული თავსართის გარეშე საკვლევ ტერიტორიისათვის მოგვყავს პირველად.

ცხვირგრძელების სისტემატიკური წყობის საფუძვლად მიღებულია ვინკლერის (Winkler, 1924-1932) კატალოგი თანამედროვე ცვლილებებით, რომელთა შესახებ ზემოთ უკვე გვქონდა საუბარი, ხოლო სისტემატიკური კატეგორიათა ყველა დონეზე (სახეობა, გვარი, ქვეოჯახი, ოჯახი) შეცვლილი ნომენკლატურებით ცხვირგრძელების ყველა ტაქსონი, წარმოჩენილია ანოტირებულ სიაში. ანოტირებულ სიაში ნაჩვენებია, რომ დღეისათვის შიდა ქართლის ბარში გამოვლენილი 273 სახეობებიდან ჩვენს მიერ ჩატარებულ კვლევამდე რეგიონში ლიტერატურული წყაროებიდან აღნიშნული იყო 201 სახეობა (73,6%), რომელთაგანაც ხელახლა დაფიქსირდა 173 სახეობა (86,1%). არ დაფიქსირდა და სადისერტაციო ნაშრომში კვლავ ლიტერატურული წყაროების მიხედვით მოგვყავს 28 სახეობა. ჩვენი კვლევის პერიოდში საკვლევ ტერიტორიისათვის

პირველად აღინიშნა 72 (26,4%) სახეობა - სულ 245 სახეობა (173 + 72), რეგისტრირებული სახეობათა საერთო რაოდენობის 90%. მოცემულ მასალაში არ შეგვიყვანია ის 15 სახეობა, რომლებიც როგორც ზემოდ აღინიშნა წლების განმავლობაში მოიხსენიებოდა, როგორც უცხოურ, ისე სამამულო ლიტერატურაში, მაგრამ ისინი, როგორც საკვლევ ტერიტორიაზე, ისე საქართველოში არც ერთ რაიონში თავდაპირველი ცნობის გარდა რეალურად არ დაფიქსირებულა. გამომდინარე იმ საშიშროებიდან, რომ მათ კვლავ არ გამოეწვიათ გაუგებრობა, სათანადო დასაბუთებით ცალკე გამოვაქვეყნეთ (Gogoberidze, Cholokava, 2005) და ამოვიღეთ საქართველოს ცხვირგრძელა ხოჭოების სიიდან. ხოლო ხუთ სახეობას, რომლებიც წლების განმავლობაში შეცდომით მოიხსენიებოდნენ ლიტერატურაში, დაუბრუნდათ რეალური სისტემატიკური კუთვნილება. კერძოდ საკითხი ეხებოდა შემდეგს: საეჭვო სახეობები ჯერ კიდევ ადრე აღებული ჰქონდა ჭოლოკავას (Чолокава, 1996) იმ უცხოური და სამამულო ლიტერატურული წყაროებიდან და მუზეუმების ენტომოლოგიური კოლექციების ფონდებიდან, რომლებშიც ისინი დაფიქსირებულია, როგორც საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებიდან, ისე ჩვენთვის საინტერესო შიდა ქართლის ბარიდან. საკოლექციო მასალა მის მერ დაძებნილ იქნა რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ზოოლოგიური ინსტიტუტის (სანკტ-პეტერბურგი), ს. ჯანაშიას სახ. თბილისის სახელმწიფო მუზეუმის ზოოლოგიური განყოფილების, მ. ლომონოსოვის სახ. მოსკოვის სახელმწიფო მუზეუმის, უნგრეთის ბუნებრივ-ისტორიული მუზეუმის (ბუდაპეშტი) და აკადემიკოს იაბლოკოვ-ხნზორიანის პირად (ერევანი) ენტომოლოგიურ კოლექციებში. მთლიანად გადაისინჯა თითოეული საკვლევ სახეობის საერთო არეალი და ბიოეკოლოგია. საეჭვო სახეობებთან დაკავშირებით ა. ჭოლოკავას მიერ სხვადასხვა დროს მიღებულ იქნა კონსულტაციები ისეთი მაღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტებისაგან, როგორც იყვნენ და არიან მ. ტერ-მინასიანი, ლ. არნოლდი, ვ. ზასლავსკი, ბ. კოროტიაევი, გ. დავიდიანი, ნ. იუნაკოვი, გ. არზანოვი და ვ. სავიცკი, რომლებიც კარგად იცნობდნენ და იცნობენ კავკასიის და კერძოდ საქართველოს ცხვირგრძელა ხოჭოების ფაუნას. მთლიანად საქართველოში საეჭვო სახეობა აღმოჩნდა 87, რომლებიც ჭოლოკავას სადოქტორო დისერტაციაში (Чолокава, 1996) არ შეუტანია. 87 სახეობიდან 20 სახეობა ლიტერატურაში რეგისტრირებული აღმოჩნდა შიდა ქართლიდან. სამწუხაროდ ეს

სახეობები, გარდა 20 უკანასკნელისა კვლავ ბრუნავს ლიტერატურაში, რადგან ისინი, როგორც საქართველოში არ არსებული სახეობები ჯერ არ გამოქვეყნებულა, გამომდინარე ჭოლოკავას ამა თუ იმ საკითხის გადაჭრასთან დაკავშირებით სკრუპულოზური მიდგომისა. კერძოდ, იგი მაინც ეჭვობდა, რომ ამ სახეობათა ნაწილს მაინც წააწყდებოდა საქართველოს ამა თუ იმ რეგიონში, რისთვისაც საჭიროდ თვლიდა ლიტერატურაში მინიშნებული ამა თუ იმ სახეობის მოპოვების ადგილის კვლავ გადამოწმებას. აღნიშნულის განხორციელების რეალური საშუალება მოგვეცა ჩვენ, როცა მიზნად დავისახეთ შიდა ქართლის ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა სეზონურ დინამიკაში შესწავლა, რომლის შედეგები მდგომარეობს შემდეგში:

Phyllobius sinuatus Fabricius, 1801 - მრავალი წლის განმავლობაში ამ სახეობას შეცდომით არკვევდნენ და ამ დასახელებით მოჰყავდათ ლიტერატურაში. იგი სხვადასხვა ავტორის (Schneider, Leder, 1878; Радде, 1899; Уваров, 1920; Рекк, Савенко, 1941; Кобахидзе, 1943; 1957; 1957; 1963; 1970; Супаташвили, 1947; Батиашвили, Хаджибейли, Чавчанидзе, 1959; Тулашвили, 1953; Чавчанидзе, Самунжева, 1954; Вашадзе, 1962) მიერ აღნიშნულია: შიდა ქართლში, თბილისში, ბორჯომში, ბათუმში, აღმოსავლეთ საქართველოში და სამხრეთ ოსეთში (ზუსტი ადგილმდებარეობის გარეშე), კოლხეთში, ლაგოდეხის სახ. ნაკრძალში, კოჯორში, მწვანე კონცხზე, ჩაქვში, აჯამეთსა და სოხუმში. ამ სახელწოდებებით წარმოდგენილი სახეობა სინამდვილეში არის **Pseudomyllocerus Schneideri Schilsky, 1811**, რომელიც ერთხელ მოხსენებულია ბათიაშვილის და ბაღდაძის (1941) ნაშრომში როგორც **Phyllobius schneideri**, მაგრამ სხვა შრომებში ეს ავტორები მას კვლავ **Ph. sinuatus**-ად აღნიშნავენ. ლოზოვოის მონოგრაფიულ ნაშრომში (Лозовой, 1965) კი თითოეული მათგანი საქართველოსათვის მოყვანილია, როგორც დამოუკიდებელი სახეობები, თუმცა არა თუ საქართველოში, არამედ კავკასიაში **Ph. sinuatus**-ი გავრცელებული არ არის, ხოლო **Ph. Schneideri**, რომლის გვარის (**Phyllobius**) ამჟამად გადავიდა სინონიმში და იგი დღეიდან მოიხსენიება, როგორც **Pseudomyllcerus scheideri (Schilsky, 1811)** - საქართველოში, მათ შორის შიდა ქართლში ფართოდ არის გავრცელებული. ამის კიდევ ერთი დასტურია ის, რომ 2001-2003 წლებში შიდა ქართლში ცხვირგრძელა ხოჭოების დინამიკაში შესწავლის შედეგად იგი დიდი რაოდენობით იქნა გამოვლენილი. შიდა ქართლის სხვადასხვა ბუნებრივ ბიოცენოზებსა

და აგროცენოზებში (იხ. დისერტაციის დანართი-ცხვირგრძელა ხოჭოების ანოტირებული სია).

Polydrosus-ის დღევანდელი **Polydrosus** გვარიდან ლიტერატურული წყაროების (Радее, 1899; Eichler, 1930; Чолокава по Эихлеру, 1968; Уваров, 1918; Хачапуридзе, 1930; Савенко, 1935; Батиашвили, Багдаვაძე, 1941) მიხედვით საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებიდან, მათ შორის შიდა ქართლიდან ცნობილია შემდეგი სახეობები: **P. cocciferae kilsenwetter, 1864**; **P. pilosus Gleder, 1866** და **P. caucasicus gesbrochers, 1871**. აღნიშნული სახეობებიდან საქართველოში არც ერთი არ გვხვდება. მათგან – **P. cocciferae** გავრცელებულია საბერძნეთსა და კუნძულ კრეტაზე; **P. pilosus** – შუა და ჩრდილოეთ ევროპაში, ხოლო **P. caucasicus**, რომელიც ვინკლერის კატალოგში (Winkler, 1924-1932) მითითებულია კავკასიისათვის და შემდეგ კი მრავალ ავტორს (Уваров, 1918; Хачапуридзе, 1930; Батиашвили, Багдаვაძე, 1941; Eichler, 1930; Батиашвили, Багдаვაძე, 1948; Чолокава, 1968) მოჰყავს საქართველოდან, სახეობის სისტემატიკური კატეგორიის არასწორი დადგენისა და შემდეგ ლიტერატურიდან – ლიტერატურებში მოხსენიების შედეგია.

შიდა ქართლში და მასთან ერთად მთელ საქართველოში წლების განმავლობაში მრავალ ავტორს (Каландадзе, Лозовой, 1937; Лозовой, 1941, 1965; Батиашвили, Багдаვაძე, 1941; Кобахидзе, 1941, 1963; Чолокава, 1968, 1974) **Chlorophanus**-ის გვარის ერთ-ერთი სახეობა მოჰყავდათ, როგორც **Ch. voluptificus Gyllenhal, 1834**. დღეისათვის დადგენილია, რომ სინამდვილეში იგი არის **Ch. vittatus Menetries, 1832**. კიდევ მეტი – აღმოჩნდა, რომ საქართველოში მოპოვებული და საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში დაცული მასალა, რომლის ეტიკეტზე აღნიშნულია **Ch. micans Stewen, 1829** და გარკვეულია სუვოროვის მიერ, **Ch. gibbosus Paykull, 1792**, რომელიც თბილისის მიდამოებიდან მოჰყავს ეიხლერს (Eichler, 1930) და **Ch. graminicollis Gyllenhal, 1834**, რომელსაც რადე (Радде, 1899) აღნიშნავს ბორჯომიდან, არასწორად იყო გარკვეული და სამივე ეკუთვნის ერთი და იმავე სახეობას – **Ch. vittatus**, რომელიც ფართოდაა გავრცელებული მთელ საქართველოში, მათ შორის შიდა ქართლში, საიდანაც 2001-2003 წლებში მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღინიშნა სოფლებში: უფლისციხეში, ქვემო ჭალაში, ერგნეთში, მერეთში, დვანში, ქვახვრელში, ბობნევში, მდინარეების – დიდი ლიახვისა და მეჯუდას

ხეობებში. ამდენად, საქართველოში **Chlorophnus**-ის გვარის 4 სახეობის ნაცვლად გავრცელებულია მხოლოდ 1 სახეობა – **Ch. vittatus**.

შიდა ქართლიდან დაბა სურამში, შნეიდერის, ლედერის და რადეს (Schneider, Leder, 1878; Радае, 1899) მიერ აღნიშნულია სახეობა **Bagous frit (Herbst) non Beder, 1884**, რომელიც ჩვენს მიერ შესწავლილ მასალაში არ აღმოჩნდა, რაც ბუნებრივია, რამდენადაც იგი კავკასიაში საერთოდ არ გვხვდება და მისი არეალი მოიცავს ცენტრალურ და ჩრდილოეთ ევროპას. საქართველოში ასევე არ არის გავრცელებული საკვლევი ტერიტორიიდან (მცხეთა) ეიხლერის (**Eichler, 1930**) მიერ აღნიშნული სახეობა **Smycronyx tataricus Faust, 1786**, რომლის არეალი ყაზახეთია. ტერ-მინასიანის (1952) მიერ საქართველოდან აღწერილია და შემდეგ ამ ნაშრომიდან სხვა ლიტერატურულ წყაროებში (Вредители леса, 1955; Лозовой, 1965; Чолокава, 1968) **Anthonomus celtidis T. M., 1952** – აღმოჩნდა **A. koenigi Pic**, რომელიც გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში, მათ შორის იგი ჩვენს მიერ დაფიქსირებულია შიდა ქართლში, კერძოდ ქსნის ხეობაში. ზემოთ აღნიშნულ კატეგორიებს მიეკუთვნება ეიხლერის (Eichler, 1930) მიერ მცხეთაში რეგისტრირებული სახეობა – **Baris picicornis (Marsham, 1802)** და ჩვენს მიერ ბოლნისის რაიონში რეგისტრირებული და შეცდომით გარკვეული სახეობა – **Baris chlorosans Germar, 1824**, რომელიც სინამდვილეში არის საკვლევ ტერიტორიაზე და აღმოსავლეთ საქართველოს სხვა რეგიონებში რეგისტრირებული – **Baris concina Boheman, 1844**.

საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში დაცულია ცხვირგრძელა ხოჭოს 2 ეგ-ზემპლარი მდინარე ტანას ხეობიდან (ატენის ხეობა), რომელიც გარკვეულია შულცის მიერ, როგორც **Ceutorhynchus Latierryi Brisout, 1866**. იგი მთელი რიგი ავტორების (Schneider, Leder, 1878; Радае, 1899; Schultze, 1902) მიერ რეგისტრირებულია კავკასიიდან, მასთან ერთად საქართველოდან. აღნიშნული სახეობა კოროტიანის (Коротяев, 1980) მიერ საქართველოში დაფიქსირებული სახეობის **Ceutorhynchus incisus Schultze, 1996**-თან ერთად, სინამდვილეში არის **Glocianus (= Ceutorhynchus) brevicollis Schultze, 1996**, რომელიც მთელ საქართველოში ფართოდ არის გავრცელებული და უკანასკნელ დრომდე მას არკვევდნენ, როგორც **Ceutorhynchus incisus**. ბოლოს, საქართველოში არ არსებული სახეობებიდან შიდა ქართლში მოყვანილია **Miarus scutellaris**

Brisout, 1865, რომელიც დაცულია საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ენტომოლოგიურ კოლექციაში და რეგისტრირებულია მცხეთაში. აღნიშნულ მასალაზე დაყრდნობით იგი ჭოლოკავას (Чолокава, 1968) მიერ აღინიშნა, როგორც თბილისის მიდამოებში გავრცელებული სახეობა. დეტალური გამოკვლევის შედეგად დადგენილი იქნა, რომ იგი გარკვეული იყო შეცდომით და სინამდვილეში აღმოჩნდა **M. graminis (Gyllenäl)**, 1813. ასეთი სახეობები შიდა ქართლის ბარიდან აღმოჩნდა კიდევ შვიდი. ამდენად გამოკვლეული 22 სახეობიდან 15 სახეობა საერთოდ არ აღმოჩნდა არა თუ საკვლევ რეგიონში, არამედ საერთოდ საქართველოში, ხოლო 12 სახეობას, რომლებიც წლების განმავლობაში შეცდომით მოიხსენიებოდნენ სრულად სხვა სახეობებად, დაუბრუნდათ რეალური სისტემატიკური კუთვნილება. სამწუხაროდ ასეთი სახეობები საქართველოში კიდევ 70-მდე რჩება, რომლებიც ჭოლოკავას მიერ არის დაფიქსირებული და ელიან გამოქვეყნებას, რომ საზოგადოებისათვის ერთხელ და სამუდამოდ გახდეს ცნობილი მათი არ არსებობა საქართველოში.

დისერტაციაში არ შეგვყავს აგრეთვე 9 გვარის 17 ტაქსონი, რომელთა იდენტიფიკაცია სახეობებამდე ვერ მოხერხდა საქართველოში შესაბამისი იდენტიფიცირებული შესადარებელი მასალის არ არსებობის გამო. სადისერტაციო ნაშრომში არ შევიყვანოთ იმის გამო, რომ რამდენადაც სხვადასხვა სახის გამოთვლებს ვაწარმოებდით სახეობებამდე ზუსტად იდენტიფიცირებული ტაქსონებით, არ გამოეწვია გარკვეული გართულებები განსაკუთრებით სტაციონარებსა და ზოო-გეოგრაფიულ დაჯგუფებებში, ამა თუ იმ საკითხის ფორმულირების დროს.

ქვემოთ მოგვყავს შიდა ქართლის ბარში დღეისათვის რეგისტრირებული ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რაოდენობრივი განაწილება ოჯახების, ქვეოჯახების და გვარების მიხედვით.

ცხრილი 1

ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რაოდენობრივი განაწილება ოჯახის, ქვეოჯახების და გვარების მიხედვით შიდა ქართლის ბარში

ცხვირგრძელების ოჯახები და ქვეოჯახები	სახეობათა რაოდენობა ოჯახებსა და ქვეოჯახებში	ოჯახებისა და ქვეოჯახების გვარები	სახეობათა რაოდენობა გვარებში
I. ოჯახი Rhynchitidae	12 (4,4%)	1. Lasiorhynchites	2

		2. Temnocerus	1
		3. Neocoenhinus	2
		4. Tatianaerhynchites	1
		5. Teretriorhynchites	1
		6. Rhynchites	4
		7. Byctiscus	1
II. ოჯახი Attelabidae	1 (0,5%)	1. Attelabus	1
III. ოჯახი Apionidae	19 (6,9%)	1. Ceratapion	1
		2. Aspidapion	2
		3. Alocentron	1
		4. Rhopalapion	1
		5. Squamapion	1
		6. Trichopterapion	1
		7. Pseudoprotapion	1
		8. Protapion	3
		9. Pseudoperapion	1
		10. Apion	2
		11. Stenopterapion	2
		12. Holotrichapion	1
		13. Cianapion	1
		14. Eutrichapion	1
IV. ოჯახი Nanophyidae	5 (1,8%)	1. Nanophyes	1
		2. Pericartiellus	1
		3. Dieckmanniellus	1
		4. Hyophyes	1
		5. Allomalina	1
V. ოჯახი Dryophthoridae	2 (0,17%)		
ქვეოჯახი Rhynchophorinae	2 (100%)	1. Sitophilus	2
VI. ოჯახი Curculionidae	234 (85,7)		
ქვეოჯახი Entiminae	61 (26, 1%)	1. Otiorhynchus	14
		2. Troglorrhynchus	1
		3. Trachiphloeus	1
		4. Omias	2
		5. Urometopus	3
		6. Pseudomillocerus	2
		7. Phyllobius	10
		8. Ptochus	3
		9. Polydrusus	4
		10. Eusomus	1
		11. Parafoucattia	1
		12. Strophomorphus	1
		13. Pholicodes	2
		14. Sitona	12
		15. Mesagroicus	1
		16. Psalidium	1
		17. Xylonophorus	1
		18. Chorophanus	1
ქვეოჯახი Lixinae	39 (16, 7%)	1. Rhinocyllus	1
		2. Bangosternus	1
		3. Larinus	13
		4. Lixus	14
		5. Coniocleonus	2
		6. Stephanophorus	1
		7. Bothinoderes	1
		8. Chromoderus	1
		9. Mecaspis	1
		10. Pseudocleonus	2
		11. Cyphoclenus	1
		12. Cleonus	1

ქვეოჯახი Cossinae	2 (0,8%)	1. Cotaster	1
		2. Cossonus	1
ქვეოჯახი Bagoinae	1 (0,14%)	1. Bagous	1
ქვეოჯახი Curculioninae	54 (23,1%)	1. Dorytomus	9
		2. Smicronix	1
		3. Tychius	16
		4. Sibiria	3
		5. Anthonomus	6
		6. Curculio	5
		7. Mecinus	2
		8. Gymnetron	3
		9. Rhynusa	2
		10. Miarus	4
		11. Cionus	2
		12. Tachyerges	1
ქვეოჯახი Anoplineae	1 (0,14%)	1. Anoplus	1
ქვეოჯახი Molitinae	19 (8,1%)	1. Pissodes	2
		2. Magdalis	8
		3. Trachodes	1
		4. Lepyrus	1
		5. Hylobius	2
		6. Plinthus	2
		7. Aparapion	1
		8. Anchonidium	1
		9. Mecysolobus	1
ქვეოჯახი Hyperinae	6 (2,6%)	1. Hepera	6
ქვეოჯახი Cryptorhynchinae	2 (0,8%)	1. Acales	2
ქვეოჯახი Baridinae	8 (3,4%)	1. Labiaticola	1
		2. Baris	2
		3. Melanobaris	2
		4. Aulacobaris	2
		5. Malvaevora	1
ქვეოჯახი Conoderinae	1 (0,4%)	1. Coryssomerus	1
ქვეოჯახი Ceutorhynchinae	40 (17,1%)	1. Mononychus	1
		2. Rhinoncus	2
		3. Zacladus	3
		4. Phrydiuchus	1
		5. Ceutorhynchus	14
		6. Prisistus	1
		7. Glorianus	3
		8. Mogulones	8
		9. Hadroplontus	1
		10. Thamiocolus	1
		11. Sirocaloides	1
		12. Coeliodes	3
		13. Trichosirocalis	1

როგორც ცხრილიდან ჩანს ცხვირგრძელა ხოჭოების ოჯახებიდან სახეობრივი შემადგენლობის მხრივ შიდა ქართლის ბარში დიდი უმრავლესობით პირველ ადგილზეა **Curculionidae**-ს ოჯახი - 234 სახეობა (85,7% შიდა ქართლის ბარის

ცხვირგრძელა ხოჭოების საერთო რაოდენობიდან). მეორე ადგილზეა **Apionidae**-s ojaxi – 19 სახეობა (6, 9%), რომლის შესახებაც უნდა ავლნიშნოთ, რომ იგი ეხლახან იქნა გადაყვანილი ოჯახის რანგში, საქართველოში დღემდე გამოქვეყნებულ ლიტერატურაში იგი ყველგან ფიგურირებს, როგორც **Apion**-ის გვარი, რომელიც შედგებოდა მრავალი ქვეგვარებისაგან, დღეს კი ისინი ყველა გვევლინება, როგორც გვარები, რომელთაგანაც შიდა ქართლში, როგორც წინამდებარე ცხრილიდან ჩანს წარმოდგენილია 14. მესამე ადგილზე 12 სახეობით (4,4%) შიდა ქართლის ბარში **Rhychitidae**-ს ოჯახია, რომელიც ისე როგორც **Apionidae**-ს ოჯახი ახალი ნომენკლატურული ერთეულია ცხვირგრძელა ხოჭოების სისტემატიკურ კატეგორიებში. იგი **Rhychitinae**-ს ქვეოჯახის ოჯახად გადაყვანის შედეგია, რომელიც აქამდე შედიოდა **Attelabidae**-ს ოჯახში. მე-4 ადგილი სახეობათა რაოდენობით უჭირავს **Nanophyidae**-ს ოჯახს (5 სახეობა - 1,8%), ასევე ახალი ნომენკლატურული სისტემატიკური კატეგორიაა, და დღემდე ფიგურირებდა, როგორც **Nanophyinae**-ს ქვეოჯახი. დაქვემდებარებული, უფრო სწორად სახეობათა მოკრძალებული ადგილებითაა წარმოდგენილი გასული საუკუნის 90-იან წლების ბოლოს **Rhychophorinae**-ს ქვეოჯახის **Dryophthorus**-ის გვარის **Dryophthoridae**-ს ოჯახად ამალღებული (2 სახეობა - 0,7%) და ასევე მე-20 საუკუნის 50-იან წლებში **Curculionidae**-ს ოჯახიდან გამოყოფილი **Attelabidae**-ს ოჯახი (1 სახეობა - 0,5%), ამგვარად ნათელია, რომ შიდა ქართლის ბარში დღეისათვის გამოვლენილ სახეობებით დომინანტობს **Curculionidae**-ს ოჯახი და მასში შემავალი სახეობათა რაოდენობა (234), 6-ჯერ აღემატება დანარჩენი 5 ოჯახის ერთად აღებულ სახეობათა საერთო რაოდენობას (39).

გამოვლენილი ოჯახებიდან მხოლოდ ორი ოჯახი (**Dryophthoridae** და **Curculionidae**) მოიცავს ქვეოჯახებს; მათ შორის **Dryophthoridae**-ს ოჯახი მხოლოდ ერთს - (**Rhychophorinae**), რომელიც მხოლოდ ერთი გვარით და 2 კოსმოპოლიტი სახეობითაა (**Sitophilus oryzae** და **S. granaria**) წარმოდგენილი, ხოლო მეორე **Curculionidae**-ს ოჯახში ერთიანდება 12 ქვეოჯახი, რომლებიც მოიცავს 76 გვარს და მრავალგზით ხსენებულ 234 სახეობას. როგორც ცხრილიდან #1 ჩანს **Curculionidae**-ს ოჯახში შემავალი ქვეოჯახებიდან გვარებისა და სახეობათა რაოდენობით დომინანტობს **Enteminae**-ს ქვეოჯახი, რომელიც **Curculionidae**-ს ოჯახში ახალი სისტემატიკური ნომენკლატურაა

და შემოღებულია რამდენიმე ყოფილი ქვეოჯახის გაერთიანების ხარჯზე. მასში გაერთიანებულია 18 გვარი, **Curculionidae**-ს ოჯახის ქვეოჯახების სახეობათა რაოდენობის 23,7 და 61 სახეობა ოჯახში შემავალი სახეობათა რაოდენობის 26,1%. ქვეოჯახში შემავალი გვარებიდან დომინანტობს **Otiorhynchus**-ის (14 სახეობა), **Sitona**-ს (12 სახეობა) **Phyllobius** (10) სახეობა გვარები. აღნიშნული გვარებიდან **Phyllobius**-ის გვარში შემავალი სახეობები მეზოფილური დენდრობიონტებია, ხოლო **Otiorhynchus**-ის და **Sitona**-ს გვარის სახეობები ჰემიქსეროფილური და ქსეროფილური ჰორტობიონტებია. ქვეოჯახში შემავალ დანარჩენ გვარებს დაქვემდებარებული ადგილი უჭირავთ და მათში სახეობათა რაოდენობა 4-დან (**Polydrusus**-ის 14 გვარი) 1-მდე მერყეობს. გვარებისა და სახეობათა რაოდენობით მეორე ადგილზეა **Curculionidae**-ს ქვეოჯახი 17 გვარი (ოჯახში შემავალი გვარების საერთო რაოდენობის 15,8%) და 54 სახეობა (ოჯახში შემავალ სახეობათა საერთო რაოდენობის 23,1%). **Curculionidae**-ს ქვეოჯახში შემავალი გვარებიდან დომინირებს **Tychius**-ის გვარი (16 სახეობა), რომლის სახეობებიც ტიპური ქსეროფილური ჰორტობიონტებია, ხოლო მეორე-მესამე ადგილზეა **Dorytomus**-ის (9 სახეობა) და **Anthonomus**-ის (6 სახეობა) გვარები, რომელთა სახეობებიც მეზოფილური დენდრობიონტებია. დანარჩენი გვარების სახეობათა რაოდენობა მერყეობს 5-დან (**Curculio**-ს გვარი) 1 სახეობამდე.

გვარების რაოდენობით (12-15,8%) მეორე ადგილზე მყოფ **Curculioninae**-ს ქვეოჯახს უტოლდება **Lixinae**-ს ქვეოჯახი, რომელთა სახეობათა რაოდენობა 39-ია (16,7%) და ყველა ქსეროფილური ჰორტობიონტია. ქვეოჯახიდან სახეობათა რაოდენობით აღსანიშნავია **Lixus**-ის (14 სახეობა) და **Larinus**-ის (13 სახეობა) გვარები, რომელთა სახეობების ადგილსამყოფელები ტიპური, როგორც პირველადი, ისე მეორადი სტეპებია და თითოეული სახეობათა პოპულაციების მაღალი რიცხოვნობით ხასიათდებიან, როგორც **Sitona**-ს გვარის სახეობები. მიუხედავად აღნიშნულისა **Lixinae**-ს ქვეოჯახს თითო გვართა და თითო სახეობით წინ უსწრებს **Ceutorhynchinae**-ს ქვეოჯახი (13 გვარი – 17,1%) და 40 სახეობა (17,1%) და ქვეოჯახებს შორის მე-3 ადგილი. ამასთან **Lixinae**-ს ქვეოჯახის სახეობის მსგავსად მისი სახეობებიც ქსეროფილური ჰორტობიონტებია, თითოეული მათგანი ინდივიდთა ყველაზე მაღალი რიცხოვნობით ხასიათდება და ფართოდ არიან გავრცელებული შიდა ქართლის ბარის ქსეროფილურ

ბალახნარებში, კერძოდ კვერნაქის სერის სამხრეთ ფერდობებზე და ტირიფონ საგურამოს ველზე. აღნიშნული ქვეოჯახის გვარებიდან სახეობათა მაღალი რიცხოვნობით ხასიათდება **Ceutorhynchus**-ის (14 სახეობა) და **Mogulones**-ს სახეობა (8 სახეობა). აქვე უნდა აღვნიშნოთ **Mogulones**-ის მდგომარეობა, კერძოდ ის, რომ **Mogulones** გვარი უკანასკნელ დრომდე **Ceutorhynchus**-ის გვარის ერთ-ერთი ქვეგვარი იყო. გვარებისა და სახეობათა რაოდენობით შიდა ქართლის ბარში მომდევნო მე-5 ადგილი უჭირავს **Molitinae**-ს (9 გვარი – 11,8% და 19 სახეობა 8,1%) ქვეოჯახს, რომელმაც **Entiminae**-ს ქვეოჯახის მსგავსად რამდენიმე ქვეოჯახის ადგილი დაიჭირა. აღნიშნული ქვეოჯახიდან გვარებს შორის აღსანიშნავია მხოლოდ ერთი **Magdalis**-გვარი, რომლისგანაც შიდა ქართლის ბარში გამოვლენილია 8 სახეობა (3,4%), რომლებიც ძირითადად ხეხილოვანი კულტურების მავნებლებია. დომინანტ ქვეოჯახებს შორის ბოლო ადგილი უჭირავს **Baridinae**-ს ქვეოჯახებს, რომლის შიდა ქართლის ბარში მოიცავს 5 გვარს (6,6%) და 8 სახეობას (3,4%). აღნიშნულ ქვეოჯახში სახეობათა შემადგენლობის მხრივ შიდა ქართლის ბარში რომელიმე გვარი არ გამოიყოფა, მაგრამ ერთ ფაქტს უნდა გაესვას ხაზი – დღემდე **Baridinae**-ს ქვეოჯახის 5 გვარიდან 4 გვარს (**Labiaticola**, **Melanobaris**, **Aulacobaris Malvaevora**) ჩვენს მიერ მოყვანილი სახეობები შედიოდა მე-5 - **Baris** გვარში, რომლებიც ტიპური ქსეროფილური ფორმებია და სტეპის ტიპის ნაირბალახებია მათი ძირითადი ადგილსამყოფელები. დანარჩენ ქვეოჯახებს (**Cossinanae**, **Bagoinae**, **Anopliinae**, **Hyperinae**, **Cryptorhynchinae** და **Conoderinae**) დაქვემდებარებული ადგილი უჭირავთ და თითო-ორი გვარებით და სახეობებით არიან წარმოდგენილნი თუ არ მივიღებთ მხედველობაში **Hyperinae**-ეს ქვეოჯახს, რომელიც მართალია ერთ გვარს **Hypera**-ს (= **Phytonomus**) შეიცავს, მაგრამ 6 სახეობით არის წარმოდგენილი, ჰემიქსეროფილური და ქსეროფილური სახეობებია და რქოსანი პირუტყვის საკვები ბალახების (განსაკუთრებით პარკოსნები – იონჯა, სამყურა, ესპარცეტი და სხვა) მეტად ძლიერი მავნებლებია.

**თავი 5. შიდა ქართლის ბარში 2002-2003 წწ. ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა
რიცხოვნობის დინამიკა თვეების მიხედვით და მათი პროცენტული შეფარდება
სახეობათა საერთო რაოდენობასთან**

მწერების სეზონური ასპექტების დინამიკის ბუნება შედარებით რთულია. სეზონების მიხედვით იცვლება მცენარეულობის რაოდენობრივ-თვისობრივი კოლორიტი და მასთან ერთად მწერებისაც; იცვლება აგრეთვე თერმული რეჟიმი და სხვა. ყველაფერი ეს იწვევს ღრმა ცვლილებებს ამა თუ იმ ბიოცენოზების თუ რეგიონის ფიზიონომიაში. კერძოდ, გამოკვეთილად ხდება ის, რომ ერთი და იგივე ბიოცენოზების ან რეგიონის გაზაფხულის (ზამთარზე აღარაფერს ვამბობთ), ზაფხულის და შემოდგომის ასპექტები სრულად სხვადასხვა გვარის პროფილისაა. ამიტომ, შესწავლილი რომ იქნეს ბიოცენოზების ამ მთლიანად რეგიონში მიმდინარე სრული სურათი, და დინამიკური მდგომარეობა, საჭიროა შესწავლილ იქნეს ამ ბიოცენოზის ან რეგიონის სეზონური ეკოლოგიური რიტმი წლების მიხედვით. სწორედ ასეთი შესწავლის შემდეგ, როდესაც გამოვლენილ იქნება არსებული რიტმის შედარებით ძლიერი ან ნაკლებად მკვიდრი რგოლები, შესაძლებელი გახდება ამ ბიოცენოზების თუ რეგიონის რეკონსტრუქციის ღონისძიებების დასახვა.

ამა თუ იმ რეგიონის ბიოცენოზებში მწერების (უკვე ჩვენს შემთხვევაში) ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რიცხოვნობა წლის სეზონების - ჩვენს შემთხვევაში თვეების მიხედვით დამოკიდებულია მთელ რიგ გარემოებებზე. კერძოდ, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს რეგიონების ბიოცენოზებში მცენარეული და მწერების (ცხვირგრძელელების) ბიოციკლის სხვაობას, დომინანტი სახეობების რაოდენობრივ რყევადობას, რიცხოვნულად დაქვემდებარებული სახეობების ბრძოლისუნარიანობას, თავისი მდგომარეობის ამა თუ იმ ბიოცენოზებში დამკვიდრებას და სხვ. მნიშვნელოვანია აგრეთვე მცენარეულობის და მწერების (ცხვირგრძელელების) რომელიმე კომპონენტის რაიმე მიზეზის გამო სრული გამორთვა ამა თუ იმ ბიოცენოზებიდან ან პირიქით ამა თუ იმ ბიოცენოზში ახალი კომპონენტების ჩართვა. და ბოლოს, ყურადსაღებია თვით ბიოცენოზების განვითარების მდგომარეობა; თუ რამდენად სრულად არის იგი შევსებული მცენარეული კომპონენტებით და მწერების (ჩვენს შემთხვევაში ცხვირგრძელელების) შესაბამისი სახეობებით. აღნიშნულთან ერთად ყურადღე-

ბის ცენტრში უნდა იყოს გარემოს აბიოტური ფაქტორები, როგორცაა: ტემპერატურის, ნალექების, მზის რადიაციისა და ქარების თავისებური სეზონური რიტმის მიმდინარეობა. აღნიშნული მიზეზთა და პირობათა ამა თუ იმ ბიოცენოზებში გარკვეული კომბინაციის სახით მოქმედება შეადგენს მწერების გარკვეული რიტმის საფუძველს (კობახიძე, 1958).

როგორც ზემოთ აღინიშნა გამოკლევათა ერთ-ერთ ძირითად მიზანს შეადგენდა შიდა ქართლის ბარში ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რიცხოვნობის დინამიკის შესწავლა 2002-2003 წწ. თვეების მიხედვით. ცხვირგრძელების აქტიურობის ათვლის თვედ მიჩნეულ იქნა აპრილი, ხოლო აქტიურობის დასრულების თვედ ოქტომბერი. თითოეული სახეობის დინამიკის მიმდინარეობა 2002-2003 წწ. თვეების მიხედვით მოცემულია მე-2 ცხრილში*.

ცხრილი 2

ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა დინამიკა
2002-2003 წწ. თვეების მიხედვით

A	2002 წელი							2003 წელი						
	აპრილი	მაისი	ივნისი	ივლისი	აგვისტო	სექტემბერი	ოქტომბერი	აპრილი	მაისი	ივნისი	ივლისი	აგვისტო	სექტემბერი	ოქტომბერი
A	4	5	6	7	8	9	10	4	5	6	7	8	9	10
Rhynchitidae														
1.	<i>Lasiorrhynchites sericeus</i>										+			
2.	<i>L. cavifrons</i>								+					
3.	<i>Temnocerus tomentosus</i>										+			
4.	<i>Neocoenhinus aenovirens</i>													
5.	<i>N. pauxillus</i>							+	+					
6.	<i>Tatianaerhynchites aequatus</i>								+		+		+	
7.	<i>Teretiorhynchites coeruleus</i>								+		+	+		
8.	<i>Rhynchites aratus</i>									+		+	+	
9.	<i>Rh. giganteus</i>								+		+	+		
10.	<i>Rh. lenaeus</i>										+	+		
11.	<i>Rh. bacchus</i>										+	+		
12.	<i>Byctiscus betulae</i>								+	+				
Attelabidae														
13.	<i>Attelabus nitens</i>									+	+			+

* აღრიცხვაში არ შეგვყავს დისერტაციაში ლიტერატურული წყაროებიდან მოყვანილი 28 სახეობა, ამდენად, მათ გასწვრივ არსებული უჯრები თავისუფალია.

Apionidae													
14.	<i>Ceratapion basicorne</i>												
15.	<i>Aspidapion radiolus</i>			+					+				
16.	<i>A. validum</i>	+		+	+	+	+			+	+	+	
17.	<i>Alocentron curvirostre</i>		+	+	+				+	+		+	
18.	<i>Rhopalapion longirostre</i>				+	+			+	+	+	+	
19.	<i>Trichopterapion holosericeum</i>		+	+	+	+				+	+	+	+
20.	<i>Squamapion elongatum</i>	+	+	+	+					+	+	+	
21.	<i>Pseudoprotapion elegantulum</i>	+		+		+	+			+	+	+	+
22.	<i>Protapion trifolii</i>		+	+	+				+	+		+	+
23.	<i>P. apricans</i>	+	+	+	+	+				+	+	+	+
24.	<i>P. varipes</i>		+	+	+		+	+		+	+	+	+
25.	<i>Pseudoperapion brevirostre</i>			+	+						+		+
26.	<i>Apion haematodes</i>				+	+			+	+	+	+	+
27.	<i>A. cruentatum</i>					+			+				
28.	<i>Stenopterapion intermedium</i>				+				+	+	+	+	+
29.	<i>S. tenue</i>		+	+	+	+	+	+		+		+	+
30.	<i>Holotrichapion pullum</i>	+			+	+	+			+		+	+
31.	<i>Cyanapion columbinum</i>	+	+		+	+	+		+	+		+	
32.	<i>Eutrichapion puctigerum</i>		+		+		+		+	+		+	
Nanophyidae													
33.	<i>Nanophyes marmoratus</i>			+				+		+			+
34.	<i>Pericartiellus flavidus</i>	+										+	
35.	<i>Dieckmaniellus nitidulus</i>	+									+		+
36.	<i>Pypophyes minutissimus</i>			+						+			
37.	<i>Allomaliala qudrivirgata</i>	+						+	+	+		+	
Dryophthoridae													
Rhynchophorae													
38.	<i>Sitophilus granarius</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
39.	<i>S. oryzae</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Curculionidae													
Entiminae													
40.	<i>Otiorhynchus virgo</i>												
41.	<i>O. caucasicus</i>				+	+					+		
42.	<i>O. cylindricus</i>												
43.	<i>O. simulans</i>				+						+	+	+
44.	<i>O. sculptirostris</i>						+				+		
45.	<i>O. scopularis</i>									+	+	+	
46.	<i>O. lederi</i>					+						+	
47.	<i>O. pseudomias</i>						+				+		
48.	<i>O. decoratus</i>				+							+	
49.	<i>O. reitteri</i>				+								+
50.	<i>O. ovalipennis</i>				+						+		
51.	<i>O. bidentatus</i>				+							+	
52.	<i>O. histrio</i>				+	+	+			+		+	
53.	<i>O. ligustici</i>		+	+	+						+		+
54.	<i>Troglorrhynchus argus</i>												
55.	<i>Trachiphloeus alternans</i>	+	+	+		+					+		+
56.	<i>Omius verruca</i>												
57.	<i>O. Fabriciusm</i>												
58.	<i>Urometopus mingrelicus</i>												
59.	<i>U. strigifrons</i>												
60.	<i>U. inflatus</i>												
61.	<i>Pseudomillocerus caucasicus</i>				+	+					+		
62.	<i>P. scheideri</i>	+	+	+	+							+	+
63.	<i>Phyllobius brevis</i>												+
64.	<i>Ph. vespertilio</i>				+						+		
65.	<i>Ph. pictus</i>				+						+		
66.	<i>Ph. pyri</i>	+								+		+	
67.	<i>Ph. maculicornis</i>												
68.	<i>Ph. mediatius</i>		+		+							+	
69.	<i>Ph. deyrollei</i>			+	+		+		+	+	+	+	
70.	<i>Ph. circassicus</i>												

71.	<i>Ph. derjugini</i>			+		+							+	+	+	
72.	<i>Ph. fulvago</i>			+	+							+		+		
73.	<i>Ptochus circuminctus</i>			+	+								+			
74.	<i>P. setosus</i>	+	+		+	+				+	+		+			
75.	<i>P. porcellus</i>	+	+	+	+	+					+	+	+	+	+	+
76.	<i>Polydrusus pterigomalis</i>	+		+	+						+		+			
77.	<i>P. inustus</i>	+	+	+	+						+	+	+	+		
78.	<i>P. pilifer</i>															
79.	<i>P. mollis</i>			+	+	+					+		+			
80.	<i>Eusomus ovulum</i>	+	+	+	+							+	+	+		
81.	<i>Parafoucattia squamulata</i>			+									+			
82.	<i>Strophomorphus porcellus</i>	+	+	+	+	+	+						+	+	+	+
83.	<i>Pholicodes semicalvus</i>	+			+		+					+	+	+		+
84.	<i>Ph. plebeius</i>			+	+	+	+	+					+	+		
85.	<i>Sitona lineatus</i>		+	+	+										+	+
86.	<i>S. suturalis</i>	+	+	+	+							+	+	+		
87.	<i>S. lateralis</i>		+	+	+	+	+						+	+		
88.	<i>S. sulcifrons</i>			+	+	+	+				+	+	+	+		
89.	<i>S. puncticollis</i>		+	+	+	+	+					+	+	+		
90.	<i>S. longulus</i>		+								+	+	+	+		
91.	<i>S. lepidus</i>	+		+	+	+	+					+	+	+	+	
92.	<i>S. callosus</i>		+	+	+		+				+		+	+		+
93.	<i>S. macularis</i>	+		+	+	+	+				+	+	+	+	+	
94.	<i>S. hispidulus</i>			+	+							+		+	+	
95.	<i>S. concavirostris</i>			+	+	+	+					+	+	+	+	+
96.	<i>S. humeralis</i>	+	+	+	+	+	+				+	+	+	+	+	
97.	<i>Mesagroicus pilifer</i>	+		+			+						+			
98.	<i>Psalidium maxilosum</i>				+							+	+			
99.	<i>Xylonophorus scobinatus</i>		+				+				+	+				
100.	<i>Chorophanus vittatus</i>		+	+	+	+	+						+	+	+	
Lixinae																
101.	<i>Rhinocyllus conicus</i>		+	+										+		
102.	<i>Bangosternus orientalis</i>						+							+		
103.	<i>Larinus sibiricus</i>				+							+		+		
104.	<i>L. onopordi</i>				+								+			
105.	<i>L. latus</i>		+	+										+		
106.	<i>L. jaceae</i>			+		+						+	+	+		
107.	<i>L. rectinasus</i>	+	+		+								+		+	
108.	<i>L. sturnus</i>	+	+	+	+	+	+				+	+	+	+	+	+
109.	<i>L. planus</i>			+	+							+	+			+
110.	<i>L. turbinatus</i>		+	+	+	+	+				+	+	+	+	+	+
111.	<i>L. syriacus</i>															
112.	<i>L. curtus</i>		+	+		+						+	+	+		
113.	<i>L. bardus</i>			+		+						+				
114.	<i>L. obtosus</i>															
115.	<i>L. minutus</i>		+	+	+							+	+	+		
116.	<i>Lixus iridis</i>										+					
117.	<i>L. subtilis</i>				+						+					+
118.	<i>L. incanescens</i>	+		+		+	+									+
119.	<i>L. sinuatus</i>	+			+							+			+	
120.	<i>L. sanguineus</i>				+		+						+	+		
121.	<i>L. elegantulus</i>			+									+			
122.	<i>L. albomarginatus</i>												+			
123.	<i>L. obesus</i>			+								+				
124.	<i>L. rubicundus flavescens</i>			+	+		+						+	+		+
125.	<i>L. speciosus</i>															
126.	<i>L. filis</i>															
127.	<i>L. punctiventris</i>										+	+		+		
128.	<i>L. elongatus</i>			+	+	+						+		+		
129.	<i>L. cardui</i>				+						+		+			+
130.	<i>Coniocleonus nigrosuturatus</i>			+										+		
131.	<i>C. crinipes</i>															
132.	<i>Stephanophorus strabus</i>															

133.	<i>Bothinoderes punctiventris</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
134.	<i>Chromoderus affinis</i>		+	+		+						+			
135.	<i>Mecaspis octosignatus</i>			+	+						+	+			
136.	<i>Pseudocleonus grammicus</i>														
137.	<i>P. marginicollis</i>				+							+			
138.	<i>Cyphoclenus dealbatus</i>			+	+	+	+			+	+	+	+	+	+
139.	<i>Cleonis pigra</i>		+	+		+	+					+	+	+	+
Cossiniinae															
140.	<i>Cotaster unciper</i>														
141.	<i>Cossonus linearis</i>	+											+		
Bagoiinae															
142.	<i>Bagous brevipennis</i>														
Curculioninae															
143.	<i>Dorytomus dejani</i>				+							+		+	
144.	<i>D. edoughensis</i>			+								+	+		
145.	<i>D. ictor</i>				+		+						+		
146.	<i>D. minutus</i>			+								+			
147.	<i>D. nebulosus</i>		+									+			
148.	<i>D. schoenherri</i>	+										+			
149.	<i>D. longimanus</i>		+			+						+			
150.	<i>D. tremulae</i>	+	+									+	+		
151.	<i>D. melanophthalmus</i>			+	+						+		+	+	
152.	<i>Smicronix jungermaniae</i>		+	+	+	+				+	+	+	+		+
153.	<i>Tychius quinquepunctatus</i>		+	+	+	+				+	+	+	+	+	+
154.	<i>T. grenieri</i>	+									+				
155.	<i>T. squmulatus</i>		+										+		
156.	<i>T. rufirostris</i>		+									+			
157.	<i>T. beckeri</i>		+	+							+		+		
158.	<i>T. crassirostris</i>	+												+	
159.	<i>T. aureolus</i>	+		+	+	+					+	+	+		
160.	<i>T. medicaginis</i>	+	+	+	+		+			+	+	+	+	+	+
161.	<i>T. brevisculus</i>			+	+						+				
162.	<i>T. flavus</i>				+							+	+		
163.	<i>T. junceus</i>			+	+		+					+	+		
164.	<i>T. meliloti</i>				+							+	+		
165.	<i>T. pusillus</i>														
166.	<i>T. stephensi</i>		+								+	+	+		
167.	<i>T. picirostre</i>		+									+			
168.	<i>T. cuprifer</i>			+	+						+	+	+		
169.	<i>Sibinia primita</i>	+								+					
170.	<i>S. pellucens</i>		+							+					
171.	<i>S. viscaria</i>				+						+				
172.	<i>Anthonomus rubripes</i>				+						+	+			
173.	<i>A. phyllocola</i>	+										+			
174.	<i>A. rubi</i>		+		+					+		+			
175.	<i>A. pyri</i>		+			+					+		+	+	+
176.	<i>A. pomorum</i>		+				+				+	+	+		+
177.	<i>A. pedicularius</i>	+		+	+							+	+		
178.	<i>Curculio elephas</i>														
179.	<i>C. venosus</i>				+									+	
180.	<i>C. nucum</i>				+	+							+	+	
181.	<i>C. glandium</i>				+						+		+		
182.	<i>C. salicivorus</i>	+	+	+						+	+	+	+	+	
183.	<i>Mecinus colaris</i>														+
184.	<i>Mecinus piraster</i>			+								+			
185.	<i>Gymnetron labile</i>					+									
186.	<i>G. pascuorum</i>		+		+	+	+					+	+		+
187.	<i>G. bipustulatum</i>	+			+	+					+		+		+
188.	<i>Rhinusa asella</i>					+						+			
189.	<i>Rh. tetra</i>			+	+	+	+			+		+	+		
190.	<i>Miarus longirostris</i>		+	+			+				+	+		+	
191.	<i>M. graminis</i>			+	+					+		+	+		
192.	<i>Miarus dentiventris</i>				+						+	+			

193.	<i>Miarus ajuge</i>						+				+	+					
194.	<i>Cionus goricus</i>																
195.	<i>C. hortulanus</i>		+	+								+					
196.	<i>Tachyerges salicis</i>			+												+	
Anoplinae																	
197.	<i>Anoplus setulosus</i>		+	+												+	
Molitinae																	
198.	<i>Pissodes piceae</i>			+											+		
199.	<i>P. pini caucasicus</i>						+										+
200.	<i>Magdalis nitidipennis</i>			+	+							+					+
201.	<i>M. ruficornis</i>	+	+	+				+			+	+	+		+		
202.	<i>M. barbicornis</i>		+				+						+	+			
203.	<i>M. armigera</i>		+	+								+		+	+		
204.	<i>M. carbonaria</i>				+								+			+	
205.	<i>M. memnonia</i>			+								+	+				
206.	<i>M. rufa</i>	+		+								+	+				
207.	<i>M. coeruleipennis</i>						+					+		+			
208.	<i>Trachodes hystrix</i>						+						+				
209.	<i>Lepirus palustris</i>				+							+	+	+			
210.	<i>Hylobius abietis</i>				+							+					
211.	<i>H. verrucipennis</i>		+														+
212.	<i>Plinthus faldermanni</i>																
213.	<i>P. illotus ilotus</i>																
214.	<i>Aparapion costatum</i>																
215.	<i>Anchonidium ulcerosum</i>																
216.	<i>Mecysolobus karelini</i>						+	+	+				+	+	+	+	
Hyperinae																	
217.	<i>Hypera rumicus</i>			+	+							+	+	+	+		
218.	<i>H. meles</i>	+	+	+	+	+	+				+	+	+	+			
219.	<i>H. plantaginis</i>			+		+						+		+			
220.	<i>H. postica</i>		+	+	+	+	+				+	+	+	+	+		
221.	<i>H. farinosa</i>		+	+	+							+	+				
222.	<i>H. viciae</i>		+	+		+								+	+		
Cryptorhynchinae																	
223.	<i>Acales caucasicus</i>					+							+				
224.	<i>A. ptinoides</i>					+							+				
Baridinae																	
225.	<i>Labiaticola despicata</i>		+													+	
226.	<i>Baris artemisiae</i>				+							+					
227.	<i>B. memnonia</i>												+	+			
228.	<i>Melanobaris dalmacina</i>												+				
229.	<i>M. hochhuthi</i>			+											+		
230.	<i>Aulacobaris janthina</i>				+										+		
231.	<i>A. coerulescens</i>		+		+	+					+	+	+	+	+		+
232.	<i>Malvaevora timida</i>			+	+								+	+			
Conoderinae																	
233.	<i>Coryssomerus capucinus</i>		+										+				
Ceutorhynchinae																	
234.	<i>Mononychus punctumalbum</i>			+									+				
235.	<i>Rhinoncus perpendicularis subsp. rufofemoratus</i>			+											+		
236.	<i>Rh. pericarpus</i>	+										+					
237.	<i>Z. geranii</i>	+		+	+	+					+		+	+			
238.	<i>Z. exiguus</i>			+								+	+				
239.	<i>Z. asperatus</i>				+								+				
240.	<i>Phrydiuchus tau</i>			+	+											+	
241.	<i>Ceutorhynchus rapae</i>			+	+						+						
242.	<i>C. assimilis</i>			+												+	
243.	<i>C. subpilosus</i>		+												+		
244.	<i>C. fallax</i>	+									+	+					
245.	<i>C. nanus</i>	+		+	+			+			+		+				
246.	<i>C. hirtulus</i>			+							+						
247.	<i>C. sulcatus</i>	+		+							+	+					

248.	<i>C. picitarsis</i>	+			+		+				+				
249.	<i>C. sulcicollis</i>		+	+									+		
250.	<i>C. chalibaeus</i>			+									+		
251.	<i>C. erysimi</i>	+							+	+					
252.	<i>C. contractus</i>			+							+				
253.	<i>C. typhae</i>				+	+					+	+			
254.	<i>C. sisymbrii</i>	+	+												
255.	<i>Prisistus caucasicus</i>			+	+	+				+					
256.	<i>Glocianus transcaucasicus</i>														
257.	<i>G. herbsti</i>	+		+	+	+	+		+	+	+			+	
258.	<i>G. distinctus</i>			+							+				
259.	<i>Mogulones fatidicis</i>		+							+	+				
260.	<i>M. xruciger</i>					+			+	+					
261.	<i>M. venedicus</i>	+			+				+	+					
262.	<i>M. koenigi</i>			+											+
263.	<i>M. austriacus</i>				+						+	+			
264.	<i>M. asperifoliarum</i>	+			+						+	+			
265.	<i>M. subasperatus</i>														
266.	<i>M. geographicus</i>			+											
267.	<i>Hadroplontus trimaculatus</i>		+						+	+					
268.	<i>Thamioecolus virgatus</i>					+						+	+		
269.	<i>Sirocaloides depressicollis</i>	+	+	+					+	+	+				
270.	<i>Coeliodes strigirostris</i>			+							+	+			
271.	<i>C. ruber</i>		+											+	
272.	<i>C. cinvtus</i>		+		+							+			
273.	<i>Trichosirocalis troglodites</i>	+	+	+	+					+	+				+

ჩვენი აზრით, ცხრილში ნათლად გამოიხატა შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების, როგორც თითოეული სახეობათა, ისე ფაუნის მთლიანი სპექტრის დინამიკა 2002-2003 წლებში თვეების მიხედვით. ცხრილში შეიძლება გამოიყოს სახეობეთა 3 კატეგორია: პირველი, რომლებიც მხოლოდ ერთ ან 2 თვის განმავლობაში გამოჩნდებიან; მეორე კატეგორიას შეიძლება მივაკუთვნოთ სახეობები, რომლებიც წელიწადში 2-3 თვით აქტიურობენ და მესამე ჯგუფი სახეობებისა, რომლებიც თითქმის მთელი წლის (ვგულისხმობთ საკვლევ პერიოდს) ფუნქციონირებენ. პირველ კატეგორიას, როგორც ცხრილიდან ჩანს, შეიძლება მივაკუთვნოთ სახეობები: *Lasiorhynchites sericeus* (2003 წ. ივნისი), *Neocoenorhinus pauxillus* (2002 წ. ივნისი და 2003 წ. აპრილი, მაისი); *Aspidapion radiolus* (2002 წ. ივნისი და 2003 წ. მაისი), *Apion cruentatum* (2002 წ. აგვისტო და 2003 წ. აპრილი), *Pericartielus flavidus* (2002 წ. და 2003 წ. ივნისი), *Hypophyes minutissimus* (2002 წ. ივნისი და 2003 წ. მაისი), *Otiorhynchus sculptirostris* (2002 წ. სექტემბერი და 2003 წ. ივნისი), *O. lederi* (2002 წ. აგვისტო და 2003 წ. ივნისი), *O. pseudomias* (2002 წ. სექტემბერი და 2003 წ. ივნისი), *O. decoratus*, *O. ovalipennis*, *O. bidentatus*; *Omias verruca*, *O. rotundatus*, *Bangosternus orientalis*, *Larinus onopordi*, *Lixus elegantulus*, *L. albomarginatus*, *L. obesus*, *Coniocleonus nigrosuturatus*, *C. crinipes*; *Cossonus linearis*, *Dorytomus minutus*, *D. nebulosus*,

Tychius grenieri, *T. squamulatus*, *T. rufirostre*, *T. crassirostris*, *Sibinia primata*, *S. pellucens* (ორი უკანასკნელიდან პირველი ორივე წელს აღნიშნულია მხოლოდ აპრილში, ხოლო მეორე 2002 წ. მაისში და 2003 წ. აპრილში), *Sibinia viscariae*, *Mecinus piracus*, *Trachodes hystrix*, *Hylobius abietis*, *H. verrucipennis*, *Accales caucasicus*, *A. ptinoides*, *Labiaticola despicata*, *Baris artemisiae*, *Melanobaris dalmacina*, *M. hochhuthi*, *Aulacobaris janthina*, *Coryssomerus capucinus*, *Mononychus punctumalbum*, *Rhynoncus perpendicularis subsp. rufofemoratus*, *Rh. pericarpus*, *Zachadus asperatus*, *Ceutorhynchus assimilis*, *C. subpilosus*, *C. hirtulus*, *C. chalibaeus*, *C. contractus* *Glocianus distinctus*, *Mogulones koenigi*, *M. geographicus* და *Coeliodes rubus*.

აი ის სახეობები, რომლებიც თითოეულ საკვლევ წელიწადში მხოლოდ თითო თვე გამოჩნდნენ, ზოგიერთი ერთი და იმავე თვეს, ზოგი კი სხვადასხვა თვეებში. რა თქმა უნდა უაღრესად ძნელია, მით უმეტეს ჩვენთვის, ახსნა მოუძებნოთ, თან ერთიანი პრინციპით ზემოდ აღნიშნულ მოვლენებს. ჩვენი მოკრძალებული შეხედულებით იგი დამოკიდებული არ უნდა იყოს რომელიმე ერთ ბიოლოგიურ ან გარემო ფაქტორზე. აქ უნდა მოქმედებდნენ ფაქტორთა ჯგუფი მით უმეტეს სხვადასხვა სახეობებისადმი; ზოგი დამოკიდებული უნდა იყოს ამა თუ იმ სახეობის გენერაციის ფენოლოგიაზე, ზოგი კი თითოეული სახეობის ცხოვრების ნირზე (ღია ცხოვრებას ეწევა იგი თუ ფარულს), ზოგი რამ სახეობის პოპულაციის რიცხოვნობაზე, ზოგი კი გარემო აბიოტურ და ანტროპოგენურ ფაქტორთა ზემოქმედებაზე (ტემპერატურა, ტენიანობა, საბინაო ადგილსამყოფელების მოშლა, საკვები მცენარეთა ფორმაციების შეცვლა და ა.შ.). ასე, რომ თითოეული სახეობის ბიოეკოლოგიის უშუალოდ შესწავლის გარეშე შეუძლებელია სრული ანალიზის გაკეთება ზემოთ აღნიშნული მდგომარეობის შესახებ.

როგორც წარმოდგენილი ცხრილიდან ჩანს სახეობათა აბსოლოტური უმრავლესობა ეკუთვნის ე.წ. მეორე კატეგორიას, რომლებსაც ძირითადად დაკავებულნი აქვთ 2002-2003 წწ. საცდელი თვეების ძირითადი ნიშა, ამდენად მათ ჩამოთვლას აქ აზრი არ აქვს, რამდენადაც იგი კარგად ჩანს თვით ცხრილში. ყურადღება გინდა გავამახვილოთ მხოლოდ ერთ მეტად საინტერესო სახეობაზე – ეს არის *Mecysolobus Karelini*, რომლის იმაგოს გამოჩენა თითქმის ორივე საცდელ წელს იწყება შუა ზაფხულიდან (ცხრილში №216) და გვხვდება ოქტომბრის ბოლომდე. აღნიშნულმა სახეობამ ჩვენი ყურადღება

მიიპყრო, როგორც ბიოეკოლოგიური, ისე ზოოგეოგრაფიული თვალთახედვით. **Mecysolobus**-ის გვარის სახეობები აზია-აფრიკული წარმოშობისაა, რომელიც აერთიანებს 400-მდე სახეობას (Багитанов, 1974:272) და გავრცელებულია: იაპონიაში, ჩინეთში, კორეაში. ინდოეთში (ქაშმირი), ეგვიპტეში, ჰიმალაიზე, უსურის მხარეში და სხვ. გვარის ერთ-ერთი სახეობა, რომელთაგანაც ჩვენ გვაქვს უშუალო შეხება გვხვდება, მხოლოდ კასპიისპირეთში – შუა აზიაში, ირანსა და სამხრეთ კავკასიაში. აღნიშნულიდან გამომდინარე იგი ეკუთვნის ტრანსკასპიურ-ატროპატენურ (ატროპატენული ქვეპროვინცია შედის სომხურ-ირანულ პროვინციაში, რომელიც დაწყებული თურქეთის სომხეთიდან, ვანის ტბის აუზიდან ქურთისტანის მთებიდან და სხვ. აღწევს თეირანამდე და დემავენდის მთებამდე. აღმოსავლეთით კი იგი გრძელდება ხორასნის პროვინციაში – Тахтаджян, 1978) – ხორასანულ-კავკასიური არეალის ტიპის (Тахьфджян, 1970). ორივე ქვეპროვინციისათვის დამახასიათებელია ღვიის ნათელი ტყეები და სხვადასხვა ფრიგანოიდული (ბუჩქისებრი მცენარეული ტიპი) თანასაზოგადოებები. კავკასიიდან **M. karelini** ცნობილი იყო მხოლოდ არაქსის ხეობიდან (Тер-Минасян, 1946 : 142), ხოლო მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში იგი მითითებული იქნა თბილისში (Eichler, 1930 : 251) კონკრეტული ადგილსამყოფელის მინიშნების გარეშე. მას შემდეგ აღნიშნული სახეობა საქართველოს არც ერთ რეგიონში გამოვლენილი არ ყოფილა.

2002-2003 წწ. იგი ჩვენს მიერ საველე-სამუშაოების დროს მნიშვნელოვანი რაოდენობით გამოვლენილ იქნა შიდა ქართლში 5 სხვადასხვა სტაციონარზე: კვერნაქის სერის სამხრეთ ფერდობზე უფლისციხის მიდამოებში (24. 08. 2002. 2. 09. 2002, 20. 08. 2003); სოფ. კეხიჯვარის მიმდებარე ტერიტორიაზე ველის ტიპის ბალახნარში (6. 07. 2003); სოფ. დვანის ტყისპირა ნაირბალახოვან საფარში (11. 10. 2002, 27. 07. 2003); სოფ. მეჯვრისხევში გზისპირა ველის ტიპის ბიოცენოზში (20. 06. 2003); სოფ. ერგნეთში, ტყისპირა ფრიგანოიდულ მცენარეთა თანასაზოგადოებაში (25. 09. 2003, 27. 05. 2003). აღნიშნული სტაციონარები ძირითადად წარმოდგენილია ქსეროფილური ფიტოლანდშაფტებით, რომლებთანაც ცხვირგრძელა ხოჭოების ქსეროფილური სახეობებია დაკავშირებული. **M. karelini** ტიპიური ქსეროფილური სახეობაა. საერთოდ მის ბიოეკოლოგიაზე მონაცემები ლიტერატურაში თითქმის არ არსებობს თუ არ მივიღებთ მხედველობაში მხოლოდ იმას, რომ იგი აღნიშნულია ხვართქლასებრთა ოჯახის

(*Convolvulaceae*) ერთ-ერთ გვარზე ხვართქლაზე (*Convolvulus*) მცენარის სახეობის მინიმუმების გარეშე (Вред. леса, 1955 : 613). ხვართქლას გვარის სახეობები ბალახნარი ან ბუჩქებია: უმრავლესობა მხვიარაა. მოიცავს 250-მდე სახეობას. მათგან საქართველოში გავრცელებულია 4 სახეობა, რომელთა შორის სახეობა – მინდვრის ხვართქალა (*C. arvensis* L.) გვხვდება მთელ საქართველოში სწორედ ამ მცენარეზე აღინიშნა ჩვენს მიერ შიდა ქართლში გამოვლენილი ცხვირგრძელა ხოჭოს **M. karelini**-ს ყველა 57-ვე ეგზემპლარი. მცენარე სარეველაა, იზრდება ნათესებში, გზის პირებში, შხამიანია, მაგრამ თივაში უვნებელი ხდება. ხოჭოები გვხვდებოდა მცენარის ფოთლებზე, ყლორტებსა და ყვავილებზე მაისის თვის მეორე ნახევრიდან ოქტომბრის ბოლოდე. მისი ბიოეკოლოგიის სხვა საკითხები კი მოითხოვს დამატებით სპეციალურ გამოკვლევებს. რამდენადაც **M. karelini** იკვებება აღნიშნული შხამიანი სარეველა მცენარით, იგი უნდა მივიჩნიოთ აღნიშნული მცენარის დასუსტების და შესაბამისად მისი რიცხოვნობის შემცირების მნიშვნელოვან ფაქტორად. გასათვალისწინებელია აგრეთვე ისიც, რომ **M. karelini** ბიოცენოზში იმავდროულად წარმოადგენს სხვა ორგანიზმების საკვებ ობიექტს (Тогоберидзе, Cholokava, 2006).

ქართველ პალეონტოლოგების მიერ საქართველოში ოლიგოცენოზის ფაუნის კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე (გაბუნია, 1987 : 46-47) სამხრეთ კავკასიაში **M. karelini**-ს შემოჭრა უნდა მომხდარიყო შუა ოლიგოცენური (დაახლოებით 30 მილიონი წლის წინანდელი) პერიოდიდან, როცა ადგილი ჰქონდა აზიური ფაუნის მიგრაციას დასავლეთ ევროპაში და პირიქით, რომელიც წარმოებდა ევროპასა და აზიას შორის ოლიგოცენური პერიოდის საკმაოდ მტკიცე ხმელეთის ხიდის ამიერკავკასიის სამხრეთ ნაწილის გავლით, რამდენადაც რუსეთის სამხრეთი ნაწილი ზღვით იყო დაფარული. აღნიშნულ სახეობასთან დაკავშირებით გაურკვეველი რჩება ერთი საკითხი. კერძოდ, რამ განაპირობა **M. karelini**-ს კონცენტრაცია მხოლოდ შიდა ქართლში, როცა მისი მკვებავი მცენარე მთელ საქართველოშია გავრცელებული, ხოლო სახეობის ადგილსამყოფელთა არიდინაცია ქვემო ქართლთან ერთად კიდევ უფრო მკვეთრად არის გამოხატული საქართველოს ისეთ რეგიონებში, როგორცაა ახალციხის ქვაბული, ივრის ზეგანი და სხვა.

ცხრილში ე. წ. მესამე ჯგუფის სახეობები, რომლებიც ორივე წლის თითქმის ყველა თვეებში გვხვდებიან არც თუ ისე მცირედ არის წარმოდგენილი. მაგალითისთვის შეიძლება დავასახელოთ: *Trichoptera holosericeum* (მაგალითად ძირითადად მოგვყავს ის სახეობები, რომლებსაც მნიშვნელოვანი უარყოფითი პრაქტიკული ღირებულება გააჩნია), *Protapion trifolii*, *P. apricans*, *P. varipes*. *Steptera tenue*, *Cyanapion columbinum*, *Sitona lepidus*, *S. callosus*, *S. maculatus*, *S. humeralis*, *Larinus sturnus*, *L. turbinatus*, *Bothynoderes punctiventris*. *Cyphocleonus dealbatus*, *Smicronix jungermaniae*, *Tychius quinquenunctatus* და ა. შ. აქ განსაკუთრებით უნდა ავღნიშნოთ *Bothynoderes punctiventris* (№133), რომელიც 2002 წ., ისე 2003 წ. აბსოლუტურად ყველა საკვლევ თვეებში მნიშვნელოვანი რაოდენობით გვხვდებოდა შიდა ქართლის სხვადასხვა რეგიონებში და შიდა ქართლში შაქრის ჭარხლის ყველაზე საშიში მავნებელია.

აღნიშნული თავის ძირითად მიზანს, რომ დაუბრუნდეთ თუ სახეობათა რა რაოდენობით (შემადგენლობა მე-2 ცხრილიდან ცნობილია) ფიქსირდებოდა 2002-2003 წლებში ცხვირგრძელა ხოჭოები შიდა ქართლის ბარში თვეების (აპრილი-ოქტომბერი) მიხედვით მივმართოდ ცხრილ 3-ს, სადაც მოცემულია აღრიცხვის შედეგები.

ცხრილი 3

ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რიცხოვნობის დინამიკა

2002-2003 წლებში თვეების მიხედვით

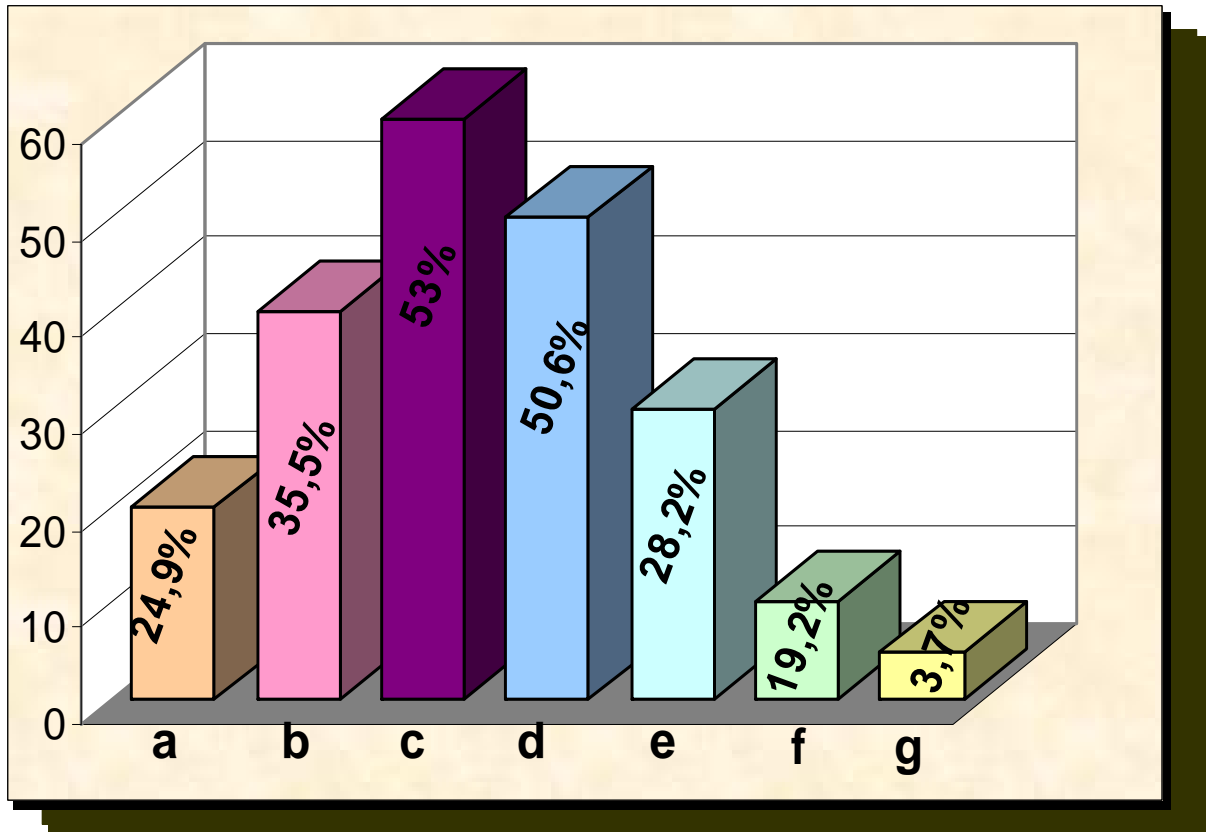
წელი და თვეები	სახეობათა რიცხოვნობა	სახეობათა პროცენტული რაოდენობა	წელი და თვეები	სახეობათა რიცხოვნობა	სახეობათა პროცენტული რაოდენობა
2002			2003		
აპრილი	61	24,9	აპრილი	60	24,5
მაისი	87	35,5	მაისი	106	43,3
ივნისი	130	53	ივნისი	133	54,3
ივლისი	124	50,6	ივლისი	134	54,7
აგვისტო	69	28,2	აგვისტო	66	26,9
სექტემბერი	47	19,2	სექტემბერი	40	16,3
ოქტომბერი	9	3,7	ოქტომბერი	20	8,2

როგორც ცხრილიდან ჩანს, არსებითი განსხვავება ცხვირგრძელელების სახეობათა დინამიკაში წლების და თვეების მიხედვით არ არის. ის სხვაობა, რაც ცხრილში თვალ-

ნათლივ ჩანს სრულიად მისაღებია გამომდინარე სხვადასხვა გარემო პირობათა კომპლექსში მიმდინარე პროცესებიდან, ან მასალის აღების დროს (მიუხედავად სრულიად იდენტური მეთოდების გამოყენებისა) დაშვებული ცდომილებებიდან (თვეებში რეგისტრირებულ ცხვირგრძელების სახეობათა პროცენტული შეფარდება რეგიონის ცხვირგრძელების საერთო რაოდენობასთან მიღებულია არა 273 სახეობასთან შეფარდებით, არამედ 245 სახეობიდან, რამდენადაც დისერტაციაში მხოლოდ ლიტერატურული წყაროებიდან მოყვანილი 28 სახეობა არ არის შეყვანილი აღრიცხვებში). ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რიცხოვნობის ცვალებადობის პროცესი, ჩვენი აზრით, ორივე საცდელ წლებში თვეების დინამიკაში გამოიხატა სრული ბუნებრივი კანონზომიერებით. როგორც ცხრილიდან ჩანს ცხვირგრძელების გამოჩენა და აქტიურობა ბიოცენოზებში ძირითადად იწყება აპრილის თვიდან, ინტენსიური ხდება მაისში და პიკს აღწევს ივნისს-ივლისში. აგვისტოდან კი იგი თანდათანობით იკლებს და ოქტომბრის ბოლოს ფაქტიურად წყდება. ყოველივე ეს ვიზუალურად ნათლად ჩანს პირველ და მეორე დიაგრამებში – გვ. 47 – 48. რეგიონში ცხვირგრძელების სახეობათა კომპლექსების ამგვარი შესწავლა საქართველოში პირველად მოხდა და ვფიქრობთ მან გაამართლა, რამდენადაც ნათლად წარმოაჩინა აღნიშნული ჯგუფის მწერების მთელი კომპლექსის ცხოველმყოფელობის მიმდინარეობა წლის სეზონების მიხედვით, რასაც გარკვეული პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს ცხოველთა მოსახლეობის მოსალოდნელი პროგნოზისათვის წლის სეზონების მიხედვით.

დიაგრამა 1

შიდა ქართლის ბარში 2002 წელს ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რიცხოვნობის დინამიკის დიაგრამა თვეების მიხედვით

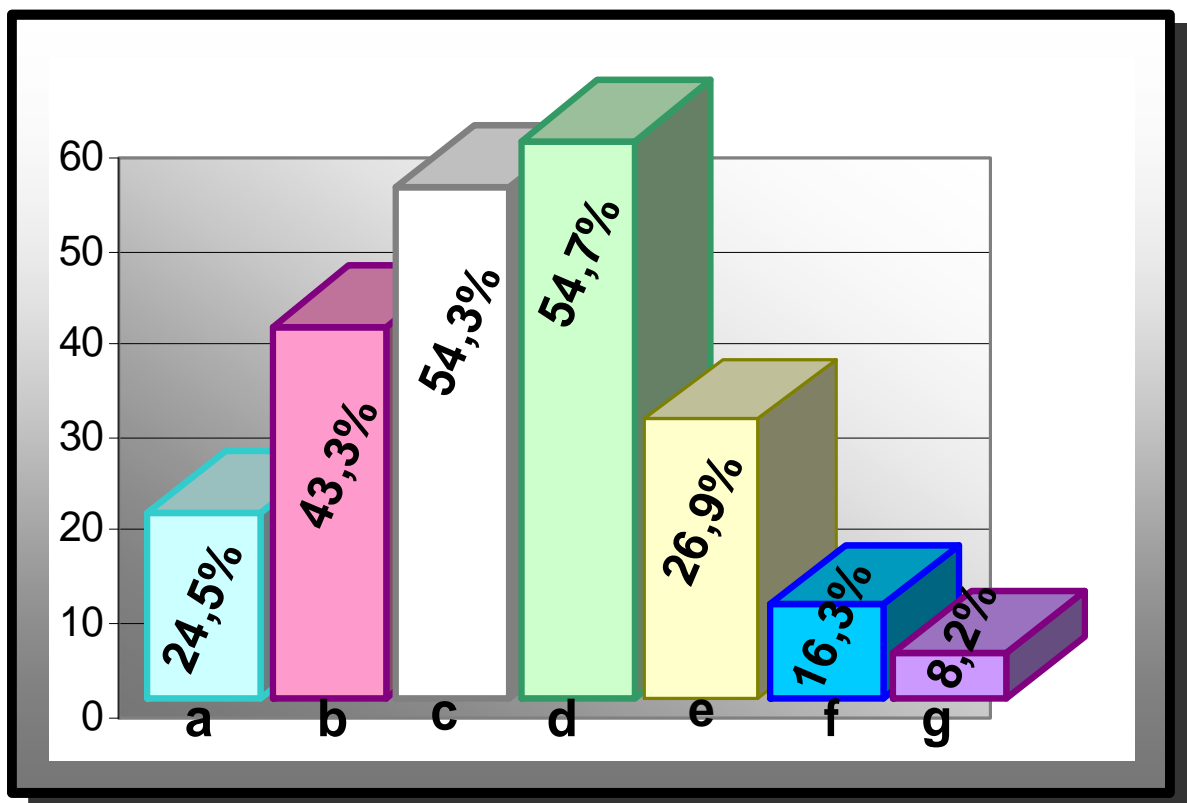

a	_ აპრილი _ 24,9%
b	_ მაისი _ 35,5%
c	_ ივნისი _ 53%
d	_ ივლისი _ 50,6%
e	_ აგვისტო _ 28,2%
f	_ სექტემბერი _ 19,2%
g	_ ოქტომბერი _ 3,7%

დიაგრამა 2

შიდა ქართლის ზარში 2002 წელს ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რიცხოვნობის დინამიკის დიაგრამა თვეების მიხედვით

a	_ აპრილი _ 24,5%
b	_ მაისი _ 43,3%
c	_ ივნისი _ 54,3%
d	_ ივლისი _ 54,7%
e	_ აგვისტო _ 26,9%
f	_ სექტემბერი _ 16,3%
g	_ ოქტომბერი _ 8,2%

თავი 6. შიდა ქართლის ბარში საველე სამუშაოებისათვის გამოყოფილ სტაციონარებზე 2002-2003 წწ. გამოვლენილი ცხვირგრძელა ხოჭოების - რიცხოვნობა სტაციონარებში, სტაციონარებს შორის საერთო

სახეობები და მათი მსგავსების კოეფიციენტები.

იმისათვის, რომ მაქსიმალურად გამოგვევლინა შიდა ქართლის ბარში გავრცელებულ სახეობათა შემადგენლობა, საველე სამუშაოები წარმოებდა, როგორც მარშრუტული მეთოდით, ისე სტაციონარებზე სახეობათა ყოველთვიური აღრიცხვით. მიუხედავად იმისა, რომ შიდა ქართლის ბარი გარემო პირობათა კომპლექსით და მცენარეული საფარის ტიპებით თითქმის ერთიანი განუყოფელი რეგიონია, შევეცადეთ გამოგვეჩვენა ერთმანეთისაგან თუ მკვეთრად არა, რამდენადმე მაინც განსხვავებული ბიოცენოზები და თითოეულში გვეწარმოებინა ცხვირგრძელების სახეობათა რაოდენობრივი აღრიცხვა. ასეთ სტაციონარებად გამოყოფილ იქნა რეგიონის შემდეგი უბნები: ატენის ხეობა (იხ. ფოტოსურ. 1. გვ. 61), რომელიც თრიალეთის ქედის ჩრდილოეთ ფერდობის ძირში მდებარეობს და მდიდარია, როგორც ფართოფოთლოვანი შერეული ტყეებით, ისე ნაირბალახოვანი სათიბ-საძოვრებით, რომლებსაც უფრო მეზოფილური იერი დაჰკრავს. სტაციონარის მეორე უბნად გამოვყავით უფლისციხე-ქვახვრელი, რომლებიც შიდა ქართლის ბარის ერთიან განუყოფელ მონაკვეთს წარმოადგენს მდ. მტკვრის მარცხენა და მარჯვენა სანაპიროზე (იხ. ფოტოსურ. 2, 3. გვ. 62, 63). ორივე მხარეს გვხვდება თითქმის ერთნაირი მცენარეული ფორმაციები, ჭალის ტყის შემორჩენილი ფრაგმენტები მეზოფილური მდელოებით, და მათ გვერდით სულ რამდენიმე ათეულ მეტრში ტიპიური სტეპის მცენარეული ფორმაციები, რომლებიც ცხვირგრძელების ქსეროფილურ სახეობათა ტიპიურ ადგილსამყოფელს წარმოადგენს. განსაკუთრებით ეს ითქმის ქვერნაქის სერის სამხრეთ ფერდობზე უფლისციხის (მდ. მტკვრის მარცხენა სანაპირო) და მოპირდაპირე (მდ. მტკვრის მარჯვენა სანაპირო) - ქვახვრელის მიდამოებზე (აქ და სხვა სტაციონარებზე გამოვლენილ სახეობათა მოპოვების დრო - წელი, თვე და რიცხვი, აგრეთვე თითოეული სახეობის ეკოლოგიის ძირითადი მომენტები მოცემულია დისერტაციის დანართში - ცხვირგრძელების ანოტირებულ სიაში). მესამე სტაციონარად აღებული იქნა ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, რომელიც მდებარეობს უფლისციხის საპირისპირო კვერნაქის სერის ჩრდილოეთ მხარეს (იხ. ფოტოსურ. 4 და 5. გვ. 64, 65), რაც შესანიშნავ მასალას იძლევა კვერნაქის სერის სამხრეთ და ჩრდილოეთ ექსპოზიციების (იხ. ფოტოსურ. 6. გვ. 66) ცხვირგრძელა ხოჭოების ფაუნის სტრუქტურის შედარებისათვის. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ კვერნაქის სერიდან აქამდე ლიტერატურაში ცხვირგრძელა ხოჭოს არც

ერთი სახეობა არ ყოფილი რეგისტრირებული. მეოთხე სტაციონარი შიდა ქართლის ბარში ცნობილი ტირიფონ - საგურამოს ვაკის ტიპიურ სახეს წარმოადგენს, სადაც უმთავრესად სტეპის ტიპის მცენარეული ფორმაციაა განვითარებული და იგი სოფ. ნაწრეტის მიდამოებშია (იხ. ფოტოსურ. 7, 8. გვ. 67, 68). მე-5 სტაციონარი - დვანი - მდ. ფრონეს ხეობაშია და შიდა ქართლის ბარის დასავლეთ ნაწილში მდებარეობს (იხ. ფოტოსურ. 9. გვ. 69), ხოლო მე-6 სტაციონარი - ერგნეთი მდ. დიდი ლიახვის ხეობაში რეგიონის ჩრდილოეთ ნაწილშია (იხ. ფოტოსურ. 10. გვ. 70). აქვე მოგვყავს ცხრილი 4, სადაც წარმოჩენილია შიდა ქართლის ბარში თითოეულ სტაციონარზე ცხვირგრძელა ხოჭოების სტრუქტურული შემადგენლობა, სტაციონარებში მათი საერთო რაოდენობა და სტაციონარებს შორის საერთო სახეობები.

ცხრილი 4

შიდა ქართლის ბარში ცხვირგრძელა ხოჭოების სტრუქტურული და რაოდენობრივი განაწილება სტაციონარების მიხედვით 2002-2003 წლებში

№	სტაციონატების დასახელება ცხვირგრძელელების ოჯახები და ქვეოჯახები	ატენის ხეობა	უფლისციხე - ქვახვერელი	ნადარბაზუნის ტბის მიდამოები	ნაწრეტი	ერგნეთი	დვანი
Rhynchitidae							
1.	<i>Neocoenorhinus pauxillus</i>			+	+		
2.	<i>Tatianaerhynchites aequatus</i>						+
3.	<i>Rhynchites auratus</i>		+				
4.	<i>Rh. giganteus</i>						+
5.	<i>Rh. lenaeus</i>		+				
6.	<i>Rh. bacchus</i>			+		+	+
7.	<i>Byctiscus betulae</i>	+	+		+	+	+
Attelabidae							
8.	<i>Attelabus nitens</i>	+					
Apionidae							
9.	<i>Aspidapion validum</i>					+	
10.	<i>Alocentron curvirostre</i>	+	+	+	+		
11.	<i>Rhopalapion longirostre</i>			+	+		
12.	<i>Squamapion elongatum</i>	+				+	+
13.	<i>Trichopterapion holosericeum</i>	+					
14.	<i>Pseudoprotapion elegantulum</i>		+			+	+
15.	<i>Protapion trifolii</i>	+	+	+	+	+	+
16.	<i>P. apricans</i>	+		+	+		+
17.	<i>P. varipes</i>		+	+	+	+	
18.	<i>Pseudoperapion brevirostre</i>					+	+
19.	<i>Apion haematodes</i>			+		+	+
20.	<i>A. cruentatum</i>	+					
21.	<i>Stenopterapion intermedium</i>			+			+

22.	<i>S. tenue</i>	+	+		+	+	
23.	<i>Holotrichapion pullum</i>	+	+		+	+	+
24.	<i>Cyanapion columbinum</i>	+	+	+	+	+	+
25.	<i>Eutrichapion punctigerum</i>	+	+	+	+	+	
Nanophyidae							
26.	<i>Nanophyes marmoratus</i>	+				+	+
27.	<i>Pericartiellus flavidus</i>						+
28.	<i>Dieckmaniellus nitidulus</i>	+				+	
29.	<i>Allomalina quadrivirgata</i>						+
Dryophthoridae							
Rhynchophorinae							
30.	<i>Sitophilus granarius</i>	+	+	+	+	+	+
31.	<i>S. oryzae</i>	+	+	+	+	+	+
Curculionidae							
Entiminae							
32.	<i>Otiorhynchus caucasicus</i>	+					
33.	<i>O. simulans</i>	+					+
34.	<i>O. lederi</i>	+		+			
35.	<i>O. pseudomias</i>	+					
36.	<i>O. decoratus</i>	+					
37.	<i>O. reitteri</i>					+	+
38.	<i>O. ovalipennis</i>	+					
39.	<i>O. bidentatus</i>	+					
40.	<i>O. histrio</i>	+	+	+	+		
41.	<i>O. ligustici</i>		+	+			+
42.	<i>Trachiphloeus alternans</i>	+	+	+	+	+	
43.	<i>O. verruca</i>				+		
44.	<i>O. rotundatus</i>				+		
45.	<i>Pseudomillocerus caucasicus</i>	+			+		+
46.	<i>P. scheideri</i>		+			+	+
47.	<i>Phyllobius brevis</i>						+
48.	<i>Ph. vespertilio</i>						+
49.	<i>Ph. pyri</i>	+	+			+	+
50.	<i>Ph. mediatus</i>						+
51.	<i>Ph. deyrollei</i>	+				+	+
52.	<i>Ph. deriugini</i>					+	
53.	<i>Ph. fulvago</i>					+	
54.	<i>Ptochus circuminctus</i>		+				
55.	<i>P. setosus</i>		+			+	
56.	<i>P. porcellus</i>	+	+			+	+
57.	<i>Polydrusus pterigomalis</i>					+	+
58.	<i>P. inustus</i>	+	+	+	+	+	+
59.	<i>P. mollis</i>	+				+	+
60.	<i>Eusomus ovulum</i>	+	+	+	+	+	
61.	<i>Parafoucartia squamulata</i>			+			
62.	<i>Strophomorphus porcellus</i>	+	+		+		
63.	<i>Pholicodes semicalvus</i>			+		+	+
64.	<i>Ph. plebeius</i>	+	+	+			+
65.	<i>Sitona lineatus</i>	+	+	+	+	+	
66.	<i>S. suturalis</i>	+	+		+	+	
67.	<i>S. lateralis</i>	+	+	+		+	+
68.	<i>S. sulcifrons</i>	+	+	+	+		+
69.	<i>S. puncticollis</i>		+		+	+	+
70.	<i>S. longulus</i>		+	+	+		
71.	<i>S. lepidus</i>		+	+	+	+	+
72.	<i>S. callosus</i>	+		+			
73.	<i>S. macularis</i>		+	+	+	+	+
74.	<i>S. hispidulus</i>	+	+			+	+
75.	<i>S. concavirostris</i>	+	+	+		+	
76.	<i>S. humeralis</i>	+	+	+	+	+	+
77.	<i>Mesagroicus pilifer</i>	+	+			+	
78.	<i>Psalidium maxilosum</i>		+	+			
79.	<i>Xylonophorus scobinatus</i>			+			
80.	<i>Chorophanus vittatus</i>	+	+			+	+

Lixinae							
81.	Rhinocyllus conicus		+	+	+		
82.	Bangosternus orientalis	+	+	+			
83.	Larinus sibiricus		+				+
84.	L. onopordi				+		
85.	L. latus				+		+
86.	L. jaceae		+	+		+	
87.	L. rectinasus				+		
88.	L. sturnus			+	+	+	
89.	L. planus	+			+		+
90.	L. turbinatus		+		+	+	+
91.	L. curtus	+	+				+
92.	L. bardus		+			+	
93.	L. minutus	+	+	+			+
94.	Lixus iridis			+	+		
95.	L. subtilis		+		+		+
96.	L. incanescens		+		+	+	
97.	L. sinuatus		+				
98.	L. sanguineus		+			+	
99.	L. elegantulus						+
100.	L. albomarginatus		+				+
101.	L. obesus				+		
102.	L. rubicundus flavescens		+	+			
103.	L. punctiventris				+	+	
104.	L. elongatus	+	+	+	+	+	
105.	L. cardui		+		+		
106.	Coniocleonus nigrosuturatus		+				
107.	Mecaspis octosignatus		+				
108.	Cyphoclenus dealbatus	+		+	+	+	+
109.	Cleonis pigra		+	+	+	+	
Cossiniinae							
110.	Cossonus linearis						+
Curculioninae							
111.	Dorytomus dejani					+	+
112.	D. edoughensis		+				
113.	D. ictror						+
114.	D. nebulosus					+	
115.	D. schoenherri	+			+		
116.	D. longimanus						+
117.	D. tremulae	+			+	+	+
118.	D. melanophthalmus	+				+	+
119.	Smicronix jungermaniae	+	+	+	+	+	
120.	Tychius quinquepunctatus		+	+		+	+
121.	T. grenieri		+				
122.	T. squumulatus		+			+	
123.	T. rufirostris	+					
124.	T. beckeri		+	+	+		
125.	T. aureolus	+	+	+	+	+	+
126.	T. medicaginus	+	+	+	+	+	+
127.	T. brevisculus		+		+		
128.	T. flavus		+			+	+
129.	T. junceus		+	+	+		+
130.	T. meliloti	+		+		+	
131.	T. stephensi		+		+		
132.	T. picirostre				+		+
133.	T. cuprifer		+	+	+	+	+
134.	Sibinia primita	+	+				
135.	S. pellucens			+	+		
136.	S. viscaria		+		+		
137.	Anthonomus rubripes			+			+
138.	A. phyllocola	+		+			
139.	A. rubi	+				+	+
140.	A. pyri	+					
141.	A. pedicularius		+			+	

142.	<i>Curculio salicivorus</i>	+				+	
143.	<i>Mecinus colaris</i>		+				
144.	<i>M. piraster</i>		+	+			
145.	<i>Gymnetron labile</i>			+			
146.	<i>G. pascuorum</i>		+	+	+		+
147.	<i>G. bipustulatum</i>	+		+		+	+
148.	<i>Rhinusa tetra</i>	+	+			+	
149.	<i>Miarus longirostris</i>		+	+	+		
150.	<i>M. graminis</i>	+				+	
151.	<i>M. dentiventris</i>		+				
152.	<i>M. ajuge</i>		+		+		
153.	<i>Cionus hortulanus</i>					+	
154.	<i>Tachyerges salicis</i>						+
Anoplinae							
155.	<i>Anoplus setulosus</i>	+					
Molitinae							
156.	<i>Pissodes piceae</i>	+		+			
157.	<i>Magdalis barbicornis</i>		+				
158.	<i>M. armigera</i>					+	
159.	<i>M. memnonia</i>			+			
160.	<i>M. rufa</i>			+			
161.	<i>M. coeruleipennis</i>	+		+			
162.	<i>Trachodes hystrix</i>	+					
163.	<i>Hylobius abietis</i>	+		+			
164.	<i>Mecysolobus karelini</i>		+			+	+
Hyperinae							
165.	<i>Hypera rumicus</i>	+	+				+
166.	<i>H. meles</i>	+	+	+		+	+
167.	<i>H. plantaginus</i>	+	+			+	
168.	<i>H. postica</i>	+	+	+	+		+
169.	<i>H. farinosa</i>	+	+			+	+
170.	<i>H. viciae</i>	+	+		+	+	
Cryptorhynchinae							
171.	<i>Acales caucasicus</i>	+					
Baridinae							
172.	<i>Labiaticola despicata</i>				+		
173.	<i>Baris artemisiae</i>		+			+	
174.	<i>B. memnonia</i>			+			
175.	<i>Melanobaris hochhuti</i>			+			
176.	<i>Aulacobaris janthina</i>		+		+		
177.	<i>A. coerulea</i>	+	+	+	+	+	
178.	<i>Malvaevora timida</i>		+	+			
Conoderinae							
179.	<i>Coryssomerus capucinus</i>			+			
Ceutorhynchinae							
180.	<i>Rhinoncus perpendicularis</i>	+					
181.	<i>Rh. pericarpus</i>					+	
182.	<i>Zacladus geranii</i>		+	+	+		
183.	<i>Z. exiguus</i>		+	+	+		
184.	<i>Z. asperatus</i>	+					
185.	<i>Ceutorhynchus rapae</i>		+		+		
186.	<i>C. assimilis</i>				+		
187.	<i>C. subpilosus</i>		+				
188.	<i>C. fallax</i>		+	+	+		
189.	<i>C. nanus</i>	+	+	+		+	+
190.	<i>C. hirtulus</i>	+	+				
191.	<i>C. sulcatus</i>		+	+	+	+	
192.	<i>C. picitarsis</i>				+		
193.	<i>C. sulcicollis</i>			+		+	
194.	<i>C. chalibaeus</i>			+			
195.	<i>C. erysimi</i>				+		
196.	<i>C. contractus</i>			+			+
197.	<i>C. typhae</i>	+	+		+		
198.	<i>C. sisymbrii</i>		+		+		

199.	<i>Prisistus caucasicus</i>	+	+		+	+	
200.	<i>Glocianus transcaucasicus</i>					+	
201.	<i>G. herbsti</i>	+	+		+	+	
202.	<i>G. distinctus</i>		+			+	
203.	<i>Mogulones fatidicis</i>	+	+	+	+		+
204.	<i>M. cruciger</i>	+	+	+	+		
205.	<i>M. venedicus</i>		+	+	+		
206.	<i>M. asperifoliarum</i>				+		+
207.	<i>Hadroplontus trimaculatus</i>		+				
208.	<i>Thamiocolus virgatus</i>	+					
209.	<i>Sirocaloides depressicollis</i>		+	+	+		
210.	<i>Coeliodes strigirostris</i>	+					
211.	<i>Trichosirocalis troglodites</i>	+	+	+		+	+

როგორც ზემოთ ავლინებთ ცხრილში ნათლად ჩანს სახეობათა სტრუქტურული შემადგენლობა და რაოდენობა თითოეულ სტაციონარში, ამავე დროს სტაციონარებს შორის საერთო სახეობები. მთლიანად აღმოჩნდა, რომ აღრიცხვაზე მყოფი 245 სახეობიდან (28 სახეობა, როგორც ზემოთ მრავალგზის აღინიშნა დისერტაციაში მოყვანილია მხოლოდ ლიტერატურული მასალებიდან და ისინი აღრიცხვებში არ შეგვყავს) სტაციონარებში აღინიშნა 211 სახეობა, რაც შეადგენს მთლიანად საკვლევ რეგიონში ჩვენს მიერ რეგისტრირებული 245 სახეობის 86, 12%-ს, რაც ჩვენი აზრით რეალურ სურათს სამართლიანად უახლოვდება. ის 14% სახეობებისა, რომლებიც სტაციონარებში არ გამოვლინდა, საკმაოდ ფართოდ და მრავალრიცხოვნად არიან წარმოდგენილი შიდა ქართლის სხვა უბნებში. ეს გამოწვეულ იქნა იმით, რომ მათი მკვებავი მცენარეები გამოყოფილ სტაციონარებში არ აღმოჩნდა. ამ სახეობებს განეკუთვნება **Curculio**-ს, **Pissodes**, **Magdalis** და სხვა გვარის სახეობები. მაგალითისათვის მოვიყვანთ ერთ შემთხვევას. კვერნაქის სერიდან სტაციონარებიდან გამოყოფილ იქნა სამხრეთის ექსპოზიციიდან უფლისციხის მიდამოები, ხოლო ჩრდ. ექსპოზიციიდან ნადარბაზევის მიდამოები. არც ერთ ამ სტაციონარებზე მუხა არ არის წარმოდგენილი, მაგრამ თუ დასავლეთით 10-12 კმ-ზე დავიხვეთ, მცირე კვერნაქის ქედზე მუხის ტყის შესანიშნავი კორომებია წარმოდგენილი, სადაც სწორედ მუხასთან დაკავშირებული სახეობები **Curculio venosus**, **C. nucum** და **C. glandium** სერიოზულ მავნებლებად გვევლინებიან გამომდინარე მათი პოპულაციათა მაღალი რიცხოვნობიდან.

შიდა ქართლის ბარში გამოყოფილ სტაციონარებზე 2002-2003 წლებში გამოვლენილი ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რაოდენობები და მათი პროცენტული შეფარდებები რეგიონის სახეობათა საერთო რაოდენობასთან მოცემულია ცხრილში 5 (სტაცი-

ონარების ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა პროცენტული შეფარდება რეგიონის ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა საერთო რაოდენობასთან. აქაც მოცემულია 245 სახეობიდან).

ცხრილი 5

სტაციონარებზე 2002-2003 წლებში გამოვლენილი ცხვირგრძელა ხოჭოების სახეობათა რაოდენობები და მათიპროცენტული შეფარდება სახეობათა საერთო რაოდენობასთან

№	სტაციონარების დასახელება	სახეობათა რაოდენობები სტაციონარებში	სახეობათა პროცენტული შეფარდებები რეგიონის სახეობათასაერთო რაოდენობასთან
1.	ატენის ხეობა	90	36,7%
2.	უფლისციხე-ქვახვრელი	112	45,7%
3.	ნადარბაზევის ტბის მიდამოები	84	34,3%
4.	ნაწრეტი	84	34,3%
5.	ერგნეთი	89	36,3%
6.	დვანი	80	32,7%

როგორც ცხრილიდან ჩანს სტაციონარებს შორის სახეობათა ყველაზე დიდი რაოდენობა რეგისტრირებულია უფლისციხე-ქვახვრელის სტაციონარზე, რაც სრულიად კანონზომიერი მოვლენაა, რამდენადაც, როგორც ზემოთ აღინიშნა, აქ საქმე გვაქვს ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავებულ მცენარეულ ფორმაციებთან - სტეპის ტიპურ მცენარეულობასთან და ჭალის ტყის ფრაგმენტებთან მეზოფილური ჭალისპირა მდელოებით. ასეთ სურათს ვხვდებით მდინარეების: ატენი, ფრონეს და დიდი ლიახვის ხეობებში, მაგრამ სტეპის ტიპის მცენარეული ფორმაციები აქ შედარებით ღარიბად გამოიყურება. ნაწრეტში კი ტიპურ ქსეროფიტებთან გვაქვს საქმე, რომლებთანაც ძირითადად ცხვირგრძელა ხოჭოების ქსეროფილური ფორმებია დაკავშირებული. ნადარბაზევის ტბის მიდამოებში, მართალია სტეპის ტიპის მცენარეულობაა წარმოდგენილი, მაგრამ ტბის მიმდებარე ტერიტორიებში მეზოფილურ მდელოებთანაც გვაქვს საქმე. აღნიშნულიდან გა-

მომდინარე წარმოდგენილი ცხრილი ჩვენი აზრით სტაციონარებში ცხვირგრძელების სახეობათა რაოდენობრივი თვალსაზრისით რეალურ სურათს იძლევა და უფლისციხე-ქვახვრელის სტაციონარის გარდა ერთმანეთს შორის მხოლოდ ათეული სახეობის რაოდენობით თუ განსხვავდებიან და 80-90 სახეობის ფარგლებში არიან მოქცეული. გარკვეულ ინტერესებს იწვევს სტაციონარებს შორის ცხვირგრძელა ხოჭოების საერთო რაოდენობა, რომელთა მე-4 ცხრილიდან გამოთვლამ ასეთი სახე მიიღო: ატენის ხეობა - უფლისციხე, - ქვახვრელი - 50; ატენის ხეობა - ნადარბაზევის ტბის მიდამოები - 39; ატენის ხეობა - ნაწრეტი - 36; ატენის ხეობა - ერგნეთი - 48; ატენის ხეობა - დვანი - 37; უფლისციხე, ქვახვრელი - ნადარბაზევი - 54; უფლისციხე, ქვახვრელი - ნაწრეტი - 59; უფლისციხე, ქვახვრელი - ერგნეთი - 48; უფლისციხე, ქვახვრელი - დვანი - 41; ნადარბაზევი - ნაწრეტი - 45; ნადარბაზევი - ერგნეთი - 32; ნადარბაზევი - დვანი - 33; ნაწრეტი - ერგნეთი - 35; ნაწრეტი - დვანი - 28 და ერგნეთი - დვანი - 45. სტაციონარების და სტაციონარებს შორის ცხვირგრძელების საერთო რაოდენობამ საშუალება მოგვცა ჟაკარის ფორმულის $S = \frac{C}{A + B - C}$ (C – საერთო სახეობების რაოდენობა შესადარებელ სტაციონარებში; A – პირველი შესადარებელი სტაციონარის საერთო რაოდენობა; B – მეორე შესადარებელი სტაციონარის საერთო რაოდენობა; S – სახეობათა მსგავსების კოეფიციენტი) მეშვეობით გამოგვეთვალა სტაციონარებს შორის სახეობათა მსგავსების კოეფიციენტები (იხ. ცხრილი 6).

ცხრილი 6

შიდა ქართლში გამოყოფილ სტაციონარებს შორის ცხვირგრძელა ხოჭოების საერთო რაოდენობები და მათი მსგავსების კოეფიციენტები

№	სტაციონარების დასახელება	ცხვირგრძელა ხოჭოების საერთო რაოდენობები სტაციონარებში და სტაციონარებს შორის	ცხვირგრძელა ხოჭოების მსგავსების კოეფიციენტები სტაციონარებს შორის ჟაკარის ფორმულის მიხედვით
	1	2	3
1.	ატენის ხეობა უფლისციხე, ქვახვრელი	$\frac{90}{112} 50$	$S = \frac{50}{90 + 112 - 50} = 0,33(33\%)$
2.	ატენის ხეობა ნადარბაზევის ტბის მიდამოები	$\frac{90}{84} 39$	$S = 0, 29 (29\%)$
3.	ატენის ხეობა ნაწრეტი	$\frac{90}{84} 36$	$S = 0, 26 (26\%)$

4.	ატენის ხეობა ერგნეთი	$\frac{90}{89}$ 48	S = 0, 37 (37%)
5.	ატენის ხეობა დვანი	$\frac{90}{80}$ 37	S = 0, 28 (28%)
6.	უფლისციხე - ქვახვრელი ნადარბაზევი	$\frac{112}{84}$ 54	S = 0, 38 (38,=%)
7.	უფლისციხე - ქვახვრელი ნაწრეთი	$\frac{112}{84}$ 59	S = 0, 43 (43%)
8.	უფლისციხე - ქვახვრელი ერგნეთი	$\frac{112}{89}$ 57	S = 0, 39 (39%)
9.	უფლისციხე - ქვახვრელი დვანი	$\frac{112}{80}$ 41	S = 0,27 (27%)
10.	ნადარბაზევი ნაწრეთი	$\frac{84}{84}$ 45	S = 0,37 (37%)
11.	ნადარბაზევი ერგნეთი	$\frac{84}{89}$ 32	S = 0,23 (23%)
12.	ნადარბაზევი დვანი	$\frac{84}{80}$ 33	S = 0,25 (25%)
13.	ნაწრეთი ერგნეთი	$\frac{84}{89}$ 35	S = 0, 25 (25%)
14.	ნაწრეთი დვანი	$\frac{84}{80}$ 28	S = 0,21 (21%)
15.	ერგნეთი დვანი	$\frac{89}{80}$ 45	S = 0,36 (36%)

სტაციონარებს შორის ცხვირგრძელა ხოჭოების ფაუნისტური მსგავსების კოეფიციენტების გამოთვლის შემდეგ შევადგინეთ დიაგრამა-მატრიცა (იხ. სურ. 4).

	a	b	c	d	e	f
a		33	29	26	37	28
b			38	43	39	27
c				37	23	25
d					25	21
e						36
f						

**სურ. 4. შიდა ქართლში ცხვირგრძელა ხოჭოების სტაციონარებს შორის
ფაუნისტური მსგავსების კოეფიციენტები.**

პირობითი ნიშნები:

a – ატენის ხეობა; **b** - უფლის ციხე, ქვახვრელი; **c** – ნადარბაზევის ტბის მიდამოები; **d** –
ნაწრეტი; **e** – ერგნეთი; **f** – დვანი.

დიაგრამა მატრიცაში ნათლად ფიგურირებს, რომ სახეობათა მსგავსების კოეფიციენტი როგორც მოსალოდნელი იყო, ყველაზე მაღალი პროცენტით წარმოდგენილია უფლისციხე, ქვახვრელისა და ნაწრეტის სტაციონარებს შორის (b-d). რამდენადაც როგორც ავლნიშნეთ ორივე სტაციონარში დომინირებს სტეპის ტიპის მცენარეული ფორმაციები. მსგავსების კოეფიციენტის ყველაზე დაბალი პროცენტი კი არის სტაციონარებს - ნაწრეტი - დვანს შორის (d-f). რაც ასევე კანონზომიერია, რამდენადაც განსხვავებულ მცენარეულ ფორმაციებთან ცხვირგრძელების განსხვავებული ეკოლოგიური ჯგუფებია დაკავშირებული. ფორმაციებთან ცხვირგრძელების განსხვავებული ეკოლოგიური ჯგუფებია დაკავშირებული.

**ფოტოსურ. 1. ატენის ხეობა. შიდა ქართლში მოიცავს ტანას აუზს _ ახლანდელი გორის რაიონის
სამხრეთ ნაწილს, თრიალეთის ქედის ჩრდ. კალთებს**

ფოტოსურ. 2. კვერნაქის სერის სამხ. ფერდობი, მდ. მტკვრის მარცხენა სანაპირო; ციხე ქალაქ უფლისციხის მიდამოები. ქ. გორის აღმოსავლეთით 10 კმ-ზე ზღვის დონიდან 569 მ.

ფოტოსურ. 3. მტკვრის მარჯვენა სანაპირო, სოფ. ქვახვრელის მიდამოები, ქ. გორიდან აღმოსავლეთით 8 კმ-ზე. ზღვის დონიდან 550 მ.

ფოტოსურ. 4. ნადარბაზევის ტბის (წყალსაცავი) შემოგარენი; მდებარეობს კვერნაქის ჩრდ. კალთაზე, ზ.დ. 856 მ-ზე. წყალსაცავი შეიქმნა ყოფილი მლაშე ტბის მტკვრის წყლით შევსების ხარჯზე

ფოტოსურ. 5. ნადარბაზევის ტბის (წყალსაცავი) შემოგარენი

ფოტოსურ. 6. კვერნაქის სერის ჩრდილოეთ მთისწინეთი

ფოტოსურ. 7. კავკასიონის სამხ. მთისწინეთი – ტირიფონის ველი, სოფ. ნაწრეტის მიდამოებში ; თბილისი- გორის

საავტომობილო ტრასის გასწვრივ. სურათზე ნათლად ჩანს, რომ ტირიფონის ველზე ყოფილი ქარსაცავი ზოლები თითქმის განადგურებულია, რაც ძირითადად ხელშემწყობი პირობაა ქარისმიერი ეროზიის განვითარებისა და სტეპის ტიპის ქსეროფილური მცენარეულობის დამკვიდრებისათვის.

ფოტოსურ. 8. კაკასიონის მთისწინეთი – ტირიფონის ველი, სოფ. ნაწრეტის მიდამოებში.
ყოფილი ქარსაცავი ზოლები ფაქტიურად არ არსებობს

ფოტოსურ 9. ფრონეს ხეობა სოფ. დვანის მიდამოებში

ფოტოსურ. 10. დიდი ლიახვის ხეობა, სოფ. ერგნეთის მიდამოები, ჭალის ტიპის ტყეებიდან შემოეჩენილია მხოლოდ მისი ფრაგმენტები

თავი 7. შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების ზოოგეოგრაფიული ანალიზი

იმის გათვალისწინებით, რომ ამა თუ იმ სახეობის არეალი სამგანზომილებიანი სტრუქტურაა და ხასიათდება სამი შემადგენელი ნაწილისაგან – განედური, გრძედური და სიმაღლებრივი, მოგვეყავს შიდა ქართლის ბარში გამოვლენილი ცხვირგრძელელების სახეობრივი არეალთა ანალიზი ემელიანოვის (Емельянов, 1974) მიერ შემოთავაზებული პალეარქტიკის სარტყლობრივ სექტორული დაყოფის ტერმინოლოგიის გამოყენებით. ბუნებრივია ფაუნის ტაქსონთა არეალური ანალიზისათვის აუცილებელია მონაცემები თითოეული სახეობის საერთო გავრცელების შესახებ. ეს სამუშაო რამდენადმე გაგვიადვილა ვინკლერის (Winkler, 1924-1932) პალეარქტიკის ცხვირგრძელა ხოჭოების კატალოგმა. აგრეთვე იაბლოკოვ-ხზორიანის (Яблоков-Хнзорян, 1988) სომხეთი; ტერმინასიანის (Тер-Минасян, 1940, 1946, 1950, 1967, 1988) – სომხეთი, ყოფილი სსრ კავშირი; პეტრუხას (Петруха, 1969) – უკრაინა; იოანისიანის (Иоаннисиანი, 1972) – ბელორუსია; არზანოვის (Арзанов, 1989) - როსტოვის ოლქი; ბაიტენოვის (Байтенов, 1974) – შუა აზია; კოროტიაევის (Коротяев, 1980) – მონღოლეთი და ყოფილი სსრ კავშირი; ენდროდის (Endrodi, 1960, 1961, 1962, 1963, 1968, 1971) – უნგრეთი; ანგელოვის (Ангелов, 1974, 1976, 1978, 1979, 1980, 1981) – ბულგარეთი; სმერჩინსკის (Smreczynski, 1965, 1966, 1978, 1972, 1974, 1976) – პოლონეთი; დიკმანის (Dieckmann, 1968, 1972, 1975, 1977, 1980, 1983, 1986) – გერმანია; ჰოფმანის (Hoffmann, 1950) საფრანგეთის მონოგრაფიულმა ნაშრომებმა, აგრეთვე მრავალრიცხოვანმა სტატიებმა ყოფილი სსრ კავშირის და პალეარქტიკის სხვადასხვა რეგიონების ცხვირგრძელა ხოჭოების გავრცელების შესახებ.

საყოველთაოდ ცნობილია აგრეთვე ის გარემოება, რომ უაღრესად რთულია ცხოველთა არეალების ტიპების გამოყოფა და დახასიათება. მიუხედავად ამისა ცნობილი მეცნიერების მონაცემების საფუძველზე შევეცადეთ შიდა ქართლის ბარში გამოვლენილი ცხვირგრძელელების 273 სახეობა და ქვესახეობა გაგვეერთიანებინა არეალის 16 ტიპში (თითოეული სახეობის ცხვირგრძელა ხოჭოს არეალი და არეალის ტიპი მოცემული გვაქვს. დისერტაციის დანართში - შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების ანოტირებულ სიაში). არეალის ტიპების გამოყოფის დროს ვიხელმძღვანელებთ შემდეგ ავტორთა ნაშრომებით: Семенов - Тянь-Шанский, 1936; Тер-

Минасян, 1940; Яблоков-Хнзорян, 1961; Гулисашвили 1964; Крыжановский, 1965, 1983, 2002; Арнольди, 1969; Гагნიძე, 1974, 1975; Емелянов, 1974; Второв, Дроздов, 1978; Тахтаджян, 1978; Гегечкори, 1984; Городков, 1984; Негребов, 1988; Рихтер, 1969, Крапивный, Радкович, Тихонов, 1990 და სხვა.

საქართველოს გამსაკუთრებული მდგომარეობა უჭირავს ევრაზიას შორის - მისი გეოგრაფიული მდებარეობა, ძლიერ დანაწევრებული რელიეფი, სიმაღლეთა დიდი ამპლიტუდა მათთან დაკავშირებული კლიმატის, მცენარეულობის, ნიადაგისა და ა. შ. მრავალფეროვნება განსაზღვრავს გარემო პირობათა კომპლექსის განსაკუთრებულ ნაირგვარობას, რაც განაპირობებს მცენარეთა და ცხოველთა სამყაროს და, მათ შორის ცხვირგრძელა ხოჭოების ფაუნის ბიომრავალფეროვნებას. ამ კანონზომიერებას, როგორც საქართველოს სხვა ყველა რეგიონი, ემორჩილება მისი ცენტრალური ნაწილი - შიდა ქართლის ბარიც. ამაზე მეტყველებს შიდა ქართლის ბარის - ამ მეტად მცირე ტერიტორიულ მონაკვეთზე ცხვირგრძელების ნაირგვარი არეალის მქონე 273 სახეობის არსებობა, რომელთა ერთობლიობა ქმნის არეალის 16 ტიპს. ესენია: კოსმოპოლიტები (2 - 0,7%) - (პროცენტული რაოდენობა გამოანგარიშებულია 273 სახეობიდან). პალეარქტიკულ-ორიენტალური (5 - 1,8%); ჰოლარქტიკული (6 - 2,2%); ტრანსპალეარქტიკული (19 - 7%); ფართოპალეარქტიკული (35 - 12,8%); დასავლეთპალეარქტიკული (68 - 25%); ამფიპალეარქტიკული (3 - 1,1%); ევროპულ - ხმელთაშუაზღვისეულ - ევქსინურ - კავკასიური (24 - 8,8%); ევროპულ - ხმელთაშუაზღვისეულ - კავკასიური (22 - 8%); ხმელთაშუაზღვისეულ - ევქსინურ - კავკასიური (11 - 4%); პონტურ - ევქსინურ - კავკასიური - (8-2,9%); ანტოლიურ - ევქსინურ - კავკასიურ - ატროპატენური (4 - 1,5%) კავკასიურ - ატროპატენურ - ხორასანული (1 - 0,4%); ევროპულ - ევქსინურ - კავკასიური (7 - 2,6%); ტეთისური (25 - 9,1%); კავკასიის ენდემები და სუბენდემები (31 + 3 - 12,1%) - ჯამი 273 - 100%. როგორც მოყვანილი მასალიდან ჩანს, ყველაზე მაღალი პროცენტული რაოდენობით რეგიონში წარმოდგენილია დასავლეთ - პალეარქტიკული (68 - 25%); ფართეპალეარქტიკული (35 - 12,8%), კავკასიის ენდემები და სუბენდემები (30 + 3 - 12, 1%) და ტეთისური (9,1). რაც სრულიად კანონზომიერია და მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ცხვირგრძელების შემოსვლა კავკასიაში საერთოდ და საქართველოში კერძოდ, დაიწყო ოლიგოცენიდან, როცა წარმოიქმნა კავკასიის ყელი, რომელიც აზია-ევროპის, ცხოველთა სამყაროს ერთად-

ერთ დამაკავშირებელ ხიდად იქცა, რამდენადაც რუსეთის სამხრეთი ნაწილი ჯერ კიდევ ზღვით იყო დაფარული. რაც შეეხება საკვლევი ტერიტორიის ენდემურ სახეობებს, აქ უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ საქართველოში ცხვირგრძელა ხოჭოების ენდემური სახეობები, საერთო რაოდენობის 27%-ს აღემატება (Чолокава, 1996), მაგრამ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ისინი ძირითადად მთის ფორმებია და მთავარ კავკასიონზე დომინირებენ. შიდა ქართლის ბარში 12% ენდემური სახეობების არსებობა ერთხელ კიდევ მიუთითებს საქართველოს ბარშიც ცხვირგრძელების სახეობათა მრავალფეროვნებაზე. აქვე უნდა მივანიშნოთ ისიც, რომ როგორც მრავალი ცნობილი ენტომოლოგი აღნიშნავს კავკასიაში საერთოდ და საქართველოში კერძოდ მწერების სახეობათა წარმოქმნის პროცესი მიმდინარეობდა ინტენსიურად. გვარობრივი ენდემიზმი კი გამოხატულია სუსტად, რაც კავკასიის შედარებით ახალგაზრდა ასაკით უნდა აიხსნას.

თავი 8. ცხვირგრძელების კვებითი კავშირები და სამეურნეო მნიშვნელობა

შიდა ქართლის ბარში გამოვლენილი ცხვირგრძელების 273 ტაქსონიდან კვებითი კავშირები დადგენილია 204 სახეობისათვის (74,7%), რომლებიც დაკავშირებულია მცენარეთა 27 ოჯახთან, 112 გვართან და 308 სახეობასთან. 204 სახეობიდან, რომელთაც კვებითი კავშირები შეძლებისდაგვარად დადგენილია 16 სახეობა (7,8%) ეკუთვნის მონოფაგს, 127 (62,3%), ოლიგოფაგს, ხოლო 61 (29,9%) პოლიფაგს. თავის მხრივ კვებითი სპეციალიზაციის მიხედვით გამოიყოფა ვიწრო და ფართო ოლიგოფაგები და ვიწრო და ფართო პოლიფაგები. ცხვირგრძელების ფაუნაში სასიცოცხლო ფორმაზე ბინადრობის მიხედვით არჩევენ დენდრობიონტებს და ჰორტობიონტებს. საკვლევ ტერიტორიაზე ტიპიურ დენდრობიონტებად 98 სახეობა ითვლება, ხოლო 146 ჰორტობიონტებად. ზოგიერთ შემთხვევაში ჰორტობიონტების ნაწილი გვხვდება ხე მცენარეებზე და პირიქით - დენდრობიონტები გამოვლენილია ბალახოვან საფარზე. მცენარეთა ოჯახებიდან, რომლებთანაც ცხვირგრძელების სახეობათა დიდი რიცხვია დაკავშირებული. აღსანიშნავია პარკოსნები, ტირიფისებრნი, რთულყვავილოვანნი, ვარდისებრნი, არყისებრნი, ჯვაროსანნი, ნაცარქათამისებრნი და სხვ. ცხვირგრძელების ცალკეული ქვესახეობისა და მათი

შესაბამისი გვარების მცენარეთა ოჯახებიდან კვებითი კავშირების ანალიზის შედეგად დადგენილია, რომ ცხვირგრძელების ცალკეული ოჯახები ერთი ან ორი გვარით დომინირებს ერთ ან რამდენიმე მონათესავე ოჯახზე საკვებ მცენარეთა კომპლექსიდან (Коротяев, Чолокава, 1989).

სადისერტაციო ნაშრომში ცხვირგრძელების მავნე სახეობათა ანალიზი მოცემულია დაზიანებულ მცენარეთა ჯგუფების მიხედვით. იხ. შიდა ქართლის ბარის ცხვირგრძელა ხოჭოების ანოტირებული სია. **Rhynchitidae**-ს ოჯახიდან აღსანიშნავია **Neocoenorhinus**-ის, **Teretriorhynchites** და **Rhynchites** გვარების წარმომადგენლები, რომელთა მატლები ვითარდება სხვადასხვა მცენარეული ხეხილოვანი კულტურების ნაყოფსა და კოკორში. **Curculionidae**-ს ოჯახიდან სხვადასხვა კულტურების ფოთლებს, კვირტებს, ქერქს, ტოტებს აზიანებს, **Phyllobius**-ის **Polydrusus**-ის, **Magdalis**, **Curculio**-ს, **Anthonomus**-ის და სხვა გვარების წარმომადგენლები. საკვლევ ტერიტორიებზე ცხვირგრძელების მავნე ფორმები ათეულობით სახეობაა გამოვლენილი შინაურ და გარეულ ცხოველთა საკვებ ბალახებზე რომლებსაც, განსაკუთრებით ძლიერ აზიანებს **Apionidae**-ს და **Curculionidae**-ს ოჯახების წარმომადგენლები. ამ უკანასკნელთა ოჯახიდან აღსანიშნავია **Sitona**-ს, **Tychius**-ის, **Phytonomus**-ის გვარის წარმომადგენლები, ხოლო **Apionidae**-ს ოჯახიდან **Apion**-ს, **Protopion**-ის და სხვა მრავალი გვარის წარმომადგენლები. საკვლევ რეგიონში ათეულობით გვარის სახეობები აზიანებს ფართოფოთლოვან და წიწვიან მცენარეებს, რომელთა ბიოეკოლოგია მოყვანილია დისერტაციის დამატებაში-ცხვირგრძელების სახეობათა ანოტირებულ სიაში. საკვლევ ტერიტორიაზე განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს შაქრის ჭარხლის მავნებლები.

შიდა ქართლის სასოფლო-სამეურნეო კულტურების დარგებიდან აღსანიშნავია მეხილეობა, მევენახეობა და მათ შორის მეჭარხლეობა. ჭარხალი (**Beta**) მრავალწლოვანი მცენარეთა გვარია ნაცარქათამასებრთა (**Chenopodiaceae**) ოჯახიდან. გვარში 13 სახეობაა – 11 ველური, ხოლო 2 გაკულტურებული : შაქრის ჭარხალი **Beta vulgaris L. ssp. esculenta (Saliab.) Gürke var. altissima Rossig (= Beta vulgaris saccharifera Alef)** – და ფოთლოვანი ჭარხალი, წითელი მხალი ანუ განგოლდი – **Beta vulgaris L. ssp. cicla (L.) Moq.** მათგან სელექციის გზით მიღებულია მრავალი ჯიში, რომელთა შორის შიდა ქართლში დარაიონებული ჯიშია გორული. შაქრის ჭარხალი მეტად მნიშვნელოვანი ტექნიკური

კულტურაა, რომელიც იძლევა ნედლეულს შაქრის წარმოებისათვის, რომლის ქარხანა შიდა ქართლში (აგარა-ქარელის რაიონი) ერთად-ერთია საქართველოში.

შაქრის ქარხალს მრავალი მავნებელი მწერი ჰყავს, რომელთა შორის აღსანიშნავია ცხვირგრძელა ხოჭოები.

დღემდე შიდა ქართლში შაქრის ქარხლის მავნებელი ცხვირგრძელა ხოჭოების შესახებ არსებობდა მხოლოდ ფრაგმენტული მონაცემები შაქრის ქარხლის მავნებელ მწერთა სხვადასხვა ჯგუფების სახეობათა კონტექსტში. უშუალოდ შაქრის ქარხლის მავნებელი ცხვირგრძელა ხოჭოების ერთობლივი შესწავლა არა თუ შიდა ქართლის პირობებში, არამედ მთელ საქართველოში არ წარმოებულა.

2002-2003 წლებში შიდა ქართლში შაქრის ქარხლის მავნებელი ცხვირგრძელა ხოჭოების შესწავლის შედეგად გამოვლენილი იქნა შემდეგი სახეობები : ***Eusomus ovulum Germ.*** პოლიფგი (ნაირჰამია) – მწერია, რომელიც იკვებება რამდენიმე ოჯახის მცენარეთა სახეობით. ძირითადად რთულყვავილოვანისებრთა (***Compositae***) ოჯახის მცენარეებით, მათ შორის შაქრის ქარხლით. მატლი ვითარდება ავშანზე (***Artemisia phyllostachys Boiss***) და ფარსმანდუკზე (***Actemisia millefolium L.***). შიდა ქართლში თითქმის ყველგან არის გავრცელებული. ჩვენს მიერ ნაპოვნია, როგორც ქარხალზე, ისე სტეპის ქსეროფილურ მცენარეებზე. დასავლეთ-პალეარქტიკული სუბბორეალურ-სუბტროპიკული სახეობაა. ***Parafocartia squamulata (Herbst) = Foucartia.*** პოლიფაგია. აზიანებს სხვადასხვა მცენარეთა ფოთლებს, მათ შორის შაქრის ქარხალს. მატლი ვითარდება ნიადაგში. მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღინიშნა კასპისა და ხაშურის რაიონებში ქსეროფილურ ბალახნარში, ერთეული ეგზემპლარები კი შაქრის ქარხალზე. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული სახეობაა. ***Psallidium maxillosum (Fabr.)*** პოლიფაგია, მაგრამ ძირითადად აზიანებს შაქრის ქარხალს. ხოჭოები ღრღნიან კვირტებსა და ახლად გაშლილ ფოთლებს. მატლი ვითარდება ნიადაგში, იკვებება მცენარეთა ფესვებით. შიდა ქართლში მნიშვნელოვანი რაოდენობით გვხვდებოდა ქართლის, გორის და კასპის რაიონებში შუა თეტისური სახეობაა. ***Lixus subtilis Boh.*** პოლიფაგია. სარეველა მცენარეებიდან ხშირად საკვებად გადადის შაქრის ქარხლის პლანტაციებში. ხოჭო იკვებება მცენარეთა ღეროEი და ფოთლებით. შიდა ქართლში მნიშვნელოვანი რაოდენობით გავრცელებულია თითქმის ყველგან, მათ შორის შაქრის

ჭარხლის პლანტაციებში. ტრანსპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული სახეობაა. **Lixus sinuatus Motsch.** ძლიერ აზიანებს შაქრის ჭარხალს. ქარელში ჩვენს მიერ დიდ რაოდენობით აღინიშნა ნაცარქათამასებრთა ოჯახის სარეველა მცენარეებზე, ერთეული ეგზემპლარები ჭარხალზე. ოლიგოფაგია. **Lixus sanguineus (Rossi).** პოლიფაგია. შიდა ქართლში ჩვენს მიერ აღნიშნულია აგარებიდან (ხაშურის რ-ნი). შაქრის ჭარხლის სერიოზული მავნებელია. დასავლეთ პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული სახეობაა. **Bothynoderes punetiventris (Germ.)** შიდა ქართლის მეჭარხლეობის ყველა რაიონშია გავრცელებული და მას შაქრის ჭარხლისათვის სხვა ცხვირგრძელა ხოჭობთან შედარებით ყველაზე დიდი ზიანი მოაქვს. ხოჭო იკვებება მცენარის მიწისზედა ნაწილებით, ხოლო მატლი აზიანებს ფესვთა სისტემას, შედეგად მცენარე იღუპება. პოლიფაგია. შუა თეტისური სახეობაა. **Chromoderus affinis Schrank (= Cleonus fasciatus Muller).** პოლიფაგია. შაქრის ჭარხლის ძლიერი მავნებელია. მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღინიშნა ქარელის რაიონში. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული სახეობაა. **Mecaspis octosignatus Gyll.** შიდა ქართლი, შაქრის ჭარხლის ცნობილი მავნებელია. ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღინიშნა გორის, ქარელის და ხაშურის რაიონებში შაქრის ჭარხლის აღმონაცენებზე და მიმდებარე ყამირ ნაკვეთებზე განვითარებულ ბალახნარში. ანატოლიურ-კავკასიურ-ატროპატენური სახეობაა. საქართველოდან აღნიშნულია მხოლოდ ქართლში. **Cleonus pigra (Scop.) = Cleonus sulcirostris L. ab. scutellaris Boh., piger Scop.** პოლიფაგია. სხვადასხვა სახეობებთან ერთად იკვებება შაქრის ჭარხლის აღმონაცენების ფოთლებით, რითაც მნიშვნელოვანი ზიანი მოაქვს. პალეარქტიკულ-ორიენტალურის სახეობაა.

იმისთან დაკავშირებით, რომ ზემოთ აღნიშნულ სახეობათა უმეტესი ნაწილი დაკავშირებულია ნაცარქათამასებრთა ოჯახის წარმომადგენლებთან, საიდანაც გადადიან შაქრის ჭარხლის პლანტაციებში, მათი რიცხოვნობის შემცირების ერთ-ერთი პროფილაქტიკური საშუალებაა შაქრის ჭარხლის პლანტაციების მიმდებარე ტერიტორიებზე ნაცარქათამასებრთა ოჯახის მცენარეების ხშირად გათიბვა (Gogoberidze, Cholokava, 2006).

დასკვნები

1. დღეისათვის შიდა ქართლის ბარში გამოვლენილია ცხვირგრძელების 273 ტაქსონი (271 სახეობა და 2 ქვესახეობა); 273 ტაქსონიდან, რეგიონში ლიტერატურული წყაროებიდან ცნობილია 201 სახეობა (73,6%), რომელთაგანაც ხელახლა დაფიქსირდა 173 სახეობა (86,1%), არ დაფიქსირდა 28 სახეობა, რეგიონებისათვის პირველად აღინიშნა 72 სახეობა (26,4%) - სულ ჩვენს მიერ შიდა ქართლის ბარში რეგისტრირებულია 245 სახეობა (173+73). ლიტერატურული წყაროებიდან ამოღებული იქნა ცხვირგრძელების 15 სახეობა, რამდენადაც ისინი არ არსებობენ არა მარტო საკვლევ ტერიტორიაზე, არამედ მთელ საქართველოში. ხოლო 12 სახეობა, რომლებსაც წლების განმავლობაში შეცდომით მოიხსენიებდნენ სხვა სახეობებად, დაუბრუნდათ რეალური სისტემატიკური კუთვნილება.
2. შიდა ქართლის ბარში რეგისტრირებული ცხვირგრძელები გაერთიანებულია 6 ოჯახში: Rhynchitidae - 12 სახეობა (4,4%); Attelabidae - 1 სახეობა (0,5%), Apionidae - 19 (6,9%), Nanophyidae - 5 (1,8%), Dryophthoridae - 2 (0,7%); Curculionidae - 234 (85,7%) სახეობა; აღნიშნული 6 ოჯახის სახეობები შედის 7 ქვეოჯახის 90 გვარში. საკვლევ რეგიონში გამოვლენილ 100-მდე სახეობას შეეცვალა სისტემატიკური ნომენკლატურა გვარის და სახეობის ფარგლებში - ან ორივეში ერთად.
3. 2002-2003 წლებში ცხვირგრძელების სახეობათა რიცხოვნობის დინამიკის თვეების მიხედვით შესწავლის შედეგად დადგენილია, რომ მათი გამოჩენა ბიოცენოზებში იწყება აპრილის თვიდან, აქტიურდება მაისში და პიკს აღწევს ივნის-ივლისში. აგვისტოდან კი თანდათანობით ეცემა და ოქტომბრის ბოლოს ფაქტიურად წყდება.
4. შიდა ქართლის ბარში მწერების სახეობათა კომპლექსის სეზონურ დინამიკაში შესწავლის მიზნით გამოიყოფილ იქნა 6 სტაციონარი; 1. ატენის ხეობა; 2. უფლისციხე-ქვახვრელი; 3. ნადარბაზების ტბის მიდამოები; 4. სოფ. ნაწრეტი; 5. მდ. ლიახვის ხეობაში - ერგნეთი და ფრონეს ხეობაში - დვანი. სტაციონარებს შორის ცხვირგრძელების სახეობათა ყველაზე დიდი რაოდენობა გამვლინდა უფლისციხე - ქვახვრელის სტაციონარზე, რამდენადაც აქ საქმე გვაქვს განსხვავებულ მცენარეულ ფორმაციებთან და მასთან დაკავშირებულ ცხვირგრძელა ხოჭოებთან. დანარჩენ სტაციონარებში

- ცხვირგრძელების სახეობა რიცხოვნობა თითქმის ერთიან სურათს იძლევა და სახეობათა მხოლოდ ერთი ათეული რაოდენობით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან.
5. სტაციონარებს შორის ცხვირგრძელების სახეობათა მსგავსების კოეფიციენტის გამოთვლის შედეგად აღმოჩნდა, რომ იგი ყველაზე მაღალია უფლისციხე - ქვახვრელსა და ნაწრეტს შორის, რამდენადაც ორივე შემთხვევაში დომინირებს სტეპის ტიპის მცენარეულობა, რომლებთანაც ცხვირგრძელების მსგავსი სახეობებია დაკავშირებული. ცხვირგრძელების სახეობათა მსგავსების კოეფიციენტების ყველაზე დაბალი პროცენტი კი აღინიშნა ნაწრეტი-დვანის სტაციონარებს შორის (21%), რაც ასევე კანონზომიერია, რამდენადაც განსხვავებული მცენარეულ ფორმაციებთან ცხვირგრძელა ხოჭოების განსხვავებული ეკოლოგიური ჯგუფებია დაკავშირებული.
  6. ევრაზიას შორის საქართველოს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს და მათ შორის ერთ-ერთ დამაკავშირებელ ხიდს წარმოადგენს. ამასთან, მისი გარემო პირობების კომპლექსის განსაკუთრებული ნაირგვარიბა განაპირობებს მცენარეთა და ცხოველთა სამყაროს და მათ შორის ცხვირგრძელა ხოჭოების ფაუნის მრავალფეროვნებას. ამ კანონზომიერებას ემორჩილება მისი ერთ-ერთი ცენტრალური რეგიონი – შიდა ქართლის ბარიც. ამაზე მეტყველებს ის გარემოება, რომ ამ მცირე ტერიტორიაზე ცხვირგრძელების ნაირგვარი არეალის მქონე 273 სახეობა გაერთიანებულია არეალის 16 ტიპში.
  7. დასავლეთ-პალეარქტიკული არეალის ტიპი წარმოდგენილია ყველაზე მაღალი პროცენტული რაოდენობით (68 სახეობა – 25%). მეორე ადგილი უჭირავს ფართო პალეარქტიკული არეალის ტიპს (35-12,8%); შემდეგ მოდის კავკასიის ენდემები და სუბენდემები (30 + 3 - 12,1%) და ტეთისური (25 – 9,1%) არეალის ტიპი. დანარჩენ არეალის ტიპებს უჭირავთ დაქვემდებარებული ადგილი. აღნიშნული მიგვანიშნებს იმაზე, რომ კავკასიაში საერთოდ და საქართველოში კერძოდ ცხვირგრძელებით დასახლება დაიწყო ჯერ კიდევ ოლიგოცენიდან კავკასიის ხმელეთის ყელის წარმოქმნისთანავე, რომელიც ევრაზიის ერთადერთ დამაკავშირებელ ხიდად იქცა, რამდენადაც რუსეთის სამხრეთი ნაწილი ჯერ კიდევ ზღვით იყო დაფარული.
  8. შიდა ქართლის ბარში რეგისტრირებული 273 ტაქსონის ცხვირგრძელა ხოჭოებიდან კვებითი კავშირები დადგენილია 204 სახეობისათვის (74,7%), რომლების დაკავშირე-

ბულია მცენარეთა 27 ოჯახთან, 112 გვართან და 308 სახეობასთან. 204 სახეობიდან, რომელთა კვებითი კავშირები, როგორც ლიტერატურული, ისე ჩვენი მასალებით დადგენილია, 16 სახეობა (7,8%) ეკუთვნის მონოფაგს, 127 სახეობა (62,3%) ოლოფოფაგს, ხოლო 61 (29,9%) პოლიფაგს. სასიცოცხლო ფორმაზე ბინადრობის მიხედვით 98 სახეობა დენდრობიონტია, ხოლო 146 - ჰორტობიონტი.

9. საკვლევ ტერიტორიაზე რეგისტრირებულია სასოფლო-სამეურნეო კულტურების, ტყის მერქნიანი მცენარეების, შინაური და გარეულ ცხოველთა საკვები ბალახების ათეულობით სახეობის ცხვირგრძელა ხოჭო, რომლებიც სხვა ჯგუფის მავნე მწერების კომპლექსში მნიშვნელოვნად დაბლა სცემენ მცენარეთა პროდუქტიულობას. განსაკუთრებული ყურადღება იქნა გამახვილებული შაქრის ჭარხლის მავნებლებზე, რომელთა საერთო რაოდენობა ერთ ათეულზე მეტია, მაგრამ მაღალი რიცხოვნობით და მავნეობის ხარისხით აღსანიშნავია **Eusomus**-ის, **Psalidium**-ის, **Lixus**-ის, **Bothinoderes** და **Cleonis**-ის გვარების სახეობები.

ლიტერატურა

1. ალექსიძე ნ. ბოსტან-ბაღის კულტურების მავნებლები. // თბილისი, 1937, გვ. 21-27.
2. ალექსიძე ნ. ვაზის უმთავრესი მავნებლები და მათ წინააღმდეგ ბრძოლა. // თბილისი, 1937.
3. ბათიაშვილი ი., სამუნჯევა ე., ჭავჭავანიძე თ. საქართველოში საკვები ბალახების მავნე ფაუნის შესწავლის შედეგები. მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტის შრომები, ტ. VIII, 1952, გვ. 55-77.
4. ბათიაშვილი ი., ხაჯიბეილი ვ., ჭავჭავანიძე გ. სუბტროპიკული ხურმის მავნე ფაუნის შესწავლის შედეგები საქართველოში. // საქართველოში მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტის შრომები. ტ. 8, თბილისი, 1952, გვ. 183-192.
5. გაბუნია ლ. ძველი ხერხემლიანების სამყარო. // „მეცნიერება“, თბილისი, 1987, გვ. 46-47.
6. გაჩეჩილაძე მ., რაზმაძე კ., ჭოლოკავა ა. აღმოსავლეთ საქართველოში ესპარცეტზე გავრცელებული ცხვირგრძელა ხოჭოების თვისობრივი და რაოდენობრივი

- თანაფარდობის შესწავლა. // საქართველოს ლომოურის სახ. მიწათმოქმედების კვლევითი ინსტიტუტის შრომები. თბილისი, 1972, გვ. 203-206.
7. **დეკანოიძე გ.** ვაზის მავნებლები და მათთან ბრძოლა. // საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის გამომცემლობა. თბილისი, 1968, გვ. 81-89.
  8. **ზარქუა ზ.** Apion-ს გვარის ცხვირგრძელა ხოჭოების ეკოლოგიურ-ფაუნისტური მიმოხილვა და ზოოგეოგრაფიული ანალიზი აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში. აფხაზეთის სახ. უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 1, თბილისი, 1983, გვ 260-270.
  9. **თულაშვილი ნ.** მასალები ლაგოდების სახ. ნაკრძალის მავნე ფაუნის (უხერხემლოთა) შესახებ. // მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტის შრომები, 1953, გვ. 61-84.
  10. **თულაშვილი ნ.** მასალები საქართველოში შაქრის ჭარხლის პლანტაციების მავნე ფაუნის შესახებ. // მცენ. დაც. ინსტიტუტის შრომები, ტ. 4 1953.
  11. **კალანდაძე ლ., ბათიაშვილი და სხვ.** // ენტომოლოგია. ნაწილი II, თბილისი, 1962.
  12. **კობახიძე დ.** მწერთა ეკოლოგიის საფუძვლები. // საქართველოს მეცნ. აკად. გამომცემლობა, თბილისი, 1958, გვ. 177-198.
  13. **კეცხოველი.** საქართველოს მცენარეული საფარი. საქ. მეცნ. შრომები, 1959, გვ. 61-184.
  14. **მარუაშვილი ლ.** საქართველოს ფიზიკური გეოგრაფია. // ნაწილი მეორე. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი, 1970, გვ. 211-226.
  15. **ჟიჟილაშვილი** თბილისისა მისი შემოგარენის დეკორატიულ ნარგავთა ფაუნის შესწავლა. // საქ. მეცნ. აკადემიის ზოოლოგიის ინსტიტუტის შრომები, 1947, ტ. ტ. გვ. 155-159.
  16. **რაზმაძე კ. კანდელაკი დ. და სხვ.** ცხვირგრძელა ხოჭოების თვისობრივ რაოდენობრივი შეფარდების შესწავლა სამყურას ნათესარზე დას. საქართველოს ზოგიერთ რაიონებში. // საქართველოს ლომოურის სახ. მიწათმოქმედების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის შრომები, თბილისი, 1972, გვ. 123-132.
  17. **საქართველოს ენციკლოპედია.** // 5, 1990, გვ. 494.
  18. **საქართველოს ენციკლოპედია.** // ტ. 10, 1986, გვ. 744.

19. ქემერტლიძე მ. შიდა ქართლის ქსეროფილური ფიტოლანდშაფტების ფლორა. // ავტორეფერატი ბიოლოგიის მეცნიერებათა აკადემიის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად, თბილისი, 1956.
20. ქვაჩაკიძე რ. მწერთა ეკოლოგიის საფუძვლები. // საქ. მეცნ. აკადემიის გამომცემლობა, თბილისი, 1996, გვ. 47-50
21. ყანჩაველი გ., სუპატაშვილი შ. სატყეო ენტომოლოგია. // გამომც. „განათლება“, თბილისი, 1968, გვ. 2002-350.
22. ჭავჭავანიძე თ., სამუნჯევა ე. საკვები ბალახების მავნებლების მავნე ფაუნის დამატებითი მონაცემები საქართველოში. // მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტის შრომები, ტ. 10, 1954, გვ. 67-81.
23. ჭავჭავანიძე თ. საკვები ბალახების მთავარი მავნებლები და მათ წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებები. // თბილისი, 1954, გვ. 30-56.
24. ჭოლოკავა ა. თბილისის საგარეუბნო ზონის ფაუნა (Coleoptera: Attelabidae და Curculionidae). // გამომც. „მეცნიერება“, თბილისი, 1969, გვ. 77-108.
25. Абдурахманов Г. М. Восточный Кавказ глазами энтомолога. Дагестанское книжное издательство. // Махачкала, 1988, с. 5-172.
26. Аветян А. С. Вредители плодовых культур в Армянской ССР. // Ереван, 1952. с. 63-95.
27. Алеева М. Н. Материалы к биологии долгоносиков (Coleoptera, Curculionidae), вредящих сахарной свекле в Казахстане. // Энтومол. обозр., 1953, т. 33, с. 126-132.
28. Алимджанов Р. А. Клубеньковые долгоносики Узбекистана. // Ташкент, 1951, с. 37-42.
29. Ардасенов А. О. О вредных насекомых, замеченных в саду Тифлисской школы плодоводства в 1886-1888 гг. Тр. Кавказ. общ. сельского хозяйства, Тбилиси, 1988, №9-12.
30. Арзанов Ю. Г. Эколого-фаунистический обзор жуков-долгоносиков (Coleoptera, Curculionidae) степной и пустынной зон Ростовской области и Калмыцкой АССР. // Автореф. диссерт. на соиск. степени канд. биол. наук., Ленинград, 1989, с. 1-23.

31. Арнольди Л. В. Семейство долгоносики или слоники Curculionidae. // В кн.: Определитель насекомых, повреждающих деревья и кустарники полезацидных полос. М.-Л., 1950, с. 222-245.
32. Арнольди Л. В. Жесткокрылые или жуки Coleoptera. В кн.: Животный мир СССР. IV. Изд. АН СССР М.-Л., 1953, с. 434-486.
33. Арнольди Л. В., Заславский В. А. Тер-Минасян М. Е., Curculionidae – Долгоносики. // В. кн.: Определитель насекомых европейской части СССР, т. 2, М.-Л., 1965, с.485-621.
34. Арнольди Л. В. Зоогеографическое районирование, основание на энтомологических данных. В кн.: Растительные сообщества и животное население степей и пустынь центрального Казахстана. // Изд. «Наука», Л., 1969, с. 31-42.
35. Арнольди Л. В., Тер-Минасян М. Е., Солодовникова В. С. Curculionidae в кн.: Насекомые и клещи-вредители сельскохозяйственных культур. // II. изд. «Наука», Л. 1974. с. 218-298.
36. Архангельский Н. Н. Садовые слоники (Rhynchitini) Северо-Кавказского края. // Изд. С.-К. Краевой станции Защиты Растений, 1928, №4, с. 216-220.
37. Байтенов М. С. Жуки-долгоносики Средней Азии и Казахстана. // изд. «Наука». Каз. ССР, Алма-Ата, 1974, с. 3-285.
38. Багдавадзе А. И. Материалы к биологии и экологии главнейших плодовых слоников и мерам борьбы против них в Грузии. // Тр. Груз. СХИ, 1940, Серия №2.
39. Батиашвили И. Д., Смирнова О. И. К биологии и экологии орехового плодорожка. // Изд. Груз. опыт. станции защиты растений, 1937. с. В. №1.
40. Батиашвили И. Д., Багдавадзе А. И. К вредной энтомофауне плодовых садов Вост. Грузии Карталинии и Месхетии. // Изд. Груз. опытн. станции защиты растений, 1941, Сер. В. «Энтомология», №2.
41. Батиашвили И. Д., Багдавадзе А. И. *Magdalis pitidipennis* Boh., Новый вредитель нашего пловодства. // АН Груз. ССР, 1946, 7, 1/2. с. 61-64.

42. Батиашвили И. Д., Твалавадзе Ю. И. К изучению фиолетовой шитовки и вредной фауны косточковых плодовых культур в условиях окрестностей Тбилиси и Гарекхети. // Тр. Ин-та. защ. раст. АН ГССР. 1948. т. 5ю
43. Батиашвили И. Д. Вредители континентальных и субтропических плодовых культур. // изд. Груз. сельскохоз. Ин-т., 1959. с. 133-242.
44. Биланишвили Г. А. Вредители запасов зерна и его продуктов: жуки. // В кн.: Амбарные вредители и мероприятия. Гос. издат-во Груз. ССР, Тбилиси, 1950, с. 3-6.
45. Вашадзе В. Н. Вредители декоративных насаждений Черноморского побережья Западной Грузии (Абхазия) и меры борьбы с ними. // Тбилиси, 1962. с. 59-67.
46. Верешагин Н. К. История формирования наземной фауны Кавказского перешейка. // В кн.: Животный мир СССР. IV. Изд. АН СССР М.-Л., т. 5, 1958, с. 486-504.
47. Верешагин Н. К. Зоогеографическое районирование Кавказского пере-шейка. // В кн.: Животный мир СССР. IV. Изд. АН СССР М.-Л., т. 5, 1958, с. 506-514.
48. Винокуров Г. М. Долгоносик-цветоед (*Anthonomus pomorum* L.). // Изд. Тифл. – Эрив. – Каск. земского бюро борьбы с вредителями. Тбилиси, 1917, 38 с.
49. Воловник С. М. Жуки-долгоносики подсемейства Cleoninae (Coleoptera, Curculionidae) степной зоны УССР. // Автореф. диссерт. на соискание уч. степ. канд. биол. наук. Киев, 1984, с. 1-18.
50. Вредители леса. – Справочник (под ред. А. А. Штакельберга), т. II. Изд. АН. СССР. М.-Л., 1955, с. 580-648.
51. Вредные членистоногие (продолжение), позвоночные. // Т. II.(под ред. академика АН УССР В. П. Васильева). В кн.: Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений, Изд. «Урожай», Киев, 1974. с. 98-177.
52. Второв П. П., Дроздов Н. Н. Биogeография. // Москва, «Просвещение», 1978, с. 30-39, 50-57, 197-250.
53. Гагнидзе Р. И. Ботанико-географический анализ флороценотического комплекса субальпийского высокоотравья Кавказа. // Изд. «Мецниереба», Тбилиси, 1974, с. 9-47, 129-202.

54. Гагнидзе Р. И., Кемулария-Натадзе Л. М., Ботаническая география и флора Рача-Лечхуми. // Изд-во «Мецниереба», Тбилиси, 1985, с. 5-39.
55. Гегечкори А. М. Псиллиды (Homoptera, Psyllodea) Кавказа. // Изд-во «Мецниереба», Тбилиси, 1984, с.92-98.
56. Гегечкори А. М. Состав и происхождения фауны псиллиды (Homoptera, Psyllodea) Кавказа. // Автореф. диссерт. на соиск. уч. степ. докт. биол. наук. Л., 1984а, с. 1-52.
57. Герасимова А. И., Миняева О. М. Вредители и болезни кормовых трав. // М., 1960.
58. Гиляров М. С. Учет крупных почвенных беспозвоночных. // В кн.: Методы почвенно-зоологических исследований (Отв. ред. акад. М. С. Гиляров). Изд. «Наука», 1975, с.12-30.
59. Гулисашвили В. З. Природные зоны и естественно-исторические области Кавказа. // Изд. «Наука», Москва, 1964. с. 7-313.
60. Городков К. Б. Типы ареалов насекомых тундры и лесных зон европейской части СССР. – Ареалы насекомых европейской части СССР. // Атлас под редакцией К. Б. Городков: карты 179-221. Изд. «Наука», Л., 1984. с. 3-20.
61. Добровольский Б. В. Вредные жуки. // Ростов-на Дону, 1951, с. 130-350.
62. Егоров А. Б. Обзор фауны жуков-долгоносиков (Coleoptera, Curculionidae) Приморского края. // Энтномол. обзор. 1976, т. 55, вып. 4, с. 826-841.
63. Емельянов А. Ф. Предложения по классификации и номенклатуре ареалов. // Энтном. обзор. LIII, выпуск, 3, 1974, с. 497-521.
64. Жижилашвили Т. И. К изучению энтомофауны подстилки к почве букowego леса в Лагодехском заповеднике. Тр. зоол. Ин-та АН ГССР. Лагодехский заповедник. 1941. Вып I. с. 95-97.
65. Зайцев Ф. А. Материалы к фауне жесткокрылых Кавказского края. // Изд. Кавказ. музея, 1917, с. 1-17.
66. Зайцев Ф. А. Определитель кавказских слоников из подсм. Rhyncitini. // Изв. Груз. опыт. станц. защ. раст., 1937, №1, с. 58-70.

67. **Зайцев Ф. А.** Определитель жесткокрылых, повреждающих сельскохозяйственные культуры в Грузии. Изд. АН ГССР. Тбилиси, 1956. с. 67-105.
68. **Заславский В. А.** Ревизия долгоносиков рода *Baris* Germ. фауны Советского Союза и сопредельных стран. // Тр. Всесоюзн. энтомо. общ., 1956, т. 45, с. 343-374.
69. **Заславский В. А.** Материалы к изучению личинок долгоносиков подсемейства (Coleoptera, Curculionidae) *Hyperinae*. // Зоол. жур. т. XXXVIII, вып. 2, 1959, с. 208-220.
70. **Заславский В. А.** Обзор видов листовых долгоносиков рода *Phytonomus* Schönh. (Coleoptera, Curculionidae) фауны СССР. // Энтотомол. обоз. XL, 3, 1961, с. 624-635.
71. **Заркуа З. Д.** Изучению фауны жуков-долгоносиков (Coleoptera: Attelabidae и Curculionidae) – вредителей кормовых трав в Абхазской АССР. (Сер. естеств. наук), 1975, с. 80-89.
72. **Заркуа З. Д.** Изучению фауны жуков-долгоносиков (Coleoptera: Attelabidae и Curculionidae) – вредителей лесных древесных пород кустарниковых растений Абхазии. // Тр. пед. Ин-тов ГССР (Сер. естеств. наук), 1975, с. 73-79.
73. **Заркуа З. Д., Чолокава А. О. и др.** Обзор вредных жуков - долгоносиков (Coleoptera: Attelabidae и Curculionidae) – в Абхазской АССР. // Сб. науч. работ по изучению большого елового лубоеда в Грузии. Вып. III, 1977 с. 112-121.
74. **Зверезомб-Зубувский Е. В.** Вредители сахарной свеклы. // Киев, 1957, с. 95-117.
75. **Иванова Н., Шумаков А.** Календарь-справочник по борьбе с вредителями и болезнями в садах. // Л., 1966, с. 143-147.
76. **Иоаннисиани Т. Г.** Жуки-долгоносики (Coleoptera, Curculionidae) Белоруссии. // Изд. «Наука и техника», Минск, 1972. с. 9-312.
77. **Каландадзе Л. П., Лозовой Д. И.** Материалы к изучению вредных насекомых лесов (в основном хвойных) Грузии. Изд. отдела защ. раст. Грузии. 1937. Сер. В., энтомология №1. с. 119-127.
78. **Кобахидзе Д. Н.** Анализ наземных биоценозов центральной части Колхидской низменности. // Изд. АН ГССР, Тбилиси, 1943, с. 5. 184.

79. **Кобахидзе Д. Н.** Качественно-количественная зависимость между растительностью и сопутствующими насекомыми в травостоях различных ландшафтных зон Грузии. // Тр. Тбилис. Пед. Ин-та им. А. С. Пушкина, т. VIII, 1950, с. 138-147.
80. **Кобахидзе Д. Н., Окропиридзе Т. Н., Джаши З. И.** Главнейшие вредители овощных культур и борьба с ними. // Изд. «Мецниереба», Тбилиси, 1955, с. 16-24.
81. **Кобахидзе Д. Н.** Материалы к изучению энтомофауны Лагодехского заповедника. // Тр. Ин-та зоологии АН ГССР. т. 14. Тбилиси. 1956. с. 189-213.
82. **Кобахидзе Д. Н.** Вредная Энтомофауна сельскохозяйственных культур Груз. ССР. // Изд. АН ГССР. Тбилиси. 1957. с. 170-177.
83. **Кобахидзе Д. Н.** Основы экологии насекомых. // Изд. Груз. ССР, Тбилиси, 1959, с. 177-260 (на груз. языке).
84. **Кобахидзе Д. Н.** Структурные особенности энтомокомплексов некоторых ландшафтных зон Груз. ССР. // Изд. АН ГССР. Тбилиси. 1963. с. 6-89.
85. **Кобахидзе Д. Н.** Вредная энтомофауна Тбилиси и его ближайших окрестностей . В кн.: Охрана природы Грузии. Изд. «Мецниереба», Тбилиси. 1970. с. 93-100.
86. **Коротяев Б. А.** Материалы к познанию Ceutorhynchinae (Coleoptera, Curculionidae) Монголии и СССР. Насекомые Монголии. Л. 1980. Вып. 7. с. 107-282.
87. **Коротяев Б. А.** Семейства долгоносиков (Curculionidae). // В. кн.: Определитель вредных и полезных насекомых и клещей, однолетних и многолетних трав и зернобобовых культур в ССР. Изд. «Колос», Л., 1983. с. 115-127.
88. **Коротяев Б. А., Чолокава А. О.** Обзор жуков долгоносиков в (Coleoptera, Curculionidae) Фауны Грузии. Энтномол. обзор. 1989. т. 68. Вып. 1. с. 154-177.
89. **Коротяев Б. А.** Материалы по фауне жуков надсемейства Curculionidae (Coleoptera) Монголии и сопредельных стран. Насекомые Монголии, Л., «Наука», 1990, вып. 11, с. 216-234.
90. **Крапивный Л. П., Радкевич В. А., Тихонов Н. И.** Кратки зоологический словарь. // Издат. «вышедшая школа», 1982, с. 6-333.

91. Кривошеина Н. П. К биологии долгоносиков (Coleoptera, Curculionidae), развивающихся в пескоукрепительных растениях Туркмении. // Энтотомол. обозр. LIV, 1, 1975, с. 117-126.
92. Крижановский О. Л. Состав и происхождение наземной фауны Средней Азии. // М.-Л., 1965.
93. Крижановский О. Л. Жуки подотряда Aderphagaе семейства Rhysodidae, Trachyrachidae, семейства Carabidae (вводная часть и обзор фауны СССР – географическое распространение). // Фауна СССР, жесткокрылые, т. 1, вып. 3. Изд. «Наука», Л., 1983, с. 120-191.
94. Крижановский О. Л., Тер-Минасян М. Е. Жесткокрылые Кавказа. // В кн.: Животный мир СССР, т. 5. Изд. АН СССР, М.-Л., 1958, с. 384-429.
95. Крижановский О. Л. Состав и распространение энтомофауны Земного Шара. // Москва, 2002, 237 с.
96. Крыжановская Т. В. Эколого-фаунистический обзор жуков-долгоносиков *Seutorrhynchus* germ. (Coleoptera, Curculionidae) степной зоны Левобережной Украины. // Энтотомол. обозр. 1975, т. LIV, вып. 16 с. 32-42.
97. Крыжановская Т. В. К изучению трофических связей долгоносиков скрытнохоботников рода *Seutorrhynchus* Germ. (Coleoptera, Curculionidae) левобережной Украины и Крыма. // Энтотомол. обозр. LVI, №2, 1977, с. 304-309.
98. Лозовой Д. И. Материалы к вредной энтомофауне лесов Грузии. // Тр. зоол. сектора. Груз. фил. АН ГССР, т. 3. Тбилиси. 1941^a. с. 50-230.
99. Лозовой Д. И., Лавровишня и повреждающие ее насекомые в Тбилиси. // Бюлл. Москв. общ. испыт. природы., биол., LVII, 5, 1952, с. 45.
100. Лозовой Д. И. Вредные насекомые парковых и лесопарковых насаждений Грузии. // Изд. «Мецниереба». Тбилиси. 1965. с. 9-223.
101. Лукьянович Ф. К. Практический определитель долгоносиков, встречающихся на свекловичных плантациях. // Изд. науч. Ин-т селекции Союз-Сахара. Киев, 1930, с. 5-42.

102. Лукьянович Ф. К, Арнольди Л. В. Определитель долгоносиков-трухляков. подсем. *Cossoninae* фауны СССР и с сопредельных стран Европы и Передней Азии. // Энт. обозр., т. 31, №3-4, с. 549-566.
103. Нагорный П. И., Уваров Б. П. Таблица для определения важнейших вредителей и болезней растений Грузии. // Мин-во земледелия. Бюро борьбы с вед. с.-х. Тбилиси, 1920, с. 19-27.
104. Насрединов Х. А. Краткий обзор жуков-долгоносиков (*Coleoptera*, *Curculionidae*) южного Таджикистана. // Энт. обозр., LVII, 3, 1975, с. 541-553.
105. Насрединов Х. А. Жуки-долгоносики подсемейства *Scutorrhynchinae* (*Coleoptera*, *Curculionidae*) в фауне Таджикистана. // Изд. АН Таджикской ССР. Отд. биол. наук, 1975а, №1 (58), с. 25-28.
106. Негребов О. П. Краткий справочник по зоологической систематике. // Воронеж. Изд. Воронежского Ун-та, 1988, с. 3-110.
107. Новак В., Грозинка Ф., Стары Б. Атлас насекомых-вредителей лесных пород.// Гос. сельскохозяйственное изд., Прага, 1974, с. 7-123.
108. Определитель насекомых Европейской части СССР. // Под общей ред. Е. Я. Бей-Биенко, М.-Л., 1965, с. 479-621.
109. Петруха О. И. Клубниковые долгоносики рода фауны СССР, вредящие бобовым культурам. // Изд. «Наука», Л., 1969, с. 7-324.
110. Пономаренко Д. А. Борьба с вредителями семенной люцерны. // М., 1949.
111. Пospelов В. Свекловичный долгоносик (*Cleonus punctiventris* Germ.) и меры борьбы с ним. // Глав. управ. землеустрой и земледелия. Санкт-Петербург, 1913, с. 3-116.
112. Радее Г. И. Коллекции Кавказского музея. т. I. Зоология. Тифлис. 1899. с. 384-392.
113. Радкевич А. И. Материал к изучению энтомофауны БССР. Фауна жуков северо-восточной части Белоруссии (*Coleoptera*). // Тр. Витебского Гос. пед. Ин-та, вып. 1, 1936, с. 115-160.

114. **Канделаки Д.** Результаты испытания инсектицидов против семяеда клевера (*Arion aestimatum*) Грузии. // Тр. НИИ землед. ГССР им. Ю. Ломоури, 1972, с. 123-132.
115. **Рекк Г. Ф., Савенко Р. Ф.** К изучению вредных плодовых долгоносиков Восточной Грузии. Грузинский филиал ЛН СССР – зоологический сектор. 1941. т. I II. с. 129-142.
116. **Романова В. П.** Вредные виды долгоносиков стеблегрызов (*Lixus* F.) Сев. – Кавк. края. // Изд. Сев.-Кавк. краевой ст. защ. раст., 4, 1928, с. 235-242.
117. **Савенко Р. Ф.** Перечень вредителей сельскохозяйственных культур ЗСФСР. // Изд. Груз. фил. АН СССР, Тбилиси, 1935, с. 3-47.
118. **Самедов Н. Г.** Фауна и биология жуков, вредящих сельскохозяйственным культурам в Азербайджане. // Изд. АН Аз. ССР. Баку. 1963, с. 12-351.
119. **Самедов Н. Г.** Эколого-географическое районирование жесткокрылых (*Coleoptera*) Азербайджана, вредящих сельскохозяйственным культурам. // Энтومол. обзор., LII, 3, 1963а, с. 527-538.
120. **Смирнов Д.** Морфологический анализ и филогения группы видов рода *Phyllobius* Sch., мпа *glaucus* Scop. (*Col. Curc.*). Тр. Русского энтومол. общ. т. 40. №4. 1912. СПб. 1913. с. 1-156.
121. **Солодовникова В. С.** Материалы к фауне долгоносиков рода *Arion* (*Col., curcu.*) горного Крыма. // Тр. биол. фак. Харьковского гос. ун-та, т. 36б, с. 154-156.
122. **Солодовникова В. С.** Долгоносики рода *Arion* (*Col., Curculionidae*) лесостепной зоны Восточной Украины. // Энтومол., обзор., 4, 44, вып.2, 1965, с. 335-352.
123. **Список вредных насекомых СССР и сопредельных стран.** // Часть I, вред. сельского хоз. Под. ред. А. А. Штакельберга. Тр. по защите растений, I серия, энтомология, вып. 5, Л., 1932, с. 295-314, 415-417.
124. **Супаташвили Ш. М.** Материалы к вредной энтомофауне лесов Грузии. тр. Ин-та защ. растении. Груз. ССР. 1947. т. 4. с. 301-305.
125. **Супаташвили Ш. М., Мухашаврия А. Л. и др.** Вредные насекомые и клещи Кавказской пихты. Тр. Ин-та защ. растений Груз. ССР. 1973. т. 25. с. 213-222.

126. Супаташвили Ш. М., Мухашаврия А. Л., Чанидзе Ф. Е. и др. Вредные насекомые и клещи Кавказской пихты. Тр. Ин-та защиты растений Груз. ССР, т. XXV, 1973, с. 213-222.
127. Твертина Т. А. О характере распределения долгоносиков Закарпатья. // Науч. зап. Ужгородского Ун-та, т. 21, изуч. живот. мира Советских Карпат, 1956, с. 135-144.
128. Тер-Минасян М. Е. К познанию фауны жуков, связанных с флорой сложноцветных растений в Государственном степном заповеднике Чапли (Аскания-Нова). // Тр. зоолог. Ин-та АН ГССР, 1936, т. 3, с. 429-437.
129. Тер-Минасян М. Е. Опыт зоогеографической характеристики степей и полупустынь Армянской ССР и Нахичеванской АССР на основании распространения жуков-слоников (Coleoptera, Curculionidae). // Тр. зоол. Ин-та АН ГССР, УІ, вып. 1-2, 1940, с. 3-41.
130. Тер-Минасян М. Е. Определитель жуков-долгоносиков (Curculionidae) Армении. Зоологический сборник. Изд. АН АССР. Ереван. 1946. с. 3-154.
131. Тер-Минасян М. Е. Долгоносики – трубковерты (Attelabidae). Фауна ССР; насекомые жесткокрылые, т. 27. Вып. 2. Изд. АН ССР. М-Л. 1950. С. 11-223.
132. Тер-Минасян М. Е. Обзор жуков-долгоносиков рода *Trachodes* Germ. фауны СССР. // Тр. Ин-та зоолог. АН СССР, 1952, 12, с. 317-320.
133. Тер-Минасян М. Е. Обзор рода *Rhynchaenus* Clairv/ (= *Orchetes* III) фауны СССР (Coleoptera, Curculionidae). // Энтотомол. обозр., 1953, 33, с. 311-324.
134. Тер-Минасян М. Е. О фауне жуков-вредящих плодовым деревьям в долине Аракса. // Тр. зоол. Ин-та АН СССР, т. XXI, 1955, с. 312-320.
135. Тер-Минасян М. Е. Обзор видов рода *Curculio* L. (Coleoptera, Arionidae) фауны СССР и сопредельных атран. // Энтотомол. обозр. 1956, 35, с. 421-446.
136. Тер-Минасян М. Е. Жуки-долгоносики подсемейства Cleopinae фауны СССР. Цветожилы и стеблееды (триба Ixini). Изд. «Наука», Л., 1967, с. 5-134.
137. Тер-Минасян М. Е. Обзор жуков-долгоносиков рода *Arion*. Hrbst. (Coleoptera, Arionidae) Кавказа. // Энтотомол. обозр. 1972. т. 51. Вып. 4. с. 796-805.

138. Тер-Минасян М. Е. Жуки-долгоносики подсемейства Cleoninae фауны СССР. Корневые долгоносики (триба Cleonini). // Изд. «Наука», Л., 1988, с. 5-219.
139. Тогкаев Т., Непесова М. Материалы к фауне и экологии долгоносиков (Coleoptera, Curculionidae) юго-восточной Туркмении. Изд. АН Туркмен. ССР, сер. биол. наук, I, 1964, с. 53-59.
140. Тулашвили Н. Д. Материалы к вредной фауне полевых культур в Грузинской ССР. // Тр Ин-та защ. раст. АН ГССР, т. 5, 1948, с.
141. Уваров Б. П. Обзор вредителей сельскохозяйственных растений Тифлиском и Ереванской губерний за 1916-1917 годы. // Изд. Тифлис. Земское Бюро борьбы с вред. сельск. хоз. Тифлис. 1918. с. 22-35.
142. Уваров Б. П. Сельскохозяйственная энтомология. // Тифлис, 1920.
143. Уклеба Д. Б. Физико-географическое районирование Грузии. // Грузинская советская социалистическая Республика. Тбилиси. 1980, с. 22-35.
144. Хачапуридзе Н. В. Обзор главнейших вредителей сельского хозяйства Грузии. // Изв. отдела защиты растений НКЗ Грузии, Тифлис, 1930.
145. Хролинский Л. Г. Материалы по фауне долгоносиков рода Arion. Hbst. (Coleoptera, Curculionidae). Черновицкой области. // Энтномол. обзор. 1972. т. 44, №1, 1965, с. 106-116.
146. Чолокава А. О. Итоги исследований Ин-та зоологии АН ГССР, связанных с вопросами защиты растений. // Мат. совещу. по защ. раст. НИИ АН СССР и АН союз. республик, М.-Л., 1976, с. 37-41.
147. Чолокава А. О., Заркуа З. Дж., Имнадзе Т. Ш., Супаташвили А. Ш. Обзор фауны жуков-долгоносиков (Coleoptera: Attelabidae и Curculionidae) Грузии, повреждающих хвойные: сосни, ель, пихту. // Защита леса от вредителей и болезней. Сборник науч. трудов, вып. II. Изд. «Мецниереба», Тбилиси, 1981, с. 54-66.
148. Чолокава А. О., Сравнительный анализ распределения жуков-долгоносиков (Coleoptera, Curculionidae) подсемейств otirhynchinae в Ceutorhynchinae фауны

- Грузии по ботанико-географическим провинциям и ландшафтно-растительным высотным поясам. // I Закавказская конф. по энтомол. Ереван, 1986, с. 180-181.
149. **Чолокава А. О.** Обзор жуков-долгоносиков подсемейства Tychiinae (Coleoptera, Curculionidae) фауны Грузии. // Фауна и экология беспозвоночных животных Грузии. Изд. «Мецниереба», Тбилиси, с. 53-63.
150. **Чолокава А. О.** жуки-долгоносики (Coleoptera, Attelabidae и Curculionidae) Грузии. // Диссертация на соискание ученой степени доктора биологических наук, 1996.
151. **Чолокава А. О., Заркуа З. Дж.** Обзор жуков-долгоносиков подсемейства Rhynchaeninae (Coleoptera, Curculionidae) фауны Грузии. // Журн. «Наука и технология». Изд. «Мецниереба», Тбилиси, 2000, с. 116-120.
152. **Чолокава А. О., Заркуа З. Дж., Чолокава И. А.** Сравнительный анализ структуры фауны (Coleoptera: Apionidae, Dryophthoridae, Curculionidae) Грузии долгоносиков некоторых регионов Палеарктики. // Тр. Ин-та зоологии АН Грузии, т. XX. Изд. «Мецниереба», Тбилиси, 2000^а, с. 197-214.
153. **Чолокава А. О.** Жуки-долгоносики (Coleoptera: Attelabidae, Apionidae, Dryophthoridae, Curculionidae) в биоценозах и агроценозах Грузии. // В. кн.: «Биология и современность» научный реферируемый сборник, посвященный памяти А. Г. Джанашвили. Изд. Тбилисского Гос. университета, 2002, с. 61-71.
154. **Чолокава А. О., Заркуа З. Дж., Хубутия Дж. М.** Клубеньковые долгоносики рода *Sitona* Germ. (Coleoptera, Curculionidae) фауны Грузии вредящие бобовым культурам. // Тр. Ин-та зоологии АН Грузии, т. XXI. Изд. «Мецниереба», Тбилиси, 2000^а, с. 138-145.
155. **Чолокава А. О., Заркуа З. Дж., Хубутия Дж. М., И. Г. Джавелидзе И. Г.** Жуки-долгоносики подсемейства Cleoninae (Coleoptera, Curculionidae) фауны Грузии. // Тр. Ин-та зоологии АН Грузии, т. XXI. Изд. «Мецниереба», Тбилиси, 2002^а, с. 117-130.
156. **Чолокава А. О., Заркуа З. Дж., Гогиберидзе Л. Ш.** Жуки-долгоносики (Coleoptera: Attelabidae, Apionidae, Dryophthoridae, Curculionidae) пояса равнин и

- платогорных равнин Иверийской ботанико-географической провинции. // Тр. Сухумского Гос. Университета им. Акад.И. Векуа, т. VI. Изд. «Сухуми», 2004, с. 318-331.
157. **Чолокава А. О., Гогоберидзе Л. Ш.** Жуки-долгоносики (Coleoptera: Attelabidae, Arionidae, Curculionidae) равнинных и пойменных лесов Иверийской Ботанико-Географической провинции Восточной Грузии. // Труды Ин-та Зоологии, т. XXI, Тбилиси, 2002, с. 136-138.
158. **Чолокава А. О., Гогоберидзе Л. Ш.** Обзор специфических видов жуков-долгоносиков (Coleoptera: Arionidae, Curculionidae) степей и полупустынь Восточной Грузии. // Труды Ин-та Зоологии, т. XXII, Тбилиси, 2004, с. 117-120.
159. **Чолокава А. О., Гогоберидзе Л. Ш.** Кормовые связи жуков-долгоносиков (Coleoptera: Attelabidae, Arionidae, Dryophthoridae, Curculionidae), выявленных в Грузии. // Труды Ин-та Зоологии, т. XXII, Тбилиси, 2004, с. 120-126.
160. **Чолокава А. О., Гогоберидзе Л. Ш.** Ареалогическая характеристика фауны жуков-долгоносиков (Coleoptera: Attelabidae, Arionidae, Dryophthoridae, Curculionidae) Грузии. // Мат. науч. конф. по зоологии беспозвоночных, посвящ. 100-летию со дня рождения С. М. Яблокова-Хнзоряна. 2004, Ереван, Армения, Ин-т зоологии, с. 157-159.
161. **Шалапенков Е. С., Ромашов Д. Д.** Слоники рода Arion (Coleoptera, Curculionidae) заселяющие кроны древесно-кустарниковых пород в московской области. // Зоол. жур., т. 39, вып. 9, 1960, с. 1350-1361.
162. **Яблоков-Хнзорян С. М.** Заметки по фауне долгоносиков Армении (Coleoptera, Curculionidae). „Изд. АН. Арм. ССР. биол. и с-х. Наук, т. 4, №9, Ереван, 1951, с. 827-832.
163. **Яблоков-Хнзорян С. М.** Опыт восстановления генезиса фауны жесткокрылых Армении. // Изд. Арм. ССР, Ереван, 1961, с. 11-248.
164. **Яхонтов В. В.** Вредители сельскохозяйственных растений и продуктов Средней Азии и борьба с ними. // Ташкент, 1953, с. 408.

165. **Ангелов П.** Фауна на България, 5. Coleoptera, Curculionidae I част (Arioninae, Otiorrhynchinae). // Изд. на Българската Академия на науките. София, 1976, с. 3-355.
166. **Ангелов П.** Фауна на България, 7. Coleoptera, Curculionidae II част (Brachyderinae, Brachycerinae, Tanymecinae, Cleoninae, Curculioninae, Myorrhinae). // Изд. на Българската Академия на науките. София, 1978, с. 3-226.
167. **Ангелов П.** Фауна на България, 9. Coleoptera, Curculionidae, III част (Calandrinae, 1). Изд. на Българската Академия на науките. София, 1979, с. 3-261.
168. **Ангелов П.** Фауна на България, 10. Coleoptera, Curculionidae, IV част (Calandrinae, 2). Изд. на Българската Академия на науките. София, 1980, с. 3-294.
169. **Ангелов П.** Фауна на България, II Coleoptera, Rhynchophora (Urodonidae, Anthribidae, brentidae, Rhinomaceridae, Atteladidae). // Изд. на Българската Академия на науките. София, 1980, с. 5-112.
170. **Balachowsky A. S.** Entomologia Appliquee A L' agriculture, m. 1. Coleopteres-Phytophagoidea (suite et fin), Chrysomelidae, Curculionidae Attelebidae, Scolitidae et Platypodinae. Paris. 1963. p. 874-1237.
171. **Bzdziuch S.** Chowacz tasznikowies – Ceutorrhynchus erysimi F. (Col., Curculionidae) nowy Szkodnik Lnianki – Camelina sativa L. `Polskie pismo entomol~. ser. B. #1-2, 1962, p. 137-138.
172. **Colonnelli E.** Osservazioni sulla nomenclatura e sulla posizione sistematica di alcune entita olartiche di Ceutorhynchinae (Coleoptera, Curculionidae). // Boll. Ass, Romana Ent, 1979, vol. 15, fasc. 1. p. 209-323.
173. **Colonnelli E.** Alcune nota sistematica su alcuni Ceutorhynchinae, con descrizione di un nuovo genere di una nuova specie (Coleoptera, Curculionidae). // Boll. Ass, Romana Ent, 1983, vol. 36 (1981), p. 49-59.
174. **Colonnelli E.** Osservazioni sistematica su alcuni Ceutorhynchinae, con descrizione di un nuovo genere di una nuova specie (Coleoptera, Curculionidae). // Boll. Ass, Romana Ent, 1983a, vol. 36 (1981), p. 49-59.

175. **Colonnelli E.** Notesistematiche e sinonimiche su alcuni Ceutorhynchinae (Coleoptera, Curculionidae). // *Fragm. Ent. Roma*. 1986, vol. 18 fasc. 2. p. 419-439.
176. **Dieckmann L.** Die mitteleuropäischen Aten der Gattung *Neosirocalus*. *Ner. et Wagn.* (mit Beschreibung von drei neuen Arten). *Ent. Blätter*, 1966, 62, H.2, p. 82-110.
177. **Dieckmann L.** Revision der westpaläarktischen Anthonomini (Coleoptera, Curculionidae). *Beitr. Ent., Berlin*, 17. 1968, p. 377-564.
178. **Dieckmann L.** Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Coleoptera-Curculionidae: Ceutorhynchinae *Beitr. Ent.* 1972. Bd. 22, H. ½, p. 3-128.
179. **Dieckmann L.** Revision der Arten der Gattung *Bjragosirocalus* gen. nov. *Beitr. Ent.*, 1975, Bd. 25, 2, p. 193-200.
180. **Dieckmann L.** Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Coleoptera Curculionidae (Apionidae) *Beitr. Ent. Berlin*, 27, 1977, p. 7-143.
181. **Dieckmann L.** Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Coleoptera Curculionidae (Brachicerinae, Otiorrhynchinae, Brachiderinae) *Beitr. Ent. Berlin*, 30, 1980, p. 145-310.
182. **Dieckmann L.** Beiträge zur Curculionidae (Tanymecinae, Leptopiinae, Cleoninae, Tanyrhynchinae, Cossoninae, Raymondioniminae, Bagoinae, Tanysphyrinae). *Beitr. Ent. Berlin*, 33, 1983, s. 257-281.
183. **Dieckmann L.** Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Coleoptera Curculionidae (Eirrhinae). *Beitr. Ent. Berlin*, 36, 1986, s.119-181.
184. **Endrödi S.** Ormanyos-bogarak II. Curculionidae II, Brachiderinae. *Fauna hungariae. Coleoptera V., Strepsiptera.* Budapest, Akademiae kiado, 1960, p. 5-127.
185. **Endrödi S.** Ormanyos-bogarak I. Curculionidae I, Brachiderinae. *Fauna hungariae. Coleoptera V., Strepsiptera.* Budapest, Akademiae kiado, 1961, p. 5-67.
186. **Endrödi S.** Ormanyos-bogarak III. Curculionidae III, Brachiderinae. *Fauna hungariae. Coleoptera V., Strepsiptera.* Budapest, Akademiae kiado, 1963, p. 6-84..
187. **Endrödi S.** Ormanyos-bogarak IV. Curculionidae IV, Ceutorrhynchinae. *Fauna hungariae 88. Coleoptera V., Strepsiptera.* Budapest, Akademiae kiado, 1968, p. 7-128.
188. **Endrödi S.** Ormanyos-bogarak V. Curculionidae V, Ceutorrhynchinae. *Fauna hungariae. Coleoptera V., Strepsiptera.* Budapest, Akademiae kiado, 1971, p. 7-167.

189. **Farmanek R.** Zur näheren kenntniss der Gattungen Bariprthes Duval und Dmias Schönherr sensu Seideitz. Münch. kol. Ztschr., 2. 1904-1906. S. 16-28; h. 151-182.
190. **Gogoberidze L, Cholokava A.** Taxonomy of Some Weevil Beetle Species (Coleoptera: Curculionidae) of Shida Kartli (East Georgia). // Proc. georgian Acad. Sci., Biol. Ser. B., Vol. 3, No. 3, 2005, p. 77-80.
191. **Gogoberidze L, Cholokava A.** Sugar-Beet Parasite Weevils (Coleoptera: Curculionidae) in Shida Qartli (Central Georgia). // Proc. georgian Acad. Sci., Biol. Ser. B., Vol. 4, No. 3, 2006, p. 139-141.
192. **Gogoberidze L. Cholokava A.** Transcaspian Snout Beetle *Mecysolobus Karelini* (Boheman, 1844) = Alcides (Coleoptera, Curculionidae) From Inner (Shida) Kartli. // Bulletin of the Georgian national Academy of Sciences, 173, #3, 2006, p. 594-595.
193. **Heyden L., Reitter E., Weise J.** Catalogus Coleopterum Europae. Caucasi et Armeniae Rossicae. // Berlin, Paskau. 1906, p. 594-706.
194. **Hoffman A.** Coleopteres Curculionidae (zcze'sci). // Faune de France, Paris, 52, 1950, p. 1-486.
195. **Hoffman A.** Coleopteres Curculionidaes, 3 prtie. // Faune de France, 62, 1 vol., 630 p. Lechevalier edit., Paris, 1952.
196. **Hoffman A.** Propos de Ceutorrhynchus assimilis Payk.-Rev. Path. veg. Ent. agr. Fr. 31. 1952a. p. 175-178.
197. **Hoffman A.** Coleopteres Curculionidaes. // Faune de France, 62, Paris, 1958, str. 1209-1842.
198. **Junk W. et Schenkling S.** Coleopterum Catalogus Curculionidaes, 1910.
199. **Junk W. et Schenkling S.** Coleopterum Catalogus. Curculionidaes: Otiorrhynchinae, 1, 1936. p. 1-226.
200. **Kudela M.** Atlas lesního hmyzu. Statní zemědělské nakladatelství. Praha, 1970. p. 39-100.
201. **Meger P.** Bestimmungs – Tabellen der europäischen Coleopteren: Curculionidae (Die palaearktischen Cryptorrhynchiden). Paskau, 1896, p. 3-56.

202. **Meregalli M.** Revisione delgenere *Plinthus* Germar (Coleoptera, Curculionidae). Met. Mus Civ. ster., Verona. 1985. 2a Ser., sezione scienza della vita. (A. Biologia). p. 1-133.
203. **Reitter L.** Coleopteren aus Circassien. Entom. zeig. VII. Wien. 1888. p. 262-263.
204. **Reitter L.** Bestimmung – Tabellen der europäischen Coleopteren, Curculionidae. Gruppe Coryssomerini und Baridini). Paskau, 1895. p. 3-31.
205. **Reitter L.** Dreißig neue Coleopteren aus russisch Asien und der Mongolei. Dtsch. entomol. z. 1897. H -1. p. 200-228.
206. **Reitter L.** Mecinini (Gymnetrini). Bestimmungstabellen für die Curculioniden gruppe der Mecinini (Gymnetrini) aus Europa und der angrenzender Länder. Bestimmungstabellen der europäischen Coleopteren. 59 Heft. Brünn, 1907, p. 7-50.
207. **Reitter L.** Fauna germanica. Die Käfer des Deutschen Reiches. Bd. 5 Rhynchophora. Stuttgart. 1916. 343 p. +16 Taf.
208. **Scherf H.** Die Entwicklungsstadien der Mitteleuropäischen Curculioniden (Morphologie, Bionomie, Ökologie). Abhandlungen der senckenbergischen Naturforschenden Gesellschaft, Nr. 506. Frankfurt – am Main, 1964. p. 1-335.
209. **Schilsky J.** Bestimmung – tabellen der Gattung *Apion* Herbst. In: Kuster – Kraatz. Die Käfer Europas. XLII. 1906. p. 1-107.
210. **Schilsky J.** In Kuster – Kraatz. Die Käfer Europas. Nürnberg, 1906a, p. 1-119.
211. **Schultze A.** Kritisches Verzeichniss der bis jetzt beschriebenen Palaearctischer Centerrhynchinen. Deutsche Ent. Zeitschr. 1902, 1, p. 193-226.
212. **Schultze A.** Palearctische Ceutorrhynchinen. Deutsche Ent. Zeitschr. 1903, H. 2. p. 241-286.
213. **Schneider O., Leder H.** Beiträge zur Kenntnis der kaukasischen Käfer – fauna. 1878. 3605 +6 Taf. p. 259-309.
214. **Smreczynski S.** Klucze do oznaczania owadów Polski. Nr. 45. Cz.19. Chrzaszczki – Coleoptera, z. 98a, Ryjkowce – Curculionidae. Wzrost: podrodzina Apioninae. Warszawa, 1965, 80 p.

215. **Smreczynski S.** Klucze do oznaczania owodow Polski. Nr. 51 Cz. 19. chrzaszcze - Coleoptera, 7. 98 c. Ryjkowce – Curculionidae. Podrodziny Tanymecinae, Cleoninae, Tanyrhynchinae, Hylobinae, Warszawa, 1968, 106 s.
216. **Smreczynski S.** Klucze do oznaczania owodow Polski. Nr. 51 Cz. 19. chrzaszcze - Coleoptera, 7. 98 b. Ryjkowce – Curculionidae. Podrodziny
217. **Smreczynski S.** Klucze do oznaczania owodow Polski. #r. 77. Cz.-19. Chrzaszczce coleoptera, z. 98 d. Ryjkowce-Curculionadae plemonia Dryophthorini, Cossonini, Bagoini, Tanysphyrini, Nitarini, Smicronychini, Ellescini, Acalyptini, Tychiini, Antonomini, Curculionini, Pissodini, Magdalini, Trachodini, Rhynchophorini, Cryptorhynchini. Warszawa, 1972, 195 p.
218. **Smreczynski S.** Klucze do oznaczania owodow Polski. #r 83. Cz. 19. Chzaszczce coleoptera, z. 98 e. Ryjkowce-curculionidae, plemiona; Barini, Corysomezini, Ceutorhynchini. Warszawa, 1974, 180 p.
219. **S. Smreczynski.** Poedrosina Curculioninae. In. kluczedo oznaczania owodow Polski; Cz.19. coleoptera, Zeiszyt 98 f; Curculionidae, Panstv. Wyd. Nauk, Warszawa, 1976, p.3-155.
220. **Uvarov B.** The geographicae detribution of orthopterrous insecta in the Caucasus and in Western Asia. Prec. of the general Mecting for scientific business of the Zool. Soc. London, 1921.
221. **Wagner H.** Monographie der palearktischen Ceutohorrhynchinae (Curcul.). B. Spezieller Teil. I. Gattyngsgruppe: Mononychina Rtt. Ent. Blatter, 1938. Jg. 34. H.5. p. 279-290, 297-312.
222. **Wagner H.** Uber das Sammeln von Apionen. Kol. Rdsch. 26 (1940), 1941. p. 41-65.
223. **Winkler A.** Catalogus Coleopterum regionis Palearcticae, Wien, 1924-1932, p. 1375-1631.

დანართი

შიდა ქართლის ბარის

ცხვირგრძელა ხოჭოების

ანოტირებული სია

ოჯახი Rhynchitidae

1. *Lasiorhynchites sericeus* (Herbst, 1797). Зайцев, 1917 (Rhynchites).

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 381 (გორის რაიონის სოფ. საყავრე).

მასალა. კვერნაქის სერის ჩრდ. ფერდობი, 17. 06. 2003.

გავრცელება. დაღესტანი, აღმ. საქართველო სომხეთი, შუა აზია, სამხრეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. დაკავშირებულია მუხასა და წიფელთან; კვერცხებს დებს მუხის ფოთლებისაგან დახვეულ სიგარაში (მილში), რომელიც დამზადებულია ცხვირგრძელას – *Attelabus nitens* (Soop.)-ის მიერ. წარმოადგენს აღნიშნული მილმხვევის სივრცობრივ პარაზიტს. მუხისა და წიფლის გარდა აღინიშნება რცხილაზე და თხილზე (Зайцев, 1937 : 63; Тер-Минасян, 1950, 61). ჩვენს მიერ აღნიშნულია მუხაზე.

2. *Lasiorhynchites cavifrons* (Gyllenhal, 1833). Зайцев, 1917 (Rhynchites).

ლიტერატურა. Зайцев, 1917 (Rhynchites). მცხეთა; 1937 : 62 საქართველო – მოპოვების ადგილი მითითებული არ არის; Чолокава, 1996 : 381 (გორის რაიონის სოფ. საყავრე, 17. 06. 1963).

მასალა. კავთისხევი, 26. 08. 2002; მცირე კვარნაქი, 14. 06. 2002; ატენის ხეობა, 20. 05. 2003.

გავრცელება. კრასნოდარის მხარე, ამიერკავკასია, აღმ. საქართველო; სამხრეთ და დასავლეთ ევროპა, აღმოსავლეთით თურქეთამდე.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ცხოვრობს მუხასა და რცხილაზე; წვრილი ყლორტების ქერქში აკეთებს ნასვრეტებს და შიგ დებს თითო კვერცხს. მატლი ვითარდება ყლორტების შიგნით (Зайцев, 1937 : 62; Тер-Минасян, 1950, 62). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნა მუხაზე.

3. *Temnocerus tomentosus* (Gyllenhal, 1833). Зайцев, 1917 (Rhynchites); Тер-Минасян, 1950, Чолокава, 1996 (Pselaphorhynchites)

ლიტერატურა. Зайцев, 1917 : 11 (Rhynchites) – ატენის ხეობა.

მასალა. ქსნის ხეობა, 14. 07. 2002, 4. 05. 2002; ატენის ხეობა, 3. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის მთელი ევროპული ნაწილი, ჩრდილოეთით კარელიამდე, ყირიმი, დას. და აღმ. საქართველო, სამხრეთ ციმბირი, ზღვისპირეთი; ევროპა, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ცხოვრობს არყზე, ტირიფზე, მურყანზე, ვაშლზე, მსხალზე, კომშზე და სხვა (Зайцев, 1937 : 47; Тер-Минасян, 1950, 69). ჩვენს მიერ შეგროვილია ტირიფზე.

4. *Neocoenhinus aenovirens* (Marsham, 1802). Зайцев, 1917; 1937 (Rhynchites); Eichler, 1930 (Rhynchites); Тер-Минасян, 1950 (Coenorhinus); Чолокава, 1996 (Coenorhinus).

ლიტერატურა. Зайцев, 1917 : 11, 1937 : 49; Eichler, 1930 : 252 (Rhynchites – გორი).

გავრცელება. კავკასია, აღმ. საქართველო; შუა ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-კავკასიური, სუბბორეალური.

ეკოლოგია. მატლი ვითარდება მუხის და ხეხილოვან მცენარეთა, აგრეთვე ასფურცელას და მარწყვის ღეროსა და ყუნწზე. ხოჭო აზიანებს მარწყვს, მუხის ფოთლებს, არყს, თხილს და სხვა.

5. *Neocoenorhinus pauxillus* Lerman, 1824

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 308 (Rhynchites), Радде, 1899 : 392 (Rhynchites), Зайцев, 1917 : 12 (Rhynchites), Уваров, 1920 : 142 (Rhynchites), Багдаваძე, 1940 : 8.40

(Rhynchites), Батиашвили, Багдаვაძე, 1941 : 62 (Rhynchites) _ ქართლი; Батиашვილი, Твалаვაძე, 1948 : 9 (Rhynchites), Лозовой, 1965 : 164 (Rhynchites), Батиашვილი, 1965 : 133 : 242 (Rhynchites) _ ხაშური, მცხეთა, გორი; Чолокава, 1996 : 384 (Coenorrhinus _ მუხრანი).

მასალა. მუხრანი, 6. 05. 2002; ნაწრეტი, 20. 04. 2003; 17. 05. 2003; 21. 04. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 25. 04. 2003; 16. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ჩრდილოეთით და სამხრეთით იაროსლავის, კუიბიშევის, ვოლგოგრადის ოლქებამდე; ყირიმი, კავკასია, დას და აღმ საქართველო; ევროპა, თურქეთი, ინდოეთი.

არეალის ტიპი. პალეარქტიკული-ორიენტალური.

ეკოლოგია. სახეობა წარმოადგენს ხეხილოვანი კულტურების ერთ-ერთ სერიოზულ მავნებელს. მატლი ვითარდება ვაშლის, მსხლის, ალუბლის, ქლიავის, კვინჩხის, შოთხის, კუნელის, მუშმალას და სხვა ყვავილოვან მცენარეთა ყუნწსა და ფოთლებში. ხოჭო აზიანებს კვირტებსა და კოკრებს Зайцев, 1937 : 64; Багдаვაძე, 1940 : 40; Тер-Минасян, 1950 : 79; Самедов, 1963 : 230; Лозовой, 1965 : 160; Батиашვილი, 1965 : 99; Ангелов, 1981 : 77-78). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით აღნიშნულია ვაშლზე, მსხალზე, ალუბალზე, კვინჩხზე, ველურ ალუბალზე, ატამზე, კომშზე და ქლიავზე.

6. *Tatianaerhynchites aequatus* (Linnaeus, 1767).

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 308 (Rhynchites), Зайцев, 1917 : 12; (Rhynchites), Уваров, 1920 : 142 (Rhynchites), Eichler, 1930 : 252 (Rhynchites) _ მცხეთა; Батиашვილი, Твалаვაძე, 1941 : 62 (Coenorrhinus _ ქართლი); Кобахидзе, 1970 (Coenorrhinus); Чолокава, 1996 : 384 (Coenorrhinus _ მუხრანი).

მასალა. ვარიანი, 14. 05. 2002; ქარელი, 6. 07. 2002; დოესი, 25. 04. 2003; ხიდისთავი, 28. 06. 2003; ნიჩბისი, 9. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, იაროსლავის და დასავლეთ ყაზახეთის ოლქებამდე, ჩრდილოეთით კი კურსკამდე; ყირიმი, კავკასია დას. და აღმ. საქართველო, თურქმენეთი (კოპეტდაგი), ომსკი; ევროპა, თურქმენეთი, ირანი, იორდანია.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. სახეობა ხეხილოვანი კულტურების მნიშვნელოვანი მავნებელია. მატლი ვითარდება ვაშლის, მსხლის, ქლიავის, კვრინჩხის, ალუბლის, კუნელის ნაყოფში. ხოჭო აზიანებს აღნიშნულ მცენარეთა კვირტებს, კოკრებს და ფოთლებს. (Coenorhinus _ Зайцев, 1937 : 64; Тер-Минасян, 1950 : 81; Самедов, 1963 : 232; Лозовой, Ангелов, 1981 : 78-80), Чолокава, 1996 : 385). ჩვენს მიერ აღნიშნულია ვაშლზე, მსხალზე, ქლიავზე, ალუბალზე და კუნელზე.

7. Teretriorhynchites coeruleus (De Geer, 1775)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 308 (Rhynchites conicus Ill. _ სურამი); Радде, 1899 : 392 (Rhynchites), Уваров, 1920 : 172 (Rhynchites _ ქართლი), Зайцев, 1917 : 12-13; 1935 : 51 (Rhynchites _ სურამი), Eichler, 1930 (Rhynchites); Багдавадзе, 1940 : 8 (Rhynchites _ ქართლი), Рекк, Савенко, 1941 : 139 (Rhynchites _ ქართლი), Супаташвили, 1947 : 300 (Rhynchites _ ქართლი); Чолокава, 1966 (Haplorhynchites).

მასალა. რუისი, 5. 07. 2003; ოსიაური, 11. 07. 2003; ოკამი, 25. 05. 2002; ძეგვი, 23. 06. 2003; აგარა, 11. 08. 2002; გომი, 7.07. 2003; დვანი, 22. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, მოგილოვის ოლქამდე, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; შუა და სამხრეთ ევროპა (ავსტრია, იტალია, საფრანგეთი, შვეიცია), ჩრდ. ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. აზიანებს ვაშლს, მსხალს, ალუბალს, ქლიავს, გარგარს, ნუშს, კომშს, ცირცელს, კუნელს, ვარდს (Rhynchites _ Зайцев, 1937 : 51; Багдавадзе, 1940 : 8; Рекк, Савенко, 1941 : 139; Тер-Минасян, 1950 : 32; Кобахидзе, 1957 : 172; Самедов, 1963 : 133; Haplorhynchites _ Чолокава, 1996 : 386).

8. Rhynchites aratus (Scopoli, 1763)

ლიტერატურა. Зайцев, 1917; 13 : 14; (ატენის ხეობა, მცხეთა, სკრა, კასპის რაიონი _ სოფ. თელავგორი); Нагорный, Уваров, Батиашвили, Багдавадзе, 1941 : 62 _ შიდა ქართლი.

მასალა. უფლისციხე, 13. 05. 2003. მცირე კვერნაქი, 14. 06. 2002; ტყვიავი, 12. 08. 2003; მუხრანი, 14. 07. 2002; ძალისი, 9. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის შუა და სამხრეთი ზოლი, ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, ყირგიზეთი, უზბეკეთი, ტაჯიკეთი, ალტაის მხარე; შუა და სამხრეთ ევროპა, თურქეთი, ირანი

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მატლი ვითარდება სხვადასხვა კურკოვანი ხეხილოვანი კულტურების (ალუბალი, ბალი, ალუჩა, ქლიავი, გარგარი, ნუში, კვრინჩხი, შოთხი) კურკაში. ზრდასრული ხოჭოები კვების დროს აზიანებს ამავე ხეხილოვან მცენარეებს. მავნებლობის მასშტაბით მიეკუთვნება უმნიშვნელოვანეს მავნებლებს (Зайцев, 1937 : 112; Багдаვაძე, 1940 : 21; Рекк, Савенко, 1941 : 142; Тер-Минасян, 1950 : 112; Самедов, 1963 : 234; Ангелов, 1981 : 89-90). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია ალუბალზე, ბალზე, ალუჩაზე, გარგარზე და კვრინჩხზე.

9. *Rhynchites giganteus* Kryncky, 1832.

ლიტერატურა. (Зайцев, 1937 : 14, (versicolor Costa); Нагорный, Уваров, 1920 : 5; Багдаვაძე, 1940 : 7; Батიაშвили, Багдаვაძე, 1941 : 61; Рекк, Савенко, 1941 : 136; (ზემო ქართლი), Чолокава, 1996 : 388 (მუხრანი, ხაშური, ახალგორი).

მასალა. ატენის სიონი, 20. 04. 2003; აბისი, 5. 07. 2003; მუხრანი, 23. 06. 2002; ლამის-ყანა, 27. 08. 2002; შინდისი, 10.07. 2002; ფრონეს ხეობა-დვანი, 9. 07. 2003; რუისი, 05, 2002; ხიდისთავი, 0.07. 2003.

გავრცელება. სმოლენსკის, კურსკის, ვორონეჟის, ვოლგოგრადის და ასტრახანის ოლქები; უკრაინა, ყირიმი, იმიერკავკასია, ამიერკავკასია, დას და აღმ. საქართველო, უზბეკეთი; შუა და სამხრეთ ევროპა, თურქეთი, ჩრდ. ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ხეხილოვანი კულტურების უმნიშვნელოვანესი მავნებელია. მატლი ვითარდება მსხლის, იშვიათად ვაშლის, ქლიავის, ბალის, გარგარის, კუნელის ნაყოფში. ხოჭოები კვების დროს აზიანებს აღნიშნულ მცენარეთა კვირტებს და ნაყოფს (Зайцев, 1937 : 53; Багдаვაძე, 1940 : 17; Тер-Минасян, 1950 : 118; Ангелов, 1981 : 92 : 93). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია ვაშლზე, მსხალზე, ქლიავზე და კუნელზე.

10. *Rhynchites lenaeus* Faust, 1891

ლიტერატურა. (Зайцев, 1937 : 67; Рекк, Савенко, 1941 : 137-138; Батиашвили, Багдаვაძე, 1941 : 62 (შიდა ქართლი).

მასალა. გორის რაიონი, სოფ. მერეთი, 18. 07. 1932; სკრა, 14. 05. 1938 (საქ. სახ. მუზეუმი); ქვახვრელი, 23. 08. 2003; აბისი, 5. 07. 2003.

გავრცელება. აღმ. საქართველოს, სომხეთი, სირია, თურქეთი, პალესტინა.

არეალის ტიპი. აღმოსავლეთ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური.

ეკოლოგია. აღმოსავლეთ საქართველოში აზიანებს მსხალს; სომხეთში აღნიშნულია ბერყენას (*Pyrus salicifolia* Pall) ძლიერი დაზიანება. დაზიანებული ნაყოფი ჩამორჩება ზრდაში და მკვრივდება (Зайцев, 1937 : 67, Рекк, Савенко, 1941 : 137-138; Батиашвили, Багдаვაძე, 1941 : 62; Тер-Минасян, 1950 : 119). ჩვენს მიერ აღნიშნულია პანტაზე.

11. *Rhynchites bacchus* (Linnaeus, 1758)

ლიტერატურა. Зайцев, 1917 : 14, (ატენის ხეობა, გორი); Eichler, 1930 : 252 (მცხეთა); Батиашвили, Багдаვაძე, 1941 : 61 (შიდა ქართლი); Рекк, Савенко, 1941 : 136; (შიდა ქართლი); Чолокава, 1996 : 390 (კასპი, მეჯვრისხევი).

მასალა. ნადარბაზვის, ტბის მიდამოები, 19. 07. 2003; ფრონეს ხეობა _ დვანი, 7. 06. 2002; კავთისხევი, 4. 04. 2003; ვარიანი, 27. 08. 2002; ერგნეთი, 26. 06. 2003; ოსიაური, 11. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის შუა და სამხრეთ ზოლი ჩრდილოეთით ბელორუსიამდე; კურსკის, სარატოვის და ვორონეჟის ოლქებამდე; უკრაინა _ ყირიმითურთ, იმიერკავკასია, ამიერკავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, უზბეკეთი; დასავლეთ ევროპა, ჩრდ. ირანი, ალჟირი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მატლი ვითარდება ვაშლის, იშვიათად მსხლის, გარგარის, ატმის, კვრინჩხის, ქლიავის, ბლის, ალუბლის და სხვ. ნაყოფში. აღნიშნული სახეობის დედლის მიერ დაზიანებულ ნაყოფში ვითარდება სიდამპლე. იგი წარმოადგენს განსაკუთრებით ვაშლის ბაღების უმნიშვნელოვანეს მავნებელს (Зайцев, 1937 : 67; Багдаვაძე, 1940 : 20; Лозовой, 1941 : 2002; Рекк, Савенко, 1941 : 136; Тер-Минасян, 1950 : 120; Самедов, 1963

:237; Батиашвили, 1965 : 137; Ангелов, 1981 : 95-96). ჩვენს მიერ მასობრივად შეგროვილია ვაშლზე, კვრინჩხზე და ქლიავზე.

12. *Byctiscus betulae* (Linnaeus, 1758); Schneider, leder, 1878 (*Rhynchites alni* Müller; *Rh. betuleti* F; Радде, 1899 (*Rhynomacer*).

ლიტერატურა. Зайцев, 1917 : 15, (გორი ატენის ხეობა); Уваров, 1920 : 145 (ერგნეთი); Каландадзе, Лозовой 1937 :128 (ატენი); Батиашвили, Багдавадзе, 1941 : 62 (შიდა ქართლი); Рекк, Савенко, 1941 : 138 (სკრა); დეკანოიძე, 1968 : 88 (შიდა ქართლი); Чолокава, 1996 : 391 (შიდა ქართლი, მუხრანი, წეროვანი);

მასალა. ატენი, 20. 04. 2003; დვანი, 2. 08. 2003; ერგნეთი, 25. 07. 2003; 23. 06. 2002; მეჯვრისხევი, 18. 05. 2003; ნაწრეტი, 20. 07. 2003; დვანი, 2. 08. 2003; ქვახვრელი, 25. 05. 2002; ლიახვის ხეობა, 25. 06. 2002; ახალქალაქი, 18. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრკ კავშირის მთელი ევროპული ნაწილი ჩრდილოეთით მურმანსკამდე, ყირიმი, ამიერკავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, თურქეთი, თურქმენეთი, ჩრდ. ყაზახეთი, ციმბირი, იმიერბაიკალი, ამურის მხარე, ხაზაროვსკის მხარის სამხრეთი, ზღვისპირეთის მხარე, მთელი დას ევროპა, თურქმენეთი, სირია.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, არქტიკულ-სუბტოპიკული.

ეკოლოგია. მატლი ვითარდება ვერხვის, მურყანის, მსხლის, ვაშლის, კომშის, ქლიავის და ვაზის ფოთლებისაგან დახურულ მილში (სიგარაში), რომელსაც აკეთებს მდედრი ხოჭო. კვების დროს ხოჭოები აზიანებს აღნიშნულ მცენარეთა კვირტებსა და ფოთლებს (Зайцев, 1937 : 68; Тер-Минасян, 1950 : 127-130). ჩვენს მიერ შეგროვილია ვაშლზე, მსხალზე და ვაზზე.

ოჯახი Attelabidae

13. *Attelabus nitens* (Scopoli, 1763)

ლიტერატურა. Зайцев, 1917 : 15-16; 1937 : 54-44 (მცხეთა); Чолокава, 1996 : 393 (გორის რაიონი სოფ. საყავრე; შიდა ქართლი; ატენის ხეობა).

მასალა. კვერნაქის ქედის ჩრდ. ფერდობი, 27. 06. 2003; მცირე კვერნაქი, 7. 07. 2003; ზემო ხვედურეთი, 27. 06. 2003; ატენის ხეობა, 29. 05. 2002; იგოეთი, 18. 09. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის შუა ზოლი მუხის გავრცელების საზღვრამდე; კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, თურქმენეთი (კოპეტდაგი). ევროპა, თურქეთი, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მატლი ვითარდება მოკლე კასრის მაგვარ მილში ან პაკეტში, რომელსაც ახვევს დედალი ხოჭო-წაბლის ან მუხის ფოთლებიდან. მატლი იზამთრებს ხიდან ჩამოვარდნილ პაკეტში ნიადაგის ზედაპირზე, ხოლო დაჭუპრენა ხდება გაზაფხულზე ნიადაგში (Зайцев, 1937 : 55; Тер-Минасян, 1950 : 172; Вред. леса, 1955 : 604; Ангелов, 1981 :103-104). ყველგან გვხვდება მუხაზე.

ოჯახი Apionidae

14. Ceratapion basicorne (Jlliger, 1807)

ლიტერატურა. Чавчанидзе, Самунджева, 1954 (*Apion distans* Desbr (გორი _ ხელ-უბანი); Заркуа, 1983 (*A. distans*); Чолокава, 1996, 813 (*Apion allariae* Hbst).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, აღმ. საქართველოს, სომხეთი, სამხრეთ ევროპა, ჩრდ. აფრიკა-ალჟირი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. სმრეჩინსკის (Smreczynski, 1965 : 49 = *Apion distans*) ცხოვრობს *Centaurea jacea* L.-ზე (დილილო) და *C. rhenana* Bor-ზე. იოანისიანი (Иоаннисиани, 1972 : 268 – *A. distans*) აღნიშნავს, რომ ბულგარეთში ანგელოვის (Ангелов) მიერ რეგისტრირებულია ნარშავზე (*Carduus acanthoides*); დიკმანის (Dieckmann, 1977 : 85 – *A. distans*) მიხედვით ცენტრალურ ევროპაში აღნიშნულია *Centaurea cyanus*-ზე). ხოლო საფრანგეთში *Carduus pycnocephalus* L.-სა და *C. tenuifloris* Curt-ზე. საქართველოში ჭავჭავანიძე და სამუნჯევა (Чавчанидзе, Самунджева, 1954 : 15 – *A. distans*) აღნიშნავენ სამყურაზე, ესპარცეტზე და იონჯაზე. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 813 – *A. allariae*) მიერ მოპოვებულია სტეპის და მდელოს ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

15. Aspidapion radiolus (Kirby, 1808) = Apion

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 808 (*Apion* _ მცხეთა).

მასალა. ქსნის ხეობა, 13. 06. 2002; მეჯუდას ხეობა, 27. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, მოსკოვის ოლქამდე, აღმ. და დას. საქართველო, დაღესტანი, სომხეთი, დასავლეთ ციმბირის სამხრეთი; ევროპა, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია ბალბასებრთა (Malvaceae) ოჯახის სახეობებთან: ბალბასთან (*Malva silvestris* L., *M. neglecta* Walr. ქატმთან (*Lavatera thuringiaca* L.,) ყვითელ ტუხტან (*Aethaea ficifolia* Alef.). უკრაინაში ნაპოვნია ჩვეულებრივ ღოღოზე (*Rumex crispus* L. და გვიმრაზე (*Pteridium aquilinum*). მატლი ვითარდება, ტუხტის, ბალბის და ქატმის ღეროებზე. ხოჭო აღნიშნულია აგრეთვე ასფურცელაზე (*Pyretrum vulgare* (L.) Boiss. (= *Tanacetum vulgare* L.), რცხილაზე წიფელზე, თხილზე, ტირიფზე, ვერხვზე, არყზე, მურყანზე, ეწრის გვიმრაზე (*Pteridium tauricum* (Presl.) V. krecz.), ნეკერჩხალზე (*Apion* – Schilsky, 1906 : 101, 103; Список вред. нас., 1932: 301; Тулашвили, 1953 : 239; Вред. леса, 1955 : 109; Солодоеникова, 1963 : 224; 1965 : 228; Хролински, 1965 : 109; Лозовой, 1965 : 186; Smreczynski, 1965 : 31. Иоаннисиани, 1972 : 165; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 231; Ангелов, 1976 : 79; Dieckmann, 1977 : 48; Чолокава, 1996 : 789. ჩვენს მიერ ძირითადად ნაპოვნია ბალბაზე, ქატმზე და ტუსტზე.

16. *Aspidapion validum* (germar, 1917) = *Apion*

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 (*Apion* – ხაშურის რაიონი სოფ. აგარები.

მასალა. ფრონეს ხეობა – დვანი, 10. 07. 2002; მეჯუდას ხეობა, 24. 05. 2003; ატენის ხეობა, 22. 04. 2002; უფლისციხე, 20. 08. 2002; ხელთუბანი, 21. 06. 2003; აბისი, 8. 07. 2002; ოსიაური, 11. 07. 2003; ქვემო ჭალა, 12. 05. 2002; კეხიჯვარი, 16. 09. 2002; ერგნეთი, 26. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი, კავკასია – კრასნოდარის და სტავროპოლის მხარეები, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, შუა აზია, ყაზახეთი, ევროპა ჩრდილოეთით ფინეთამდე, ალჟირი, სირია, აღმ. თურქეთი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ცხოვრობს ბალბასა და ტუხტზე: *Malva silvestris* L., *Althaea officinalis* L., *A. rosae* L. უკრაინაში აღნიშნულია აგრეთვე ქატმზე (*Lavatera thuringiaca* L.). ხოჭოები გამოჩნდებიან მაისში და ჩხვლეტენ ფოთლებს. კვერცხებს დებენ სამკურნალო და ბაღის ტუხტის (*Althaea officinalis* L. და *A. rosea* (L.) Cav.) ფოთლის ყუნწის შიგნით, აგრეთვე ახალგაზრდა ყლორტებსა და კოკრებზე. მატლი იკვებება ღეროსა და ყუნწის გულგულით, აგრეთვე კოკრებით. იჭუპრებს ღეროს შიგნით, ახალგაზრდა ხოჭოები იკვებება ტუხტის კოკრებით და მოუძწიფებელი ნაყოფით (Apion – Список вред. нас., 1932: 141; Солодовникова, 1963 : 224; 1965 : 339; Smreczynski, 1965 : 31; Тер-Минасян, 1946 : 148; 1972 : 797; Ангелов, 1976 : 82; Dieckmann, 1977 : 48; Чолокава, 1996 : 790). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით აღნიშნულია ბალბასა და ტუხტზე.

17. *Alocentron curvirostre* (Gyllenhal, 1833) = *Apion*

ლიტერატურა. Тер-Минасян, 1972 : 797 (*Apion* – მცხეთა); Чолокава, 1996 : 790 (*Apion* – მცხეთა, კასპი).

მასალა. ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 9. 05. 2003; 11. 07. 2003; ახალქალაქი, 18. 07. 2003; წეროვანი, 21. 05. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 25. 04. 2003; კეხიჯვარი, 16. 07. 2003; რუისი, 5. 07. 2003; ატენის ხეობა, 24. 07. 2003; ბობნევი, 27. 06. 2002; ნაწრეტი 26. 04. 2003; 17. 05. 2003; ქსნის ხეობა, 8. 07. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ყირიმი, კავკასია, აღმ. საქართველო, შუა აზია; შუა და სამხრეთ აღმოსავლეთ ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. სახეობა დაკავშირებულია ტუხტთან და ბალბასთან (*Althaea rosea* L., *Malva silvestris* L.). მატლი კვერცხებს დებს ღეროს გულგულში (*Apion* – Schilsky, 1906 : 101-103; Smreczynski, 1965 : 31; Тер-Минасян, 1972 : 798; Иоаннисиани, 1972 : 265; Ангелов, 1976 : 84; Dieckmann, 1977 : 49; Чолокава, 1996 : 790). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნა ბალბასა და ტუხტზე.

18. *Rhopalapion longirostre* (Olivier, 1807) = *apion*

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 251 (*Apion* – მცხეთა).

მასალა. დოესი, 10.07. 2002; ზემო ხვედური, 11. 07. 2002; ქსნის ხეობა, 8. 08. 2002; ნაწრეტი, 17. 05. 2003; 14. 07. 2003; 7. 05. 2002; 26. 04. 2003; წეროვანი, 23. 20. 2002; კავთისხევი, 17. 04. 2002; მისაქციელი, 17. 07. 2003; 15. 07. 2003; ქვახვრელი, 17. 07. 2003; მეჯვრისხევი, 29. 04. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 18. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, დაღესტანი, შუა აზია; შუა და სამხრეთ ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, ირანი, სირია, ცენტრალური აზია, ჩრდილოეთ ამერიკა (შეტანილია).

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია ბალბასა (Malva) და ტუხტთან (Althaea). განსაკუთრებულ ზიანის აყენებს სამკურნალო და ბადის ტუხტს (L., Althaea officinalis L., და A. rosae (L.) Cav. ხოჭოები ფოთლებზე აკეთებენ მრგვალ ხვრელებს და აჩანაგებენ კვირტებს. მატლები ღრნიან უმწიფარი თესლის ჩანასახს (Apion – Schilsky, 1906 : 103; Список вред. нас., 1932: 139; Самедов, 1963 : 302; Солодовникова, 1963 : 324; 1965 : 339; Smreczynski, 1965 : 31; Тер-Минасян, 1972 : 798; 1972 : 797; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 228; Ангелов, 1976 : 33; Dieckmann, 1977 : 50; Чолокава, 1996 : 786). საქართველოში აღნიშნულია ვარდზე. ჩვენს მიერ შიდა ქართლის ბარში დიდი რაოდენობით აღინიშნა ყველა ზემოთ დასახლებულ პუნქტში ბალბასა და ტუხტზე.

19. Squamapion elongatum (German, 1817) = Apion

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 790 (Apion – მეჯვრისხევი).

მასალა. სოფ. ალი, 9.07. 2003; ერგნეთი, 19. 05. 2003; მერეთი, 28. 06. 2003; ატენის ხეობა, 2. 05. 2003; რუისი, 24. 07. 2002; ოსიაური, 11. 07. 2003; ფრონეს ხეობა – დვანი, 23. 04. 2002; ლამისყანა, 17. 06. 2002; ოკამი, 14. 05. 2002; მუხრანი, 14. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი და შუაზოლი, ყირიმი, კავკასია, კავკასია – დას. და აღმ. საქართველო, დაღესტანი, დას. ყაზახეთი; სამხრეთი და შუა ევროპა, თურქეთი, ირანი (ელბურსი).

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მატლი ვითარდება სალბის და ბექქონდარას სხვადასხვა სახეობებზე (Salvia pratensis L., S. silvestris L., S. nemorosa L., Thymus serpyllum L.). ხოჭოები

აღნიშნულია აგრეთვე წითელ სამყურაზე (*Trifolium pratense* L.), არყზე (*Betula*) და თხილზე (*Corylus*). (Apion - Schilsky, 1906 : 105; Smreczynski, 1965 : 42; Тер-Минасян, 1972 : 798; Иоаннисиани, 1972 : 272; Ангелов, 1976 : 113; Dieckmann, 1977 : 70; Чолокава, 1996 : 800). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია მდელოს ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

20. *Trichopteration holosericeum* (gyllenhal, 1833) = Apion

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 251 (Apion _ მცხეთა); Чолокава, 1996 : 791 (Apion _ წეროვანი).

მასალა. ატენის ხეობა, 24. 06. 2002 _ მასობრივად; კვერნაქის სერის ჩრდ. ფერდობი, 2. 05. 2003 _ მასობრივად.

გავრცელება. აღწერილია ყირიმიდან; კავკასია _ დას. და აღმ. საქართველო, ლენ-ქორანი, დაღესტანი; სამხრეთ და შუა ევროპა, აღმოსავლეთ ხმელთაშუა ზღვისპირეთი არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ლიტერატურული მონაცემებით (Apion _ Schilsky, 1906 : 101; Smreczynski, 1965 : 32; Лозовой, 1965 : 186; Dieckmann, 1977 : 51; Чолокава, 1996 : 792). ბიოლოგიურად დაკავშირებულია რცხილასთან – *Carpinus* Scop. (*C. betulus* L., *C. orientalis* Mill., *C. caucasica* Grosh. ერთეული ეგზემპლარები ნაპოვნია აგრეთვე ბალახოვან საფარში და ისეთ ხემცენარეებზე, როგორცაა: ტირიფი, თხილი, წიფელი, მუხა და სხვა. რაც შემთხვევითობას უნდა მიეწეროს. ჩვენს მიერ შიდა ქართლის ბარში ატენის ხეობასა და კვერნაქის სერზე მასობრივად აღნიშნულია მხოლოდ რცხილაზე.

21. *Pseudoprotapion elegantulum* (german, 1818) = Apion

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 790 (Apion _ მეჯვრისხევი, წეროვანი).

მასალა. დოესი, 10. 07. 2003; ბობნევი, 27. 06. 2002; რუისი, 5. 07. 2003; კავთისხევი, 17. 7. 2003; ერგნეთი, 26. 09. 2002; ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 17. 08. 2003; უფლისციხე, 24. 08. 2002; აბისი, 5. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, დაღესტანი, აღმ. ყაზახეთი; შუა აზია,

ციმბირი; ევროპა (ჩრდილოეთის გარდა) მცირე აზია (ანატოლია), ჩრდ. აფრიკა (ალჟირი).

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია პარკოსნებთან. აზიანებს სამყურას (*Trifolium medium* L., *T. pratense* L.) და იონჯას (*Medicago*). ხოჭო აღნიშნულია აგრეთვე ესპარცეტის სახეობებზე (*Onobrichis viciifolia* Scop. (=sativa Lamk), *O. arenariakit* და სხვ.); ზოგჯერ გვხვდება აგრეთვე ყვავისფრჩხილაზე (*Coronilavaria* L.). მატლი ვითარდება ტყის სამყურის (*Trifolium medium* L.) ღეროში. (Apion – Smreczynski, 1965 : 64; Тер-Минасян, 1972 : 80; Иоаннисиანი, 1972 : 305; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 226; Dieckmann, 1977 : 127). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 847) მიერ დიდი რაოდენობით არის შეგროვილი სამყურას და ესპარცეტის, როგორც კულტურულ ნათესებზე, ისე ველურად მოზარდ სახეობებზე. ჩვენს მიერ შეგროვილია ტყის პირას მდელოებსა და ჭალის ტიპის ტყეების მეზოფილურ ბალახნარებში.

22. Protapion trifolii (Linnaeus, 1768) = Apion

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 847 (Apion – ტყვიავი, მეჯვრისხევი, წეროვანი, ხაშური).

მასალა. კეხიჯვარი, 6. 07. 2003; ატენის ხეობა, 20.04. 2002; ლიახვის ხრობა, ერგნეთი, 25. 06. 2002; ქვახვრელი, 25. 05. 2002; კეხიჯვარი, 6. 07. 2003; უფლისციხე, 23. 10. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 18. 09. 2003; დვანი, 30. 04. 2003; დოესი, 10. 07. 2003; წეროვანი, 14. 05. 2002; ნაწრეტი, 17. 05. 2003; მეჯვრისხევი, 29. 04. 2003; კავთისხევი, 17. 07. 2003; ქსნის ხეობა, 8. 07. 2002; ზემოხვედური, 11. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი (ჩრდილოეთით სანკტ-პეტერბურგის ოლქამდე) კავკასია – მთელი საქართველო, აზერბაიჯანი, დაღესტანი, შუა აზია; ევროპა, წინა აზია, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. დასავლეთ პალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. სამყურას (*Trifolium pratense* L., *T. edium* L., *T. alpester* L., *T. ochroleucum* Huds., *T. Tubens* L. და სხვ.) ერთ-ერთი ძირითადი მავნებელია. მატლი იკვებება რა სამყურას თესლით ვითარდება თესლშივე, რომელიც მიმდინარეობს ერთი

თვის განმავლობაში. ზაფხულის მეორე ნახევარში ხოჭოები მიგრირებენ ტყეში, სადაც აქტიურად იკვებება ხეებისა და ბუჩქების კრონაზე. გაზაფხულზე გამოზამთრებული ხოჭოები კვლავ გადადიან სამყურის ნათესარებში. აღნიშნულია აგრეთვე მათი მიგრაცია ბოსტნეულ კულტურებზე: სტაფილოზე (*Daucus sativus* (Hoffm.) Roeh., სალათაზე (*Lactuca sativa* L.), ცერცვზე (*Vicia faba* L. = *Faba vulgaris* Moench.), კომბოსტოზე (*Brassica*) და (*Apion* – Smreczynski, 1965 : 71; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 22; Dieckmann, 1977 : 135-136; Чолокава, 1996 : 849). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით აღნიშნულია სამყურას კულტურულ ნათესებსა და ველურად მოზარდ სახეობებზე.

23. *Protapion apricans* (Herbst, 1797) = *Apion*

ლიტერატურა. ბათიაშვილი, ჭავჭავაძე, სამუნჯევა, 1952 (*Apion* – მთელი საქართველო); კალანდაძე, ბათიაშვილი, 1962 : 108 (*Apion* – დას. და აღმ. საქართველო); Чолокава, 1996 : 849 (*Apion* – მცხეთა).

მასალა. ახალქალაქი (სოფ. კასპის რაიონში), 18. 07. 2003; ბობნევი, 27. 06. 2002; ატენის ხეობა, 24. 07. 2003; დვანი, 10. 08. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 26. 07. 2002; 23. 05. 2002; ნაწრეტი, 24. 06. 2002; 19. 05. 2003; რუისი, 5. 07. 2003; ქვახვრელი, 26. 00. 2002, 20, 10, 2003; ტყვიავი, 29. 08. 2002; აბისი, 8. 07. 2003; დოესი, 10. 07. 2002; ხელთუბანი, 21. 06. 2003; ხაშური, 15. 04. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, დაღესტანი, შუა აზია, ციმბირი, ევროპა.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ვითარდება სამყურას (*Trifolium alpestre* L., *T. montanum* L., *T. medium* L. *T. hybridum* და სხვ.) თესლში. სამყურას თესლიჭამიას მავნეობა უმთავრესად გამოიხატებოდა მისი მატლების მიერ საფოთლე კვირტების, გვერდითი ტოტების წვეროების, განუვითარებელი ყვავილედის და ჩამოყალიბების პროცესში მყოფი თესლის განადგურებაში. ახალგაზრდა ხოჭოები მკვეთრად გამოხატული პოლიფაგია. დადგენილია 30-მდე სახეობის კულტურული და ველურად მოზარდი მცენარით კვება. ბაიასებრთა (*Ranunculaceae*) პარკოსანთა (*Leguminosae*), მატიტელასებრთა (*Polygonaceae*), მიხაკისებრთა (*Caryophyllaceae*), ნაცარქათამასებრთა

(Chenoponiaceae), ჯვაროსანთა (Cruciferae) და მარცვლოვანთა (Gramineae) ოჯახებიდან. ხოჭოს ერთეული ეგზემპლარები აღნიშნულია: თბილზე, არყზე, ტირიფზე, ვერხზე, ცირცელზე, ჟოლოზე, ვაშლზე, ასკილზე და სხვ. (Apion – Smreczynski, 1965 : 72; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 223; Вред. сельскохоз. культур и лесных насажд., 1974 : 170; Dieckmann, 1977 : 137; Коротяев, 1983 : 124; Чолокава, 1996 : 851). იგი საქართველოში მასობრივად გავრცელებული სახეობაა და გვხვდება სრულიად განსხვავებულ ბიოტოპებში დაწყებული სტეპებიდან და ნახევრადუდაბნოებიდან დამთავრებული სუბალპურ მდელოებამდე (Чолокава, 1996 : 851). მსგავსი სურათი აღინიშნა შიდა ქართლის ბარში. იგი თითქმის ყველგან მასობრივობით გამოირჩევა.

24. *Protapion varipes* (Germar, 1817) = *Apion*

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 857 (*Apion* – მცხეთა).

მასალა. ერგნეთი, 27. 05. 2002, ოსიაური, 11. 07. 2002; ფრონეს ხეობა – დვანი, 9. 07. 2002; ქვახვრელი, 22. 06. 2003; უფლისციხე, 25. 05. 2002; ნაწრეტი, 24. 06. 2002, 23. 06. 2003. 21. 09. 2002; დოესი, 10. 07. 2002; ნადარბაზევი, 16. 05. 2002; ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 17. 08. 2003; მისაქციელი, 17. 07. 2003; წეროვანი, 25. 06. 2002; აბისი, 8. 07. 2003; ძეგვი, 27. 10. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ყირიმი, კავკასია – დას. აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, დაღესტანი, ციმბირი, მთელი პალეარქტიკა.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია სამყურასთან (*Trifolium pratense* L., *T. alpastre* L., *T. montanum* L., *T. arvense* L., *T. medium* L., *T. hybridum* L., *T. ochroleucum* Huds., *T. repens* L. და სხვ.). მატლი ვითარდება სამყურას ფოთლებსა და გვერდით ყლორტებზე. შესაძლებელია განვითარდეს ესპარცეტზე (*Onobrichu*) და სხვა პარკოსნებზე. ხოჭოები ზაფხულში ნაპოვნია აგრეთვე ფიჭვზე, ნაძვზე, ტირიფზე, ვერხზე, არყზე, თბილზე და მურყანზე (*Apion* – Schilsky, 1906 : 105; Список вред. нас., 1932 : 141; Батიაშვილი, ჭავჭავანიძე, სამუნჯება, 1953 : 70; Шалапенко-Ромашов, 1960 : 135; Самедов, 1963 : 302; Хролинский, 1965 : 112; Smreczynski, 1965 : 71; Тер-Минасян, 1972 : 803; Иоаннисиани, 1972 : 293-294; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 233; Ангелов, 1976 : 129; Dieckmann, 1977 : 137-138; Чолокава, 1996 :

857). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოპოვებულია მეზოფილურ მდელოებზე, ტყისპირა ბალახებში, საძოვრებზე, სათიბებში, სადაც ჭარბობდა სამყურას ველურად მოზარდი სხვადასხვა სახეობები.

25. Pseudoperapion brevirostre (Herbst, 1797) = Apion

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 857 (Apion _ მცხეთა).

მასალა. ერგნეთი, 19. 08. 2003, 26. 07. 2002; დვანი, 28. 06. 2002; ხელთუბანი, 21. 06. 2003.

გავრცელება. კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, დაღესტანი, ციმბირი, ყაზახეთი; ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, მცირე აზია, სირია.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. დაკავშირებულია კრაზანას სახეობასთან: Hypericum Perforatum L. და H. Histrutum L.; მატლი ვითარდება, ნაყოფსა და თესლში (Apion _ Schilsky, 1906 : 135; Smreczynski, 1965 : 26; Тер-Минасян, 1972 : 796; Dieckmann, 1977 : 36; სოლოდოვნიკოვას (Apion _ Солодовникова, 1963 : 225; 1965 : 342) მიერ ზემოთ ხსენებული მცენარეთა სახეობების გარდა სამხრეთ უკრაინის სტეპებში აღნიშნულია ჩვეულებრივ დიდილოზე (Rumex crispus L. და R. acetosella. L.), ხოლო უკრაინის ტყე-სტეპის ზონაში წითელ სამყურაზე (Trifolium pratense L.), კურდლისფრჩხილაზე (Lotus) და კურდლის ბალახზე (Anthyllus). ხემცენარეებიდან მოპოვებულია მუხასა და ტირიფზე. ჭოლოკავას (Apion _ Чолокава, 1996 : 779) მიერ შეგროვილია კრაზანასა და მდელოს ნაირბალახოვან საფარზე მწერბადით თიბვის დროს. ჩვენს მიერ აღინიშნა ველურად მოზარდ სამყურაზე მეზოფილურ მდელოს ბალახნარში.

26. Apion haematodes Kirby, 1808.

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 :308 (miniatum Gernar); Радде, 1899 : 392 (miniatum); Кобахидзе, 1963 : 41 (miniatum); Тер-Минасян, 1972 (miniatum); Заркуа, 1983 :269 (miniatum); Чолокава, 1996 : 794-795 (miniatum). აღნიშნული ავტორების მიერ წინამდებარე სახეობა A. miniatum-ის სახელწოდებით საქართველოში იგი აღნიშნულია (ძირითადად ჭოლოკავას _ Чолокава, 1996 : 794-795, მიერ) 50-მდე პუნქტში, რომელთა შორის – 12 შიდა ქართლიდანაა. გარდა შიდა ქართლისა.

მასალა. ერგნეთი, 30. 04. 2003, 21. 05, 2003. 26. 06. 2003, 23. 09. 2003; დვანი, 28. 06. 2002, 12. 08. 2002, 27. 07. 2002, 30. 04. 2003; წეროვანი, 14. 07. 2003; მეჯვრისხევი 21. 04. 2003, 27. 07. 2003, 30. 04. 2003; რუისი, 5. 07. 2003; ქვახვრელი, 19.05. 2003; ფრონეს ხეობა, 10. 07. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ყირიმი, კავკასია – კრასნოდარის მხარე, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი; სამხრეთ ყაზახეთი, შუა აზია; დას. ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, სირია, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მეზოფილია, ოლოგოფაგია, ცხვირგრძელა ბინადრობს ნესტიან ადგილებში. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ღოლოს (*Rumex*) სხვადასხვა სახეობებთან *Rumex obtusifolius* R., *R. conglomeratus* Murr, *R. sanguineum* L., *R. crispus* L., *patientis* L., *R. hydrolapathum* huds., *R. acetosella* L. ღოლოს სახეობების გარდა აღნიშნულია რევანდას (*Rheum*) და მოცხარზე (*Ribes*). მატლი ვითარდება ღოლოს ქვედა ნაწილსა ფესვის ფუძესთან. ხოჭოები იკვებებიან ფოთლებით, გამოდრღნიან რამომრგვალო გამჭოლ ხვრელებს (*miniatum* - Schilsky, 1906 : 104; Самедов, 1963 : 299; Солодовникова, 1965 : 339; Хролинский, 1965 : 111; Smreczynski, 1965 : 36; Тер-Минасян, 1972 : 798; Иоаннисиანი, 1972 : 306-307; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 229; Насреддинов, 1975 : 553; Ангелов, 1976 : 103; Dieckmann, 1977 : 60; Чолокава, 1996 : 795). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოპოვებულია ჭალის ტიპის მეზოფილურ ბალახნარში, ნაწილი კი უშუალოდ ღოლოსმაგვარზე (*R. conglomeratus*), ჩვეულებრივ ღოლოსა (*R. crispus* L.) და ღოლო-მსახლზე (*patientia* L.).

27. *Apion cruentatum* Walton, 1844

მასალა. ლიხის ქედი, 17. 08. 2002; ატენის ხეობა, 28. 04. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, აღმ. საქართველო, დას. ციმბირი; ევროპა, მცირე აზია (ანატოლია)

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ცხოვრობს ღოლოს (*Rumex*) სახეობებზე (*R. acerosa* L., *R. Alpestris* Jacq. (= *arifolius* All.), *R. acetosella* L.) მატლი ვითარდება ფესვზე გალებში.

პოლონეთში გვხვდება ალპურ სარტყელშიც კი Smreczynski, 1965 : 37; Diekmann, 1977 :61). *Cvens mier Segrovilia tyispirebSi Roloze*.

28. *Stenopterapion intermedium* (Eppelsheim, 1975) = *Apion*

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 857 (*Apion* – წეროვანი).

მასალა. ნადარბაზვის ტბის მიდამოები, 25. 04. 2002, 20, 05. 2003; 24. 09. 2003; ქსანი, 7.07. 2002; ახალქალაქი (კასპის რაიონი), 18. 07. 2003; დვანი, 22. 05. 2003; ქარელი, 7. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთ და შუა ზოლი, კავკასია – დას, და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ციმბირი, სამხრეთ ყაზახეთი; შუა და სამხრეთ ევროპა – საფრანგეთი, იტალია, შვეიცარია, გერმანია, პოლონეთი, ყოფილი ჩეხოსლოვაკია, ავსტრია, უნგრეთი, იუგოსლავია, ბულგარეთი.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია პარკოსნებთან; ძირითადად ვითარდება ესპარცეტზე (*Onobrichus satava* Lank. (= *ficiifolia* Scop.), *O. arenaria* Kit.) და სამყურაზე. მატლი ვითარდება ღეროში (*Apion* - Smreczynski, 1965 : 58; Тер-Минасян, 1972 : 800; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 228; Ангелов, 1976 : 165; Dieckmann, 1977 : 96; Чолокава, 1996 : 821). ჩვენს მიერ აღნიშნულია მდელოს ტიპის ნაირბალახოვან საფარში, სადაც ჭარბობდა ველურად მოზარდი სამყურა.

29. *Stenopterapion tenue* (Kirby, 1808) = *Apion*.

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 822 (*Apion* – წეროვანი).

მასალა. ატენის ხეობა, 26. 6. 2002; ქსნის ხეობა, 7. 07. 2002; აბისი, 9. 07, 2002; ერგნეთი, 27. 05. 2002; ბობნევი, 23. 08. 2002; უფლისციხე, 19. 05. 2003, 23. 10. 2002; ნაწრეტი, 26. 07. 2003; აგარა, 7. 07, 2003; კეხიჯვარი, 16. 07. 2003; მცხეთა 24. 06. 2002; დოესი, 10. 07. 2002; ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 17. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ყირიმი, კავკასია დას. და აღმ. საქართველო, შუა აზია; მთელი ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ყირიმში, აღმოსავლეთ უკრაინასა და დაღესტანში ცნობილია, როგორც ევრიბიონტული სახეობა. აზიანებს იონჯას (*Medicago sativa* L., *M. falcata* L., *M. lupulina* L.). აღნიშნულია აგრეთვე ყვითელ ძიძოზე (*Melilotus officinale* (L.) Sesr., წითელ სამყურაზე (*Trifolium pratense* L.) და ფშნის ეკალზე (*Ononis*). მატლი ვითარდება იონჯას ღეროს ზედა ნაწილში. დაზიანებული ღერო ყვითლდება და ილუპება. ხოჭოები იკვებებიან იონჯას ფოთლებით (Apion - Schilsky, 1906 : 104; Smreczynski, 1965 : 59; Тер-Минасян, 1972 : 800; Иоаннисиани, 1972 : 298; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974; Dieckmann, 1977 : 97; Чолокава, 1996 : 822). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით შეგროვილია იონჯაზე, ძიძოზე, აგრეთვე სამოვრებზე, სათიბებში, ტყისპირა მდელოების ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

30. *Holotrichapion pullum* (Gyllenhal, 1833) = *Apion aestimum* Faust, 1891; Eicher, 1930 : 251 (*aesimum*);

ლიტერატურა. Чавчанидзе, Самунджева, 1954 : 74 (*aestimum*); Размадзе, Канделаки и др. 1972 : 199 (*aestimum*); Dieckmann, 1977 : 06 (*aestimum*); Заркуа, 1988 : 268 (*aestimum*); Чолокава, 1996 : 82, 1996 : 824 (*aestimum* _ წეროვანი); Коротяев, 1999 (*aestimum*).

მასალა. უფლისციხე, 18. 07. 2002; ახალქალაქი (კასპის რაიონი), 24. 09. 2002; ნაწრეტი, 21. 09. 2002; დვანი, 27. 07 2003; ატენის ხეობა, 28. 04. 2002; კავთისხევი, 17. 07. 2003; აგარა, 17. 07. 2003; რუისი, 5. 07. 2003, დვანი, 19. 08. 2002; ერგნეთი, 25. 09. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი-ჩრდილოეთით სანკტ-პეტერბურგამდე, ყირიმში, კრასნოდარის მხარე, ვლადიკავკაზი, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, შუა აზია, ციმბირი, სამხრეთ და შუა ევროპა_გერმანია, პოლონეთი, ჩეხეთი, სლოვაკეთი, ავსტრია, უნგრეთი, იუგოსლავია, ბულგარეთი, რუმინეთი, ალჟირი, სირია, თურქეთი, ირანი.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. აზიანებს სამყურას და იონჯას სხვადასხვა სახეობებს: *Trifolium pratense* L., *T. alpester* L., *T. repens* L., *Medicago sativa* L., *M. falcata* L., *M. lupulina* L. აღნიშნულია აგრეთვე კურდღლის ცოცხაზე (*Genista tinctoria* L.) ჩვეულებრივ

ესპარცეტზე (*Onobrichis viciifolia* Scop.) და გვარების: ძიძოს (*Melilotus*), ხბოშუბლას (*Galega*), ოსპის (*Lens*), ბარდას (*Pisum*) მატკვარცანას (*Lathyrus*) სახეობებზე. ხე მცენარეებიდან ხოჭოები აღნიშნულია ფიჭვზე, ვიწროფოთლოვან ტირიფზე, თხილზე და სხვ. (*aestimatum* - Солодовникова, 1963 : 225, 1965 : 343; Хролинский, 1965 : 114; Smreczynski, 1965 : 26; Тер-Минасян, 1972 : 801; Иоаннисиани, 1972 : 304; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 222; Dieckmann, 1977 : 106; Чолокава, 1996 : 822). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით აღნიშნა იონჯაზე, სამყურაზე და ნაირბალახოვან საფარში.

31. *Cyanapion columbinum* (Germar, 1817) = *Apian*

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 827 (*Apion* – გორი, მეჯვრისხევი).

მასალა. აბისი, 08. 07. 2003; ერგნეთი, 26. 6. 2003; ფრონეს ხეობა_დვანი, 30. 04. 2003; ქსნის ხეობა, 8. 07. 2002; დოესი, 10. 07. 2002; ქვახვრელი, 22 06. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 23. 05. 2002; 19. 09. 2002; მერეთი, 28. 06. 2003; ატენის ხეობა, 22.04. 2002; ნაწრეთი, 20. 07. 2003.

გავრცელება. უკრაინის მარჯვენა სანაპირო, კავკასია – აღმ. საქართველო, სომხეთი, ყაზახეთი, შუა აზია, ყირიმი, თურქეთი, ციმბირი, ევროპა (ჩრდილოეთით სამხრეთ სკანდინავიამდე და შვედეთამდე), მცირე აზია, ჩრდ. აფრიკა (ალჟირი, მაროკო), სირია.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლოგოფაგია. დაკავშირებულია მატკვარცანას (*Lathyrus*) გვარის სახეობებთან *L. silvestris.*, *L. heterophyllus* L., *L. latifolius* L., *L. tuberosus* L., *L. roseus* L. მატლი ვითარდება მატკვარცანას ფოთლებში. ხოჭო აღნიშნულია აგრეთვე ცერცველაზე (*Vicia*), იონჯაზე (*Medicago falcata* L.) Desbr. (*Apiona* - Schilsky, 1906 : 68; Список вредн. нас., 1932 : 138; Хролинский, 1965 : 115; Smreczynski, 1965 : 54; Тер-Минасян, 1972 : 801; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 225; Dieckmann, 1974 : 225; Чолокава, 1996 : 828). ჩვენს მიერ აღნიშნულია მდელოთა ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

32. *Eutrichapion punctigerum* (Paykull, 1792) = *Apion*

ლიტერატურა. ბათიაშვილი, ჭავჭავანიძე, სამუნჯევა, 1952 : 70 (*Apiona* – გორი.

მასალა. ახალშენი, 0.07. 2002; ქვახვრელი, 22. 09. 2002; ატენის ხეობა, 20.05. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 22. 07. 2003; ნაწრეტი, 26. 04. 2003; ერგნეთი, 27. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, დაღესტანი, თურქმენეთი, ყაზახეთი; ევროპა (ჩრდილოეთით ცენტრალურ სკანდინავიამდე), ხმელთაშუაზღვისპირეთი, მცირე აზია, სირია, ალჟირი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მრავალი ავტორის (Apion - Schilsky, 1906 : 42; Тер-Минасян, 1946 : 154; Солодовникова, 1965 : 343; Хролинский, 1965 : 114; Smreczynski, 1965 : 44; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 231; Ангелов, 1976 : 140; Dieckmann, 1977 : 110; Чолокава, 1996 : 830;). მონაცემებით აღნიშნული სახეობა დაკავშირებულია ცერცელას (*Vicia*) ველურ და კულტურულ სახეობებთან (*V. hirtusa*., *V. seoiium* L., *V. cracca* L., *V. sativa* L., *V. fillosa* Roth.) და გლერზასთან (*Astragalus*). ხოჭო აღნიშნულია აგრეთვე მატკვარცანაზე (*Lathyrus*), სამყურაზე (*Trifolium pratense* L.) ესპარცეტზე (*Onobrichus*) ყვავისფრჩხილაზე (*Coronella*) და კურდღლისფრჩხილაზე (*Lotus*). ხე მცენარეებიდან მითითებულია მუხაზე. ტერ-მინასიანი (Тер-Минасян, 1972 : 801) და დიკმანი (Dieckmann, 1977 : 110) აღნიშნავენ, რომ შერფი (Scherf, 1964) და ვაგნერი (Wagner, 1941) წინამდებარე სახეობას თვლიდნენ მონოფაგად, რომელთა მიხედვით იგი დაკავშირებული იყო მხოლოდ ჩვეულებრივ ესპარცეტზე (*Onobrichus vicifolia* Scop.). სმრეჩინსკის (Apion - Smreczynski, 1965 : 64;) მიხედვით მატლი ვითარდება ბეწვიან ცერცელაზე (*Vicia hirsuta* (L.) S. F. Gray. ჭოლოკავას (Apion - Чолокава, 1996 : 830) მიერ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში დიდი რაოდენობით აღნიშნულია ჩვეულებრივ ცერცელაზე და სამყურას მოზარდ სახეობებზე. ჩვენ მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოვიპოვეთ ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

ოჯახი Nanophyidae

33. *Nanophyes marmoratus* (Goeze, 1777)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 298) (*lithri* fabr. _ სურამი).

მასალა. ერგნეთი, 21. 05. 2002, 19. 08. 2003; ატენის ხეობა, 24. 09. 2003; დვანი, 11. 10. 2002, 28. 06. 2002; მეჯვრისხევი, 25. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია – დას. და აღმ. საქართველო, არაქსის ხეობა, ზანგეზური; დას. ციმბირი, ზღვისპირეთი, ევროპა ფინეთამდე და შვედეთამდე, მაროკო.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მრავალი ავტორის (Reitter, 1916 : 238); Тер-Минасян, 1972 : 145; Опр. нас., 1965 : 614; Иоаннисиани, 1972 : 259; Smreczynski, 1976 : 12; Ангелов, 1980 : 172-173) ცხვირგრძელა ხშირად გვხვდება ცოცხმაგარაზე (*Lythrum salicaria* L., *L. hyssopifolia* L.). მატლი ვითარდება საყვავილე კვირტებში, კოკრებსა და ნაყოფში. უპირველეს ყოვლისა იკვებება ნასკვით. ბელორუსიაში ცალკეული ხოჭოები აღნიშნულია ნამკვზე, რცხილაზე, ტირიფზე, ჟოლოზე, წითელ სამყურაზე და ცოცხმაგარაზე (*Lithrum virgatum* L. (Иоаннисиани, 1972 : 259). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 774) აღმ. აღმ. საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში რეგისტრირებულია აილღუნზე (*Tamarix*); ცოცხმაგარაზე (*Lythrum virgatum* L., *L. salicaria* L.) და მეზოფილურ ბალახნარში. ჩვენს მიერ აღნიშნულია ჭალისტყის ფრაგმენტებში განვითარებულ ნაირბალახოვან საფარში.

34. *Pericartiellus flavidus* (Aube, 1850) = Nonophyes

მასალა. დვანი, 25. 04. 2002, 27. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი, კავკასია, აღმ. საქართველო, შესაძლებელია სომხეთშიც; სამხრეთ ევროპა, საფრანგეთი, ესპანეთი, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. რაიტერის (*Nonophyes* – Reitter, 1916 : 238) აღნიშნულია *Sarothamnus Scoparius* (L.) Wimm.-სა და ჩვეულებრივ მანანაზე (*Calluna vulgaris* (L.) Huil. სმრეჩინსკის (Smreczynski, 1976 : 19) მიხედვით კი ცხოვრობს *Sedum*-ის გვარის სახეობებზე (*S. reflexum* L., *S. elegans* Lej., *S. album* L.) მატლი ვითარდება ფოთლებზე. ჩვენს მიერ შეგროვილია მდელის ბალახნარში. მწერბადით თიბვის დროს.

35. *Dieckmaniellus nitidulus* (Gyllenhal) = Nanophyes

მასალა. მეჯვრისხევი, 29. 06. 2003, 20. 09. 2003, ატენის ხეობა, 24. 06. 2003; ერგნეთი, 23. 04. 2002, 19.08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია დას. და აღმ. საქართველო. არაქსისი ხეობა, შუა და სამხრეთ ევროპა, ესპანეთი, შვეიცარია, ავსტრია, სლოვაკია, ალჟირი, მაროკო, სირია, კანარის კუნძულები.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ცხოვრობს ცოცხმაგარას (*Lythrum*) სახეობებზე; *L. hyssopilolia* L., *L. salicaria* L. და *L. graefferi* Ten. მატლი ვითარდება ღეროში და იწვევს გალების წარმოქმნას (*Nanophyes* - Reitter, 1916 : 238; Smreczynski, 1976 : 21; Ангелов, 1980 : 176-177). აღნიშნულია აგრეთვე იალღუნზე (*Tamarix*) – *Naniphyes* – Вред. леса, 1995 : 644; Чолокава, 1996 : 776). ჩვენს მიერ მოპოვებულია ჭალის ტყისპირა ბალახნარში.

36. *Pypophyes minutissimus* (Tournier, 1867) Eichler, 1930 : 251; (Naphyes); Чолокава, 1996 : 776 (*Corimalia* _ მცხეთა _ ზინ-სანკტ-პეტერბურგი).

მასალა. მცხეთა _ არმაზის ხეობა, 7. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია _ აღმ. საქართველო, დარალაგიოზი, ნიხიჩევანი, სამხრეთ ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ ტეთისური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია იალღუნთან (*Tamarix*) (*Namophyes* _ Тер-Минасян, 1946 : 146; Вред. леса, 1955 : 644; Чолокава, 1996 : 777). ჩვენ მოვიპოვეთ არმაზი ხეობაში, მდ. მტკვარის სანაპირო ჭალის ტყის ფარგმენტში იალღუნზე.

37. *Allomaliala quadrivirgata* (Costa, 1863) = *Namophyes*

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 (*Namophyes quadrivirgatus* _ სურამი); (Чолокава, 1996 : 777), *Corimalia* _ მცხეთის არმაზის ხეობა.

მასალა. დვანი, 23. 04. 2002, 21. 05. 2003, 11-10, 2002; მეჯვრისხევი, 29. 4. 2003.

გავრცელება. კავკასია, აღმ. საქართველო; სამხრეთ ევროპა _ ბულგარეთი, სამხრ. საფრანგეთი; ტუნისი, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიურ-თურანული (შეკური).

ეკოლოგია. მონოფაგია. მატლი ვითარდება იაღლუნის ნასკვში (Namophyes _ Вред. леса, 1955 : 644; Ангелов, 1980 : 178-179; Namophyes _ Чолокава, 1996 : 777). ჩვენს მიერ აღნიშნულია იაღლუნსა და ჭალის ტიპის ტყის ბალახნარში.

ოჯახი Dryophthoridae

ქვეოჯახი Rhynchophorinae

38. Sitophilus granarius (Linnaeus, 1758) = Calandra granaria L.)

საქართველოში გავრცელებულია ყველგან, ბელლებსა და საწყობებში. აზიანებს მარცვლეულსა (სიმინდი, ხორბალი და სხვ.) და მათ პროდუქტებს საწყობებისა და სხვა საცავების პირობებში.

gavrceleba. მთელი პლანეტა.

arealis tipi. კოსმოპოლიტი.

39. Sitophilus oryzae (Linnaeus, 1763) = Calandra

საქართველოში ისევე როგორც წინა სახეობა გავრცელებულია ყველგან საწყობებში, ბელლებსა და სხვა საცავებში. ჩვენთან გვხვდება აგრეთვე ბუნებრივ ბიოცენოზებშიც. აღნიშნული სახეობაც გავრცელებულია მთელ მსოფლიოში. კოსმოპოლიტია. *S. granarius*-ის მსგავსად აზიანებს ბრინჯის, სიმინდის, ხორბლის, ქერის, ბარდას მარცვალს, წიწიბურას; შეიძლება დააზიანოს ფქვილი, პურეულის სხვადასხვა ნაწარმი და სხვ. ცხოვრების ნირით ორივე სახეობა მსგავსია (*Calandra* – Вред. нас., 1932 : 416; Самедов, 1963 : 288; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 288; Чолокава, 1996 : 647-648).

ოჯახი Curculionidae

ქვეოჯახი Entiminae

40. Otiorhynchus cvirgo Reitter, 1913

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 395 (გორის რაიონი)

გავრცელება. კავკასია _ დას. და აღმ. საქართველო

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, ევქისინურ _ კავკასიური.

ეკოლოგია. ლოზოვის (Лозовой, 1941 : 200) მონაცემებით აღნიშნულია ფიჭვზე მაგრამ მავნეობა ცნობილი არ არის.

41. *Otiorhynchus caucasicus* Stierlin, 1883.

მასალა. ატენის ხეობა, 28. 06. 2003; ქვიშხეთი, 27. 08. 2002; ძამას ხეობა, 12. 07. 2002.

გავრცელება. უკრაინა, მოლდავეთი, კავკასია; დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. ევროპულ – ექსინურ – კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. აზიანებს ხეხილოვან კულტურებს და მუხას (Список вред. нас., 1932 : 299; Добровольский, 1951 : 338; Вред. леса, 1955 : 595; Опр. нас. европ. части ССР, 1965 : 508) არნოლდის, ტერ-მინასიანის და სოლოდოვნიკოვას (Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 262 : 263); ცნობით ხოჭოები იკვებებიან სხვადასხვა მცენარეთა (უმთავრესად ხემცენარეების. მათ შორის ხეხილოვანი კულტურებით) ფოთლებით. მატლი ცხოვრობს ნიადაგში, რომლის კვებაც დანამდვილებით ცნობილი არ არის, ფიქრობენ უპირატესობას ანიჭებს ბალახოვან და ახალგაზრდა ხე-მცენარეების ფესვებს. უნდა აღნიშნოთ ის გარემოება, რომ წარმოქმნის 2 ბიოლოგიურ ფორმას: ორსქესიანს (*O. caucasicus* Str.) და პართენოგენეზურს (*O. c. querceti* L. Arnoldi). პირველი გავრცელებლია ჩრდ. დასავლეთ კავკასიაში და მის შავი ზღვის სანაპიროზე. განსაკუთრებით ნოვოროსიისკა და სოჭს შორის, ხოლო მეორე გვხვდება სამხრეთ ყირიმში და სტეპისა და ტყე-სტეპის ზონის მუხნარში უკრაინიდან ვოლგამდე. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 398) ცნობით ხოჭო ნაირჭამიას და ძლიერ აზიანებს ვაშლის, მსხლის, ატმის, დაფნის, ფეიხოს, მანდარინის (განსაკუთრებით), ლიმონის, ფორთოხლის, ჟოლოს. ვარდის, წითელი მოცხარის და სხვა მცენარეთა ახალგაზრდა ფოთლებს, კვირტებს და კოკრებს.

42. *Otiorhynchus cylindricus* Stierlin, 1877

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 266-268 (სურამის ქედი).

გავრცელება. ცენტრალური და დას. კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ექსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. აღნიშნულია პონტურ იელზე – *Rhododendron flovum* don. (Schneider, Leder, 1878 : 268).

43. *Otiorhynchus simulans*, Leder, 1878 : 268)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 211 (შუანა მთა _ ხაშურის რაიონი, თრიალეთის ქედზე _ ქართლის მთა); რადე, 1899 : 384 (სურამი); ბათიაშვილი, ბაღდავაძე, 1941 : 61 (შიდა ქართლი).

მასალა. დვანი, 31. 07. 2002; სურამი, 6. 08. 2003; ერგნეთი, 14. 06. 2003; მეჯუდას ხეობა, 7. 07. 2003.

გავრცელება. კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. დას და აღმ. საქართველოში აზიანებს ხეხილოვან კულტურებს; აღნიშნულია: ვაშლზე, მსხალზე, ბალზე, ალუბალზე და მუშმალაზე (ბათიაშვილი, ბაღდავაძე, 1941 ; 61; ბათიაშვილი, თვალავაძე, 1948 : 91). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 402) ცნობით სენაკის რაიონში, ტეხურის მეურნეობაში მასობრივად აღნიშნულია ფეიხოაზე. ჩვენ მიერ მოპოვებულია ვაშლზე და მდელოს ნაირბალახოვან საფარზე.

44. *Otiorhynchus sculptirostris* Hochhut, 1847

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 408 (მცხეთა _ ზინ-ის სანკტ-პეტერბურგი, მასალებიდან)

მასალა. ხეკორძულა, 3. 09. 2002; ატენის ხეობა, 17. 06. 2003.

გავრცელება. კავკასია; აღმ. და დას. საქართველო, თურქეთი (მცირე აზია).

არეალის ტიპი. ანატოლიურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 408) მიერ ზეკარის ურელტეხილზე აღნიშნულია სუბალპურ ბალახნარში. ჩვენ მოვოპოვეთ ტყისპირა ნაირბალახოვან მდელოზე მწერბადით თიბვის დროს.

45. *Otiorhynchus scopularis* Hochhut, 1847

ლიტერატურა. Лозовой, 1941 : 41 (ატენის ხეობა); Чолокава, 1996 : 411 (ახალსოფელი _ კასპის რაიონი).

მასალა. ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 21. 08. 2002, წეროვანი, 14. 07. 2003; ატენის ხეობა, 22. 09. 2002; ქსნის ხეობა, 28. 06. 2003.

გავრცელება. უკრაინა, ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთ-აღმოსავლეთი, ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; დასავლეთ ევროპის სამხრეთ-აღმოსავლეთი, ევროპული თურქეთი, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-ტეთისური.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ხოჭო აზიანებს ხეხილოვანი კულტურების და მუხის ახალგაზრდა ყლორტების ქერქს. ხშირად გვხვდება ფიჭვზე. მატლი იკვებება ვარდისებრთა ოჯახის წარმომადგენელთა ფესვებით (Список вред. нас., 1932 : 302; Добровольский, 1951 : 339; Вред. леса, 1965 : 600; Лозовой, 1941 : 47; Самедов, 1963 : 256; Опр. нас., 1965 : 508; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 26; Вред. сельско-хоз. культур, 1974 : 112; Ангелов, 1976 : 258; Чолокава, 1996 : 411). ჩვენს მიერ აღნიშნულია ფიჭვზე.

46. Otiorhynchus Leder; Stier Lin, 1876

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 264-265 (სურამის ქედი); Eichler, 1930 : 207 (მცხეთა); Чолокава, 1996 : 413 (მცხეთა – საქ. სახ. მუზეუმის მასალებიდან; შიდა ქართლი).

მასალა. ატენის ხეობა, 22. 09. 2002; კავთისხევი, 3. 07. 20023; კვერნაქის ქედის ჩრდ. ფერდობი, 6. 05. 2003.

გავრცელება. ყირიმი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ჩრდ. სომხეთი-სევანი.

არეალის ტიპი. აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ეიხლერის (Eichler, 1930 : 247) მიერ მცხეთაში აღნიშნულია იალღუნზე და რცხილაზე. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 413) ცნობით ხოჭო ნაირჭამიაა. გვხვდება, როგორც სხვადასხვა ფართოფათლოვან მცენარეებზე (რცხილა, წიფელი, მუხა, თხილი), ისე სტეპისა და ტყესტეპის ნაირბალახოვან საფარში. ჩვენს მიერ აღნიშნულია მუხასა და სტეპის ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს.

47. Otiorhynchus pseudomias Hochhut, 1847

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 259 (სურამი); Eichler, 1930 : 246 (მცხეთა-არმაზის ხევი).

მასალა. ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 9. 07. 2003.

გავრცელება. კავკასია – დას. და აღმ. საქართველო, ლენქორანი, ტალიშის მთები.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ტრანსკავკასიური, ევქსინურ კავკასიურ-ჰირკანული.

ეკოლოგია. უცნობია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 415) მიერ ნაპოვნია ფართო-ფოთლოვან ტყეში წიფლის, რცხილის, ფიჭვის და სოჭის, აგრეთვე ნიადაგის საფენში და ნაირბალახოვან საფარზე. ამ უკანასკნელზე ნაპოვნია ჩვენს მიერ მწერბადით თიბვის დროს.

48. *Otiorhynchus decoratus stierlin*, 1883

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 274 (სურამი), Радее, 1899 : 385 (შუანა მთა _ ხაშურის რაიონი, თრიალეთის ქედზე).

მასალა. ატენის ხეობა, 26. 07. 2003, 28. 06. 2002.

გავრცელება. კავკასია; აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. ტიპი კავკასიის ენდემი. კავკასიური. ეკოლოგია უცნობია.

49. *Otiorhynchus reitteri Stierlin*, 1883

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 415 (მცხეთა-არმაზის ხევი _ საქართველოს სახ. მუზეუმის მასალებიდან).

მასალა. ერგნეთი, 28. 06. 2002; დვანი, 26. 09. 2003.

გავრცელება. ამიერკავკასია _ დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. სომხეთში აღნიშნულია ფიჭვზე (Вред. леса, 1955 : 599). საქართველოში მთისწინებსა და ტყის შუა სარტყელში გვხვდება ვამლზე, ალუჩაზე, ნაძვზე, სოჭზე, წიფელზე, ნეკერჩხალზე, თელაზე, ტირიფზე, ცაცხვზე, თხილზე და ტყისპირა ბალახნარში. ჩვენს მიერ ერგნეთსა და დვანში აღნიშნულია ამ უკანასკნელზე.

50. *Otiorhynchus ovalipennis Boheman*, 1843.

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 247; Лозовой, 1952 : 45, 1965 : 157; Вред. леса, 1955 : 598 (მცხეთა).

მასალა. მცხეთა-არმაზის ხევი, 15. 06. 2002; ატენის ხეობა, 7. 06. 2003.

გავრცელება. ყირიმი, კავკასია, ანაპა, აღმ. საქართველო, არქსის ხეობა, ჩრდ. სომხეთი, სევანი, ზანგეზური, თურქმენეთი, ბულგარეთი, საბერძნეთი.

არეალის ტიპი. შუატეთისური.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ერევანში დიდი რაოდენობით ნაპოვნია კაკლის მერქნის ნაფხვენში (Тер-Минасян, 1946 : 46); თბილისში ლოზოვოის (Лозовой, 1953 : 45) მიერ აღნიშნულია, როგორც წყავის მავნებელი. ანგელოვი (Ангелов, 1976 : 247) ბულგარეთში უთითებს ჟოლოზე. ეიხლერის (Eichler, 1930 : 247) მიერ თბილისსა და მცხეთაში შეგროვილია რცხილაზე, იფანსა და ტუიაზე. ჭოლოკავამ (Чолокава, 1996 : 420) ვაშლოვანის სახ. ნაკრძალში დიდი რაოდენობით აღნიშნა ღვიასა (Juniperis) და კევის ხეზე (Pistacia mutica Fet M.), ხოლო თბილისის ბოტანიკურ ბაღში ღვიაზე. ჩვენს მიერ არმაზის ხევში მოპოვებულია ღვიაზე.

51. Otiorhynchus bidentatus Stierlin, 1883

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 421 (ატენის ხეობა ფიჭვზე, 14. V. 1932. ზინ-ი-სანკტ-პეტერბურგი _ სალაძის მასალიდან).

მასალა. ატენის ხეობა, 6. 07. 2003, 12. 06. 2002.

გავრცელება. ცენტრალური და დასავლეთი კავკასია; დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ევქსინურ კავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 421) მიერ, როგორც დასავლეთ, ისე აღმ. საქართველოში მნიშვნელოვანი რაოდენობით შეგროვილია ტყისპირა და სუპალპურ მდელოებზე. ჩვენს მიერ ნაპოვნია ტყისპირა ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

52. Otiorhynchus histrio Gyllenhal, 1834

მასალა. უფლისციხე, 19. 05. 2003. ნაწრეტი, 20. 07. 2003, 26. 07, 2002; ატენის ხეობა, 10. 06. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 27. 05. 2003; ზემო ხვედურეთი, 11. 07. 2002; მეტეხი, 16. 08. 2003.

გავრცელება. კავკასია; დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ევქსინურ კავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჩვენს მიერ მოპოვებულია სტეპისა და მდელოს ტიპის ბალახნარებში მწერბადით თიბვის დროს.

53. Otiorhynchus ligustici Linnaeus, 1758

ლიტერატურა. კალანდაძე, ბათიაშვილი, 1941 : 54 (მთელი საქართველო); (1947 : 108) ქართლი.

მასალა. ნადარბაზვის ტბის მიდამოები, 13. 05. 2002; დვანი, 19. 06. 2003; წეროვანი, 7. 07. 2003; ქვახვრელი, 26. 06. 2002; ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 19. 08. 2003. ხელთუბანი, 21. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი (ჩრდილოეთით სამხრეთ ტაიგამდე), ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სამხრეთ ციმბირი. დას. ევროპა, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ფართო პოლიფაგია. ხოჭოს საკვები მცენარის შემადგენლობა ძალიან მრავალფეროვანია. სერიოზულად აზიანებს იონჯას, სამყურას და ასპერცატს, რომელთა ფესვებზე ვითარდება მატლი. გარდა აღნიშნული მცენარეებისა აზიანებს ძიძოს, ხანჭკოლას, ლობიოს, ბარდას, ჭინჭარს, სატაცურს, სვიას, ასკილს, ვაზს, მრავალ ხეხილოვან კულტურას და ტყის მცენარეთა ნარგავებს. უპირატესად იკვებება პარკოსანი ბალახოვანი მცენარეების ფესვებით. მითითებულია აგრეთვე ვარდისებრთა მცენარეების და ვაზის ფესვებით კვება. (Лукьянович, 1930 : 10; Список вред. нас., 1932 : 115; Тер-минасян, 1946 : 48; Добровольский, 1951 : 1686 339; Вред. леса, 1955 : 597; სამედიცინო, 1963 : 257-259; Balachowsky, 1963 : 896; Smreczynski, 1965 :35, Иоаннисиანი, 1972 : 27; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 264; Ангелов, 1976 : 284; Diekmann, 1980 : 177; Чолокава, 1996 : 426). ჩვენს მიერ აღნიშნულია ტყისპირა მდელოებსა და სტეპის ტიპის ნაირბალახოვან საფარში.

54. Troglorrhynchus argus reitter, 1896

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 428 (სურამი _ზინ-ის _ სანკტ-პეტერბურგი, მასალებიდან).

გავრცელება. კავკასია; დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, ევქსინურ-კავკასიური. ეკოლოგია უცნობია.

55. Trachiphloeus alternans Gyllenhal, 1834

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 430 (მცხეთა)

მასალა. ატენის ხეობა, 26. 06. 2001, 22. 08. 2003; ნაწრეტი, 19. 06. 2003; 22. 08. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 23. 05. 2002, 21. 08. 2002; ერგნეთი, 25. 06. 2002, 21. 04. 2002; ქვახვრელი, 25. 05. 2003, 23. 06. 2003, 22. 09, 2003, 24. 10. 2003.

გავრცელება. კავკასია; აღმ. საქართველო; მთელი ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

56. *Omyia verruca* Steven, 1829 (= *Mylacus Boheman*, 1843)

მასალა. ნაწრეტი, 21. 04. 2002 (მასობრივად), 23. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი-სტეპი და ტყე-სტეპი, ყირიმი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი.

არეალის ტიპი. ჩრდილოეთ ტეთისური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით ნაპოვნია სტეპის ტიპის ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს.

57. *Omyia rotundatus* Fabricius 1792 (= *Mylacis*)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 433 (წეროვანი).

მასალა. ნაწრეტი, 21. 04. 2002 (მასობრივად).

გავრცელება. კავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, ციმბირის სამხრეთი ტუვამდე და ჩრდ. მონღოლეთამდე, იაკუტია; ჩრდ. იტალია, შუა აღმოსავლეთ და სამხრეთ აღმოსავლეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. სამხრეთპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბბორეალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. იკვებება რთულყვავილოვნების: მზიურას (*Jnula*), ბურბუშელას (*Taraxicum*) და სხვ. ფოთლებით, ზოგჯერ კი ღეროთი; ძირითადად კი ველურად მოზარდი მარცვლოვნებით (ჭანგა – *Agropyrum*; თივაქასრა – *Poa*; შვრიელა – *Bromis* და სხვ.). მატლი იკვებება ბალახოვან მცენარეთა ფესვებით. აღნიშნულია აგრეთვე ჭარხალზე (*Mylacus* - Список вред. нас., 1932 : 115; Тер-минасян, 1946 : 54-54; Сомедов, 1963 : 59; Balaschowski, 1963 : 910; Scherf, 1964 : 218; Опр. нас., 1965 : 519; Иоаннисиани, 1972 : 261; Diekmann, 1980 : 185; Чолокава, 1996 : 433). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით აღინიშნა სტეპის ტიპის ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს.

58. Urometopus mingrelicus (Reitter, 1888)

ლიტერატურა. (Reitter, 1888 : 262-263; Formanek, 1904 – 1906 : 21 (სურამის უღელტეხილი).

გავრცელება. დას. კავკასია – დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ევქსინურ – კავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია.

59. Urometopus strigifrons (Gyllenhal, 1834)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 262 (Omius strigifrons hochhust (სურამი).

გავრცელება. სამხრეთ რუსეთი, კავკასია – აღმ. საქართველო, ავსტრია.

არეალის ტიპი. ევროპულ-კავკასიური, სუბბორეალური.

ეკოლოგია. უცნობია

60. Urometopus inflatus (Kolenati, 1858)

ლიტერატურა. Reitter, 1888 : 200-201; Formanek, 1904 – 1906 : 22 (სურამი).

გავრცელება. კავკასია – აღმ. და დას. საქართველო, სომხეთი.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. კავკასიური. ეკოლოგია უცნობია.

61. Pseudomillocerus caucasicus (stierlin, 1883) = Phyllobius

მასალა. ფრონეს ხეობა – დვანი, 99. 10. 07. 2002, 30. 05. 2002, 23. 08. 2002; ატენის ხეობა, 24. 06. 2003; ნაწრეტი, 23. 06. 2003; ბობნევი, 27. 06. 2002.

გავრცელება. კავკასია; დას. აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 439) მიერ იგი, როგორც დასავლეთ, ისე აღმ. საქართველოში აღნიშნულია მურყანზე, ალვის ხეზე, წიფელზე, რცხილზე და სხვ. ჩვენი იგი მოვიპოვეთ, ალვის ხეზე, ვერხზე და რცხილაზე.

62. Pseudomylocerus scheideri (Schilsky, 1811) = Phyllobius sinuatus

ლიტერატურა. მრავალი წლის განმავლობაში ამ სახეობას შეცდომით არკვევდნენ და ლიტერატურაში მოიხსენიებოდა , როგორც Ph. siniatus Fabricius, 1891. მხოლოდ ბათიაშვილის და ბაღდავაძის ნაშრომში (1941 : 63) იგი მოყვანილია ნამდვილი სახელწოდებით (Ph. Schneider Schilsky), თუმცა ამ ავტორთა სხვა ნაშრომებში იგი კვლავ მოიხსენიებულია, როგორც Ph. sinuatus Fabr. ლოხოვის (Лоховой, 1965 : 158) ეს სახეობა

მოჰყავს, როგორც 2 დამოუკიდებელი სახეობა _Ph. Schneideri და Ph. sinuatus. დანარჩენ ავტორების უმრავლესობას (Schneider, Leder, 1878 : 281; Радде, 1899 : 385; Уваров, 1930 : 142; Кобахидзе, 1943 : 114, 1957 : 170, 1959 : 24, 1963 : 20,51, 1970 : 95, 97; Супаташвили, 1947 : 300; Батиашвили, Хаджибели, Чавчаниде, Самунджева, 1954 : 72; Вашадзе, 1962 : 33 და სხვ.) საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებისათვის მოჰყავთ, როგორც Ph. sinuatus. ქვემოთ მოგვყავს ის ავტორები, რომელთა მიერ მოცემული სახეობა მოყვანილია საკვლევ რეგიონის _ შიდა ქართლისათვის: Уваров, 1930 : 142 (sinuatus _ ე. წ. სამხრეთ ოსეთი); Батиашвили, Багдаვაძე, 1930 : 63 (შიდა ქართლი); Рекк, Савенко, 1941 : 139 (შიდა ქართლი, სამხრ. ოსეთი); Чолокава, 1996 : 440 (გორის რაიონი, სოფლები: ხელთუბანი და მეჯვრისხევი)

მასალა. ერგნეთი, 25. 06. 2002, 27. 05. 2002, 27. 05. 2002; ქვახვრელი, 25. 05. 2002, 27. 05. 2002, 20. 04. 2002, ფრონეს ხეობა, დვანი, 9. 07. 2002 (მასობრივად), 10. 07. 2003, 2. 08. 2003; ახალშენი, 9. 07. 2003.

გავრცელება. ჩრდ. _ დასავლეთი და დას. კავკასია; დას. და აღმ საქართველო.

არეალის ტიპი. პონტურ-ევქსინურ კავკასიური.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ძლიერ აზიანებს ვაშლის, მსხლის, კომშის, ატმის, გარგარის, ქლიავის, ალუბლის, ჩვეულებრივი კაკლის, ნუშის სუბტროპიკული ხურმის, ჟოლოს, რცხილის მუხის, წიფლის, ნეკერჩხლის, არყის, კუნელის, ტირიფის, თუთის, იონჯის სამყურას და სხვა მრავალი მცენარის ფოთლებს (siniatus _ Список вред. нас., 1932 : 305; Рекк, Савенко, 1941 : 139; Батиашвили, Багдаვაძე, 1941 : 63; Тер-Минасян, 1946 : 57; Супаташвили, 1947 : 300; Батиашвили, Хаджибеили, Чавчანიძე, 1953 : 190; Аветян, 1953 : 83; Вред, леса, 1955 : 605; Самедов, 1963 : 260; Лозовой, 1965 : 158 და სხვ.) საერთოდ აღნიშნული სახეობა ერთ-ერთ ყველაზე ფართოდ გავრცელებული სახეობაა მთელ საქართველოში. ჭოლოკავას მიერ (Чолокава, 1997 : 440) იგი საქართველოს 100-ზე მეტ პუნქტშია აღნიშნული. ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია, როგორც ხეხილოვან კულტურებზე, ისე ტყის მერქნიან მცენარეებზე და ნაირგვარ ბალახოვან ცენოზებში.

63. Phyllobius brevis Gyllenhal, 1834

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 247 (მცხეთა).

მასალა. ნადარბაზვის ტბის მიდამოებში, 19. 09. 20023.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი (ველისა და ტყე-ველის ზონა, შერეული ტყის სამხრეთი). სტავროპოლის და კრასნოდარის მხარე, კავკასია, აღმ. საქართველო, დას. ციმბირი, შუა აზია; შუა და სამხრ. ევროპა, მონღოლეთი.

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. დამახასიათებელია ღია, განათებული ადგილებისათვის. გვხვდება როგორც ბალახოვან, ისე ხე მცენარეებზე. ბალახოვანი მცენარეებიდან აღნიშნულია შემდეგ სახეობებზე: *Artemisia campestris* L., *A. vulgaris* L., *Matricaria discoidea* D. C., *Tanacetum Vulgare* L., *Achillea millefolium* L. (სამწვანე მამულა, მატრიკარია, ასფურცელა, ფარსმანდუკი) ბელორუსიაში – ცერცელზე, ჩერნობილში – ჩიტყვავილაზე, ყვითელ იონჯაზე და ნაირბალახოვნებზე. ხე მცენარეებიდან გვხვდება, არყზე, წიფელზე, ყვითელ და თეთრ აკაციაზე, ტირიფზე, მსხალზე, ნეკერჩხალზე და სხვ. (Вред. леса, 1956 : 602; Опр. нас., 1965 : 522; Smreczynski, 1966 : 52; Иоаннисиани, 1972 :42-43; Diekmann, 1980 : 208; Чолокава, 1996 : 442-443). ჩვენს მიერ ნაპოვნია ნაირბალახოვან საფარში, ტბის პირას.

64. *Phyllobius vespertilio* Faust, 1884

მასალა. ფრონეს ხეობა დვანი, 8. 07. 2002 (მასობრივად), მცირე კვერნაქი, 10. 07. 2002; კეხიჯვარი, 6. 07. 2003.

გავრცელება. კავკასია – აღმ. საქართველო, სომხეთი.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, კავკასიური.

ეკოლოგია. აზიანებს მუხის (*Quercus*) კვირტებს და ფოთლებს (Опр. нас., 1965 : 522; Чолокава, 1996 : 443). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით მოპოვებულია მუხაზე.

65. *Phyllobius pictus* stever, 1829

ლიტერატურა. ბათიაშვილი, ჭავჭავაძე, სამუნჯევა, 1952. : 68 (ხაშური – სოფ. ოსი-აური, იონჯაზე).

მასალა. მცხეთა, 5. 07. 2002; მცირე კვერნა1ი, 14. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის უკიდურესი სამხრეთ-დასავლეთი, უკრაინა, ყირიმითურთ, კავკასია, აღმ. საქართველო; აღმ. ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია, ბიოლოგიურად დაკავშირებულია მუხასთან (სუპატაშვილი, 1947 : 300; Вред. леса, 1955 : 604; ; Diekmann, 1980 : 211; Чолокава, 1996 : 443). ბათიაშვილის, ჭავჭავანიძის, სამუნჯევას (1952 : 68) აღნიშნული სახეობის იონჯაზე მოპოვება და მის მავნებლად მოხსენიება ჩვენი აზრით შეცდომაა (გამრკვევის მიერ აღრეულია სულ სხვა სახეობაში), რამდენადაც იგი მუხის გარდა არც ერთ ხეზე და მითუმეტეს ბალახოვან მცენარეზე ჯერ არავის არ უნახავს.

66. *Phyllobius pyri* (Leinnaeus, 1758)

ლიტერატურა. Уваров, 1920 : 142; Хачапуридзе, 1930 : 25; Батиашвили, Багдаვაдзе, 1941 : 62 (შიდა ქართლი); Eichler, 1930 : 247 (a. vespertinus F. _ მცხეთა).

მასალა. ქვახვრელი, 20. 04. 2002, დვანი, 25. 04. 2002, 30. 04. 2002; ერგნეთი, 23. 04. 2002, 30. 04. 2003; ატენის ხეობა, 22. 04. 2002, 28. 04. 2003; 30. 04. 2003; ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 8. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, შუა აზია, დას. ციმბირი, ზღვისპირეთი, მთელი ევროპა, ირანი.

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. გვხვდება სრულიად განსხვავებულ ბიოცენოზებში. საქართველოში საერთოდ და შიდა ქართლში კერძოდ განსაკუთრებით ფართოდაა წარმოდგენილი ჭალის ტყეებში. იგი დაკავშირებულია ისეთ მცენარეებთან, როგორცაა: ტირიფი, ნეკერჩხალი, მუხა, არყი, ვერხვი, ალვის ხე, თხილი, ცაცხვი, ლარიქსი, ვაშლი, მსხალი, ალუბალი, ბალი, ქლიავი, შოთხი, ცერცელი, კუნელი, ჟოლო, ასკილი და ნაირგვარი ბალახოვანი მცენარეები (Список вред. нас., 1932 : 305; Уваров, 1920 : 142; Хачапуридзе, 1930 : 25; Батиашвили, Багдаვაдзе, 1941 : 63; Каландадзе, Лозовой, 1937 : 128; Батиашвили, Твалавадзе, 1948 : 91; Вред, леса, 1955 : 604; Smreczynski, 1966 : 55; Иоаннисиани, 1972 : 57-60; Егоров, 1976 : 827; Ангелов, 1976 : 329; Diekmann, 1980 : 216; Чолокава, 1996 : 444-445. ჩვენს მიერ მოპოვებულია, როგორც ნაირბალახოვან საფარში ისე ხეხილოვან კულტურებზე და ტყის მერქნიან მცენარეებზე.

67. *Phyllobius maculicornis* Germar, 1824

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 446 (მცხეთა – საქართველოს მუზეუმის მასალებიდან).

გავრცელება. კავკასია – ჩრდილო დასავლეთიდან ამიერკავკასიამდე; დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი ბაიკალამდე; ევროპა ჩრდილოეთიდან იტალიისა და ყოფილ იუგოსლავიამდე.

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. აზიანებს ფართოფოთლოვან ხე მცენარეებს, მათ შორის ხეხილოვან კულტურებს. ხოჭოები აღნიშნულია: წიფელზე, თხილზე, თელაზე, ტირიფზე, ცაცხვზე, ვერხვზე, არყზე, ალვის ხეზე, მუხაზე, ნეკერჩხალზე, მაქალოზე, პანტაზე, ვაშლზე, მსხალზე, ალუბალზე, ბალზე. ასკილზე და სხვ. (Список вред. нас., 1932 : 305; Вред, леса, 1955 : 603; Опр. нас., 1965 : 525; Smreczynski, 1966 : 54; Иоаннисиани, 1972 : 54-57; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 270; Diekmann, 1980 : 217; Чолокава, 1996 : 446.

68. *Phyllobius medius* Reitter, 1888 (= *argentatus*)

ლიტერატურა. Schneider, Leider, 1878 : 280 (*argentatus*); Радее, 1899: 385 (*argentatus*); Eichler, 1930 : 247 (*argentatus*); Каладдадзе, Лозовой, 1937 : 128 (*argentatus*); Рекк, Савенко, 1941 : 140 (*argentatus*) – შიდა ქართლი; Кобахидзе, 1963 : 64-68; 1979 : 97 (*argentatus*); Лозовой, 1965 : 158 (*argentatus*); Чолокава, 1996 : 447 (*argentatus* ssp. *medius* Rtt.).

მასალა. ფრონეს ხეობა – დვანი, 10. 07. 2002; მცირე კერნაქი, 13. 07. 2003; კავთისხევი, 14. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; ევროპა

არეალის ტიპი. ევროპულ-ევქსინურ-კავკასიური

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ძლიერ აზიანებს ტყის მერქნიანი მცენარეების (მათ შორის წიწვიანების) და ხეხილოვან კულტურების ფოთლებსა და კვირტებს. იგი აღნიშნულია: არყზე, ვერხვზე, წიფელზე, მურყანზე, რცხილაზე, მუხაზე, წაბლზე, ნეკერცხალზე, იფანზე, ტირიფზე, თხილზე, ვაშლზე, მსხალზე, ქლიავზე, ბალზე,

კომშზე, ცერცელზე, შოთხზე (*agrentatus* – Список вред. нас., 1932 : 305; Каладдадзе, Лозовой, 1937 : 228, 1965 : 335; Рекк, Савенко, 1941 : 140; Вред, леса, 1955 : 602; Самедов, 1963 : 260; Smreczynski, 1966 : 54; Иоаннисиани, 1972 : 60-64; Ангелов, 1976 : 335; ; Diekmann, 1980 : 217; *argentatus* ssp. *mediatus* Rtt. – Чолокава, 1996 : 447). მატლი ვითარდება ნიადაგში. ახასიათებს ერთწლიანი ტყის გენერაცია. ჩვენ მოვიპოვეთ, როგორც ხეხილოვან, ისე ტყის მერქნიან მცენარეებზე.

69. *Phyllobius deyrollei* Tournier, 1889

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 247 (მცხეთა)

მასალა. ატენის ხეობა – დვანი, 30. 04. 2003; ერგნეთი, 26. 06. 2003; წეროვანი, 14. 07. 2003; ხოვლე (სოფ. კასპის რაიონში), 22. 07. 2002.

გავრცელება. კავკასია – კრასნოდარის მხარე, დაღესტანი, ამიერკავკასია, აჯიკენტი, დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. პონტურ ევქსინურ – კავკასიური.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ლიტერატურული მონაცემებით (Илинский, 1955 : 603, Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 270) ხოჭო იკვებება ვაშლისა და მსხლის ფოთლებით. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 449) მიერ დიდი რაოდენობით რეგისტრირებულია რცხილაზე, წიფელზე, მუხაზე, თელაზე, ცაცხვზე, მაჟალოზე (*Malus orientalis* Uglitz.) და პანტაზე. (*Purus caucasica* A. Fed.) ჩვენს მიერ აღნიშნულია ვაშლსა და მუხაზე.

70. *Phyllobius circassicus* Reitter, 1888

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 449 (მცხეთა, საქართველოს მუზეუმის მასალებიდან).

გავრცელება. კავკასია; დას და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 449) მიერ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში აღნიშნულია მურყანზე, მუხაზე, წიფელზე და თხილზე.

71. *Phyllobius derjugini* Smirnov, 1913

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 449 (ატენის ხეობა)

მასალა. ფრონეს ხეობა – Dდვანი, 27. 06. 2002; ლიხის ქედის აღმოსავლეთი ფერდობი, 27. 07. 2003; იბისი, 5. 07. 2003; ლიახვის ხეობა, 3. 08. 2002; მეჯუდას ხეობა, 12. 09. 2003.

გავრცელება. კავკასია – კრასნოდარის მხარე – მაიკოპი, ბამბაკი, სადგური უბინსკაია, ცხელი წყაროები, წითელი ველობეი, (Горячий ключ, Красная поляна), ტებერდა, ჩრდ. ოსეთი – ვლადიკავკაზი, დას და აღმ. საქართველო, აჯიკენტი.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. აღნიშნულია მურყანზე, ვაშლზე, ბამბუკზე; აზიანებს ფოთლებსა და კვირტებს (Смирнов, 1913 : 148; Вред, леса, 1955 : 603; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 270, Чолокава, 1996 : 449). ჩვენს მიერ აღნიშნულია ვაშლსა და მურყანზე.

72. *Phyllobius fulvago* Steven, 1829

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 247 (მცხეთა), Чолокава, 1996 : 449 (კასპი).

მასალა. ფრონეს ხეობა – 9. 07. 2002; ოკამი, 13. 07. 2003; კეხიჯვარი, 6. 06. 2003; ერგნეთი, 27. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი საბჭოთა კავშირის უკიდურესი სამხრეთი, ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო. ბულგარეთი, ყოფილი იუგოსლავია (ჰერცოგოვინა), რუმინეთი (დობრუჯა).

არეალის ტიპი. ევროპულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ხოჭო ძლიერ აზიანებს მუხას და სხვა ფართოფოთლოვან მცენარეებს (Вред, леса, 1955 : 603; Опр. нас., 1965 : 5244; Ангелов, 1976 : 347); ჭოლოკავას მიერ (Чолокава, 1997 : 450) შეგროვილია წიფელზე, რცხილზე და დიდი რაოდენობით მუხაზე. ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია რცხილასა და მუხაზე.

73. *Ptochus circuminctus* Boheman, 1834

მასალა. უფლისციხე, 22. 06. 2003, 24, 07, 2002, 24, 06, 002 (დიდი რაოდენობით).

გავრცელება. კავკასია – აღმ. საქართველო, სომხეთი, ირანი.

არეალის ტიპი. კავკასიის სუბენდემიკი, კავკასიურ-ატროპატენური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ერევნის მიდამოებში აღნიშნულია ავშანზე (*Artemisia fragans* Willd.) – (Тер-Минасян, 1946 : 51). ამავე მცენარეზე იქნა იგი მასობრივად რეგისტრირებულია უფლისციხის მიდამოებში.

74. *Ptochus setosus* Boheman.

ლიტერატურა. Чолокава, 1997 : 450 (მეგვი).

მასალა. მეჯვრისხევი, 27. 07. 2002; უფლისციხე, 19. 05. 2003, 16. 07. 2003, 20. 04. 2002, 24. 07. 2002; ერგნეთი, 28. 07. 2002; ზემო ხვედურეთი, 13. 07. 2002; ბობნევი, 30. 07. 2003; ქვახვრელი, 19. 05. 2003; ქვემო ჭალა. 12. 07. 2003, 23. 08. 2002

გავრცელება. კავკასია – აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, კავკასიურ – თურანული (შეკური).

ეკოლოგია. პოლიფაგია. სამედოვის (Самедов, 1963 : 259) ცნობით აზერბაიჯანში გვხვდება, როგორც ველურად მოზარდ, ისე კულტივირებულ პარკოსან მცენარეებზე. არა ერთხელ არის აღნიშნული მუხუდოზე. (*Cicer*), აგრეთვე ძიძოზე (*Melulotus*). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 432) მიერ აღმოსავლეთ საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში აღნიშნულია იალღუნზე (*Tamaris*), ფშატა-ტირიფზე (*Salix wilhelmsiana* M. B.), ფშატზე (*Elaegnus*), შავჯაგაზე (*Rhanus pallasii* F. et. M), ნუშზე (*Amigdalis*), ბროწეულზე (*Punica granatum* L.) და სტეპის ტიპის ბალახნარში. ჩვენ მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოვიპოვეთ სტეპის ტიპის ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს.

75. *Ptochus porcellus* Boheman, 1834

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 432 (მცხეთა, კოზლოვსკის კოლექცია საქ. სახ. მუზეუმიდან); აგარა (სოფ. ხაშურის რაიონში).

მასალა. მეჯვრისხევი, 27. 07. 2002; ატენის ხეობა, 24. 06. 2003; ზემო ხვედურეთი, 13. 07. 2002; კეხიჯვარი, 6. 07. 2003; ლიხის ქედი 17. 08. 2002; ოსიაური, 11. 07. 2003, სოფ. ალი, 9. 07. 2003; დვანი, 28. 06. 2002, კავთისხევი, 17. 07. 2003; ქვემო ჭალა, 12. 07. 2003; უფლისციხე (მასობრივად), 20. 04. 2002, 22. 06. 2003, 19. 05. 2003, 24. 07. 2002, 24. 08. 2002, 24. 07. 2003; ერგნეთი, 28. 07. 2002, 26. 08. 2002, 25. 06. 2002, 26. 10. 2003, ქსნის ხეობა, 9. 07. 2002 (მასობრივად), ბოდბევი, 27. 06. 2002, 30. 07. 2002, 23. 08. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი, კავკასია – აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ყაზახეთი, ბულგარეთი (ვარნა), თურქეთი.

არეალის ტიპი. შუა-თეტიური.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. სამედოვის (Самедов, 1963 : 259) მონაცემებით აზერბაიჯანში აღნიშნული სახეობა ცხვირგრძელა ხოჭოების სხვა სახეობებთან კომპლექსში გვხვდება ცერცველასა (Vicia) და იონჯას (Medicago) ნათესებში, აგრეთვე მზესუმზირაზე (Helianthus annuus L.). იონჯის და მზესუმზირის დაზიანება წინამდებარე სახეობის მიერ აღნიშნულია აგრეთვე ჩრდ. კავკასიაში, ხოლო სოიასი (Glicine hispida (Moench) Maxim. (= Soia hispida Moench.) – ვოლგისპირეთში (Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 278). ტერ-მინასიანი (Тер-Минасян, 1945 : 52) ცნობით სომხეთში იგი გვხვდება ავშანზე (Artemisia) და პარკოსნებზე. ჩვენ მიერ იგი შიდა ქართლში დიდი რაოდენობით მოპოვებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს; ასევე დიდი რაოდენობით აღინიშნებოდა *Artrmisia fragans* Willd-ზე.

76. *Polydrusus pterigomalis* Boheman, 1840.

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 450 (მცხეთა, კასპი).

მასალა. ფრონეს ხეობა-დვანი, 30. 05. 2002, 28. 06. 2002; ატენის ხეობა, 22. 04. 2002 (მასობრივად), ფრონეს ხეობა, 10. 07. 2003; დიდი ლიახვის ხეობა – ეგნეთი, 21. 05. 2003; მცირე კვერნაქი, 12. 07. 2002.

გავრცელება. კავკასია; დას. და აღმ. საქართველო, დას. ციმბირი; ევროპა-ტაიგის გარდა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია, აზიანებს ხეხილოვან კულტურებს, ისე ტყის მერქნიანი მცენარეების ფოთლებს. კერძოდ, იგი აღნიშნულია: არყზე, თხილზე, წიფელზე, ვერხვზე, ტირიფზე, კუნელზე, მუხაზე, რცხილაზე, ალვის ხეზე და სხვ. მატლი ვითარდება ნიადაგში (Вред, леса, 1955 : 610; Тер-Минасян, 1946 : 58; Самедов, 1963 : 261; Опр. нас., 1956 : 327; Smeczynski, 1966 : 69; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 277; Ангелов, 1978 : 48; Diekmann, 1980 : 2451; ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 452) საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. განსაკუთრებით მრავალრიცხოვანია იგი ტყის ზონაში სადაც ძლიერ აზიანებს მუხას, მურყანს, თხილს, წიფელს, რცხილას, კუნელს, ასკილს და სხვა. მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოპოვებულია აგრეთვე ხეხილოვან კულტურებზე: ვაშლზე, მსხალზე, კომშზე,

ქლიავზე, გარგარზე და სხვა. ჩვენს მიერ აღინიშნა ხეხილოვანი კულტურებიდან ვაშლზე, ხოლო ტყის მერქნიანი მცენარეებიდან მუხაზე, რცხილაზე, ალვის ხეზე და ტირიფზე.

77. Polydrosus inustus Germar, 1824

ლიტერატურა. Уваров, 1918 : 29; 1920 : 142; Режк, Савенко, 1941 :139; Батиашвили, Багдаваძე, 1941 : 63 (შიდა ქართლი); ჟიჟილაშვილი, 1947 : 157 (მცხეთა), ბათიაშვილი, ჭავჭავაძე, სამუნჯევა, 1952 : 68 (ხაშურის რაიონი სოფ. ოსიაური);[^] Чолокава, 1996 : 453; (ძეგვი, სკრა, კასპი, ხაშური, ახალციხე).

მასალა. ქვახვრელი, 20. 04. 2002; 19. 05. 2003; 23. 06. 2003; 17. 07. 2003; ნაწრეტი, 21. 04. 2002; 23. 05. 2002, 17. 05. 2003, 19. 05. 2003, 26. 07. 2002, 24. 06. 2002, 20, 07, 2002, 27. 05. 2002; ატენის ხეობა, 22. 04. 2002, 20. 05. 2003, 24. 06. 2003; ერგნეთი, 23. 04. 2002, 21. 05, 2003, 26. 06. 2003; ხელთუბანი, 2. 06. 2003; ოსიაური, 22. 05. 2003, 11.07. 2003; ქვემო ჭალა, 12. 07. 2003; უფლისციხე, 27. 04. 2003, 19. 05. 2003, 22. 05. 2003; წეროვანი, 14. 07. 2003; მეჯვრისხევი, 18. 05. 2003; ქსნის ხეობა, 9. 07. 2002; დვანი, 22. 05. 2003, 30. 05. 2002, 28. 06. 2002, 20. 06. 2003, 27. 05. 2003; ზემო ხვედურეთი, 26. 06. 2002, 12. 07. 2002; ლიახვის ხეობა, 125. 06. 2001; რუისი, 5. 07. 2003; მერეთი, 28. 06. 2003; ოკამი, 10. 07. 2003; ხცისი, 10. 07. 2003; კეხიჯვარი, 6. 07. 2003; მცირე კვერნაქი, 13. 07. 2003; აგარა, 7. 07. 2003; ახალქალაქი (კასპის რაიონი), 8. 07. 2003; აბისი, 18. 07. 2003; ძეგვი, 16. 07. 2003; ნადარბაზევი, 18. 06. 2003, 25. 07. 2002, 19. 07. 2003; ლიხის ქედის აღმ ფერდობი, 17. 08. 2003; ხელთუბანი, 21. 06. 2003; მისაქციელი, 17. 08, 2003; ბობნევი, 17. 06. 2002; მცირე კვერნაქი, 13. 07. 2003. შეიძლება სრული ხაზგასმით ითქვას, რომ აღნიშნული სახეობა შიდა ქართლში ერთ-ერთი ყველაზე ფართოდ გავრცელებულ და პოპულაციების ინდივიდების მიხედვით მასობრვად გავრცელებული სახეობაა.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი სანკტ-პეტერბურგის ოლქიდან ამიერკავკასიამდე და ქვემო ვოლგისპირამდე, მთელი საქართველო; პოლონეთი, რუმინეთი, ბულგარეთი, თურქმენეთი (ანტალია).

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ, კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. საქართველოში ერთ ერთი ფართოდ გავრცელებილი სახეობაა. ლიტერატურული მონაცემების (Список вред нас., 1932 : 337; Рекк, Савенко, 1941 : 139; Батиашвили, Багдаვაძე, 1941 : 61; Вред, леса, 1955 : 608; Самедов, 1963 : 261; Smeczynski, 1966 : 70; Иоаннисиани, 1972 : 69-70; Ангелов 1978 : 53-54; Diekmann, 1980 : 239; Чолокава, 1996 : 453-454) მიხედვით იკვებება ხეხილოვანი კულტურებით, ტყის მერქნიანი მცენარეებით, ბალახოვანი მცენარეებით, განსაკუთრებით კი პარკოსნებით. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 453-454) მიერ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში აღნიშნულია ვაშლზე, მსხალზე, კოშზე, ატამზე, ბროწეულზე, ქლიავზე, თრიმლზე, ძეგვზე, მუხაზე, რცხილაზე, ივანზე, კვრინჩხზე, იონჯაზე, სამყურაზე და ნაირბალახოვან საფარზე. დას. საქართველოში განსაკუთრებით აზიანებს ტიტას, ნარგიზს, მიმოზას, ფეიხოსს და ბროწეულს. შიდა ქართლის ბარში ჩვენ მასობრივად გვხვდებოდა თითქმის ყველა ხეხილოვან მცენარეებზე და მეზოფილურ მდელოებზე.

78. *Polydrusus pilifer* Hochhuth, 1847

ლიტერატურა. Уваров, 1918 : 29; (ქართლი); Батиашвили, Багдаვაძე, 1941 : 63 (ქართლი).

გავრცელება. კავკასია – აღმ. საქართველო დაღესტანი, სომხეთი (არაქსის ხეობა), თალიში, ლენქორანი, შუა აზია, ირანი, ავღანეთი.

არეალის ტიპი. შუა-ტეთისური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მნიშვნელოვნად აზიანებს ხეხილოვან კულტურებს (ვაშლს, მსხალს), ძირითადად მათ კვირტებს და ფოთლებს (Уваров, 1918 : 29; Батиашвили, Твалаვაძე, 1948 : 9; Вред. леса, 1955 : 609; Опр. нас., 1965 : 520).

79. *Polidrusus mollis* (Stroem, 1768)

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 247; Жижилაშვილი, 1947 : 157; Каландаძე, Лозовой, 1937 : 128 (მცხეთა).

მასალა. ატენის ხეობა, 8. 07. 2002; მცირე კვერნაქი, 12. 07. 2003; ერგნეთი, 17. 06. 2002; ბობნევი, 23. 08. 2002; დვანი, 30. 09. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ტაიგის ჩრდილოეთისა და ტუნდრის გარდა, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირის შუა და სამხრეთი ნაწილი, ჩრდ. და ცენტრალური ყაზახეთი; დას. ევროპა.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. აზიანებს ახალგაზრდა მუხის, თხილის, წიფლის, რცხილის, არყის, ვაშლის, მსხლის და სხვა მცენარეთა ქერქს, კვირტებსა და ფოთლებს. ყველგან გარდა ბალკანეთის ნახევარკუნძულისა მრავლდება პართონოგენურად. მატლი ცხოვრობს ნიადაგში (Список вред. нас., 1932 : 377; Каландадзе, Лозовой, 1937 : 128, Супаташвили, 1947 : 300; Добровольский, 1951 : 353; Вред. леса, 1955 : 604; Самедов, 1963 : 26; ; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 276; Ангелов, 1978 : 42; ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 456) მიერ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში აღნიშნულია მუხაზე, არყზე, რცხილაზე, წიფელზე, ნეკერჩხალზე, ცაცხვზე, მურყანზე, ჩვეულებრივ კაკალზე, თხილზე, და სხვ. ჩვენს მიერ აღნიშნულია მუხაზე, რცხილაზე და ხეხილოვან კულტურებიდან ვაშლზე.

80. *Eusomus ovulum* Germar, 1824

მასალა. ოსიაური, 11. 07. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 23. 05. 2003; 24. 06. 2002, 25. 07. 2002; ატენის ხეობა, 29. 05. 2002, 22. 04. 2002, 26. 06. 2003, 29. 07. 2002; ერგნეთი, 27. 05. 2003, 21 05. 2003, 25. 07. 2003; კავთისხევი, 17. 07. 2003; დიდი ლიახვის ხეობა, 25. 06. 2002; ზემო ხვედურეთი, 12. 07. 2003; ; ნაწრეტი, 26. 07. 2003; აგარა, 14. 08. 2002; ოსიაური 11. 07. 2003; ბობნევი, 27. 06. 2002; ქვახვრელი, 25. 05. 2002, 24. 04. 002; 17. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის შუა ზოლის სამხრეთ ნაწილი და სამხრეთი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, დას. ციმბირი, შუა აზია; შუა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპა, ბალკანეთის ნახევარკუნძული, მცირე აზია, სირია.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბორიალურ- სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ძირითადად იკვებება რთულყვავილოვანი მცენარეებით და აღნიშნულია შემდეგ სახეობებზე: *Centaurea scabiosa* L., *C. jacea* L., *Salvia pratensis* L., პარკოსნებიდან *Trifolium arvense* L., *Vicia cracca* L., აგრეთვე *Artemisia vulgaris* *Rubus idaeus* L და სხვ. აზიანებს მზესუმზირას ჭარხალს, აგრეთვე სხვადასხვა პარკოსნებს. აღნიშნულია აგრეთვე ისეთი ხემცენარეებით კვება (ფოთლებით) როგორცაა: ქლიავი,

ვაშლი, მუხა, იფანი, ნეკერჩხალი, დიდგულა, მანეული (*Salix Viminalis L.*). განსაკუთრებით კი მათ ახალგაზრდა ნარგავებსა და ნათესარებს სანერგეებში. მატლი ვითარდება ავშანის (*Artemisia*) და ფარსმანდუკის (*Achillea*) ფესვებით. ცხვირგრძელა მრავლდება პართოგენეზურად (Reitter, 1916 : 50; Список вред. нас., 1932 : 116; Тер-Минасян, 1946 :59; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 253; Ангелов, 1978 : 64; Diekmann, 1980 : 254). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 458) მიერ აღმ. საქართველოს სხვადასხვა რეგონში დიდი რაოდენობით აღნიშნულია ველურად მოზარდ სამყურაზე, ესპარცეტზე, ვაშლზე; აგრეთვე სტეპისა და მთის ქსეროფილურ ბალახოვან მცენარეებზე. ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით აღნიშნულია სტეპისა და მდელოს ტიპის ნაირბალახოვან საფარში, აგრეთვე შაქრის პლანტაციებში; ერთეული ეგზემპლარი კი ვაშლზე და ტყის სხვადასხვა ხემცენარეებზე.

81. *Parafoucartia squamulata* (Herbsti, 1795) = *Foucartia*

მასალა. ნადარბაზევის ტბის მიდამოები კვერნაკის ქედზე, 23. 05. 2002, 18. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის შუა ზოლი, კავკასია, აღმ. საქართველო, სომხეთი, (სევანი), აზერბაიჯანი, ყაზახეთი, სამხრეთ-დასავლეთ ციმბირი, შუა აზიის მტები, ჩრდ. იტალია, შვედეთი (კუნძულები ელანდი და გოტლანდი), ჩრდ. გერმანია, სამხრეთ-აღმოსავლეთი და აღმოსავლეთ ევროპა. შუა ევროპის მთები.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული. ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. სხვადასხვა ავტორი (*Foucartia* - Тер-Минасян, 1946 : 60; Самедов, 1963 : 263; Опр. нас., 1965 : 532; Smeczynski, 1966 : 88; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 253; Ангелов, 1978 : 68; Diekmann, 1980 : 261). წინამდებარე სახეობას აღნიშნავს სხვადასხვა მცენარეზე: სამყურაზე, (*Trifolium*), ჭინჭარზე (ჭინჭარი – *Urtica urens L.*), სალბზე (*Salvia*), ნარზე (*Cirsium*), ჭარხალზე (*Beta vulgaris*), ვაზზე (*Vitis*), კურდღლისფრჩხილაზე (*Lotus*), ბურბუმელაზე, ბეგქონდარაზე (*Tymus*), ყვითელ იონჯაზე (*Mecli eg falceta L.*), თეროზე (*Lathyrus tuberosus L.*), თავსისხლაზე (*Sanguisozba oddicinalis L.*) და სხვ. მითითებულია აგრეთვე მუხის (*Quercus*) და უძრახელას (*Caragana*) ფოთლებით კვება (*Foucartia* - Вред. леса, 1955 : 612;). მატლი ვითარდება ნიადაგში. ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობითაა შეგროვილი მთის ქსეროფილურ ნაირბალახოვან საფარში.

82. Strophomorphus porcellus (Schoenherr, 1832)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 282 (სურამი), Чолокава, 1996 : 462 (წეროვანი).

მასალა. ერგნეთი, 23. 04. 2002, 27. 05. 2002, 27. 05. 2002, 25. 06. 2002; ქვახვრელი, 23. 06. 2002; 25. 06. 2003, 23. 08. 2002, 21. 08. 2003; ნაწრეტი, 20. 06. 2003; უფლისციხე, 27. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავკასიის ევროპული ნაწილის სამხრეთი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, თურქმენეთი; სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპა, ალჟირი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. უფრო ხშირად გვხვდება რთულყვავილოვან მცენარეებზე. შემჩნეულია ვარდით და ვაზის ფოთლებით, გვიაუღას (*Parthenium argentatum* A. Gray.) აღმონაცენით და ვაშლის გამონასკვენით კვება. მატლი ბინადრობს ნიადაგში. ბიოლოგია სრულად შესწავლილი არ არის (Список вред. нас., 1932 : 308; Тер-Минасян, 1946 : 61; Вред, леса, 1955 : 612; Dieckmann, 1980 : 271). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 462) მიერ აღნიშნული გაკულტურებული იონჯისა და ესპარცეტის ნათესარებში, ხოლო ერთეული ეგზემპლარები მდოგვზე. ხოჭოების ნაწილი შეგროვილია აგრეთვე სტეპის და მდელოს ტიპის ნაირბალახოვან საფარში. ჩვენ მნიშვნელოვანი რაოდენობით, ზოგჯერ კი მასობრივად გვხვდებოდა მდელოსა და განსაკუთრებით სტეპის ტიპის ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს.

83. Pholicodes semicaevus Reitter, 1880

მასალა. ნადარბაზევის ტბის ირგვლივ მეზოფილურ ბალახნარში, 19. 09. 2002, 16. 05. 2003; ფრონეს ხეობა – დვანი, 27. 06. 2003; ბობნევი, 27. 07. 2002; დიდი ლიახვის ხეობა – ერგნეთი, 25. 03. 2002; მცირე კვერნაქი, 13. 07. 2003; ატენის ხეობა, 20. 04. 2002.

გავრცელება. კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი-ალაგოზი, სევანი, ზანგეზური, არაქსის ხეობა.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ევქსინურ-კავკასიურ-ატროპატენური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 464) მიერ ბაკურიანში აღნიშნულია უზანზე (*Viburnum lantana* L.). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია მდელოს ტიპის ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

84. Pholicides plebeius Schoenherr, 1826

მასალა. ატენის ხეობა, 11. 07. 2002; 19. 08. 2002; რუისი, 5. 07. 2003; ქვახვრელი, 22. 09. 2002; კავთისხევი, 17. 07. 2003; ფრონეს ხეობა _ დვანი, 19.08 2003.

გავრცელება. კავკასია; დას. და აღმ. საქართველო, მთიანი ყარაბაღი.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია მთის-პირა და მდინარეთა სანაპირო მეზოფილურ ბალახნარში, სადაც ჭარბობდა ველურად მოზარდი სამყურა.

85. Sitona lineatus (Linnaeus, 1758)

ლიტერატურა. Чолокава и др., 2002 : 391 (გორი – ფალავანდოვის კოლექცია – საქართველოს სახ. მუზეუმიდან).

მასალა. უფლისციხე, 25. 05. 2002; 20. 09. 2003; ატენის ხეობა, 27. 06. 2002; ნადარბაზევი, 28. 06. 2002; ფრონეს ხეობა-დვანი, 11. 07. 2002; ნაწრეტი, 23. 05. 2002; ერგნეთი, 25. 06. 2002; ქვახვრელი, 21.10. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სამხრ. ციმბირი მდინარე ენისეიმდე, მთელი ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, აშშ (მოხვედრილია შემთხვევით).

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. გვხვდება ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებულ ბიოცენოზებში. მისი ძირითადი საკვები მცენარეა ბარდა. გვხვდება აგრეთვე სამყურაზე, ცერცელაზე, ხანჭკოლაზე, იონჯაზე, კურდღლისფრჩხილაზე, ჭარხალზე და სხვ. სანერგეში აზიანებს აგრეთვე სხვადასხვა ფოთლოვან და წიწვოვან ხე მცენარეებს. მატლები იზამთრებენ ნიადაგში. გაზაფხულზე ცხოვრობენ იონჯასა და სამყურაზე, სადაც დედლები დეს კვერცხებს ფოთლებზე ან ნიადაგის ზედაპირზე. მატლები ჭამენ ბაქტერიულ კოჟრებს. დაჭურება მიმდინარეობს მიწისაგან გაკეთებულ აკვნებში (Тер-Минасян, 1946 : 64; Вред, леса, 1955 : 614; Самедов, 1963 : 268; Balaschowsky, 1963 : 931; Scherf : 1964 : 227; Опр. нас., 1965 : 535; Smeczynski, 1996 : 109; Петруха, 1969 : 58-66; Атлас болезн. и вр. 1969 : 90; Иоаннисиани, 1972 : 89-90; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 283; Егоров, 1976 : 828; Ангелов, 1978 : 91; Diekmann, 1980 : 298).

ჭოლოკავას (Чолокава и др. 2002 : 139) მიერ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში მნიშვნელოვანი რაოდენობით შეგროვილია სამყურას, იონჯას, ცერცელასა და სხვა პარკოსნების კულტურული ჯიშების ნათესარებში. ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია სტეპისა და მდელოს ნაირბალახოვან საფარში, სადაც ჭარბობდა ველურად მოზარდი პარკოსანი ბალახოვანი მცენარეები. ერთეული ეგზემპლარები აღნიშნულია ხე მცენარეებზე, რომლებსაც რაიმე პრაქტიკული მნიშვნელობა აქ ჰქონდა.

86. *Sitona suturalis* Stephens, 1831

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 464 (მეჯვრისხევი, ხაშურის რაიონი, სოფ. ბრილი, სოფ. აგარები; მცხეთის რაიონი, სოფ. ძეგვი).

მასალა. ერგნეთი, 23. 04. 2002; ლიახვის ხეობა, 25. 06. 2002; მეჯვრისხევი, 12. 07. 2002; მერეთი, 28. 06. 2003, 18. 05. 2003; ქარელი, 27. 06. 2002; უფლისციხე, 23. 07. 2003; ნაწრეთი, 20. 07. 2003; ატენის ხეობა, 24. 07. 2003; ბობნევი, 27. 06. 2002; ახალქალაქი, 18. 07. 2002.

გავრცელება. ყოფილი საბჭოთა კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, შორეული აღმოსავლეთი, შუა აზია; მთელი პალეარქტიკა (ჩრდ. აფრიკის გარდა).

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. სხვადასხვა ავტორთა (Лукьянович, 1930 :18; Список вред. нас., 1932 : 118; Тер-Минасян, 1946 : 64; Добровольский, 1951 : 174; Самедов, 1963 : 266; Smeczynski, 1996 : 109; Петруха, 1969 : 74; Иоаннисиани, 1972 : 90-91; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 285; Ангелов, 1978 : 92; Diekmann, 1980 : 298- 299). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 470) მონაცემებით ხოჭოები გვხვდება: ჩვეულებრივ ცერცელაზე (*Viciz sativa* L.), აგრეთვე ბანჯგვლიან ცერცელაზე *V. villosa* Both.), თაგვის ცერცელაზე (*V. cracca* L.), *V. serium* L.-ზე, თეთრ ძიძოზე (*Melilotus albus* Desr.), გლერძზე (*Astragalus*), ტყის ცოცხზე (*Cytisus*), კურდლისცოცხაზე (*Genista*), იონჯაზე (*Medicago sativa* L.), მატკვარცანაზე (*Lathirus*), სამყურაზე (*Trifolium*), ხანჭკოლაზე (*Lupinus*), ჩიტოფეხაზე (*ornithopus*) და სხვ. უმთავრეს შემთხვევებში ვითარდება ცერცელაზე, აგრეთვე სამყურაზე, მათიტელაზე და სხვა პარკოსნებზე. ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია სამყურას, იონჯას, ცერცელას ნათესებზე.

87. *Sitona lateralis* gyllenhal, 1834 (=ononidis Sharp.)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 470 (შიდა ქართლი – მოპოვების ზუსტი ადგილი უცნობია).

მასალა. ერგნეთი, 26. 09. 2002, 21. 08. 2003; დვანი, 27. 07. 2002; ატენის ხეობა, 22. 09. 2002; ქვეხვრელი, 24. 06. 2002, 21. 08. 2003, 24. 07. 2002, 26. 08. 2002; ნადარბაზევი, 19. 09. 2002, 25. 07. 2003, 23. 05. 2002; ქსნის ხეობა, 7. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის ცენტრი, დასავლეთი და სამხრეთი, ბალტიისპირეთი, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი (ალმა-ატა); ფინეთი, შვეცია, ინგლისი, საფრანგეთი, გერმანია, პოლონეთი, ჩეხეთი, სლოვაკია, ავსტრია, უნგრეთი, ყოფილი იუგოსლავია, რუმინეთი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ევქსინურ-კავკასიური, ბორეალურ-სუბბორეალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მრავალი ავტორის ცნობით (*Ononidis*, Вред, песа, 1965 : 536; Петрыха, 1969 : 74; Diekmann, 1980 : 299) ცხვირგრძელა თავისი არეალის უმეტეს ნაწილში ცხოვრობს ფშნის ეკალზე (*Ononis*); კერძოდ კიევის მოდამოებში დიდი რაოდენობით აღნიშნულია აგრეთვე სხვა მცენარეებზეც: კერძოდ, სამყურას და ცერცელას (*Vicia cracca* L., *V. hirtusa* L., *V. villosa* Roth., *V. tenuifolia* Roth., *V. sepium* L.) სხვადასხვა სახეობებზე. მითითებულია ისეთ მცენარეებზეც, როგორცაა ჩვეულებრივი იონჯა (*Medicago sativa* L.), თეთრი ძიძო (*Mellilotus albus* Desr.), მდელოს მატკვარცანა (*Lathyrus pratensis* L.), ეკლის ხე, ცრუ აკაცია (*Robinia pseudoacacia* L.) და ალის ლობიო (*Phaseolus coccineus* L.) და სხვა. ჩვენს მიერ მოპოვებულია მდელოს ტიპის ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს.

88. *Sitona sulcifrons* (Thunberg, 1798)

ლიტერატურა. Чолокава, 2002 : 140 (სურამი).

მასალა. ხელთუბანი, 21. 06. 2003; მცირე ქვერნაქი, 13, 07. 2002; ქარელი, 27. 06. 2002; რუისი, 5. 07. 2003; ნაწრეტი, 29. 04. 2003, 17. 05. 2003; ლიხის ქედი, 18. 08. 2002; ერგნეთი, 23. 04. 2003; ატენის ხეობა, 24. 07. 2003; ნადარბაზევი, 26. 07. 2002; 21. 08. 2002; უფლისციხე, 27. 07. 2003; დვანი, 27. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია დას. და აღმ. საქართველო, დას. ციმბირი, ყაზახეთი, შუა აზია, მთელი ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა მოსახლეობს სამყურას (*Trifolium pratense* L., *T. medium* Grufb., *T. repens* L., *T. hybridum* L. და სხვ.) ნათესარებზე. იშვიათად გვხვდება იონჯას, ესპარცეტის და ძიძოს ნათესებზე, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში თუ მათი ნათესები ესაზღვრება სამყურას ნათესებს. უმნიშვნელო რაოდენობით ხოჭოები შენიშნულია აგრეთვე სოიაზე, ოსპზე და სხვადასხვა სამარცვლე პარკოსნებზე. მატლი იკვებება პარკოსნების კოჭრებით და ფესვებით (Лукьянович, 1930 : 80; Список вред. нас., 1932 : 118; Тер-Минасян, 1946 : 64; Самедов, 1963 : 266; Scherf, 1964 : 229; Smeczynski, 1996 : 108; Петруха, 1969 : 68; Иоаннисиани, 1972 : 91-93; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 285; Ангелов, 1978 : 95; Diekmann, 1980 : 299- 200). ჭოლოკავას მიერ (Чолокава, 2002 : 140) დიდი რაოდენობით აღნიშნულია, ველებზე, ტყეში, ქსეროფილურ და მეზოფილურ მდელოებზე, სუბალპურ ბალახნარში, სათიბებში და სხვა ბიოტოპებში, სამყურას, იონჯას და ესპარცეტის ველურად მოზარდ სახეობებსა და კულტურულ ნათესარებში. ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით რეგისტრირებულია სტეპის და მდელოს ტიპის ბალახნაირებში მწერბადით თიბვით.

89. *Satona puncticollis* Stephens, 1832

ლიტერატურა. Чолокава, 2002 : 140 (მეჯვრისხევი, წეროვანი, მუხნარი, ახალგორი).

მასალა. ლიახვის ხეობა, 25. 06. 2002; ფრონეს ხეობა-დვანი, 11. 07. 2002; ერგნეთი, 25. 05. 2002; ლიხის ქედის ჩრდ. ფერდობი, 17. 08. 2002; აბისი, 8. 07. 2003; ნაწრეტი, 27. 06. 2003; ქვახვრელი 25. 05. 2002; უფლისციხე, 24. 09. 2002; ძეგვი, 20. 07. 2003; მუხრანი, 18. 08. 2003; ოსიაური, 11. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, მდ. ობამდე, ჩრდ. და ცენტრალური ყაზახეთი, შუა აზია; შუა და სამხრ. ევროპა – ჩრდ. აფრიკა, ბალეარის კუნძულები, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ძირითადად დაკავშირებულია სამყურასთან (*Trifolium pratense* L., *T. hybridum* L., *T. repens* L., *T. medium* L. და სხვ.), რომლებსაც ცალკეულ წლებში ძლიერ აზიანებს. რომლებსაც ცალკეულ წლებში ძლიერ აზიანებს. სამყურასთან მჭიდრო კავშირი აპირობადებს მის ფართოდ გავრცელებას. ცხვირგრძელა გვხვდება

აგრეთვე იონჯაზე, ესპარცეტზე, ცერცელაზე, კურდლისფრჩხილაზე და სხვა ბალახოვან პარკოსნებზე, თუმცა მისი მასობრივად გავრცელება ნაკლებად არის ცნობილი (Лукьянович, 1930 : 19; Список вред. нас., 1932 : 118; Тер-Минасян, 1946 : 65; Самедов, 1963 : 267; Balachowsky, 1963 : 940; Smeczynski, 1996 : 110-111; Петруха, 1969 : 71; Иоаннисиани, 1972 : 95; რაზმაძე, კალანდაძე და სხვ., 1972 : 199; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 285; Ангелов, 1978 : 95; Diekmann, 1980 : 300- 301). ზემოაღნიშნული მცენარეების გარდა ხოჭოები აღნიშნულია: ოსპზე, სოიაზე, ჭარხალზე, უძრახელზე, ტუხტზე და სხვ. თუმცა ჩვენი შეხედულებით ეს ფაქტი უმეტეს შემთხვევაში ატარებს შემთხვევით ხასიათს. ჭოლოკავას (Чолокава, 2002 : 141) მიერ იგი საქართველოში ძირითადად აღნიშნულია, ველურად მოზარდ სამყურაზე, აგრეთვე იონჯაზე, ესპარცეტზე და ნაირბალახოვან საფარზე. ჩვენს მიერ აღნიშნულია სტეპისა და მდელოს ტიპის ნაირბალახოვან საფარში.

90. *Sitona longulus* Gyllenhal, 1834

ლიტერატურა. Чолокава, 2002 : 141 (გორის რაიონი, სოფ. ხელთუბანი, ტყვიავი, მეჯვრისხევი).

მასალა. წეროვანი, 19. 07. 2003; ახალქალაქი, 8. 07. 2003; ოკამი, 8. 07. 2003; ნაწრეტი, 27. 6. 2003, 23. 05. 2002; ოძისი, 19. 04. 2003; ოკამი, 13. 07. 2003; ნადარბაზევი, 16. 05. 2003; ქვახვრელი, 28. 04. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის დასავლეთი, ცენტრალური ნაწილი და სამხრეთი, ბალტიისპირეთი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ვოლგისპირეთი, ურალი, ტომსკის ოლქი, ალტაი, შუა აზია, დას. ევროპის შუა ზოლი და სამხრეთი – ესპანეთი, სამხრ. საფრანგეთი, ბულგარეთი, უნგრეთი, გერმანია, ავსტრია, პოლონეთი, ჩეხეთი, სლოვაკეთი, რუმინეთი.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური ბორეა-ლურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ეკუთვნის მრავალწლიანი პარკოსანი მცენარეების სპეციალიზირებულ სახეობას. მისი ტროფული კავშირი დადგენილია იონჯასთან (*Medicago falcata* L. და *M. sativa* L.). გვხვდება აგრეთვე სამყურაზე, მიძოზე, ესპარცეტზე, გლერძაზე და სხვა პარკოსნებზე. პეტრუხას მიხედვით (; Петруха, 1969 : 73) არ არის ამ

მცენარეებით, განსაკუთრებით კი ძიძოთ ხოჭოების კვება, თუმცა იგი ზოგჯერ იგი აზიანებს ჭარხლის ახალგაზრდა აღმონაცენებს. მატლი ცხოვრობს ნიადაგში და იწვევს იონჯას ფესვთა სისტემის დაზიანებას (Лукьянович, 1930 : 19; Список вред. нас., 1932 : 118; Тер-Минасян, 1946 : 65; Алимджанов, 1951 : 145; Самедов, 1963 : 267; Scherf, 1964 : 228; Smeczynski, 1996 : 111; Петруха, 1969 : 73; Ангелов, 1978 : 96; Diekmann, 1980 : 301; Чолокава, 2002 : 141). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობითაა აღნიშნული ნაირგვარ ბიოტოპში სტეპისა და მდელოს ტიპის ნაირბალახოვან საფარში.

91. *Sitona lepidus* Gullenhal, 1834 (= *flavescens* Marsh.)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1978 : 285 (*flavescens* – სურამი); Радде, 1899 (*flavescens*); Батиашвили, Чавчанидзе, Самунджева, 1952 : 68 (*flavescens*).

მასალა. ნაწრეტი, 20. 07. 2003; ქვახვრელი, 21. 08. 2003; ბობნევი, 27. 06. 2002; მეჯვრისხევი, 26. 08. 2002; დვანი, 27. 07. 2002; უფლისციხე, 24. 09. 2002; რუისი, 5. 07. 2003; ერგნეთი, 23. 04. 2002; ხელთუბანი, 21. 06. 2003; ახალქალაქი, 18. 07. 2003; ქვემო ჭალა, 10. 07. 2003; ბობნევი, 27. 06. 2002; მცირე ქვერნაქი, 13. 07. 2002; ნადარბაზევი, 21. 08. 2003; დოესი, 10. 07. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, შორეულ აღმოსავლეთამდე, შუა აზია, მთელი ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, მცირე აზია, მექსიკა, ამერიკის შეერთებული შტატები (შეტანილია).

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სურტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ჩვეულებრივია სამყურაზე, იონჯაზე, ესპარცეტზე და ძიძოზე, გამომდინარე მნიშვნელოვანი მიგრაციიდან, ხშირად გვხვდება ისეთ პარკოსან მცენარეებზე, რომლებიც არ ეკუთვნიან მის ჩვეულებრივ საკვებ მცენარეებს. ხოჭოები ზოგჯერ გვხვდება ხე მცენარეთა ნერგებზე და აზიანებენ სხვადასხვა კულტივირებულ მცენარების ფესვებს და ფოთლებს. აღნიშნულია აგრეთვე, როგორც ჩვეულებრივი ბარდას (*Pisum sativum* L.) და ცერცვის (*Vicia faba* L.) მავნებელი. მატლს მჭიდრო კვებითი კავშირები აქვს სამყურას სხვადასხვა სახეობებთან. მატლები თავდაპირველად ვითარდება იონჯის (*Medicago*), ესპერცეტის (*Onobrichus*), კურდღლისფრჩხილას (*Lotus*), კურდღლისცოცხას (*Genista*) ფესვებზე, ხოლო შემდეგ გადადიან გალებში (*flavescens* – Reitter, 1916 : 72; Лукьянович, 1930 : 19; Список вред. нас., 1932 : 116; Тер-Минасян, 1946 :

66; Батиашвили, Чавчанидзе, Самунджева, 1952 : 68; Вред. леса, 1955 : 614; Самедов, 1963 : 267; Smeczynski, 1996 : 110; Петруха, 1969 : 70-71; Иоаннисиани, 1972 : 93-94; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 281; Ангелов, 1978 : 96; Diekmann, 1980 : 300; lepidus – Чолокава, 2002 : 141). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია სხვადასხვა სახეობის სამყურაზე, იონჯაზე და ესპარცეტზე.

92. *Sitona calosus* Gyllenhal, 1834

ლიტერატურა. Чолокава, 2002 : 141 (მცხეთა).

მასალა. ოკამი, 13. 07. 2003; ოსიაური, 11. 67. 2003; ატენის ხეობა, 28. 04. 2003; აგარა, 7. 07. 2002; მერეთი, 26. 06. 2002; ნაწრეტი, 24. 10. 2003; ნადარბაზევი, 19. 09. 2002; იგოეთი, 5., 06. 2002; შინდისი, 12. 05. 2002; მერეთი, 28. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ცენტრალური, დასავლეთი და სამხრეთი ნაწილი, ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ვოლგისპირეთი, დას. და აღმ. ციმბირი, შუა აზია,; რუმინეთი, ბულგარეთი, ყოფილი იუგოსლავია, ავსტრია, ალჟირი, მონღოლეთი, ირანი, ავღანეთი, ჩინეთი, ინდოეთი.

არეალის ტიპი. პალეარქტიკულ-ორიენტალური.

ეკოლოგია. ფართე ოლიგოფაგია. პეტრუხას მონაცემებით (Петруха, 1969 : 72) წარმოადგენს სტეპებისა და ნახევარუდაბნოების სტაციების ჩვეულებრივ ბინადარს. ეკუთვნის სითბოს მოყვარულ (ქსეროფილურ) სახეობებს. დაკავშირებულია მრავალწლიან პარკოსან მცენარეებთან. არეალის სხვადასხვა რაიონებში განაკუთრებით ძლიერ აზიანებს ესპარცეტს, ზოგიერთ ადგილებში კი იონჯას და ძიძოს. აღნიშნულიდან გამომდინარე პეტრუხას მიაჩნია, რომ ესპარცეტის კოჟრის ცხვირგრძელას გააჩნია სხვადასხვა ეკოლოგიურ-გეოგრაფიული ფორმები, რომლებიც ბიოლოგიურად მორგებულნი არიან სხვადასხვა რაიონში სხვადასხვა საკვებს. სმრეჩინსკის (Smeczynski, 1996 : 108) და დიკმანის (Diekmann, 1980 : 298) მიხედვითაც ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ესპარცეტთან (*Onobrychis viciaefolia* Scop., *O. sativa* Lam.). ანგელოვი (Ангелов, 1978 : 97) უთითებს ფშის ეკალისა (*Ononis*) და ესპარცეტის სხვადასხვა სახეობებზე. უკრაინაში აზიანებს უძრახელას (*Caragana*). სანერგეებში ახალგაზრდა ნარგავებს და აღმონაცენებს Вред. леса, 1955 : 614; Иоаннисиани, 1972 : 99-100). საქართველოში აღნიშნულია ესპარცეტსა და იონჯაზე, მაგრამ აქ როგორც ჩანს

შედარებით მცირე მავნე სამეურნეო მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე აღნიშნული გვარის სხვა სახეობებს (Чолокава, 2002 : 142). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობა აღინიშნა სტეპის ტიპის ბალახნარში.

93. *Sitona macularius* Marsham, 1802 (= *crinitus* Herbst, 1795)

ლიტერატურა. Батиашвили, Чавчანიძე, Самунджева, 1952 : 68; Чавчანიძე, 1954 : 39 (*crinitus* – ხაშური); Чолокава, 2002 : 142 (მეჯვრისხევი, ხაშური, გორი, ახალგორი, ქარელი, სურამი).

მასალა. ნაწრეტი, 21. 04.; აგარა, 7. 07. 2003; უფლისციხე, 23. 06. 2002; მეჯვრისხევი, 18. 05. 2003; ხელთუბანი, 21. 06. 2003; ახალ-ქალაქი, 18. 07. 2002; ოკამი, 13. 07. 2003; ქვემო ჭალა, 12. 07. 2003; ნადარბაზევის ტბის მოდამოები, 25. 04. 2003, 19. 09. 2002; ლიხის ქედის ტყისპირა მდელო, 17. 08. 2003; ქვახვრელი, 24. 07. 2002; ერგნეთი, 26. 08. 2002; დვანი, 19. 08. 2003; ბობნევი, 27. 06. 2002; რუისი, 5. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, შუა აზია; ევროპა სკანდინავიამდე, ჩრდ. აფრიკა, ახლო აღმოსავლეთი, წინა და მცირე აზია, ავღანეთი,

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა მჭიდრო კავშირშია სამარცვლე პარკოსან (Зернобобовые) მცენარეებთან. მატლი იკვებება პარკოსნების ფესვთა სისტემით. პირველი ხნოვანების მატლები ანადგურებენ კოჟრებს, ზრდასრულები კი ხშირად იყენებენ ბარდას (*Pisium sativum* L.), ცერცელას (*Vicia sativa* L., *V. villosa* Roth., *V. cracca* L., *C. piciformis* L., *V. angustifolia* L.), ცერცვის (*V. faba* L.) ოსპის (*Lens culinaris* Medic., *L. nigricans*), იონჯას (*Medicago sativa* L., *M. falcata* L., *M. lupulina* L., *M. popovi*, *M. denticulata* Willd.) ესპარცეტის (*Onobrychis sativa* L., *O. Schugnanica* ...) და კიდევ უფრო ნაირჭამიას; აღინიშნება მრავალი ათეული სახეობის მცენარეზე, რომელთა შორის ზემოთხსენებულის გარდა აღსანიშნავია: *Trifolium pratense* L., *T. medium* L., *Melilotus officinale* L. (Desr.), *Lotus corniculatus* L., *Coronilla varia* L., *Astragalus cicer* L., *turcestanicus*, *A. glycyphyllus* L., *A. balticus*, *A. onobrychis* L., *Genistatinctoria* L., *Cytisusu Ruthenicus* Fisch., *Lathyrus sativus* L., *L. articulatus* L., *L. ochrus* D. C., *L. nissolia*..., *ornithopus sativus* Brot.; იშვიათად ლობიოს სოიას, არაქისს, ნარგავებს, აღმონაცენებს და სხვ.

ლიტერატურაში მრავალგზის მოხსენიება იმისა, რომ ხოჭოები აზიანებს შაქრის ჭარხლის აღმონაცენებს, უნდა მიეკუთვნოს ეპიზოდურ შემთხვევითობას, რამდენადაც ცდების შემთხვევაში ხოჭოები ჭარხლით არ იკვებებიან. მავნეობს, როგორც ხოჭოები, ისე მატლები, რომლებიც სრულად ანადგურებენ მწვანე მასას და თესლს; ამასთან ერთად მთლიანად სპობენ აზოტმემგროვებულ ბაქტერიალურ კოჟრებს, რის შედეგადაც ნიადაგი დარიბდება აზოტით და მოსავალი მინიმუმამდე ეცემა (Crinitus - Лукьянович, 1930 : 17; Список вред. нас., 1932 : 116; Тер-Минасян, 1946 : 66; Добровольский, 1951 : 171; Самедов, 1963 : 264; Balachowsky, 1963 : 934; Smreczynski, 196 : 112-113, Петруха, 1969 : 58-66; Атлас болезн. и вр. 1964 : 134; Иоаннисиани, 1972 : 95-96; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 280-281; Ангелов, 1978 : 99; Diekmann, 1980 : 296). ჭოლოკავას (Чолокава, 2002 : 143) მონაცემებით საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში დიდი რაოდენობით გვხვდება სხვადასხვა პარკოსან მცენარეებზე განსაკუთრებით კი ესპარცეტზე. კერძოდ, დედოფლის წყაროს რაიონში 1966 წლის ივნისში და ახალქალაქის რაიონში ტაბაწყურის ტბის მიმართულებით მიმავალი გზის გასწვრივ არსებულ ესპერცეტის ნათესარებში (პირველ შემთხვევაში დაახლოებით 20 ჰა და მეორე შემთხვევაში 40 ჰა ფართობებზე) აღნიშნული მავნებლის მიერ მთლიანად იყო განადგურებული. საილუსტრაციოდ ჭოლოკავას მოჰყავს ასეთი მაგალითი 10² კვადრატზე მწერბადის 25-ჯერ მოსმის დროს აღინიშნება ხოჭოს 900-ზე მეტი ეგზემპლარი, ხოლო ნიადაგი მთლიანად იყო დაფარული ხოჭოებით, რომელთა დათვლა ერთკვადრატულ მეტრზეც კი პრაქტიკულად შეუძლებელი აღმოჩნდა. საქართველში სხვადასხვა რეგიონებში მავნებლის მასობრივ გამრავლებას აღნიშნავენ კიდევ ისეთი ცნობილი ენტომოლოგი მკვლევარები, როგორც იყვნენ: ბათიაშვილი, ბაღდავაძე და სამუნჯევა 1952 : 68, ჭავჭავანიძე 1954 : 34 და სხვ. კერძოდ ჭავჭავანიძის ცნობით 1953 წელს აღნიშნულმა მავნებელმა ახალქალაქის რაიონში მთლიანად გაანადგურა ათობით ჰექტარი ესპარცეტის ნათესარი. ჩვენს მიერ იგი დიდი რაოდენობით აღინიშნა მდელოსა და სტეპის ტიპის ნაირბალახოვან საფარში.

94. *Sitona hispidulus* (Fabricius, 1776)

მასალა. ატენის ხეობა, 5. 07. 2003; უფლისციხე, 23. 06. 2002; მცირე ქვერნაქი, 13. 07. 2002; ერგნეთი, 21. 07. 2002; დვანი, 27. 07. 2003; ნაწრეტი, 24.06. 2002; მუხრანი, 21. 08. 2003; წეროვანი. 4. 05. 2003; ქვემო ჭალა, 12. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო. მთელი ევროპა ჩრდილოეთის გარდა, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. სახეობის კვებითი კავშირი სამყურასთან (*Trifolium pratense* L., *T. repens* L.) სრულიად დადასტურებულია. იშვიათად გვხვდება იონჯაზე (*Medicago sativa* L., *M. lupulina* L.) და კიდევ უფრო იშვიათად ესპარცეტზე (*Onobrichus*), მიძოზე (*Melilotus*), კურდღლისფრჩხილაზე (*Ltus*) და ყვავისფრჩხილაზე (*Coronilla*). ამერიკაში გარდა სამყურისა აღნიშნავენ იონჯასთან დაკავშირებით. ხოჭოები აზიანებს აგრეთვე ფიჭვის და ნაძვის ახალგაზრდა ხეებს. მატლი ვითარდება სამყურას ფესვებზე, რომელსაც ხშირად მეტი ზიანი მოაქვს, ვიდრე ხოჭოებს (Лукьянович, 1930 : 20; Список вред. нас., 1932 : 117; Тер-Минасян, 1946 : 67; Добровольский, 1951 : 172; Чавчанидзе, 1954 : 39; Вред. леса, 1955 : 614; Самедов, 1963 : 268; Scherf, 1964 : 227; Smreczynski, 196 : 112-113, Петруха, 1969 : 67-70; Иоаннисиани, 1972 : 96-97; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 282-283; Ангелов, 1978 : 100; Diekmann, 1980 : 297; Чолокава и др. 2002 : 141). ჩვენს მიერ ზემოდხსენებულ პუნქტებში დიდი რაოდენობით აღინიშნება, როგორც კულტივირებულ, ისე მოზარდ სამყურაზე, იონჯასა და ესპარცეტზე.

95. *Sitona concavirostris hochhuth, 1851*

ლიტერატურა. Чолокава, 2002 : 143 (მეჯვრისხევი, წეროვანი, მცხეთა, ახალგორი).

მასალა. ატენის ხეობა, 24. 07. 2003, 22. 09. 2002; ქვახვრელი, 21. 08. 2003; ერგნეთი. 24. 10. 2003; უფლისციხე, 27. 07. 2003; ნადარბაზევი, 19. 08. 2002; ბობნევი, 27. 06. 2002; ძალისი, 28. 06. 2002; მეჯვრისხევი, 12. 07. 2002; გომი, 25. 06. 2002; აბისი, 8. 05. 2003; ქსნის ხეობა, 21. 06. 2003.

გავრცელება. კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ბულგარეთი, ყოფილი იუგოსლავია, საბერძნეთი, თურქეთი, სირია.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. სამელოვის (Самедов, 1963 : 269) მიხედვით აზერბაიჯანში უმეტეს შემთხვევაში გვხვდება ველურადმოზარდ და კულტურულ იონჯაზე. საქართველოში ჭავჭანიძე და სამუნჯევა (Чавчанидзе, Самунджева, 1952 : 72) დიდი რაოდენობით აღნიშნავენ იონჯაზე, შედარებით ნაკლები რაოდენობით კი ესპარცეტზე და სამყურაზე. ჭოლოკავას (Чолокава, 2002 : 143) მიერ საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში დიდი რაოდენობით მოპოვებულია ესპარცეტის, იონჯას და სამყურას ნათესარებზე. ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით რეგისტრირებულია მდელოს ტიპის ბალახნარებში.

96. *Sitona humeralis* Stephens, 1831). Schneider, Leder, 1878 : 286 (promptus); Радде, 1899 : 386 (discodeus Gyll.)

ლიტერატურა. Чолокава, 2002 : 143 (წეროვანი, მეჯვრისხევი, მუხრანი).

მასალა. ნაწრეტი, 21. 04. 2002, 27. 05. 2002, 27. 06. 2002; ხოვლე, 17. 08. 2002; ფრონეს ხეობა, 26. 6. 2002, 9. 07. 2002; უფლისციხე, 20. 08.8 2003; ნადარბაზევი 9. 09. 2003; ერგნეთი, 25. 07. 2003; ქვახვრელი, 22. 09. 2002; ხცისი, 10. 07. 2003; ოსიაური, 11. 07. 2003; დვანი, 27. 07. 2002; ქვახვრელი, 14. 04. 2003; ატენის ხეობა, 7. 05. 2003, 12. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის შუა ზოლი და სამხრეთი; ყირიმი, კავკასია, აღმ. და დას. საქართველო, ვოლგისპირეთი, ურალი, დას. ციმბირი, შუა აზია; ევროპა, ჩრდ. გარდა, ჩრდ. აფრიკა, მცირე აზია, აშშ (შეყვანილია შემთხვევით).

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ჩვეულებრივ ვითარდება იონჯაზე (*Medicago sativa* L., L., *M. falcata* L., *M. lupulina* L., *M. minima* (L.) Grub.) იუ დრ. გვხვდება აგრეთვე სხვა პარკოსნებზეც: სამყურაზე, ძიძოზე, ესპარცეტზე, ბარდაზე, სოიაზე, და სხვ. ზოგიერთ ადგილას აზიანებს უძრახელას; აღნიშნულია აგრეთვე *Ononis repens* Koch.-ზე. მატლი ვითარდება პარკოსნების ფესვებზე (Лукьянович, 1930 : 21; Список вред. нас., 1932 : 117; Тер-Минасян, 1946 : 67; Добровольский, 1951 : 172; Чавчанидзе, 1954 : 40; Вред. леса, 1955 : 614; Герасимова, Миняева, 1960 : 57; Самедов, 1963 : 269;

Balachowsky, 1963 : 939; Scherf, 1964 : 227; Опр. нас., 1965 : 539; Smreczynski, 1996 : 112; Петруха, 1969 : 71-72; Иоаннисиани, 1972 : 98-99; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 282; Ангелов, 1978 : 103; Diekmann, 1980 : 297; Чолокава и др. 2002 : 141). ჩვენს მიერ აღნიშნულია სტეპის ტიპის ნაირბალახოვან საფარში.

97. Mesagroicus pilifer Boheman, 1833

მასალა. უფლისციხე, 27. 06. 2002; ბობნევი, 27. 06. 2002, ერგნეთი, 25. 06. 2002, 27. 06. 2003, 23. 04. 2002; მეჯუდას ხეობა, 29. 09. 2002; ატენის ხეობა, 24. 06. 2003, 28. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი, კავკასია – კრასნოდარის და სტავროპოლის მხერები, პიატიგორსკი, რუსეთის მეცნ. აკადემიის ზოოლოგიის ინსტიტუტის – სანკტ. პეტერბურგი – მიხედვით; დას. (გაგრა) და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. პონტურ-ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. ამ გვარის სახეობები გავრცელებულია სტეპებში, მთებსა და უდაბნოებში. მატლი ვითარდება ნიადაგში, ხოჭოები გვხვდება თითქმის მხოლოდ ნიადაგში. ჩვენ მოვოპოვეთ სტეპებისა და მთის ქსეროფიტებში.

98. Psalidium maxilosum (Fabricius, 1792)

ლიტერატურა. Тулашвили, 1947 (შიდა ქართლი); Кобахидзе, 1957 : 173 (თულაშვილის მიხედვით – 1947. ქართლი). Чолокава, 1997 : 487 (აგარა).

მასალა. დოესი, 10. 07. 2002, 13. 07. 2002, ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 16. 05. 2003, უფლისციხე, 19. 05. 2003; აგარა, 7. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი საბჭოთა კავშირის სამხრეთი (სტეპი, ტყე-სტეპის სამხრეთი), ყირიმი, კავკასია, აღმ. საქართველო, თურქმენეთი; აღმ. ხმელთაშუაზღვისპირეთი; აღმ. ევროპის სამხრეთი, მცირე აზია, სირია, ირანი.

არეალის ტიპი. შუა თეტიკური.

ეკოლოგია. პოლოფაგია. ხოჭო აზიანებს ჭარხლის აღმონაცენის ფოთლებს, მზესუმზირას, ყაყაჩოს, აბუსალათინს, ალისარჩულს, კენაფს, (Hibiscus) ხელიწას, კანაფს (Cannabis), არაქისს (მიწის თხილი), ბამბის ბუჩქს, ძამას (Vigna sinensis (L.) Ende.) თათაბოს (Atriplex). აღნიშნულია აგრეთვე ვარდის, გარგარის აღმონაცენებისა და სხვა ხეხილოვანი მცენარეების დაზიანება, რომელთა კვირტებსა და გასაშლელი (ახალგაზრდა) ფოთლებს ხოჭოები ღრღნიან. სანერგეებში აღნიშნული მავნებლიდან

ზიანდება ნეკერჩხალი, ვაშლი, მუხა და სხვა. მატლი ბინადრობს ნიადაგში, იკვებება ფესვთა სისტემით. მიუხედავად იმისა რომ, მათი კვებითი კავშირები ზუსტად დადგენილი არ არის, ვარაუდობენ, რომ უპირატესობას ანიჭებენ ნაცარქათამასებრთა, რთულ ყვავილოვანისებრთა და პარკოსანთა ოჯახების წარმომადგენლებს (Список вред. нас., 1932 : 119; Тер-Минасян, 1946 : 67; Добровольский, 1951 : 356; Вред. леса, 1965 : 615; Balachowsky, 1963 : 943; Опр. нас., 1965 : 526; Smreczynski, 1996 : 117; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 278; Ангелов, 1978 : 18; Diekmann, 1980 : 303-35; ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 488) მიერ შეგროვილია ჭარხალსა და ველის ტიპის ნაირბალახოვან საფარში. ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით შეგროვილია შაქრის ჭარხალზე და ნაირბალახოვან საფარზე..

99. Xylonophorus scobinatus kolenati, 1858

მასალა. ტბა ნადარბაზევის მიდამოები, 25. 04. 2003 (1), 24. 05. 2003; ერგნეთი, 27. 05. 2002 (3); ქვახვრელი, 25. 09. 2002 (1).

გავრცელება. კავკასია, აღმ. საქართველო, საბერძნეთი, ჩრდ. ირანი.

არეალის ტიპი. აღმოსავლეთ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიურ-ატროპატენური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჩვენს მიერ აღნიშნულია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

100. Chorophanus vittatus Menetries, 1832

ლიტერატურა. Уваров, 1918 : 29; 1920 : 142; Хачапуридзе, 1930 : 25; Савенко, 1935 : 29; Батиашвили, Багдавадзе, 1941 : 63; Батиашвили, Твалавадзе, 1948 : 91 (დას. და აღმ. საქართველოს _ მათ შორის შიდა ქართლის სხვადასხვა რაიონები); Лозовой, 1965 : 158 - მთელი საქართველო; Батиашвили, Багдавадзе, 1941 : 63 - ქართლი; Чолокава, 1996 : 489 (მცხეთა _ უვაროვის კოლექცია, საქ. მუზეუმის მასალებიდან; ზინი; შიდა ქართლი (კონკრეტული ადგილსამყოფელის გარეშე); მეჯვრისხევი, ტყვიავი, გორი, ხაშურის რაიონი, სოფ. აგარები, ხაშური.

მასალა. ერგნეთი, 25. 06. 2002 (10), 27. 05. 2002 (13), 26. 06. 2003 (15). ქსნის ხეობა, 27. 05. 2002 (4), 2. 07. 2002 (8), 25. 06. 2002 (7); უფლისციხე, 22. 07. 2003, (3), 20. 08. 2003 (11), ქვემო ჭალა, 12. 07. 2003 (120; სოფ. მერეთი, 28. 06. 2003 (7), 12. 08. 2002 (3); ფრონეს ხეობა _ დვანი, 28. 06. 2003 (17), 26. 06. 2003 (15), 2. 07. 2002 (12); ქვახვრელი, 23. 06. 2002 (4), 20. 08. 2003 (12); 24. 07. 2002 (6); ბობნევი, 27. 06. 2002 (3), 22. 07. 2003 (9); დიდი ლიახვის

ხეობა, 25. 06. 2002 (100, 26. 06. 2003 (15); ატენის ხეობა, 28. 06. 2003 (15); ერგნეთი, 28. 07. 2002 (5); მეჯუდას ხეობა, 29. 09. 2002 (8).

გავრცელება. იმიერკავკასია – კრასნოდარი, მაიკოპი, თერგის ხეობა, ამიერკავკასია – დას. და აღმ. საქართველო, აზერბაიჯანი, ნახიჩევანი, მეგრი.

არეალის ტიპი. პონტურ-ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ლიტერატურული მონაცემების (Уваров, 1918 : 29; 1920 : 142; Хачапуридзе, 1930 : 25; Савенко, 1935 : 29; Батиашвили, Багдаვაдзе, 1941 : 63; Батиашвили, Твалаვაдзе, 1948 : 91; Вред. леса, 1956 : 616; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 243; Каландадзе, Лозовой, 1937 : 128; Лозовой, 1941 : 2002; Батиашвили, Багдаვაдзе, 1941 : 63) მიხედვით ხოჭოები იკვებება ვაშლის, მსხლის, კომშის, ბალის, ატმის, კუნელის, ვერხვის, ალვის ხის, ტირიფის მურყანის და სხვ. ფოთლებით. მატლი ვითარდება ნიადაგში. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 490) მიერ დიდი რაოდენობით მოპოვებულია მაწაქზე (ლოგორი) – *Goebelia alopecuroides* (L.) Bge (= *Sophora alopecuroides* (L.), როგორც ველურად მოზარდ, ისე ნათესარ სამყურაზე, მურყანზე, ტირიფზე, რცხილაზე, იფანზე, ფმატზე, (*Elaeagnus*), იაღღუნზე, ნეკერჩხალზე, ვაშლზე, მსხალზე, კომშზე, კუნელზე და სხვ. ჩვენს მიერ აღნიშნულ ზემოდხსენებულ თითქმის ყველა ხეხილოვან კულტურებსა და ტყის მერქნიან მცენარეებზე.

ქვეოჯახი *Lixinae*

101. *Rhinocyllus conicus* (Froelich, 17920

ლიტერატურა. Чолокава, 2002 : 118 (მცხეთა, მუხრანი)

მასალა. უფლისციხე, 27. 07. 2003; ნადარბაზევის, 2. 05. 2002; ნაწრეტი, 24. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი, კავკასია – აღმ. საქართველო, ჩრდ. სომხეთი, სევანი, არაქსის ხეობა, ყაზახეთი, შუა აზია; შუა და სამხ. ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მატლი ვითარდება წარის (*Cirsium*) და წარშავის (*Carduus*) შემდეგი სახეობების ყვავილწარებში: *Cirsium arvense* (L.) Scop., *C. palustre* (L.) Scop., *C. lanceolatum* (L.) Scop., *Carduus nutans* L. და L. და *C. crispus* L. დაკავშირებულია

აგრეთვე ღიღილოს (*Centaurea*) სახეობებთან; ამასთან, მითითებულია როგორც შაბთარის (*Trifolium resupinatum* L.) მავნებელი (Тер-Минасян, 1967 : 52; ; Smreczynski, 1968 : 44; ; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 278; Ангелов, 1978 : 147-148; Diekmann, 1980 : 326). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 495) მიერ აღნიშნულია ნარშავასა და სტეპის ტიპის ბალახნარში. ჩვენ მნიშვნელოვანი რაოდენობით გვხვდებოდა ნარზე.

102. *Bangosternus orientalis* (Capiomont et Laprier, 1873)

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 118 (მეჯვრისხევი, ხაშური, გორის-ჯვარი).

მასალა. ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 19. 09. 2002; ატენის ხეობა, 24. 07. 2003; ქვახვრელი, 4. 07. 2003.

გავრცელება. კავკასია – დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, თურქმენეთი, ტაჯიკეთი; სამხრ. – აღმ. ევროპა, თურქეთი (მცირე აზია).

არეალის ტიპი. შუა-ტეთისური

ეკოლოგია. რაიტერის Reitter, 1916 : 92) მიხედვით დაკავშირებულია ღიღილოს (*Centaurea*) ერთ-ერთ სახეობასთან (*C. nigra* L.); ხნზორიანი (1951 : 827-831) აღნიშნავს ნარცეცხლაზე (*Centaurea iberica* Trev.), მითითებულია აგრეთვე, როგორც ალისარჩულის (*Carthamus tinctoria* L.) მავნებელი (Список вред. нас., 1932 : 126; Тер-Минасян, 1967 : 54; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 234; Ангелов, 1978 : 144-145). ჭოლოკავა, ზარქუა და სხვ. (Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 118) აღმ. საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში, მათ შორის შიდა ქართლში მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნავენ ღიღილოს სხვადასხვა სახეობებით დასავრელიანებულ სტეპის ტიპის ბალახნარში, რომლის მსგავს ბიოტოპებში აღნიშნულია ჩვენს მიერ.

103. *Larinus sibiricus* Gyllenhl, 1836

მასალა. ატენის ხეობა, 24. 07. 2003; კავთისხევი, 19. 07. 2003; უფლისციხე, 22. 07. 2003; დვანი, 27. 07. 2003, 22. 05. 2003; 31. 07. 2002; მეჯვრისხევი, 12. 05. 2003.

გავრცელება. ყირიმის და როსტოვის ოლქები, აღმ. საქართველო, ყირგიზეთი, დას. ციმბირი, ბულგარეთი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალური. სტეპის ტიპის ბალახნარის ბინადარია, ჩვენ მოვიპოვეთ ნარშავასა და ნარზე.

104. *Larinus onopordi* (Fabricius, 1787)

მასალა. დვანი. 10. 07. 2002, ნაწრეტი, 17. 06. 2003.

გავრცელება. უკრაინის სამხრეთ-აღმოსავლეთი, ქვედა ვოლგისპირეთი, კავკასია ამიერკავკასიით, სამხრეთ ევროპა, მცირე აზია, სირია, ირანი, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორელურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება ბრტყელეკალას (*Onopordon*) და არტაშოკის (*Cinara*) გვარების სახეობებზე. სასომხეთში აღნიშნულია თავკომბალაზე (*Echinops sphaerocephalus* (Хнзорян, 1951 : 227, Тер-Минасян, 1967 : 65; Ангелов, 1978 : 153. ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

105. *Larinus latus* Herbst, 1874

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа და სხვ., 2002 : 498 (*Var. terrestrirostris* Gyll. – კოენიგის კოლექციიდან – საქ. სახ. მუზეუმი; მცხეთა-სივერსის კოლექცია ზინ_ი – სანკტ-პეტერბურგი - გორი).

მასალა. ქარელი, 14. 05. 2006; ნაწრეტი, 23. 06. 2002; დვანი, 12. 07. 2003.

გავრცელება. უკრაინის სამხრეთი, ყირიმი, ქვედა ვოლგისპირეთი (Повольжье), კავკასია, აღმ. საქართველო; სამხრ. ევროპა, მცირე აზია, სირია, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ თეტისური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. სომხეთში აღნიშნულია ბრტყელეკალაზე (*Onopordon armena* L.) მითითებულია აგრეთვე ნარშავის (*Carduus*) და არტიშოკის (*Cynara*) სახეობებზე (*Carduus nutans* L., *C. Pyenocephalus jasqu* და *Cynara solymus* L.), ხოლო აზერბაიჯანში აღნიშნულია, როგორც ნუშის (*Amygdalus*) ფოთლების მავნებელი (Тер-Минасян, 1946 : 71; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 2355; Ангелов, 1978 : 154). ჭოლოკავა, ზარქუა და სხვ. მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია ბრტყელეკალასა და ნარშავაზე. ჩვენ მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოვიპოვეთ ნარსა და ნარშავზე.

106. *Larinus jaceae* (fabricius, 1775)

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 119 (მცხეთა).

მასალა. ლიხის ქედი, 2. 08. 2002; ერგნეთი, 4. 07. 2003; უფლისციხე, 22. 06. 2003; ნადარბაზევის ტბის მდამოები, 24. 06. 2002; ძეგვი, 10. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი ჩრდილოეთის გარდა, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, შუა აზია; შუა და სამხრეთ ევროპა, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება მრავალი რთულყვავილოვანების ყვავილედში, ნარშავზე (*Carduus nutans* L., *C. crispus* L.) Scop., *C. arvensium oleraceum* (L.), დიდილოზე (*Centaurea sabiosa* L.) და სხვ. ხოჭოები გვხვდება ამავე მცენარეებზე. კულტურულ ნათესარებში გვხვდება სარეველებზე (Лукьянович, 1930 : 37; Тер-Минасян, 1967 : 76; Smreczynski, 1998 : 19; Ангелов, 1980 : 156; Diekmann, 1983 : 279). საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში აღნიშნულია დიდი რაოდენობით სუბალპურ და ტყისპირა მდელოებზე. აგრეთვე ნარშავისა და ღიქის სხვადასხვა სახეობებზე. (Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 119) ჩვენს მიერ მოპოვებულია ნარშავზე და ნარზე.

107. *Larinus rectinasus* Petri, 1907

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 119 (მცხეთა).

მასალა. წეროვანი, 17. 04. 2002; ნაწრეტი, 21. 09. 2003; ტყვიავი, 16. 05. 2002; დვანი, 10. 07. 2002; ხცისი, 13. 06. 2003.

გავრცელება. უკრაინა ყირიმით, ჩრდ. და ამიერკავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, თურქმენეთი, კრასნოდარსკის მხარე.

არეალის ტიპი. შუა თეთისური.

ეკოლოგია. ეკოლოგია ცნობილი არ არის. საქართველოში აღნიშნულია ალპურ, სუბალპურ და ტყისპირა მდელოებზე. Кобахидзе, 1956 : 2002; Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 119). ჩვენს მიერ მოპოვებულია მდელოს ტიპის ბალახნარში.

108. *Larinus planus* (Fabricius, 1792)

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 119 (ცხინვალი, მეჯვრისხევი, გორის რაიონი, სოფ. ხელთუბანი, ჯავა).

მასალა. ატენის ხეობა, 26. 06. 2002; მეჯვრისხევი, 27. 07. 2002, 12. 05. 2003; ნაწრეტი, 19. 09. 2003; დვანი, 27. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ჩრდილოეთით მოსკოვის ოლქამდე; ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, შუა აზია; შუა და სამხრეთი ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული. სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება სხვადასხვა რთულყვავილოვანების ყვავილედში, ნარზე (*Cirsium palustre* (L.) Scop., *C. oleraceum* (L.) Scop., *C. arvense* (L.) Scop., *C. tenuiflorus* Curt., *C. lanceolatum* (L.) Scop.), ნარშავზე *Carduus crispus* L., *C. acanthoides* L.), ნარისჯაგაზე (*Carlina vulgaris* L.), დიდილოზე (*Centaurea scabiosa* L., *C. jace* L.); ირმისმხალას (*Serratula*), ხრიზანტემის (*Chrysanthemum*) და სხვ. სახეობებზე (Лукьянович, 1930 : 36; Тер-Минасян, 1946 : 96, 1967 : 77; Smreczynski, 1998 : 19; Ангелов, 1980 : 159; Diekmann, 1983 : 278; Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 120). ჩვენს მიერ მოპოვებულია ნარშავზე და სტეპის ტიპის ბალახნარში.

109. *Larinus sturnus* Schaller, 1873. Schneider, Leder, 1878, 291 (conspersus Boh.)

მასალა. ახალშენი, 9. 07. 2002; ერგნეთი, 27. 07. 2003, 25. 07, 2003, 19. 08. 2003, 26. 10. 2003; მისაქციეო, 15. 07. 2003; ძეგვი, 10. 07. 2003; ახალქალაქი, 18. 04. 2003; ხცისი, 10. 05. 2003; ნადარბაზევი, 19. 07. 2003, 24. 06. 2002, 19. 09. 2002; ბობნევი, 29. 04. 2002; მეჯვრიხევი, 27. 07. 2002; დვანი, 31. 08. 2002; ნაწრეტი, 23. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ჩრდილოეთის გარდა, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, დასავლეთი ციმბირის სამხრეთი, შუა აზია; სამხრეთ და შუა ევროპა, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება ნარშავის (*Carduus*), ნარის (*Cirsium*) და დიდილოს (*Centaurea*) გვარების სახეობებზე (*carduus nutans* L., *Centaurea jaceea* L., *C. scabiosa* L. *Cirsium lanceolatum* (L.) Scop., *C. eriophorum* L., *C. oleraceum* (L.) Scop., *C. palustre* (L.) და სხვა რთულყვავილოვანთა (*Compositae*) ოჯახის წარმომადგენლებზე (Лукьянович, 1930 : 37; Тер-Минасян, 1946 : 96, 1967 : 76; Smreczynski, 1998 : 20; Ангелов, 1978 : 157; Diekmann, 1983 : 278). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით შეგროვილია ნარშავზე და ნარზე.

110. *Larinus turbinatus* Gyllenhal, 1836

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 120 (მეჯვრისხევი, ხელთუბანი, მცხეთა, ახალსოფელი, (მცხეთის რაიონი), ბროლოსანი (ხაშურის რაიონში).

მასალა. მეჯვრისხევი, 20. 04. 2003, 25. 08. 2003; ნაწრეტი; 24. 68. 2003, 10. 07. 2003; 19. 09. 2003; კეხიჯვარი, 6. 07. 2003; დვანი, 27. 07. 2003, 31. 07. 2002; ქვახვრელი, 23. 07. 2003; ერგნეთი, 19. 08. 2002; 26. 10. 2003; ქსნის ხეობა, 8. 06. 2002; მეჯუდას ხეობა, 27. 09. 2002; ალი, 9. 06. 2003; უფლისციხე, 25. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი გარდა ჩრდილოეთისა, კავკასია, აღმ. და დას. საქართველო, ყაზახეთი, შუა აზია და სამხრეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მატლი ვითარდება რთულყვავილოვნების ყვავილედში. ნარის (*Cirsium lanceolatum* (L.) Scop., *C. oleraceum* (L.) Scop., *C. arvense* (L.) Scop., *C. eriophorum* (L.) Scop., *C. tuberosum* L., *C. acaule* L.) და ნარშავის (*Carduus nutans* L. და სხვ.) სახეობებზე. ზოგჯერ აზიანებს ალისარჩულს _ *Carthamus* (Лукьянович, 1930 : 36; Список вред. нас., 1932 : 126; Самедов, 1963 : 283; Тер-Минасян, 1987 : 80; Smreczynski, 1968 : 18; Иоаннисиани, 1975 : 117; Насек. и. кл., 1974 : 255; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 255; Ангелов, 1978 : 160-161; Diekmann, 1980 : 303-35; Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 120). ჩვენს მიერ მოპოვებულია თითქმის ყველა ზემოაღნიშნულ უბნებში ნარზე.

111. *Larinus syriacus* Ggllenthal, 1836

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 120 (გორი), რომენსონის კოლექციიდან _ საქ. სახ. მუზეუმი).

გავრცელება. ყირიმი, კავკასია _ აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, შუა აზია, საბერძნეთი, თურქეთი, სირია, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-თეტისური

ეკოლოგია. მონოფაგია. აზიანებს ალისარჩულს _ *Carthamus* (Список вред. нас., 1932 : 125; Самедов, 1963 : 283; Тер-Минасян, 1987 : 82; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 255).

112. *Larinus curtus* Hochhuth, 1851

მასალა. მისაქციელი, 17. 8. 2002; ატენის ხეობა 24. 06. 2003; რუისი, 5. 07. 2003; უფლისციხე, 22. 05. 2003; დვანი, 31. 05. 2002; ქსნის ხეობა, 2. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი (სტავროპოლის მხარე), ამიერკავკასია; აღმ. საქართველო; სამხრეთ ევროპა, მცირე აზია, ციმბირი, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-თეთისური

ეკოლოგია. უცნობია; ჩვენს მიერ შეგროვილია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

113. *Larinus bardus* Gyllenhal, 1836

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 120 (ქარელი).

მასალა. უფლისციხე, 23. 06. 2002; ბობნევი, 23. 08. 2002; ერგნეთი, 27. 05. 2003.

გავრცელება. ამიერკავკასია, აღმ. საქართველო, სომხეთი; სირია, ირანი.

არეალის ტიპი. შუა-თეთისური.

ეკოლოგია. ტერ-მინასიანის (Тер-Минасян, 1967 : 84) ცნობით ტაშკენტში აღნიშნულია ღიღილოზე (*Centaurea*). საქართველოში მოპოვებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში (Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 120). ჩვენს მიერაც ნაპოვნია სტეპის ტიპის ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

114. *Larinus obtosus* Gyllenhal, 1836

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 248 (მცხეთა).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის შუა ზოლი და სამხრეთი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი; ევროპის სამხრეთი, ახლო აღმოსავლეთი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-თეთისური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება ღიღილოს სხვადასხვა სახეობის ყვავილედში (Лукьянович, 1930 : 37; Тер-Минасян, 1967 : 84, 1968 : 20. დიკმანის (*Dieckmann*, 1983 : 280) აღინიშნება ღიღილოს სხვადასხვა სახეობებსა (*Centaurea jaceal.*, *C. solstitielis* L., *C. Pratensis* Thuill., *C. nigra* L., *C. leucophalea* Jord) და ნარზე (*Cirsium oleraceum* L.).

115. *Larinus minutus* Gyllenhal, 1836

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 120 (მცხეთა, 1915 უვაროვის კოლექციიდან _ საქ. სახ მუზეუმი).

მასალა. ქსნის ხეობა, 12. 07. 2003; ატენის ხეობა, 26. 05. 2002; ნადარბაზევის ტბის ირგვლივ განვითარებულ ბალახნარში, 24. 06. 2002; უფლიციხის მიდამოები, 23. 07. 2002, 27. 06. 2003; წეროვანი, 14. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი (ყირიმი), ვოლოგრადი, კავკასია ამიერკავკასიით, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი; უნგრეთი, ბალკანეთი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია, დაკავშირებულია ღიღილოს (*Centaurea*) სხვადასხვა სახეობებთან (Ангелов, 1978 : 164). აღმ. საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში აღნიშნულია მთისპირა მდელოებსა და ჭალის ტიპის ტყის ბალახნარში (Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 121). მსგავს ბიოტოპებსა და მცენარეულ ფორმაციებში გვხვდებოდა ჩვენც მწერბადით თიბვის დროს.

116. *Lixus iridis* Olivier, 1807

ლიტერატურა. Schneiderm, Leder, 1878 : 290 (სურამი).

მასალა. ნაწრეტი. 19. 04. 2003 (2 ეგზ.) ნადარბაზევი, 25. 04. 2003 (7 ეგზ.)

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის მთელი ევროპული ნაწილი, ჩრდილოეთით სანკტ-პეტერბურგის ოლქამდე, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველი, შუა აზია, ციმბირი, იაკუტია, ზღვისპირეთი, ევროპა, მცირე აზია, ჩრდ. აფრიკა, ერაყი.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ქოლგისებრთა ოჯახთან (*Umbelliferae*). მატლი ვითარდება ამ ოჯახის მრავალი სახეობის ღეროს შიგნით, როგორც კულტურულ მცენარეებზე, ისე ველურად მოხედებზე (მათ შორის ზოგიერთ სამკურნალო მცენარეებზე). კერძოდ, აღნიშნულია ოხრახუშზე (*Petroselinum crispum* Mill Nym. (= *P. Sativum* Hoffm), ნიახურზე (*Apium graveolens* L.) კვლიავზე (*Carum cervi* L.) სტაფილოზე (*Daucus sativus* (Hofm.) Roehl), კონიოზე (*Coniummaculatum* L.), ღიბზე (*Chaerophyllum bulbosum* L.), *Siumlatifolium* L. არხისპირაზე (*Oenanthe aquatica* (L.) Poir), ციკუტაზე (*Cicuta verosa* L.), ანგელოზაზე (*Angelica silvestris* L., *A daurica* L.), ძირთეთრაზე (*Pastinaca sativa* L.) დიყზე (*Heracleum sphondilium* L.), კონიოზე (*Conium maculatum* L.) აგრეთვე *Apium-is*, *Levisticum-ის*, *Antriscus-ის* გვარების სახეობებზე. იშვიათადად შეიძლება მოხდეს თხრილებსა (ნაცარქათამასებრთა ოჯახის სახეობებზე) და შაქრის ჭარხლის პლანტაციებში (Лукьянович, 1930 : 33; Список вред. нас., 1932 : 124; Тер-Минасян, 1946 : 78, 1967 : 95; Самедов, 1963 : 278; Smreczynski, 1968 : 23; Иоанни-

სიანი, 1972 : 108-109; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 257; Егоров, 1976 : 829; Ангелов, 1978 : 170; Diekmann, 1983 : 294). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნა დიეის (*Heracleum*) სხვადასხვა სახეობაზე.

117. *Lexus subtilis* Boheman, 1836

ლიტერატურა. თულაშვილი, 1947, 165 (შიდა ქართლი).

მასალა. ფრონეს ხეობა-დვანი, 12. 07. 2003; ნაწრეტი, 26 04. 2003; უფლისციხე, 21. 09. 2003; ქარელი, 27. 04. 2002.

გავრცელება. პალეარქტიკის სამხრეთის თითქმის მთლიანი ნაწილი (გერმანიის და უნგრეთის სამხრეთიდან ჩინეთსა და ზღვისპირეთამდე).

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. აზიანებს შაქრის ჭარხალს. ხოჭოები იკვებებიან ფოთლებით და ღეროთი. მატლი ვითარდება ფოთლების ყუნწში და ნარგავის ღეროში. გარდა ჭარხლისა ვითარდება აგრეთვე ჯიჯლაყას (*Amaranthus albus* L., *A. retroflexus* L.), თათაბოს (*Atriplex hastetum* L., *A. Litorale* L., *A. potulum* :, *A roseum* L.), ნაცარქათამას (*Chenopodium album* L., *Ch. botrys* L. და სხვ.), აგრეთვე ჭარხლის (*Beta vulgaris* L.), ისპანახის (*S pinacia oleracea* L.) ღეროს შიგნით (Романова, 1928 : 235; Бельский, 1929 : 135-138; Лукьянович, 1930 : 34; Список вред. нас., 1932 : 125; Добровольский, 1951 : 193; Яхотнов, 1953 : 408; Самедов, 1963 : 281; Balachowsky, 1988 : 967; Тер-Минасян, 1967 : 100-101; Smreczynski, 1968 : 24; Иоаннисиани, 1972 : 109; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 259; Diekmann, 1983 : 294; Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 121). ჩვენს მიერ აღნიშნულია ნაცარქათამაზე და ჭარხლის პლანტაციებში.

118. *Lixus incanescens* Boheman, 1836

მასალა. ნაწრეტი, 29. 06. 2002 (13 ეგზ.); ერგნეთი, 26. 08. 2002 (2 ეგზ.); 26. 09. 2002 (1. ეგზ.); უფლისციხე, 28. 06. 2002 (5 ეგზ.), 24. 08. 2002 (2 ეგზ.), 24. 09. 2002 (1 ეგზ.), 23. 10. 2003 (5. ეგზ.)

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, შუა აზია, ირანი, თურქეთი.

არეალის ტიპი. შუა-თეტისური.

ეკოლოგია. ოლოგოფაგია. ტერ-მინასიანის (Тер-Минасян, 1967 :101) ცნობით აღნიშნულია ჭარხალსა და ველურ ნაცარქათამასებრთა (Chenopodiaceal) ოჯახის სახეობებზე, კერძოდ მისი შეხედულებით ვითარდება *Salsola Kali*-სა მის მსგავს ფორმებზე. შუა აზიაში იგი აღნიშნულია, როგორც ჭარხლის მავნებელი. ტოგკაევი და ნეპესოვი (Токгаев и Непесова (1964 : 56) აღნიშნავენ არხაჯის ბალახის (*Suaeda altissima* (L.) Pall-ის ფოთლებზე. კრივოშეინას (Кривошеина, 1975 : 122-124) მონაცემებით ყაზახეთში სახეობა აღიარებულია, როგორც შაქრის ჭარხლის სერიოზული მავნებელი. ბუნებრივ ბიოტოპებში მისი მატლები აღნიშნულია ყვითელ ცოცხზე (*Kochia scoparia* (L.) Schrad.) და არხაჯზე (*Suaeda*). კრივოშეინასივე ცნობით თურქმენეთში ნანახია *Yotatabos* (*Ariplex*) წინა წლის გამხმარ ტოტებზე, ალბათ *Ariplex moneta*-სა და *Suaeda arcuata*-ზე, მატლების სასვლელები აღნიშნულია მცენარის არა მარტო მიწის ზედა ნაწილებში, არამედ ფესვების ყელთან. მისივე მონაცემებით იზამთრებს ღეროების ან მცენარეების სხვა ნარჩენებზე. აღნიშნული სახეობა ჩვენს მიერ მოპოვებულია ნაცარქათამასებრთა ოჯახის სახეობებზე, კერძოდ *Chenopodium album* L.-სა და *Ch. foliosum* (Moench.). ერთეული ეგზემპლარები შეგროვილია შაქრის ჭარხალზე.

119. *Lixus sinuatus* Motschulsky, 1849

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 121 (ქარელი).

მასალა. უფლისციხე, 20. 04. 2002 (3 ეგზ.), 19. 05. 2003 (1 ეგზ.). 24. 07. 2002; 21. 09. 2003; კასპი, 17. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, შუა აზია, ბალკანეთის ნახევარკუნძული.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-თეტიური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. აზიანებს შაქრის ჭარხლის (Бруннер, 1954 : 1238; Тер-Минасян, 1967 : 101; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 258) პლანტაციებს. ქართლში შეგროვილია შაქრის ჭარხლის ნათესარებში განვითარებული სარეველა მცენარეებზე (Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 121). ჩვენს მიერ აღინიშნა შაქრის ჭარხლის პლანტაციისა და ნაირბალახოვან მცენარეულ დაჯგუფებებში, სადაც ჭარბობდა ნაცარქათამასებრთა ოჯახის წარმომადგენლები.

120. *Lixus sanguineus* (Rossi, 1792)

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 121 (აგარები _ ხაშურის რაიონი).

მასალა. უფლისციხე, 24. 09. 2002; ზემო ხვედურეთი, 13. 07. 2002, 22. 07. 2003; წეროვანი, 14. 07. 2003; ატენის ხეობა, 24. 07. 2003; ერგნეთი, 25. 09. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი, კავკასია, აღმ. საქართველო; შუა და სამხრეთ ევროპა. ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ვითარდება რთულყვავილოვნებსა და ნაცარქათამასებრთა სახეობების (*Leontodon autumnalis* L., *Picris hieraciodes* L., *taraxacum* L.) ღეროში, აგრეთვე დიყის (*Hieracium* Herit) სახეობებში და ჭარხალზე _ *Beta vulgaris* L. (Список вред. нас., 1932 : 125; Тер-Минасян, 1967 : 106; Smreczynski, 1968 : 28; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 258; Ангелов, 1978 : 176-177; Diekmann, 1983 : 294; Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 122). ჩვენს მიერ მოპოვებულია ნაცარქათამასებრთა ოჯახის წარმომადგენლებზე.

121. *Lixus elegantulus* Boheman, 1843

მასალა. დვანი, 30. 05. 2002 (3 ეგზ.); ქსნის ხეობა, 12. 07. 2003 (2 ეგზ.).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო. სამხრეთ ევროპა, სირია.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია ნარშავის (*Carduus*) სახეობებთან (Тер-Минасян, 1967 : 106; დიკმანის (Diekmann, 1983 : 297) მიერ მითითებულია ლომისკბილაზე (*Leontodon autumnalis* L.). ჩვენს მიერ ორივე შემთხვევაში მოპოვებულია ნარშავაზე.

122. *Lixus albomarginatus* Boheman, 1843 (= *ascanii* Limaeus, 1767)

მასალა. უფლისციხე, 24. 07. 2003 (1 ეგზ.); დვანი, 27. 07. 2003 (4 ეგზ.).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, აღმ. საქართველო, შუა აზია, დას. ციმბირი. შუა და სამხრეთ ევროპა, წინა აზია, ჩრდილო-დასავლეთი აფრიკა, ირანი, ჩრდ. ჩინეთი.

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. პოსპელოვის (Поспелов, 1913 : 15), მონაცემებით ყოფილი ჩერკასკის მაზრაში ცხვირგრძელას მატლები ვითარდებოდნენ ჭარხლის ნარგავების ღეროებში. მაგრამ ლუკიანოვიჩის (Лукьянович, 1930 : 33) და ტერ-მინასიანის (Тер-Минасян, 1967 : 109) ცნობით მრავალი წლის განმავლობაში სახეობა შეცდომით ითვლება ჭარხლის ნარგავების მავნებლად. მათივე მონაცემებით ხოჭოები და მატლები იკვებება ჯვაროსანი მცენარეებით და ჭარხლის პლანტაციებში ხვდებიან მხოლოდ შემთხვევით. ვითარება წიწიბურას (*Fagopyrum sagittatum* Gyll.), თავხვეული კომბოსტოს (*Brassica oleracea* L.), ბოლოკის (*Raphanus sativus* L.), გონგოლას (*Sisimbrium*) და *Erisimum*-ის სახეობების ხარჯზე. მატლი ვითარდება სხვადასხვა ჯვაროსან მცენარეებზე (Лукьянович, 1930 : 33; Самедов, 1963 : 280; Тер-Минасян, 1967 : 109; Smreczynski, 1968 : 22; Иоаннисиани, 1972 : 109-110; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 257; Ангелов, 1978 : 167; Чолокава, 1996 : 514 – *L. ascanii* L.). ჩვენს მიერ აღნიშნა ველის ქსეროფილურ ბალახნარში მწერბადით თივბის დროს.

123. *Lixus obesus* Petri, 1904

მასალა. ნაწრეტი, 29. 06. 2002, 17. 05. 2003.

გავრცელება. კავკასია – აღმ. საქართველო, სომხეთი.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, კავკასიური (სომხურ-ჯავახური).

ეკოლოგია. სომხეთში აღნიშნულია *Prangos ferulacea* (L.) Lindl. (Тер-Минасян, 1943 : 93; 1967 : 111). ჩვენს მიერ მოპოვებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

124. *Lixus rubicundus flavescens* Boheman, 1836

მასალა. მცირე კვერნაქი, 14. 07. 2002 (1 ეგზ.); ნადარბაზევი, 24. 06. 2002 (3 ეგზ.); ახალსოფელი, 18. 07. 2003 (3 ეგზ.).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, აღმ. საქართველო, შუა აზია, შუა ევროპა, მცირე აზია, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. აღნიშნულია სახეობის მიერ ისპახანით (*Spinacia oleracea* L.), დანდურით (*Portulaca maritima* L.) და შაქრის ჭარხლით (*Beta vulgaris* L.) კვება. უკრაინაში ხოჭოები ყველაზე ხშირად გვხვდება ნაცარქათამაზე (*Chenopodium*) და თათაბოზე – *Atriplex* (Лукьянович, 1930 : 35; Список вред. нас., 1932 : 125; Тер-Минасян, 1946 : 84; 1967

: 119; Smreczynski, 1968 : 24; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 258). დიკმანი (Dieckmann, 1983 : 299) აღნიშნავს ნაცარქათამაზე *Chenopodium album* L., თათაბოზე (*Atriplex halimus* L.), არხაჯის ბალახზე (*Suaeda maritima* L., *S. fruticosa* L. და ისპანახზე (*Spinacia oleracea* L.). შუა აზიის ტერიტორიაზე და ყაზახეთში სახეობა აღნიშნულია, როგორც შაქრის ჭარხლის მავნებელი (Бруннер, 1954 : 1336-1344). სხვა ცნობები აღნიშნული სახეობის ბიოლოგიისა და ეკოლოგიის შესახებ 1975 წლამდე არ არსებობდა. 1975 წელს კრივოშეინას (Кривошеина, 1975 : 124-125) ნაშრომში მითითებულია, რომ იმაგო, რომელიც გამოყვანილ იქნა მატლებიდან აღებულ იქნა ჩოლანოს (*Suaeda arcuata*) ფესვებიდან რომელთა შიგნით ვითარდებიან ისინი. ჭუპრობს გვერდით ფესვებზე განვითარებულ აკვანში. ჩვენ ყველაზე ხშირად გვხვდებოდა ნაცარქათამაზე (*Chenopodium album*. L.).

125. *Lixus speciosus* Miller, 1861

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 290 (მცხეთა)

გავრცელება. კავკასია, აღმ. საქართველო; სირია, პალესტინა, კვიპროსი.

არეალის ტიპი. აღმოსავლეთხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია.

126. *Lixus filis* (Rossi, 1790)

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 123 (მეჯვრისხევი).

გავრცელება. კავკასია, აღმ. საქართველო; შუა და სამხრეთ ევროპა, მცირე აზია, ჩრდ. აფრიკა, ხმელთაშუაზღვისპირეთი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. მატლი ვითარდება სავარცხელას (*Erodium cicutarium* (L.) Herit (Тер-Минасян, 1967 : 121; Smreczynski, 1968 : 27; Ангелов, 1978 : 182; Dieckmann, 1983 : 301). მეჯვრისხევში აღნიშნულია სტეპის ტიპის ბალახნარში (Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 123).

127. *Lixus punctiventris* Bohema, 1836

მასალა. ერგნეთი, 27. 05. 2002 (3 ეგზ.); ნაწრეტი, 23. 05. 2002 (1 ეგზ.); 26. 04. 2003 (5 ეგზ.); 17. 05. 2003 (12 ეგზ.); რუისი, 5. 07. 2003 (1 ეგზ.); ოკამი, 13. 07. 2003 (17 ეგზ.).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი, კავკასია, აღმ. საქართველო; სამხრეთ ევროპა, ხმელთაშუაზღვისპირეთი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ტერ-მინასიანის (Тер-Минасян, 1967 : 123) მონაცემებით ვითარდება სხვადასხვა სახეობის რთულყვავილოვანებისებრთა ღეროში. აზიანებს იონჯას და ესპარცეტს. ლუკიანოვიჩის (Лукьянович, 1930 : 34) მიხედვით; იშვიათად გვხვდება ჭარხლის პლანტაციების ირგვლივ თხრილებში პოლტავისა და ხარკოვის ოლქებში. საკვებ მცენარედ აღნიშნულია ჩიტველა (*Berteroa incana* (L.) DC.). სმრეჩინსკი (Smreczynski, 1968 : 26) და დიკმანი (Diekman, 1983 : 301), აღნიშნავენ, რომ ცხვირგრძელა ცხოვრობს თავყვითელას (*Seneciojacobae* L., *S. aquaticum* Hyds) და კიჭკიჭას (*repis biennis* L., *C. teraxifolia* Thuill) სახეობაზე. არნოლდი, ტერ- მინასიანი და სოლოდოვნიკოვა (Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 258) აღნიშნავენ, რომ რეკაჩის და დობროვცევას (Рекач и Добровцова, 1935) ცნობით აზიანებს იონჯას ესპარცეტსა და შაბთარს (*Trifolium resupinatum* L.). მატლი ვითარდება რთულყვავილოვანებისებრთა ოჯახის სახეობებზე. ჩვენ მნიშვნელოვანი რაოდენობით შეგხვდა ჭარხლის პლანტაციებში სარეველა მცენარე ნაცარქათამაზე (*Chenopodium album* L.) და ველის ტიპის ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს. ერთეული ეგზემპლარები შეგროვილია ყვითელ ცოცხზე (*Kochia scoparia* (L.) Schrad.

128. *Lixus elongatus* (Goeze, 1777).

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 124 (მცხეთა – ზაიცევის კოლექციიდან – საქართველოს სახ. მუზეუმი).

მასალა. ატენის ხეობა, 5. 07. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 28. 06. 2002, 24. 07. 2002; უფლისციხე, 25. 05. 2002; ერგნეთი, 26. 08. 2002; ნაწრეტი, 17. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი, კავკასია, აღმ. საქართველო, შუა აზია; ხმელთაშუაზღვისპირეთი, შუა და სამხრეთ ევროპა, ალჟირი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მატლი ვითარდება ნარშავის (*Carduus acanthoides* L., *C. nutans* L., *C. crispus* L., *C. pycnocephalus* L.), ნარის (*Cirsium arvense* (L.) Scop., *C. eryophorum* (L.) Scop.,

lanceolatum (L.) Scop.) და ბაყაყურას – ბურა ნარი, კაკბელა ნარი, ბაყაყის ნარი (*Silybum marianum* (L.) Gaertn.) სახეობების ღეროში. გარდა ამისა ხოჭოები აღნიშნულია თავყვითელას (*Senecio jacoboea* L.) ირმისმხლას (*Serratula*) და სხვა რთულყვავილოვნებზე. იგი გვხვდება რა მნიშვნელოვანი რაოდენობით სარეველა მცენარეებზე, შესაძლებელია შემთხვევით აღმოჩნდეს შაქრის ჭარხლის ნათესარებში. (Лукьянович, 1930 : 36; Точкаев, Непесова, 1964 : 1-53; Тер-Минасян, 1967 : 129; Smreczynski, 1968 : 281; Ангелов, 1976 : 183; Diekmann, 1983 : 301. აღმ. საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში აღნიშნულია *Cirsium arvense* L. და *C. incanum* Fisch.-ზე (Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 124). ჩვენს მიერ მოპოვებულია სტეპის ტიპის ნაირბალახოვან საფარსა და ნარშავზე.

129. *Lixus cardui* Olivier, 1807

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 124 (მცხეთა, უვაროვის კოლექცია – საქართველოს სახ. მუზეუმი; მეჯვრისხევი, ხაშური).

მასალა. დოესი, 10. 07. 2002; მცირე კვერნაქი, 14. 07. 2002; ახალსოფელი, 18. 07. 2003; უფლისციხე, 24. 09. 2003; ნაწრეტი, 26. 04. 2003

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის შუა და სამხრეთი ზოლი, კავკასია, აღმ. საქართველო, შუა აზია; შუა და სამხრეთ ევროპა, უნგრეთი, ხმელთაშუაზრვისპირეთი, ჩრდ. აფრიკა, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. პოსპელოგი (Поспелов, 1913 : 15) აღნიშნავს, რომ 1903 წელს მის მიერ ნარშავის (*Carduus nutans* L.) ღეროზე აღნიშნულია, როგორც მატლები და ჭუპრები, ისე ზრდასრული ხოჭოები. იქვე მიუთითებს აგრეთვე, რომ ფრაინფელდის (Фрайэнфельд) მიერ მოცემული სახეობის მატლები ცხოვრობს ბრტყელეკალას *Onopordon acanthium* L.) ღეროს შიგნით, რომელშიც შემდეგ იზამთრებს ახალი თაობის ხოჭოები. ლუკიანოვიჩის (Лукьянович, 1930 : 36) სმრეჩინსკის (Smreczynski, 1968 : 22) და ანგელოვის (Ангелов, 1978 : 184) მიხედვით მატლი ვითარდება ბრტყელეკალას (*Onopordon acanthium*) ღეროში. ამავე სახეობის მცენარეზე აღმოსავლეთ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში დიდი რაოდენობით აღნიშნულია ჭოლოკავას (Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 124) მიერ. დიკმანის (Diekmann, 1983 : 302) მიხედვით იგი ცხოვრობს

ბრტყელეკალას ისეთ სახეობებზე, როგორცაა *Onopordon acanthium* L., *O. illyricum* L.), აგრეთვე ნარშავზე (*Carduus acanthoides* L.) და ნარზე (*Cirsium ferax* D. C.) ჩვენს მიერ სახეობა დიდი რაოდენობით აღნიშნულია ზემოთ აღნიშნულ მცენარეებზე თითქმის ყველა ჩამოთვლილ პუნქტში.

130. Coniocleonus crinipes Falraeus, 1842

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 125 (ხაშური)

მასალა. წეროვანი, 12. 06. 2003.

გავრცელება. კავკასია – აღმ. საქართველო, არაქსის ხეობა; ხმელთაშუაზღვის-პირეთი.

არეალის ტიპი. ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიურ-ატროპატენური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჩვენს მიერ ნაპოვნია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

**131. Coniocleonus nigrosuturatus (Goeze, 1777) Schneider, Leder, 1878 : 289 (Cleonus);
радде, 1899 : 387 (Cleonus - მცხეთა).**

მასალა. უფლისციხე, 27. 06. 2002, 24. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი, ყირიმი, კავკასია ამიერკავკასიით, აღმ. საქართველო. შუა და სამხრეთ ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, წინა აზია, ირანი, აღმ. ინდოეთი.

არეალის ტიპი. პალეარქტიკულ-ორიენტალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. იკვებება სხვადასხვა სარეველა მცენარეებით, განსაკუთრებით ტუჩოსანთა ოჯახის (Labiatae) (უპირატესად ბეგქონდარას – *Thymus officinalis*) სახეობებით). ხოჭოები აფშერონსა და ლენქორანში სამედოვის (Самедов, 1963 : 278) მიერ არაერთხელ იქნა აღნიშნული სალბსა (*Salvia*) და სუფრის ჭარხალზე (*Beta vulgaris* L.), მაგრამ. როგორც თვითონ ავტორი აღნიშნავს ეს მოვლენა შემთხვევითი ხასიათის ქმედებას უნდა მიეწეროს. ანგელოვის (Ангелов, 1978 : 129) მიხედვით ბულგარეთში აზიანებს შაქრის ჭარხალს (*Beta vulgaris* L., ssp. *esculenta* (Salisb.) Gürke. ჩვენს მიერ აღნიშნა სტეპის ტიპის ბალახნარში.

132. Stephanophorus strabus Gyllenhal, 1834

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 125 (გორი, რიმენსონის კოლექცია – საქართველოს სახ. მუზეუმიდან).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სტეპის ზოლი, კავკასია – ამიერკავკასიით, აღმ. საქართველო, შუა აზია, დას. ყაზახეთი.

არეალის ტიპი. შუა-თეტისური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ძირითადად ბინადრობს მივარდნილ ნაცარქათამასებრი მცენარეებით დასვერიანებულ ადგილებში. ხოჭოს შეუძლია იკვებოს ჭარხლით. მითითებულია აგრეთვე, როგორც ბამბის ბუჩქის შემთხვევითი მავნებელი (Лукьянович, 1930 : 24; Список вред. нас., 1932 : 121; Тер-Минасян, 1946 : 91; Точкаев, Непесова, 1964 : 53-59; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 249). ჭოლოკავას, ზარქუას და სხვ. მონაცემებით (Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 125) აღნიშნულ სახეობას საქართველოში უარყოფითი სამეურნეო მნიშვნელობა არ აქვს და ძირითადად აღინიშნება ნაცარქათამაზე (*Chenopodium*).

133. *Bothinoderes punctiventris* Germar, 1799

ლიტერატურა. Тулашвили, 1947 : 165 (ქართლი).

მასალა. ფართოდ არის გავრცელებული, გორის, ქარელის ხაშურის და კასპის რაიონებში. შიდა ქართლში შაქრის ჭარხალზე გავრცელებული ცხვირგრძელა ხოჭოებიდან ყველაზე საშიში მავნებელია.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი, კავკასია) აღმ. იმიერკავკასია და ამიერკავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, შუა აზია. სამხრ. – აღმ., შუა და სამხრეთ – აღმოსავლეთ ევროპის სტეპისა და ტყესტეპის ნაწილი.

არეალის ტიპი. შუა-თეტისური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ჭარხლის (შაქრის, საკვები, სუფრის) სერიოზული მავნებელია. მატლები ძირხვენებში ღრღნის შედეგად აკეთებენ სხვადასხვა სიდიდის ჩაღრმავებებს, გაღრღნიან აგრეთვე ცენტრალურ ღერძს, რის შედეგადაც მცენარე იღუპება. ხოჭოები ჭარხლის გარდა იკვებება ნაცარქათამასებრთა (*Chenopodiaceae*) ოჯახის სხვადასხვა სარეველა მცენარეებით (ნაცარქათამა – *Chenopodium*; თათაბო – *Atriplex*; ახსაჯის ბალახი – *Suaeda altissima* (L.) Pall. და სხვ.), რომელთა ფესვებზე შეიძლება განვითარდეს მატლები. ზრდასრული ფორმებისათვის საკვებად მიუთითებენ აგრეთვე მათიტელას – *Polygonum* და ჯიჯლაყას – *Amaranthus* (Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 244; Лукьянович, 1930 : 5-2; Тер-Минасян, 1988 : 5-

219; Diekmann, 1983 : 312; Чолокава, 2002 : 125). ჩვენს მიერ იგი მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღინიშნა შაქრის ჭარხალსა და ნაცარქათამისებრთა ოჯახის სხვადასხვა სახეობებზე.

134. Chromoderus affinis Schrank, 1781. Радее, (= fasciatus Mull 1776; Cloonus fasciatus Mull, 1776).

ლიტერატურა. Радее, 1899 : 387 (Cleonus fasciatus Mull. _ ბორჯომი); Чолокава, 2002 : 126 (სკრა).

მასალა. ქარელი, 27. 08. 2002; აგრა, 12. 00. 2002; ძეგვი, 3. 07. 2003; კავთისხევი, 15. 05. 2002.

გავრცელება. კავკასია ამიერკავკასიით, აღმ. საქართველო; ვოლგოგრადი, ყაზახეთი, შუა აზია, დას. ციმბირი; შუა და სამხრეთ. ევროპა, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. აზიანებს შაქრის ჭარხალს. გარდა ამისა ხოჭოები და მატლები გვხვდება ნაცარქათამისებრთა (Chenopodiaceae) ოჯახის წარმომადგენლებზე. მატლი იკვებება ნაცარქათამას (Chenopodium album L., Ch. botrys L., Ch. glaucum L.), თათაბოს (Atriplex portulacastrum L., A. hastatum L., A. roseum L.), Salsola kali L.-ის, ისპანახის (Spinacia oleracea L.) სუფრის წითელი ჭარხლის (Beta vulgaris L.) და სხვ. ფესვთა სისტემით. ხოჭოები გარდა ამისა აღნიშნულია ფიჭვზე, ფარსმანდუკზე (Achillea millefolium L.), სავარცხელაზე (Erodium cicutarium (L.) L' Her.) და სხვ. (Лукьянович, 1930 : 28; Список вред. нас., 1932 : 123; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 245; Ангелов, 1978 : 133). დიკმანის (Diekmann, 1983 : 313) მონაცემებით სახეობა დაკავშირებულია შემდეგ მცენარეებთან: Chenopodium album L., Salsola kali L., Beta vulgaris L., Amaranthus sp., Polygonum convolvulus L., p. amphibium L., აგრეთვე, Ligustrum-ის Clematis, Taraxicum-ის, Achillea-ს და Robinia-ს გვარების სახეობებთან. ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით აღნიშნულია ნაცარქათამისებრთა ოჯახის სახეობებზე, ერთეული ეგზემპლარები შაქრის ჭარხალზე.

135. Mecaspis octosignatus Gyllenhal, 1834

ლიტერატურა. Савенко, 1935 : 29; Тулашвили, 1947 : 165; Зверезомб-Зубовский, 1957 : 111; Кобахидзе, 1957 : 171; Balachowsky, 1963 : 95; Арнольди, Тер-Минасян, Соло-

довникова, 1974 : 247; Чолокава, 2002 : 126 – საქართველოს სახ. მუზეუმი, უვაროვის კოლექციიდან (აღმ. საქართველო, ქართლი).

მასალა. მეჯვრისხევი, 12. 07. 2002; იგოეთი, 23. 06. 2003; კავთისხევი, 14. 05. 2003; ქვახვრელი, 28. 06. 2002.

გავრცელება. აღწერილია ირანიდან. ამიერკავკასია; აღმ. საქართველო, მცირე აზია, ირანი.

არეალის ტიპი. ანატოლიურ-კავკასიურ-ატროპატენური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მითითებულია, როგორც ჭარხლის მავნებელი (Савенко, 1935 : 29); თულაშვილი, 1947 : 165; Кобахидзе, 1957 : 170. ჩვენს მიერ აღნიშნულია ნაცარქათამასებრთა ოჯახის წარმომადგენლებზე.

136. *Pseudocleonus grammicus* (Panzer, 1789)

ლიტერატურა. Чолокава, 2002 : 126 (მცხეთა – რუსეთის ზოოლოგიური ინსტიტუტის კოლექციიდან – სანკტ-პეტერბურგი).

გავრცელება. კავკასია – აღმ. საქართველო, ალაგოზი, სევანი, ყირიმი; ცენტრალური და სამხრეთ ევროპა. ჩრდილოეთით შვედეთამდე.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბარეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მატლი ცხოვრობს *Centaurea jaceae* L.-ზე (Smreczynski, 1966 : 39; Ангелов, 1978 : 136). დიკმანის (*Dieckmann*, 1983 : 319) მონაცემებით ტურინგიაში (*Thuringien*) აღნიშნულია *carlina acaulis* L.-ზე., პოლონეთში – *Carlina onopordifolia* Bess-ზე; საფრანგეთში – *Centaurea* დიდილო *jacea* L.-ზე და *Helichrysum* (ნეგო) *stoechas* D. C. –ზე, შვედეთში კი აბზინდაზე (*Artemisium absinthium* L.).

137. *Pseudocleonus marginicollis* Gyllenhal, 1842

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа и др, 2002 : 126 (მცხეთა, 16. 1. 1912 – რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ზოოლოგიის ინსტიტუტის კოლექციიდან სანკტ-პეტერბურგი; სკრა).

მასალა. მეჯვრისხევი, 27. 07. 2002.

გავრცელება. ყოფილი საბჭოთა კავშირის ევროპული ნაწილი, დას. და აღმ. საქართველო; სავსებით შესაძლებელია თურქეთში (ყარსში).

არეალის ტიპი. პონტურკავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია. საქართველოში აღნიშნულია ველის ტიპის ბალახნარში. მსგავს მცენარეულ ფორმაციაში ნაპოვნია ჩვენს მიერაც.

138. *Cyphoclenus dealbatus* (Gmelin, 1970) = *tigrinus* Panzeri.

ლიტერატურა. თულაშვილი; 1947 : 165 (*C. tigrinus* – ქართლი)

მასალა. ნადარბაზევის მიდამოები, 25. 04. 2003, 16. 05. 2003; 24. 06. 2002, 23. 08. 2002, 19. 09. 2002; ზემო ხვედურეთი, 13. 07. 2002; ნაწრეტი, 21. 09. 2002, 22. 08. 2002, 18. 09. 2003, 24. 09. 2003; მეჯუდას ხეობა, 29. 09. 2003; ხელთუბანი, 21. 06. 2003; დვანი, 27. 04. 2003, 19. 08. 2003, 24. 08. 2003; 27. 09. 26. 10. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, აღმ. და დას. საქართველო, ციმბირი, შუა აზია, აღმ. ყაზახეთი, ყირგიზეთი; შუა და სამხრეთ ევროპა, ირანი, თურქეთი, ჩრდილოეთ-დასავლეთ ჩინეთი.

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია; მატლი ვითარდება რთულყვავილოვანთა ოჯახის (Compositae) სხვადასხვა გვარის (ფარსმანდუკი *Achillea millifolium* L., ავშანი *Artemisia vulgaris* L., *A. absinthium* L., *A. campestris* L. დიდილი *Centarea paniculatu* L., *C. rhenana* Bor; მატრიკარია *Matriaria inodorum* L., ქრიზანთემა *(Chrysanthemum)* სახეობებზე. ხოჭოები გვხვდება, როგორც ზემოდ აღნიშნულ სახეობებზე, ისე მათ მონათესავე სახეობებზე (Лукьянович, 1930 : 30; Список вред. нас., 1932 : 123; Тер-Минасян, 1946 : 94; Smreczynski, 1968 : 42; Иоаннисиани, 1972 : 106-107; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 247; Ангелов, 1978 : 139, Diekmann, 1933 : 322; Чолокава, Заркуа и др, 2002). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოპოვებულია მდელოს, სტეპისა და მთის ქსეროფილურ მცენარეთა ბაირბალახოვან საფარში.

139. *Cleonis pigra* (Scopoli, 1763)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 290 (*sulcirostris* :, a. *scutellatus* Boh. – მცხეთა); Радее, 1889 : 387. (*Piger* – სურამი); Чолокава, 2002 : 127 (მცხეთა, წეროვანი, ქსანი).

მასალა. ერგნეთი, 27. 05. 2002, 19. 08. 2003, 26. 10. 2003; ქვახვრელი, 25. 06. 2002, 23. 07. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 19. 09. 2002, 23. 08. 2003, 25. 08. 2003;

ახალქალაქი, 18. 07. 2003; ნაწრეტი, 19. 09. 2003; ერგნეთი, 18. 08. 2003, 26.10. 2003; ხელთუბანი, 21. 02. 2003; სოფ. ალი, 9. 07. 2003; მისაქციელი, 15. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი (ტაიგის გარდა), კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, შორეული აღმოსავლეთამდე, შუა აზია; მთელი ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, მონღოლეთი, ჩინეთი, ინდოეთი.

არეალის ტიპი. პალეარქტიკულ-ორიენტალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ხოჭოები მოსახლეობს ღია სტაციებში, რომლებიც ჩვეულებრივ გარს აკრავს ბარდებს, ბუჩქნარებს, ბაღებსა და ტყეებს. მრავალგზის აღნიშნულია, როგორც ჭარხლის მავნებელი (ანადგურებს აღმონაცენებს). ძირითადად საკვებ მცენარეებს წარმოადგენს მთელი რიგი რთულყვავილოვანები. აღნიშნულია აგრეთვე მზესუმზირას ფოთლებზე.მატლები იკვებება მინდვრის ნარის (*Cirsium*) *arvense* L., *C. lanceolatum* (L.) Scop., *C. oleraceum* L. (Scop.), *C. eriophorum* (L.) Scop., ნარშავის (*Carduus*) *nutans* L., *C. acathoides* L., *Onopordon acathium* L., ბაყაყურას (*Silybum marianum* L., (Gaertn.), ოროვანდის (*Aretium minus* (Holl.), ფესვთა სისტემით, რომლებზედაც აკეთებს ამობურცულობებს. ხოჭოების კვება აღნიშნულია აგრეთვე ასფურცელას (*Tanacetum vulgare* L.) ძიძოზე (*Cnicus*) *ferax*... დიდილოზე (*Centaurea*) და ზოგიერთ სხვა რთულყვავილოვან მცენარეზე (Лукьянович, 1930 : 28; Список вред. нас., 1932 : 123; Тер-Минасян, 1949 : 95; Самедов, 1963 : 279; Balachowsky, 1963 : 980; Smreczynski, 1968 : 42; Вред. жив. ср. Азии, 1949 : 95; Иоаннисиани, 1972 : 108-10; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 249; Ангелов, 1978 : 142, Diekmann, 1983 : 324). ჭოლოკავას (Чолокава, 2002 : 127) მიერ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია ძლიერ დასერევილიანებული ველის ტიპის ბალახნარში ნარზე (*Cirsium*), ნარშავასა (*Carduus*) და ბრტყელეკალაზე (*Onopordon*). ჩვენს მიერ ნაპოვნია ნარზე, ნარშავაზე, ბრტყელეკალაზე, აგრეთვე ჭარხლის ახალგაზრდა აღმონაცენზე.

ქვეოჯახი *Cossininae*

140. *Cotaster unciper* (Boheman, 1838)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 304 (სურამი).

გავრცელება. აღმ. საქართველო («Определ. нас.», 1965-ის მიხედვით; ყოფილ სსრ კავშირში შემოტანილია), შუა ევროპა, იტალია.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ცხოვრობს ხის მორებიც ლპობად ქაფში, ხავსების ქვეშ (Dieckman, 1983 : 226).

141. *Cossonus linearis* (Fabricius, 1775)

ლიტერატურა. . Schneider, Leder, 1878 : 304 (სურამი).

მასალა. ფრონეს ხეობა, დვანი, 30. 04. 2002, 17. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი საბჭოთა კავშირის ევროპული ნაწილი, (გარდა ჩრდილოეთისა) კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი; შუა და სამხრეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება ვერხვის, ტირიფის, ალვის ხის და სხვა ფართოფოთლოვან მცენარეთა ლპობად მერქანში (Тер-Минасян, 1949 : 97; (Лукьянович, 1930 : 28; Арнольди, 1951 : 557; Вред. леса, 1955 : 620; Опр. нас., 1965 :562; Иоаннисиани, 1972 : 136; Smreczynski, 1968 : 24; Ангелов, 1979 : 76, Diekmann, 1983 : 340; Чолокава, 1976 : 539). ჩვენს მიერ აღნიშნულია ტირიფის ლპობად მერქანში.

ქვეოჯახი Bagoinae

142. *Bagous brevipennis* Kirsch, 1878

ლიტერატურა. . Schneider, Leder, 1878 : 295 (სურამი), Чолокава, 1976 : 545 (მცხეთა-კენიგის კოლექციიდან _ საქ. სახ. მუზეუმი).

გავრცელება. კავკასია-აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, კავკასიური

ეკოლოგია. უცნობია.

ქვეოჯახი Curculioninae

143. *Dorytomus dejani* Faust, 1882

ლიტერატურა. Реџк, Савенко, 1941 : 124 (ქართლი _ სკრა)

მასალა. ფრონეს ხეობა-დვანი, 31. 07. 2002; ლიახვის ხეობა-ერგნეთი. 14. 06. 2003; ქსნის ხეობა, 17. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, აღმ. საქართველო, შუა აზია; შუა და სამხრეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მატლი ვითარდება ვერხვის (*Populus tremula* L., *P. alba* L., *P nigra* L.) ყვავილედში, ხოლო ხოჭოები აზიანებს ფოთლებს (Вред. леса, 1955 : 622; Smreczynski, 1972 : 57; Diekmann, 1983 : 139). ქართლში რეკი და სავენკოს (Реџк, Савенко, 1941 : 124) მიერ აღნიშნულია ალუბალზე, რაც ჩვენი აზრით შემთხვევითობას უნდა მიეწეროს. ჩვენს მიერ აღნიშნულია ჭალის ტიპის ფრაგმენტებში ვერხვზე.

144. *Dorytomus edoughensis* Desbrochers, 1875 (= *affinis* payk).

ლიტერატურა. Реџк, Савенко, 1941 : 141-142 (*affinis* _ ქართლი-სკრა).

მასალა. მტკვრის ხეობა, ქვახვრელი, ჭალის ტყის ფრაგმენტები, 5. 06. 2003, 12. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო,

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ხოჭოები და მატლები აზიანებს ალვის ხის (*Populus gracilis* Grossh. (= *P. pyramidalis* auct. cauc.), თეთრი ხვალის, (*Populus alba*, L.), ვერხვის (*Populus tremula* L.) და ოგის (*Populus nigra* L.) მდედრობით ყვავილედს (*affinis* _ Вред. леса, 1955 : 622; Smreczynski, 1972 : 57; Ангелов, 1980 : 28; Diekmann, 1986 : 140). ბელორუსიაში იონისიანის (*affinis* - Иоаннисиани, 1972 : 219-220) ხოჭოები აღნიშნულია არყზე, თხილზე, რცხილაზე, მუხაზე, ნეკერჩხალზე, ფიჭვზე, ვაშლზე, მსხალზე, ცირცელზე, ჟოლოზე და ბალახოვან მცენარეებზე. ჭოლოკავას (Чолокава, 1976 : 547) მიერ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში მოპოვებულია ტირიფზე, ალვის ხეზე და ვერხვზე.

145. *Dorytomus ictor* (herest, 1795) = *validirostris* Gyll.

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 249 (*validirostris* Gyll. _ მცხეთა).

მასალა. ფრონეს ხეობა, დვანი, 9. 07. 2002, კეხიჯვარი, 6. 07. 2003, 15. 09. 2002.

გავრცელება. კავკასია, აღმ. საქართველოს, ყაზახეთი, შუა აზია, ევროპა-სკანდინავიის სამხრეთიდან ხმელთაშუაზღვამდე.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ხოჭოები აზიანებს ოფს (*Populus nigra* L.). აღნიშნულია აგრეთვე ტირიფზე _ *Salix*. Вред. леса, 1955 : 624 (*validirostris* Gyll.); Smreczynski, 1972 : 65 (*validirostris* Gyll.); Ангелов, 1980 : 286 (*validirostris* Gyll.); Diekmann, 1986 : 142. ჩვენს მიერ მოპოვებულია ტირიფზე.

146. *Dorytomus minutus* (Gyllenhal, 1836)

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 249 (მცხეთა), Чолокава, 1976 : 548 (არაგვის ხეობა, ს. ნატახტარი, ჭალის ტყე).

მასალა. დიდი ლიახვის ხეობა ჭალის ტიპის ტყის შემონახული ფრაგმენტები, 27. 06. 2003; ქსნის ხეობა, 12. 5. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, აღმ. საქართველო, დასავლეთ ციმბირის სამხრეთი, ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ხოჭო აზიანებს თეთრი ხვალოს, ოფის (*Populus alba* L., *P. nigra* L.) და ტირიფის (*Salix*) ფოთლებს (Вред. леса, 1955 : 623; Smreczynski, 1972 : 65; Ангелов, 1980 : 285; Diekmann, 1986 : 143. ჩვენს მიერ აღწერილია ტირიფზე.

147. *Dorytomus nebulosus* (Gyllenhae, 1836)

მასალა. კეხიჯვარი, 6. 06. 2003 (3 ეგზ.); ერგნეთი, 25. 06. 2002 (1 ეგზ.).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, აღმ. საქართველო, დასავლეთ ყაზახეთი, შუა ციმბირი, შუა და სამხრეთ ევროპა, თურქმენეთი, ირანი.

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბ-ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ვითარდება ვერხვის (*Populus*) გვარის სახეობებზე. (*P. alba* L., *P. nigra* L., *Tremula* L., *P. virginiana* L.) და ტირიფზე (*Salix alba* L.).

Вред. леса, 1955 : 623; Smreczynski, 1972 : 64; Ангелов, 1980 : 284; Diekmann, 1986; Чолокава, 1976 : 548). ჩვენს მიერ აღნიშნა ალვის ხესა და ტირიფზე.

148. Dorytomis schoenherri Faust, 1882

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 249 (მცხეთა).

მასალა. ნაწრეტი, 20. 07. 2003; ატენის ხეობა, 14. 04. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სამხრეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხოვრობს ოფზე (*Populus nigra* L.), ალვის ხეზე (*Populus gracilis* Grossh. (= *P. pyramidalis auctcaus*), იტალიურ ვერხვზე (*Populus italica* Moench. და სხვ.). მატლი ვითარდება მჭადა ყვავილედში. დაჭურება მიმდინარეობს ნიადაგში (Тер-Минасян, 1946 : 100; Вред. леса, 1955 : 624; Smreczynski, 1972 : 60-61; Ангелов, 1979 : 76). ჩვენს მიერ მოპოვებულია ალვის ხეზე ქარსაცავ ზოლში.

149. Dorytomus longimanus (Forster, 1771) – Schneider, Leder, 1878 : 293 (vorax Fabricius).

ლიტერატურა. Echler, 1930 : 249 (მცხეთა). Рекк, Савенко, 1941 : 141-142 (ქართლისკრა).

მასალა. მტკვრის ხეობა, არმაზის ხევი, 13. 5. 2002; ქსნის ხეობა, 27. 08. 2002; ფრონეს ხეობა _ დვანი, 16. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ბალტიისპირეთი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, შუა აზია, ციმბირი; ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, მონღოლეთი.

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ხოჭო აზიანებს ვერხვის (*Populus tremula* L.), თეთრი ხვალოს (*Populus alba* L.), ბალზამის ვერხვის (*Populus balsamifera* L.), კანადური ვერხვის (*Populus canadensis* Moench.) ფოთლებს. მატლი ვითარდება ვერხვის (*P. nigra* L., *P. alba* L.) მამრობით ყვავილედში. აღნიშნულია აგრეთვე მატლების მათ კვირტში განვითარება

(Тер-Минасян, 1946 : 99; Вред. леса, 1955 : 623; Иоаннисиани, 1972 : 215-217; Smreczynski, 1972 : 60; Ангелов, 1980 : 280; Diekmann, 1986 : 137). ჩვენს მიერ აღნიშნა *Populus tremula* L.-ზე.

150. *Dorytomus (Dorytomus) tremulae* (Paykull, 1800)

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 249 (მცხეთა).

მასალა. ერგნეთი, 23. 04. 2002 (1 ეგზ.); დვანი, 25. 04. 2002 (1 ეგზ.); ატენის ხეობა, 23. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ციმბირი, ყაზახეთი, ევროპა, ჩრდილოეთით ფინეთამდე და შვეციაში, სამხრეთით კი ბულგარეთამდე.

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბ-ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მატლი ვითარდება ვერხვის, ალვის ხის (*Populus alba* L., *P. tremula* L., *P. nigra* L., *P. pyramidalis* L.) და მდგნალის (*Salix caprea* L.) ყვავილედში. აღნიშნულია აგრეთვე მუხაზე – *Quercus* (Вред. леса, 1955 : 624; Иоаннисиани, 1972 : 217-218; Smreczynski, 1972 : 61; Ангелов, 1980 : 282; Diekmann, 1986 : 138). ჩვენს მიერ აღნიშნულია ალვის ხეზე და ვერხვზე.

151. *Dorytomus melanophthalmus* (Paykull, 1792). Schneider, Leder, 1878 (*agnathus Boheman var. clittellaris Boheman*).

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 249 (მცხეთა).

მასალა. ფრონეს-ხეობა – დვანი, 31. 07. 2003; 2002; დიდი ლიახვის ხეობა, ერგნეთის მიდამოები, 26. 06. 2003; მცხეთა, მტკვრის ხეობა, 2. 0 5. 2003; ატენის ხეობა, 14. 07. 2003; მეჯუდას ხეობა, 23. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილის სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; ევროპა-ჩრდილოეთით ფინეთამდე, ჩრდ აფრიკა, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ხაჭო აზიანებს სხვადასხვა სახეობის ტირიფს (*Salix viminalis* L., *S. fragillis* L., *purpurea* L., *S. triandre* L., *S. alba* L., *S. aurita* L., *S. cinerea* L., *S.*

scarpea L.) ფოთლებს და მჭადა (ციცა) ყვავილედს. მატლი ვითარდება ყვავილებში. დაჭუპრება მიმდინარეობს ნიადაგში (Вред. леса, 1955 : 623; Опр. нас., 1965 : 592; Иоаннисиани, 1972 : 217-218; Smreczynski, 1972 : 68; Ангелов, 1980 : 291; Diekmann, 1986 : 145). ჩვენს მიერ აღნიშნულია ჭალის ტიპის ტყეში ტირიფზე.

152. *Smicronix jungermaniae* (Reich, 1797). Schneider, Leder, 1878 (= *puncticollis* Tournier, cicur Gyllenhal).

მასალა. ლიახვის ხეობა, ერგნეთი, ატენის ხეობა, 26. 06. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 29. 05. 2002, 16. 05. 2003; უფლისციხე, 24. 08. 2002; დოესი, 10. 07. 2003, 17. 05. 2003; ქვახვრელი, 25. 08. 2002; აბისი, 2.07. 2003; ზემო ხვედურეთი, 13. 07. 2002; დვანი, 16. 07. 2003; ნაწრეტი, 12. 04. 2002; ატენის ხეობა, 27. 06. 2003; რუისი, 7. 09. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის შუა და სამხრეთი ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, შუა აზია (ტაჯიკეთი); ევროპა, ანატოლია, ირანი, ჩრდ. აფრიკა – მაროკო, ალჟირი, ტუნისი (Dieckmann, 1986 : 176).

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელას მატლი ვითარდება გალებში აბრეშუმას (*Cuscuta*) გვარის სახეობების (*C. europea* L., *C. epillinum* Weihe, *C. epithimum* (L.) Murr.). ღეროზე დასაჭუპრებლად გადადის ნიადაგში (Reitter, 1916 : 208; Иоаннисиани, 1972 : 225; Smreczynski, 1972 : 84; Ангелов, 1980 : 262; Diekmann, 1986 : 176). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 559) მიერ ხოჭოების დიდი რაოდენობითაა აღნიშნული, როგორც სტეპისა და მდელოს ბალახნარებში, ისე ისეთ მერქნიან მცენარეებზე, როგორცაა ბროწეული (*Punica Granatum* L.), თრიმლი (*Cotinus coggygia* Scop), ყარლანი (*Salsola dendroides* Pall. = *S. verrucisa* M. B.), კევის ხე (*Pistacia mutica* F. et M.), ძეძვი (*Palirus spina-christi* Mil.) და მუხა (*Quercus iberica*). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია ქსეროფილურ ნაირბალახოვან საფარში, ხოლო ერთეულები ძეძვზე.

153. *Tychius quinquepunctatus* Linnaeus, 1758

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 54 (მეჯვრისხევი, სოფ. ბრილი – ხაშურის რაიონი, აგარა).

მასალა. ქვახვრელი, 25. 05. 2002, 19. 07. 2003. 24. 03. 2003; ერგნეთი, 23. 04. 2003; 20. 04. 2003, 20. 06. 2003; მეჯვრისხევი, 20. 06. 2003; ოკამი, 13. 07. 2003; წეროვანი, 14. 07.

2003; რუისი, 5. 07. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 28. 06. 2003; ხელთუბანი, 21.06. 2003, 27. 05. 2002; დვანი, 31. 07. 2002, 28. 05. 2003; ოსიაური, 11. 07. 2003; ხცისი, 10. 07. 2003; ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 17. 08. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ცენტრი და სამხრეთი (ჩრდილოეთით ტყის ტიპის ჩათვლით), კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ციმბირი, ჩრდ. და დას. ყაზახეთი; შუა და სამხრეთ ევროპა – ჩრდილოეთით შვედეთსა და ფინეთამდე. ჩრდ. აფრიკა – ალჟირი.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ხოჭო აზიანებს ჩვეულებრივ ბარდას (*Pisum sativum* L.) ცერცვის სხვადასხვა სახეობას (*Vicia angustifolia* L., *V. sepium* L., *Vicia sativa* L., *V. fava* L.), ლობიოს (*Phaseolus vulgaris* L.), ოსპს (*Lens culinaris* Medic), სამყურას იონჯას და სხვა პარკოსანი მცენარეების ყვავილის კოკორს, ფოთოლს და ღეროს. აღნიშნულია აგრეთვე ტყის ცერცელასა (*Orobanchus tuberosus* L.) და უძრახელაზე (*Caragana*). მატლი ვითარდება მოუმწიფებელ თესლში; იჭურვებს ნიადაგში. ძლიერი დაზიანების დროს ცალკეული პარკოსანი მცენარე მთლიანად იღუპება (Список вред. нас., Тверитина, 1955 : 83; Опр. нас., 1965 : 598; Иоаннисиани, 1972 : 227; Smreczynski, 1972 : 96; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 292; Егоров, 1976 : 831; Ангелов, 1980 : 107-108; Чолокава, 1986 : 563. ჰემიქსეროფილური სახეობაა. ჩვენს მიერ იგი აღნიშნულია დიდი რაოდენობით მეზოფილურ მდელოებსა (სადაც ჭარბობდა ველუარდ მოზარდი პარკოსანი მცენარეები) და სტეპის ტიპის ბალახოვან საფარში.

154. *Tychius grenieri* Brisout, 1861

მასალა. უფლისციხე, 21. 04. 2002, 16. 05. 2003

გავრცელება. აღმ. საქართველო. ხმელთაშუაზღვისპირეთი – ესპანეთი, საფრანგეთი, იტალია, ყოფილი იუგოსლავია, ბულგარეთი, ალჟირი, ტუნისი.

არეალის ტიპი. ხმელთაშუაზღვისუელ-კავკასიური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. აღნიშნულია გლერძას (*Astragalus*) გვარის სახეობებზე (Ангелов, 1980 : 117-118). ჩვენს მიერ აღნიშნულია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

155. *Tychius squumulatus* gyllenhal, 1836 (= *flavicollis* Steph.)

მასალა. ერგნეთი, 25. 06. 2002; უფლისციხე, 17. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო. შუა და სამხრ. ევროპა, ხმელთაშუაზღვისპირეთი, სირია, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევასინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ვითარდება მიძოზე (*Melilotus*) კურდღლისფრჩხილაზე (*Lotus corniculatus* L.). ზოგიერთ რეგიონში, მათ შორის საქართველოში აზიანებს იონჯას. მატლი იკვებება თესლით მოუმწიფებელ პარკში (*Flavicollis* – Reitter, 1916 : 216; ბათიაშვილი, ჭავჭავანიძე, სამუნჯევა, 1952 : 69; Опр. нас., 1965 : 603; Иоаннисиანი, 1972 : 230; რაზმაძე, კალანდაძე და სხვ. 1972 : 200; Smreczynski, 1972 : 100; Ангелов, 1980 : 120-121; Чолокава, 1986 : 56). ჩვენ მოვიპოვეთ ტყისპირა მდელოს ნაირბალახოვან საფარში.

156. *Tychius rufirostris* Gyllenhal, 1836

მასალა. ერგნეთი, 26. 06. 2003; მერეთი, 27. 06. 2003, 28. 06. 2003; ატენის ხეობა, 27. 05. 2002.

გავრცელება. ამიერკავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, შუა აზია.

არეალის ტიპი. შუა თეტისური.

ეკოლოგია. ნასერდინოვი (Насердинов, 1975) საკვებ მცენარედ მიიჩნევს ძირტკბილას (*Glycyrrhiza*). ჩვენს მიერ აღნიშნულია სტეპის ტიპის ნაირბალახოვან საფარში.

157. *Tychius beckeri* Tournier, 1873.

მასალა. ქვახვრელი, 27. 06. 2002; ლიახვის ხეობა, 25. 06. 2002; ნადარბაზევის ტბის მოდამოები, 27. 07. 2003; ნაწრეთი, 5. 05. 2003.

გავრცელება. აღმ. საქართველო; სამხრეთ რუსეთი, დას. ყაზახეთი.

არეალის ტიპი. შუა-თეტისური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ყაზახეთში და კრასნოდარის მხარეში შეგროვილია იონჯაზე (*Medicago dentata*) ხოლო ჩვენს მიერ აღნიშნა სტეპისა და მდელოს ტიპის ბალახნარებში.

158. *Tychius crassirostris* Kirsch, 1871

მასალა. ლიახვის ხეობა, 25. 06. 2002; წეროვანი, 18. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი (სამხრეთ აღმოსავლეთის გარდა). კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, დასავლეთ ყაზახეთი. შუა და სამხრეთი ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელას მატლები ცხოვრობს ძიძოს (*Melilotua albus* Desr., *M. officinalis* (L.) Lam., *M. altissimus* Thuill) და იონჯის (*Medicago sativa* L., *M. falcata* L.) ფოთლის გალებში. იჭუპრებს ნიადაგში (Список вред. нас., 1932 : 135; Опр. нас., 1965; Иоаннисиани, 1972 : 229; Smreczynski, 1972 : 96; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 291; Ангелов, 1980 : 124). ჩვენს მიერ აღინიშნა მდელოს ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

159. *Tychius aureolus kiesenvetter*, 1851

ლიტერატურა. Чолокава, 1986 : 56 (წეროვანი – მასობრივად იონჯას ნათესებზე).

მასალა. დვანი, 10. 07. 2002, 22. 05. 2003, 28. 06. 2003, 25. 04. 2002, 16. 07. 2003, 27. 06. 2003; ერგნეთი, 11. 07. 2003, 23. 04. 2002; აგარა, 7. 07. 2003; რუისი, 5. 07. 2003; კეხიჯვარი, 6. 07. 2003; ქვახვრელი, 23. 06. 2003, 12. 07. 2003; 23. 06. 2003; აბისი, 8. 08. 2002; ქვემოჭალა, 12. 07. 2003; ოკამი, 13. 07. 2003; ხცისი, 10. 07. 2003; ალი, 9. 07. 2003; მისაქციელი, 15. 07. 2003; ოსიაური, 11. 07. 2003. წეროვანი, 14. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი და ცენტრალური ნაწილი, კავკასია; დას. ევროპა, ხმელთაშუაზღვისპირეთი.

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ძლიერ აზიანებს იონჯას (*Medicago sativa* L., და *M. falcata* L.). პარკში ღრღნის თესლს. ხოჭოები იკვებებიან თესლით, ფოთლებით, ღეროთი, კვირტებით, ყვავილებით და ახალგაზრდა ნაყოფით (Пономаренко, 1949 : 24; Опр. нас., 1965 : 603; Иоаннисиани, 1972 : 229-230; Smreczynski, 1972 : 103; Ангелов, 1980 : 124-125; Чолокава, 1986 : 56. ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით მოპოვებულია მდელოს ნაირბალახოვან მცენარეებზე, სადაც ჭარბობდა სამყურა. აგრეთვე იონჯას ნათესარებში.

160. *Tychius medicaginis* Brisout, 1863

ლიტერატურა. Чолокава, 1989 : 57 (წეროვანი – მასობრივად, კასპი, მცხეთა, ხაშური)

მასალა. ერგნეთი, 23. 04. 2002, 27. 05. 2002, ნაწრეტი, 23. 05. 2002, 25. 06. 2002, 24. 06. 2002; უფლისციხე, 20. 04. 2003, 19. 05. 2003, 25. 05. 2002, 23. 10. 2003; ქვახვრელი, 27. 04. 2003, 25. 05. 2002, 22. 09. 2003, 24. 10. 2003; მეჯვრისხევი, 20. 06. 2003, 20. 09. 2003; დვანი, 28. 06. 2002, 26. 09. 2003, 12. 7. 2002, 10. 7. 2002, 9. 7. 2002; ზემო ხვედური, 13. 07. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოეი, 28. 06. 2002; ატენის ეობა, 26. 6. 2002, 22. 09. 2002, 28. 04. 2003; წეროვანი, 19.06. 2002, 26. 04. 2003; 17. 05. 2003, 14. 07. 2003; ოსიაური, 11. 07. 2003; ბობნევი, 27. 08. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის შუა და სამხრეთი ზოლი, კავკასია; დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, ყაზახეთი, შუა აზია (თურქმენეთი), ბალტიისპირეთი (?); შუა და სამხრეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ცხოვრობს იონჯაზე (*Medicago sativa* L., *M. falcata* L. და სხვ.) და ყვითელ ძიძოზე (*Melilotus officinalis* (L.) Desr.). იონჯას აზიანებს იმაგო, ხვრელში ათავსებს კვერცხებს. შედეგად ზიანდება ბუტკოს ქსოვილი და წარმოიქმნება გალები. გალების შიგნით მატლი იკვებება «ხორციანი» ქსოვილით, რაც იწვევს მცენარის მოსავლის მთლიან განადგურებას (Список вред. нас., 1932 : 135; Опр. нас., 1965 : 604; Иоаннисиани, 1972 : 231; Smreczynski, 1972 : 104; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 291; Ангелов, 1980 : 124; Коротяев, 1983 : 119; Чолокава, 1989 : 57). ჩვენს მიერ მოპოვებულია იონჯას ნათესარებზე და მდელოს და სტეპის ტიპის ბალახნარში.

161. *Tychius brevisculus* Desbrochers, 1877 (= *micaceus* Rey; *haemetopus* Gyll.)

ლიტერატურა. Чолокава, 1989 : 57 = *micaceus* Rey – წეროვანი).

მასალა. უფლისციხე, 19.05. 2003, 26. 07. 2002; ნაწრეტი, 28. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, დას. ყაზახეთი, შუა აზია; შუა და სამხრეთი ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ყვითელ და თეთრ ძიძოსთან (*Melilotus officinalis* (L.) Lam., *Melilotus albus* Desr.) აღნიშნულია აგრეთვე იონჯაზე. მატლები ვითარდება ძიძოს პარკში, ხოლო აზიანებს ყვავილის გვირგვინის ფურცლებს, ბუტკოს და სამტვრე მილს (Список вред. нас., 1932 : 135; Тер-Минасян, 1946 : 165, Самедов, 1963 : 297; Опр. нас., 1965 : 603; Иоаннисиани, 1972 : 229; Smreczynski, 1972 : 102; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 291; Коротяев, 1983 : 127; Чолокава, 1989 : 57). ჩვენს მიერ აღნიშნულია ჭალის ტიპის ტყის საფარში და ქარსაცავ ზოლში ალვის ხეების ქვეშ განვითარებულ ბაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

162. *Tychius flavus* Becker, 1864

ლიტერატურა. Чолокава, 1989 : 57 (წეროვანი)

მასალა. დვანი, 31.07. 2002, 9. 07. 2002; ერგნეთი, 25. 07. 2002; უფლისციხე, 22. 06. 2003, 03. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის საქართველო, სამხრეთ-დასავლეთი ციმბირი, ყაზახეთი, შუა აზია; სამხრეთ-აღმოსავლეთი და აღმოსავლეთ ევროპა. მცირე აზია.

არეალის ტიპი. შუა-თეტისური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება იონჯას (*Medicago falcata* :, *M. sativa* L.) და ძიძოს (*Melilotus officinalis* (L.) Lam. ნაყოფში. ხოლო იკვებება ყვავილედით და აკეთებს ხვრელებს ფოთლის ფირფიტაში (Тер-Минасян, 146 : 105; Опр. нас., 1965 : 604; Smreczynski, 1972 : 107; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 291; Чолокава, 1989 : 57). ჩვენს მიერ აღნიშნულია მეზოფილური მდელოს ბალახნარში. ჰემიქსეროფილია.

163. *Tychus junceus* Reich, 1797. Schneider, Leder, 1878 (curtus Brisout)

ლიტერატურა. Чолокава, 1989 : 57 (წეროვანი).

მასალა. აგარა, 7.07. 2003; დვანი, 27. 06. 2003, 9. 07. 2002; ქვახვრელი, 27. 6. 2002, 6. 07. 2003; ნაწრეტი, 19. 06. 2003 (7 ეგზ.); წეროვანი, 20. 06. 2002; ნადარბაზევი, 28. 6. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო. სომხეთი, აზერბაიჯანი, ყაზახეთი, შუა აზია, შუა ციმბირის სამხრეთი; შუა და სამხრ. ევროპა, ხმელთაშუაზღვისპირეთი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მრავალი ავტორის მონაცემებით (Reitter, 1916 : 216; Тер-Минасян, 1965 : 105; Опр. нас., 1965 : 604; Иоаннисиани, 1972 : 232; Smreczynski, 1972 : 106; Ангелов, 1980 : 126) ცხვირგრძელა ცხოვრობს სამყურაზე (*trifolium arvense* L.) ძიძოს (донник) სხვადასხვა სახეობებზე, კურდღლისფრჩხილაზე (*Lotus corniculatus*), კურდღლისბალახზე (*Anthyllus vulneraria* L.) და სხვა პარკოსნებზე. სხვა ავტორების (Самедов, 1963 : 299; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 291; (Сахаров, 1947, Пономаренко, 1949, Кришталь, Петруха, 1949) მონაცემებით აღნიშნავენ, რომ ხოჭო იკვებება იონჯათი (*Medicago*), და გლერძათი (*Astragalus*), რომლებზედაც მომდინარეობს მათი განვითარებაც. ჩვენს მიერ აღნიშნულია სამყურას და იონჯას ნათესარებში.

164. *Tychis meliloti* Stephens, 1831

ლიტერატურა. Чолокава, 1989 : 57 (მუხრანი).

მასალა. ერგნეთი, 25. 06. 2002; წეროვანი, 20. 06. 2003; ატენის ხეობა, 26. 06. 2003; ნადარბაზევი, 28. 06. 2003; ლიახვის ხეობა, 25. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ცენტრალური ნაწილი და სამხრეთი, კავკასია; დას. და აღმ. საქართველო, სამხრ. ციმბირი, მდ. ენისეიმდე შუა აზია; დას. ევროპა, ჩრდილოეთით შვედეთამდე, ხმელთაშუაზღვისპირეთი, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორე-ალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ძიძოს სხვადასხვა სახეობებთან (*Melilotus officinalis* (L.) Lam., *M. albus* Med., *M. altissimus* Thuill და სხვ.). მატლი ვითარდება ფოთლებზე განვითარებულ გალებში (Reitter, 1916: 217; Список вред. нас., 1932 : 135; Scherf, 1964 :156; Опр. нас., 1965 : 598; Иоаннисиани, 1972 : 228; Smreczynski, 1972 : 102; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 291;

Ангелов, 1980 : 128; Чолокава, 1989 : 58). ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია მდელის მეზოფილურ ბალახნარსა და სტეპის ტიპის ნაირბალახოვან საფარში. ჰემიქსეროფილია.

165. *Tychius pusillus* Germar, 1842

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 250 (მცხეთა).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი; შუა სამხრეთ ევროპა, ინგლისი, სამხრეთ საფრანგეთი, მაროკო.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ბიოლოგიურად დაკავშირებულია სამყურასთან: *Trifolium frogiferum* L., *T. montanum* L. (Опр. нас., 1965, 1965 : 600; Smreczynski, 1972 : 108; Ангелов, 1980 : 129-130).

166. *Tychius stephensi* Schoenherr, 1836 (= *tomentosus* herbst, 1795)

ლიტერატურა. Чавчанидзе, Самунджева, 1954 : 74 (*T. tomentosus* – გორის რაიონი – სოფ. ვარიანი. Чолокава, 1989 : 58 (*tomentosus* – მეჯვრის ხევი, ტყვიავი, 1996 : 573 (ვარიანი).

მასალა. ქვახვრელი, 23. 06. 2002; კეხიჯვარი, 6. 07. 2003; აგარა, 7. 07. 2003; ნაწრეტი, 24. 06. 2003, 5. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის შუა და სამხრეთი ზოლი, კავკასია – დას. და აღმ. საქართველო, არაქსის ხეობა, შუა აზია; შუა და სამხრეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ხოჭო აზიანებს სამყურას (*Trifolium pratense* L., *T. arvense* L., *T. repens* L., *T. campestre* Schrab., *T. hybridum* L.), იონჯის (*Medicago sativa* L., *M. lupulina* L., *M. cinalis* (L.) Desr., კურდღლისფრჩხილას ნასკვში და იკვებება ტესლით. ჭუპრობს ნიადაგში (Reitter, 1916 : 217; Список вред. нас., 1932 : 136; Тер-Минасян, 1946 : 105; Чавчанидзе, Самунджева, 1954 : 74; Scherf, 1964 : 157; Иоаннисиани, 1972 : 231; Smreczynski, 1972 : 100; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 292; Ангелов, 1980 : 132). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით მოპოვებულია სხვადასხვა სახეობის სამყურაზე, იონჯასა და ძიძოზე.

167. *Tychius cuprifer* (Panzer, 1799) = *Miccotrogus*

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 577 (*Miccotrogus* - წილკანი, 18. 05. 1896, იაკოვლევი _ზინ).

მასალა. უფლისციხე, 24. 06. 2002; ქვახვრელი, 23. 06. 2002, 6. 07. 2003; ლიახვის ხეობა, 25. 06. 2002; ერგნეთი, 25. 6. 2003; დვანი, 22. 05. 2003; ხცისი, 10. 07. 2003; მცირე კვერნაქი, 13. 07. 2002; ნაწრეტი, 19. 06. 2003; 17. 06. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 13. 06. 2003; აგარა, 7. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთ დასავლეთი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი; შუა და სამხრეთ ევროპა, ალჟირი, მაროკო.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია სამყურას სახეობებთან (*Miccotrogus* _ Опр. нас., 1965 : 604; Smreczynski, 1972 : 110; Ангелов, 1980 : 136). ჩვენს მიერ შეგროვილია სხვადასხვა სახეობის კულტურულ და ველურად მოზარდ სამყურაზე.

168. *Tychius picirostris* (Fabricius, 1787) = *Miccotrogus*

მასალა. დვანი, 27. 06. 2003; ნაწრეტი, 25. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ჩრდ კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, შუა აზიის მთიანი ნაწილი, ყაზახეთი, დას. ციმბირი, ამურისპირეთი, ზღვისპირეთი, ევროპა, ჩრდ. ამერიკა.

არეალის ტიპი. პალეარქტიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ხოჭო ძლიერ აზიანებს სამყურას (*Trifolium pratense* L., *T. hybridum* L., *T. repens* L.). მატლი ვითარდება სამყურას ყვავილედში. სამყურას სახეობა აღნიშნულია იოჯაზე (*Medicago*), ხანჭოლაზე (*Lupinus*), ძიძოზე (*Melilotus*), კურდღლის-ფრჩხილაზე (*Lotus*), ცერცელაზე (*Vicia*) კურდღლის ბალახზე (*Anthyllis*), გლერძზე (*Astragalus*), თაგვის ცერცელაზე (*Visia cracca* L.), ხორბალზე (*Triticum*), ქერზე (*Hordeum*), წივანაზე (*Festuka*), შაქრის ჭარხალზე (*Beta vulgaris* L.) კომბოსტოს (*Brassica*) ნარგავზე, არყზე (*betula*), ტირიფზე (*salix*), ვაშლზე (*Malis*), ალუბალზე (*cerasus*), ჟოლოზე (*Rubus*), ასკილზე (*Rosa*), ბადის მარწყვზე (*Fragaria virginiana*) და სხვ. (Список вред. нас., 1932 : 136; Опр. нас., 1965 : 664; Иоаннисиани, 1972 : 232-233; Smreczynski, 1972 : 129; Арнольди,

Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 261; Егоров, 1972 : 831; Ангелов, 1980 : 128; Чолокава, 1989 : 61). ჩვენი აზრით მთელ რიგ ზემოთ მოყვანილ მცენარეებზე ხოჭოები ხვდებოდა შემთხვევით. ჩვენს მიერ აღინიშნა ტყისპირა მდელოზე, სადაც ჭარბობდა ველურად მოზარდი სამყურა.

169. *Sibinia primita* (Herbst, 1795)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 577 (მცხეთა _ ხეკორძი)

მასალა. უფლისციხე, 27. 04. 2003; ატენის ხეობა, 24. 04. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, აღმ. საქართველო, შუა აზია (თურქმენეთი); დას. ევროპა, ხმელთაშუაზღვისპირეთი, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. სმერჩინსკის (Smreczynski, 1972 : 112) მიხედვით ცხვირ-გრძელა ცხოვრობს სპერგულარიაზე (*Spergularia rubra* (L.) Presl., *S. campestris* Asch., *S. marginata* (D.C.) Kittel.). იოანისიანი (Иоаннисиани, 1972 : 237-238) აღნიშნავს, რომ სახეობა ბინადრობს მშრალ ადგილებში ბალახოვან მცენარეებზე და ვითარდება ნეგოზე (უკვდავა _ *Helichrysum stoechas*). ანგელოვი (Ангелов, 1980 : 91-92) თვლის, რომ სახეობა დაკავშირებულია *Spergularia*-სთან. ჩვენს მიერ შეგროვილია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

170. *Sibinia pellucens* (Scopoli, 1772)

მასალა. ნაწრეტი, 21. 04. 2002 (2 ეგზ.); ნადარბაზევის ტბის მიდამოები 13. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი და შუა ზოლი, აღმ. საქართველო, შუა აზია; ევროპა, ხმელთაშუაზღვისპირეთი, მაროკო, ალჟირი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ცხოვრობს სასტვენას (*Melandrium*) და ქოთანას (*Silene*) სახეობებზე (*M. rubrum* (Welg.) Garcke = *M. silvestre* Röhl., *S. inflata* (Salisb) Sm. = *S. venosa* Asch.). მატლი ვითარდება თესლში (Тер-Минасян, 1946 : 107; Опр. нас., 1965 : 605; Иоаннисиани, 1972 : 234; Smreczynski, 1972 : 115). ანგელოვის (Ангелов, 1980 : 97) მიხედვით დაკავშირებულია *Lychnis* გვარის სახეობებთან. მატლი ვითარდება ნაყოფში. ჭოლოკავას (Чолокава, 1989 : 62) მიერ ხოჭო აღნიშნულია ტყის ქოთანზე (*Silene*

mulifida (Ad) Rohrb.) ჩვენ რამდენიმე ეგზემპლარი მოვიპოვეთ ქარსაცავი ზოლის ნაირბალახოვან საფარში.

171. *Sibinia viscaria* (Linnaeus, 1761)

მასალა. ნაწრეტი, 17. 05. 2003 (5 ეგზ.); უფლისციხე, 14. 07. 2002 (2 ეგზ.).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, დას. ციმბირი, ზღვისპირეთი. ევროპა, ხმელთაშუაზეთისპირეთი, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ცხოვრობს ქოთანას სასტვენას (*Melandrium*) და ფისოვანას (*Viscaria*) გვარების სახეობებზე (*S. nutans* L., *S. inflata* (Salisb.) Sm. (*S. venosa* Asch., *Melandrium rubrum* (Weig) Garcke (*M. silvestre* Röhl., *Viscaria vulgaris* Röhl.) მატლი ვითარდება ნაყოფში (Тер-Минасян, 1946 : 107; Иоаннисиანი, 1972 : 235-236; Smreczynski, 1972 : 115-116; Ангелов, 1980 : 102). ჩვენს მიერ შეგროვილია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

172. *Anthonomus rubripes* Gyllenhal, 1836

მასალა. ნადარბაზევი, 16. 05. 2003, 18. 06. 2003; დვანი, 31. 07. 2002.

გავრცელება. ყირიმი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ვოლგისპირეთი (სარაპტა), შუა ევროპა, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. ევროპული-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ცხოვრობს მარწყვა ბალახზე (*Potentilla argentea* L. (Smreczynski, 1972 : 128; Ангелов, 1980 : 78-79). ჩვენს მიერ შეგროვილია ტყისპირა მდელოს ბალახნარსა და სტეპის ტიპის ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

173. *Anthonomus phyllocola* (Herbst, 1795)

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 250 (varians _ მცხეთა); Лозовой, 1937 (varians _ ატენის ხეობა); 1965 : 92 (varians _ საქართველო).

მასალა. ატენის ხეობა, 20. 04. 2002.

გავრცელება. რუსეთის შუა და ჩრდ. ზონა, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, ციმბირი ბაიკალამდე; დასავლეთ ევროპა, წინა აზია.

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ცხოვრობს ფიჭვზე; იმაგო აზიანებს წიწვებს, ხოლო მატლი – მამრობით გირჩებს, სადაც იკვებება მტვრის მარცვლებით. ზოგჯერ აზიანებს ფიჭვს ახალგაზრდა აღმონაცენებს (varians – Тер-Минасян, 1976 : 174; Вред. леса 1955 : 629; Иоаннисиани, 1972 : 198; Smreczynski, 1972 : 127; Ангелов, 1980 : 77-78). ჩვენს მიერ აღინიშნა ფიჭვზე.

174. Anthonomus rubi (Herbst, 1795)

მასალა. ერგნეთი, 23. 05. 2002; ფრონეს ხეობა – დვანი, 12. 07. 2002; ატენის ხეობა, 28. 04. 2003; დვანი, 12. 07. 2003; საქართველოში აღნიშნულია 58 პუნქტში, გარდა შიდა ქართლისა (Чолокава, 1996 : 584).

გავრცელება. რუსეთის ფედერაციის შუა და ჩრდილოეთ ნაწილი, უკრაინა, კავკასია ამიერკავკასიით. დას და აღმ. საქართველო, ციმბირი, ალტაის მხარე; მთელი ევროპა, სირია, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მარწყვის (*Fragaria vesca* L.) და ყივლოს (*Rubus idaeus* L.) კოკრების სერიოზული მავნებელია. აზიანებს აგრეთვე ირმისტუჩას (*Hudnum repandum* L.), ესპარცეტის (*Onobrichus*), ვარდის (*Rosa*), მარწყვა – ბალახის (*Potentilla reptans* L.) და სხვ. კოკრებს. იმაგო გაზაფხულზე იკვებება რთულყვავილოვან მცენარეთა ყვავილის მტვრით (Список вред. нас., 1932 : 313; Тер-Минасян, 1936 : 175; Вред. леса 1955 : 628; Самедов, 1963 : 294; Иванова-Шумакова, 1966 : 146; Иоаннисиани, 1972 : 200-204; Smreczynski, 1972 : 118; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 221; Чолокава, 1996 : 584). ჩვენს მიერ მოპოვებულია ტყვირა მდელოს ბალახნარებში.

175. Anthonomus pyri kollar, 1837

ლიტერატურა. Уваров, 1928 : 62; Батиашвили, Багдавадзе, 1941 : 61; (ქართლი, სამხრეთ ოსეთი); Чолокава, 1996 : 584-485 (მუხრანი, კასპი, გორი).

მასალა. სკრა, 12. 05. 2002; სოფ. ატენი, 6. 08. 2003; მუხრანი, 14. 08. 2002; გომი, 7. 09. 2003; რუისი, 2. 07. 2003; იგოეთი, 29. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია; დას. და აღმ. საქართველო. შუა და სამხრეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ხოჭო ძლიერ აზიანებს მსხალს და ვაშლს. მატლი ვითარდება მსხლის (იშვიათად ვაშლის) კოკრებსა და კვირტებში (Тер-Минасян, 1936 : 175-176; Список вред. нас., 1932 : 313; Тер-Минасян, 1936 : 175; Батиашвили, Багдаვაძე, 1941 : 61; Вред. леса 1955 : 628; Самедов, 1963 : 294; Опр. нас. 1965 : 59; Иоаннисиани, 1972 : 204; Smreczynski, 1972 : 123-124; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 221). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით შეგროვილია სხვადასხვა ჯიშის მსხალზე და პანტაზე (*Pyrus caucasica* A. Fed. = *Pyrus communis*: auct, non L.). ერთეული ეგზემპლარები კი ვაშლზე.

176. *Anthonomus pomorum* (Linnaens, 1758)

ლიტერატურა. Радде, 1999 : 390; (*cinctus* Redtenlacher); Арсанов, 1888 : 37; Винокуров, 1917 : 19 (აღმ. საქართველო _ «სამხრეთ ოსეთი»); Уваров, 1928 : 62; Батиашвили, Багдаვაძე, 1941 : 61; Рекк, Савенко, 1941 : 135-136; Батиашвили, Твалаваძე, 1948 : 91 (შიდა ქართლი), Чолокава, 1996 : 586, (მცხეთა, ქარელი, გორი).

მასალა. წეროვანი, 27. 06. 2002; ხოვლე, (კასპის რაიონი) 29. 09. 2002; გორი, 17. 06. 2003; შინდისი (გორის რაიონი), 12. 07. 2003; ოძისი (ხაშურის ეაიონი) 15. 05. 2002; მუხრანი, 8. 05. 2003; ძალისი, 24. 09. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, დას. ციმბირი, შორეული აღმოსავლეთის სამხრეთი; დას. ევროპა, იაპონია, კორეა, ჩრდ. ამერიკა (შეტანილია).

არეალის ტიპი. ამფიპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. საქართველოში ცხვირგრძელა ითვლება ვაშლის პირველხარისხოვან მავნებლად. იგი მთელ რიგ წლებში იწვევს ვაშლის და მსხლის კულტურების ნაყოფის დიდ დანაკარგს. ვითარდება ვაშლის, მსხლის, იშვიათად

კუნელის, ალუბლის, ბლის, კვირინჩხის, შოთხის და სხვა ნაყოფისმომცემ მცენარეთა როგორც ველურად მოზარდ სახეობებზე ისე კულტურული ჯიშების კოკორში (бутках). ხოჭო აზიანებს კვირტებსა და ფოთლებს (Тер-Минасян, 1936 : 177; Рекк, Савенко, 1941 : 136; Батишвили, 1959 : 133-135; Иоаннисиани, 1972 : 204-210; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 291; Егоров, 1978 : 832; Ангелов, 1980 : 65-67; Чолокава, 1996 : 586). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით აღნიშნულია ვაშლზე, მსხალზე, კვირინჩხზე, და ალუბალზე.

177. Anthonomus pedicularius (linnaeus, 1758)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 587 (კასპის რაიონი)

მასალა. ტყვიავი, 7. 06. 2003; ქვახვრელი, 28. 06. 2002; ერგნეთი, 23. 04. 2002; ხელთუბანი, 21. 07. 2003, 2002; დოესი, 9. 07. 2002.

გავრცელება. უკრაინა, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ურალი, ბაიკალისპირეთი, ზღვისპირეთი, ევროპა ჩრდილოეთის გარდა; ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორე-ალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ხოჭო აზიანებს ვაშლის, მსხლის, შოთხის, ცირცელის, ხეჭრელის, თელადუმას და ნებერესტა-ს ფოთლებს. მატლის ვითარდება აღნიშნულ მცენარეთა კვირტებში (Тер-Минасян, 1936 : 179; Вред. леса 1955 : 627; Опр. нас. 1965 : 589; Иоаннисиани, 1972 : 204-210; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 219; Ангелов, 1980 : 74; Чолокава, 1996 : 587). ჩვენს მიერ მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით შეგროვილია ვაშლზე, მსხალზე და კუნელზე. ერთეული ეგზემპლარები რცხილასა და მუხაზე.

178. Curculio elephas Gyllenhal, 1758

ლიტერატურა. Лозовой, 1965 : 15-60-185; Чолокава, 1996 : 591 (მთელი საქართველო); (მცხეთა, რიკოთის უღელტეხილი შიდა ქართლის მიმართულებით).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ჩრდილოეთით მოსკოვის ოლქამდე, ყირიმი, კავკასია – ამიერკავკასიით, დას. და აღმ. საქართველო. შუა და სამხ. ევროპა, მცირე აზია, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორ-ეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. მატლი ძლიერ აზიანებს წაბლის ნაყოფს. იგი იმდენად ზიანდება, რომ გამოუყენებელი ხდება საკვებად. წაბლის მოსავალი თითქმის ნახევრდება (Список вред. нас., 1932 : 311; Вред. леса 1955 : 630; Тер-Минасян, 1956 : 425; Опр. нас. 1965 : 588; Лозовой, 1965 : 185; Канчавели, Супаташвили, 1968 : 312; Smreczynski, 1972 : 137; Вред с/х культуры лесных насажд., т. II, 1974 : 160; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 251; Ангелов, 1980 : 52-53; Чолокава, 1996 : 591). საქართველოში იგი წაბლის სპეციფიკური მავნებელია. გარკვეულ წლებში უმნიშვნელოვანესი რაოდენობით დაბლა წევრ წაბლის მოსავალს. მაგ. სუპატაშვილის (Супаташвили, 1956 : 179-170) ცნობით 1950-51 წლებში წაბლის ნაკრძალში სოხუმთან ახლოს, წაბლის მოსავალის 80-90% განადგურდა.

179. Curculio venosus (Gravenhorst, 1807)

ლიტერატურა. Лозовой, 1941 : 203, 1965 : 12-185 (შიდა ქართლი).

მასალა. მცირე კვერნაქი, 12.07. 2002, 13. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ჩრდილოეთით ბალტიისპირეთამდე, კავკასია _ დას. და აღმ. საქართველო, ჩრდ. სომხეთი. დას. ევროპა, ჩრდილოეთით შვედეთამდე, ალჟირი, მაროკო.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორ-ეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია წიფელთან, მუხასა და წაბლთან. ამიერკავკასიაში მასობრივად აზიანებს რკოს. ზოგჯერ მისი რიცხოვნობა აღემატება რკოს ცხვირგრძელას (Лозовой, 1965_a : 203, 1965 : 179, 185; Супаташвили, 1947 : 301; Вред. леса 1955 : 630; Тер-Минасян, 1956 : 423; Опр. нас. 1965 : 588; Smreczynski, 1972 : 139; Ангелов, 1980 : 53). ჩვენს მიერ შეგროვილია მნიშვნელოვანი რაოდენობით მუხაზე.

180. Curculio nucum (Linnaeus, 1758)

ლიტერატურა. Уваров, 1920 : 142 *Balaninus* _ აღმოსავლეთ საქართველო _ სამხ. ოსეთი); Батиашвили, Багдаვაძე, _ შიდა ქართლის, სამხ. ოსეთი.

მასალა. მცირე კვერნაქი, 12. 07. 2002; დიდი რაოდენობით მუხაზე 27. 08. 2002 _ 2003; ატენის ხეობა, 13. 08. 2002 _ 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის შუა და სამხრეთი ზოლი, ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; შუა და სამხრეთ ევროპა, სირია, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორ-ეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. საქართველოს ტყეებისა და ბაღების თხილის სპეციფიკური მავნებელია. ხოჭო იკვებება კვირტებით, კოკრებით, ფოთლებით და ნაყოფით. თხილთან ერთად იგი დიდ ზიან აყენებს მუხის ნაყოფს _ რკოს. მისი მატლები ვითარდება თხილის, იშვიათად მუხის ნაყოფში. აკეთებს რა ნაყოფში სასვლელებს, ნაყოფი ვედარ განიცდის მომწიფებას და ნაადრევად ცვივა ხიდან (Список вред. нас., 1932 : 311; Каландадзе, Лозовой, 1937 : 129, Батиашвили, Смирнова, 1937 : 76; Супаташвили, 1947 :301; Вред. леса 1955 : 631; Тер-Минасян, 1956 : 434; Кобахидзе, 1957 : 171; Батиашвили, 1959 : 263; Самедов, 1963 : 293; Канчавели, Супаташвили, 1968 : 310; Smreczynski, 1972 : 140; Вред с/х культуры лесных насажд., т. II, 1974 : 161; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 252; Ангелов, 1980 : 55). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია ტყის თხილზე და ნაწილობრივ მუხაზე.

181. Curculio glandium (Marsham, 1892)

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 250 (Balaninus _ მცხეთა); Батиашвили, Багдаვაძე, 1941 : 61 (შიდა ქართლის, სამხრეთ ოსეთი); Лозовой, 1941_a : 203; 1965 : 12-15-183 (მთელი საქართველო); Чолокава, 1996 : 595 (მცხეთა).

მასალა. მცირე კვერნაქი, 12. 07. 2002; დიდი რაოდენობით მუხაზე, ატენის ხეობა, 23. 05. 2003; 6. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ჩრდილოეთ მოსკოვის ოლქამდე, ყირიმი, კავკასია, დას. აღმ. საქართველო, დას. ყაზახეთი; დას. ევროპა ჩრდილოეთის გარდა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მატლი ვითარდება მუხის სხვადასხვა სახეობის რკოში, აგრეთვე თხილის, წაბლისა და ჭანჭყაყატის ნაყოფში. ზრდასრული ხაჭოები კვერცხების დადებამდე იკვებებიან მაჟალოს, კვრინჩხის და კუნელის მოუმწიფებელი ნაყოფით. აღნიშნულია აგრეთვე ალუბალსა და ბალზე (Список вред. нас., 1932 : 311; Лозовой, 1941a : 2003; Вред. леса 1955 : 631; Тер-Минасян, 1956 : 437; Канчавели, Сипаташвили, 1968 : 309; Smreczynski, 1972 : 140; Вред с/х культуры лесных насажд., т. II, 1974 : 160; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 251; Ангелов, 1980 : 56; Чолокава, 1996 : 596). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია მუხაზე.

182. Curculio salicivorus (Paykull, 1792)

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 250 (Balanobius _ მცხეთა).

მასალა. წეროვანი, 24. 07. 2003; ერგნეთი, 23. 04. 202; კვერნაქის სერის ჩრდ. ფერდობის მდელოზე, 27. 05. 2002; ტყვიავი, მდელოს ტიპის ბალახნარში, 12. 06. 2003 (3 ეგზ.), ატენის ხეობა, 12. 06. 2002; უფლისციხე, 2. 07. 2003; მუხრანი, 14. 08. 2003; ქსნის ხეობა, 10. 04. 2003; ძეგვი, 7. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ჩრდილოეთით არხანგელსკის ოლქამდე, კავკასია, და დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, აღმოსავლეთით სახალინამდე; მთელი დასავლეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მატლი ვითარდება ტირიფის (*Salix fragilis* L., *S. alba* L., *S. amygdalina* L., *S. purpurea* L.) ფოთლის ძაღვებში. იჭურებს ნიადაგში (Вред. леса 1955 : 589; Smreczynski, 1972 : 142; Ангелов, 1980 : 60). ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია მნიშვნელოვანი რაოდენობით მეზოფილურ მდელოს ტიპის ბალახნარში და ტირაფზე.

183. Mecinus collaris Germar, 1821

მასალა. ქვახვრელი, 24. 10. 2003 (1).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, ზღვისპირეთი. ცენტრალური და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპა, სირია, მონღოლეთი.

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორე-ალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხოვრობს მრავალძარღვას (*Plantago*) სხვადასხვა სახეობებზე (*P. major* L., *P. media* L., *P. maritima* L. *P. coronopus* L.) კვერცხებს დებს ღეროში; მატლი ვითარდება ყვავილებზე, სადაც წარმოქმნის გალებს. იჭურებს გალებში (Smreczynski, 1976 : 25; Ангелов, 1979 : 182-183). ჩვენს მიერ მოპოვებულია მდელოს ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს.

184. *Mecinus piraster* (herbst, 1795)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 596 (შიდა ქართლი, კასპის რაიონი, სოფ. ახალსოფელი).

მასალა. ქვახვრელი, 25. 06. 2002; ნადარბაზევი, 18. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ბალტიისპირეთი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, შუა აზია; დასავლეთ ევროპა ჩრდილოეთით შვედეთამდე, ხმელთაშუაზღვისპირეთი, ალჟირი, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბბორეალური.

ეკოლოგია. ხოჭო ხშირად აღნიშნება ტენიან მდელოებზე ლანცეტა მრავალძარღვაზე (*Plantago lanceolata* L.). მატლი ვითარდება აღნიშნული მცენარის ფესვებზე. იმიერკარპატებში გვხვდება მშრალ მდელოებსა და ველის (სტეპის) ბალახნარებში. იქვე აღნიშნულია იმაგო ვაშლსა და ქლიავზე (Reitter, 1916 : 225; Тер-Минасян, 1946 : 137; Опр. нас. 1965 : 609; Иоаннисиани, 1972 : 247-248; Smreczynski, 1976 : 25). ჩვენს მიერ აღნიშნულია მეზოფილურ ბალახნარში.

185. *Gymnetron pascuorum* (Gyllenhal, 1813)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 746 (მეჯვრისხევი, ტყვიავი).

მასალა. მეჯუდას ხეობა, 27. 08. 2002, 29. 09. 2002; ქვახვრელი, 25. 08. 2002; ნაწრეტი, 22. 07. 2002; მეჯვრისხევი, 20. 06. 2003, 27. 05. 2002; ნადარბაზევი, 18. 06. 2003; უფლისციხე, 18. 07. 2003; დვანი, 17. 09. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, არაქსის ხეობა. დასავლეთ ევროპა, სირია, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ლანცეტა მრავალმარღვასთან (*Plantago lanceolata* L.). მატლი ვითარდება თესლის კოლოფში. სადაც იკვებება მოუმწიფებელი თესლით (Reitter, 1916 : 227; Тер-Минасян, 1946 : 138; Иоаннисиანი, 1972 : 249-250; Smreczynski, 1976 : 31; Ангелов, 1979 : 186-187). ჩვენს მიერ აღნიშნულია მეზოფილური მდელოს ნაირბალახოვან საფარში.

186. *Gymnetron labile* (Herbxx, 1795)

მასალა. ნადარბაზევი, 18. 06. 2003 (4 ეგზ.); ლიხის ქედი, 17. 08. 2002 (5 ეგზ.).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, არაქსის ხეობა, სევანი; მთელი ევროპა ჩრდილოეთით შეედეტამდე.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ცხვირგრძელა აღნიშნულია ლანცეტა მრავალმარღვაზე (*Plantago lanceolata* L.). გვხვდება აგრეთვე აბრეშუმაზე (*Cuscuta*). მატლები ვითარდებიან ფესვებზე (Reitter, 1916 : 227; Тер-Минасян, 1946 : 137; Опр. нас. 1965 : 610; Иоаннисиანი, 1972 : 610; Smreczynski, 1976 : 29; Ангелов, 1979 : 193-194). ჩვენს მიერ შეგროვილია მეზოფილურ ნაირბალახოვან საფარში.

187. *Gymnetron bipustulatum* (Rossi, 1794) = *fuliginosum* Gyllenhal (Schneider, Leder, 1878 : 298 (*fuliginosum* Gyllenhal); Радде, 1899 (*spilotum* Germar)

მასალა. ატენის ხეობა, 20. 05. 2003 (1 ეგზ.); ერგნეთი, 23. 04. 2002 (3 ეგზ.) ფრონეს ხეობა _ დვანი, 11. 7. 2002, 9. 07. 2002; ლიხის ქედი, 17. 08. 2002 (4 ეგზ.) მეჯვრისხევი, 27. 07. 2002 (1 ეგზ.); ქვახვრელი, 24. 10. 2003 (3 ეგზ.); ნაწრეტი, 20. 09. 2003, 4. 07. 2003.

გავრცელება. კავკასია _ აღმ. საქართველო, ჩრდ. სომხეთი, არაქსის ხეობა. ცენტრალური და სამხრეთი ევროპა, ალჟირი, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია *Scrophularia*-ს გვარის სახეობებთან (*S. nodosa* L. _ შავწამალა, *S. canina* L., *S. aquatica* L. მატლი ვითარდება ნაყოფში (Reitter, 1916 : 230; Тер-Минасян, 1946 : 141; Иоаннисиანი, 1972 : 254; Smreczynski, 1976 : 33; Ангелов,

1980 : 210, Чолокава, 1996 : 752). ჩვენს მიერ შეგროვილია სტეპის ტიპის ბალახოვან საფარზე მწერბადით თიბვის დროს.

188. *Rhinusa asella* (Gravenhorst, 1807) = *Gymnetron*, *Gymnaetron asellus* Gran)

მასალა. ქსნის ხეობა, 8. 07. 2002 (5 ეგზ.); მეჯუდას ხეობა, 16. 6. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთ-დასავლეთი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო. შუა და სამხრეთ ევროპა, მცირე აზია, სირია.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მატლი ვითარდება ქერიფქლას (*Verbascum*) გვარის სახეობების (*V. thapsus* L., *V. phlomoides* L., *V. purverulentum* Vill.) ღეროში და წარმოქმნის კვერცხისებურ გალებს. იჭურვებს გალებში (*Gymnetron*, *Gymnaetron asellus* Grav. – (Reitter, 1916 : 229; Опр. нас. 1965 : 611; Иоаннисиани, 1972 : 252-253; Smreczynski, 1976 : 33; Ангелов, 1980 : 2002). ჩვენს მიერ შეგროვილია ქერიფქლაზე.

189. *Rhynusa tetra* (Fabricius, 1792)= *Gymnaetron tetrum* (Fabr.)

მასალა. ქსნის ხეობა, 8. 07. 2002 (3 ეგზ.); ერგნეთი, 27. 05. 2002 (2 ეგზ.), 25. 06. 2002 (2 ეგზ.), 26. 08. 2002 (3 ეგზ.); მეჯუდას ხეობა, 29. 09. 2002 (1 ეგზ.); ოსიაური, 11. 07. 2003 (5 ეგზ.); ატენის ხეობა, 15. 04. 2003; უფლისციხე, 23. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, შუა აზია, ციმბირი, ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, ახლო აღმოსავლეთი, მცირე აზია, ჩრდ. ამერიკა (შეტანილია).

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია ქერიფქლას (*Verbascum*) გვარის სახეობებზე (*V. lychnitis* L., *V. thapsus* L., *V.*, *phlomoides* L., *V. pulverulentum* Vill., *V. nigrum* L. აღნიშნულია აგრეთვე სელიქას (*Linaria*), შავწამალას (*Scrophularia*) და დევისპირას (*Anthirrhinum*) გვარის სახეობებზე. მატლი ვითარდება თესლის ხარჯზე; ხოჭო იკვებება ფოთლებით (*Gymnaetron tetrum* Fabr. – Reitter, 1916 : 229; Тер-Минасян, 1946 : 140; Опр. нас. 1965 : 611; Иоаннисиани, 1972 : 252-253; Smreczynski, 1976 : 35; Ангелов, 1980 : 203; Чолокава, 1996 : 752). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია *Verbascum*-ის სხვადასხვა სახეობების საყვავილე კვირტებსა და ყვავილებზე.

190. *Miarus longirostris* (Gyllenhal, 1838)

მასალა. მეჯვრისხევი, 20. 06. 2003; ქვახვრელი, 25. 05. 2002; ნადარბაზევი, 18. 06. 2003, 24. 06. 2002; ბობნევი, 23. 08. 2002; ნაწრეტი, 22. 08. 2002, 17. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, არაქსის ხეობა, დარალაგიოზი, ზანგეზური, ყაზახეთი, ციმბირი, ზღვისპირეთამდე; ცენტრალური და ჩრდ. ევროპა, იაპონია.

არეალის ტიპი. ტრანსპლეარქტიკული, ბორეალურ-სუბბორეალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია მაჩიტას შემდეგ სახეობებთან: *Campanula trachelium* L., *C. grandiflora* L., *C. latifolia* L. (კენკესა). ხოჭოები აღნიშნულია აგრეთვე ბარისპირაზე (*Betonica*). მატლი ვითარდება კოლოფში (Reitter, 1916 : 231; Тер-Минасян, 1946 : 141; Иоаннисиანი, 1972 : 255; Smreczynski, 1976 : 51; Ангелов, 1980 : 216-217; Чолокава, 1996 : 753). ჩვენს მიერ შეგროვილია ნაირბალახოვან საფარში.

191. *Mairus graminis* (Gyllenhal, 1813)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 753 (მცხეთა).

მასალა. ატენის ხეობა, 26. 6. 2002, 24. 04. 2003; ერგნეთი, 30. 07. 2003, 25. 06. 2003; ქსნის ხეობა, 8. 07. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სევანი, ციმბირი, შუა აზია; სამხრეთი, დასავლეთი და შუა ევროპა, ჩრდილოეთით შვედეთსა და ფინეთამდე.

არეალის ტიპი. ფართო – პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა გვხვდება (*Campanula*-ს შემდეგ სახეობებზე: *C. glomerata* L., *C. persicifolia* L., *C. rotundifolia* L. მატლი ვითარდება თესლით კოლოფში. ჭუპრობს ნაყოფში (Reitter, 1916 : 232; Тер-Минасян, 1946 : 141; Опр. нас. 1956 : 612; Smreczynski, 1976 : 51; Ангелов, 1980 : 218-219). ბელორუსიაში აღნიშნულია ნემსიწვერასა (*Geranium*) და კურდღლისფრჩხილაზე (*Lotu*). ჭოლოკავას მიერ (Чолокава, 1996 : 753) დიდი რაოდენობით მოპოვებულია მაჩიტაზე (*Campanulara punctuloides* L.) და

მდელოს ბალახნარში. ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია მეზოფილური მდელოს ნაირბალახოვან საფარში.

192. *Miarus ajuge* (Herbst, 1795)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 298; Подде, 1899 : 391 (*Campanullae* Linnalus – სურამი).

მასალა. ნაწრეტი, 21. 09. 2002. ქვახვრელი, 17. 05. 2003; 9. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი (უკიდურესი ჩრდილოეთის გარეშე), კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, თურქმენეთი, ციმბირი, ყაზახეთი, ზღვისპირეთი; სამხრეთი, დასავლეთი და შუა ევროპა, ჩრდ. – დასავლეთი აფრიკა, სირია, ჩრდ. ჩინეთი

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია *Campanula*-ს სხვადასხვა სახეობებთან *C. rotundifolia* L., *C. trachelium* L., *C. rapunculoides* L., *C. rhomboidalis* L., *C. patula* L., *C. pirsicifolia* L., *C. carpathica* jacq., *C. glomerata* L., *C. latifolia* L. აგრეთვე *Phyteuma spicatum* L., *Ph. arbutifolium* L. მატლი იკვებება თესლით კოლოფში (Smreczynski, 1976 : 46). ჩვენს მიერ ნაპოვნია სტეპის ტიპის ნაირბალახოვან საფარში – ქარსაცავ ზოლში.

193. *Miarus dentiventris* reitter, 1907

მასალა. უფლისციხე, 24. 07. 2002; ქსნის ხეობა, 8. 07. 2002; ქვემოჭალა, 20. 07. 2003; ძეგვი, 16. 05. 2003.

გავრცელება. კავკასია – დას. საქართველო, არაქსის ხეობა.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, ევქსინურ – კავკასიური.

ეკოლოგია. ჭოლოკავას (*Чолокава*, 1996 : 755) მიერ აღნიშნულია სამყურაზე (*Trifolium*) და მაჩიტაზე (*Campanula rapunculoides* L.). აგრეთვე ტყისპირა და სუბალპურ მდელოს ბალახნარებში.

194. *Cionus goricus* Schultze, 1896

ლიტერატურა. Schulze, 1896 : 292 (ერთი ეგზემპლარი აღწერილია შულცის (Schultze) მიერ გორის ოლქიდან, რომელიც მოპოვებულია კენიგის (Kenyg) მიერ; Reitter, 1895 : 11; 1905 (ტანა).

გავრცელება. აღმოსავლეთ საქართველო – გორის და ბორჯომის რაიონები.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. კავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია.

195. *Cionus hortulanus* (Goeffroy, 1785) Schneider, Leder, 1878 : 298 (*hortulanus* Marsham).

მასალა. ხაშური, 11. 05. 2002; ერგნეთი, 3. 06. 2002; ქსნის ხეობა, 22. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, შუა აზია; ხმელთაშუაზღვისპირეთი, ალჟირი, სირია, თურქეთი, ირანი, ინდოეთი.

არეალის ტიპი. პალეარქტიკულ-ორიენტალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ცხოვრობს *Scrophularia*-ს ქეროფქლას (*Verbacum*) გვარის სახეობებზე (შავწამალა – *S. nodosa* L., *S. aquatica* L., *V. Phlomidis*). იკვებება ფოთლებით და ყვავილებით (Reitter, 1916 : 234; Список вред. нас., 1932 : 136; Тер-Минасян, 1946 : 143; Опр. нас. 1956 : 613; Иоаннисиани, 1972 : 257-258; Smreczynski, 1976 : 51; Ангелов, 1980 : 149; Чолокава, 1996 : 858). ჩვენს მიერ შეგროვილია შავწამალაზე (*Scrophularia nodosa* L.), გულსოსანაზე (*Verbascum blattaria* L.) და აღნიშნული გვარების სახეობებით დასარევილიანებულ ბალახეულ საფარში.

196. *Tachyerges salicis* (Linnaeus, 1758 = *Rhynchaenus*

ლიტერატურა. Чолокава, Заркуа, 2000 : 118-119 (*Rhyncheunus* – ტყვიავი).

მასალა. ფრონეს ხეობა – დვანი, 12. 08. 2003; ქსნის ზეობა, 19. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, ჩრდ. ყირგიზეთი, სამხ. ყაზახეთი, სამხ. ზღვისპირეთი, კამჩატკა; დას. ევროპა, იაპონია, ჩრდ. ამერიკა.

არეალის ტიპი. ჰოლარქტიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ვითარდება ტირიფსა და ვერხვზე (*Salix fragilis* L., *S. caprea* L., *S. cinerea* L., *S. viminalis* L., *S. incana* Schrk, *Populus tremula* L.). მატლი ფოთლებში აკეთებს დიდ ნაღმებს, რომლებსაც დაჰკრავს ყვითელი ფერი (*Rhynchaenus* - Тер-Минасян, 1953 : 319; Вред. леса 1965 : 648; Опр. нас. 1965 : 608; Ио-

ანისიანი, 1972 : 245; Smreczynski, 1976 : 85; Ангелов, 1980 : 236-237; Чолокава, Заркуа, 2000 : 118-119). ჩვენს მიერ შეგროვილია ტირიფზე.

ქვეოჯახი Anoplinae

197. Anoplus setulosus kirsch, 1826

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 298; Подде, 1878 : 761 (სურამი).

მასალა. ქსნის ხეობა, 17. 05. 2002; ატენის ხეობა, 12. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; შუა და სამხ. ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია მურყანთან (*Alnus glutinosa* (L.) gaertn., *A. viridis* (chaix) Lam. et. Dc., *A. incana* L. მატლი ვითარდება ფოთლის ქსოვილის ნაღმებში (Вред. леса, 1965 : 645; Smreczynski, 1976 : 66). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 761) აღნიშნულია დიდი რაოდენობით თხილზე. ჩვენს მიერ აღნიშნულია მურყანზე.

ქვეოჯახი Molitinae

198. Pissodes poceae (Jliger, 1807)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 293; Подде, 1899 : 388 (სურამი), Чолокава, 1996 : 598 (ატენის ხეობა).

მასალა. ატენის ხეობა, 24. 07. 2003; მეჯუდას ხეობა, 27. 08. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; დას. ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება სოჭსა და ნაძვზე, ზოგჯერ ფიჭვზე. მატლი ბინადრობს ფესვის ყელთან, ხოლო იმაგო ღეროში (Вред. леса, 1955 : 99; Smreczynski, 1972 : 144; სუპატაშვილი, მუხამავრია და სხვ., 1973 : 217; Ангелов, 1979 : 22; Чолокава, Заркуа, 1996 : 598). ჩვენს მიერ მოპოვებულია ნაძვზე.

199. *Pissodes pini caucasicus* Roubal, 1919

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 599 (ჯავის სატყეო მეურნეობა).

მასალა. ქვიშხეთი, 22. 09. 2003; ნადარბაზვის ტბის მოდამოები, ხელოვნური ფიჭვის ტყე.

გავრცელება. *Pissodes pini* – ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია (*Pissodes pini* subsp. *caucasicus*), დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. ქვესახეობა კავკასიის (საქართველო) ენდემია. ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. ძირითადად აზიანებს ფიჭვის მოხერხებულ სახეობებს (*Pinus silvestris* L., *P. strobus* L., *P. cembra* L., *P. nugeus* Scop). საქართველოში ქვესახეობა აღინიშნება ფიჭვის ქვედა ნაწილის წვრილ ღეროებზე. ხოჭოები აზიანებს არა მარტო ქერქს (коры), არამედ ლაფანსა და კამბიუმს; ზოგჯერ კი მერქანსაც კი. მატლები ლაფანში (лунне) აკეთებენ სასვლელებს, რითაც იწვევენ მცენარის გახმობის დაჩქარებას. ფიჭვის გარდა იგი აღნიშნულია ნაძვზე, კედარზე, და ფოთლოვან ხე მცენარეებზე (Лозовой, 1941 : 201-202, 1965 : 17-19, Вред. леса, 1955 : 634; Kudela, 1970 : 160; Smreczynski, 1972 : 144; Новак, Грозинка, Стары, 1974 : 52-53; Ангелов, 1979 : 23; Чолокава, 1996 : 600). ჩვენს მიერ შეგროვილია ფიჭვზე.

200. *Magdalis nitidipennis* Boheman, 1843

ლიტერატურა. Батиашвили, Багдаваძე, 1946 : 63; ბათიაშვილი, თვალავაძე 1948 : 91 (შიდა ქართლი) Чолокава, 1996 : 603 (მუხრანი, 13. IV. 51, ლოზოვოს კოლექცია – რუსეთის ზოოლოგიური ინსტიტუტიდან – სანკტ-პეტერბურგი).

მასალა. სკრა, 8. 05. 2003, მეჯუდას ხეობა, 14. 06. 2003; ხიდისთავი, 17. 07. 2003; ვარიანი, 12. 09. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; შუა და სამხრეთ ევროპა, მცირე აზია, საბერძნეთი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. სახეობის საკვებ მცენარედ მითითებულია სხვადასხვა სახეობის ვერხვი (*Populus nigra* L., *P. alla* L. და სხვ.), აგრეთვე ტირიფი – *Salix* და კუნელი

_ Crataeys (Вред. леса 1955 : 637; Иоаннисиани, 1972 : 142; Smreczynski, 1972 : 150). საქართველოში ხოჭოები აღნიშნულია ვაშლზე, მსხალზე, გარგარზე, ალუბალზე, ბალზე, ქლიავზე. და სხვ. ხეხილოვან მცენარეებზე. ხოჭო აზიანებს ფოთლებს, კვირტებსა და ნაყოფს (Батишвили, Багдаვაძე, 1946 : 63; ბათიაშვილი თვალავაძე, 1948 : 91; Ангелов, 1979 : 47-48). ჩვენს მიერ შეგროვილია ხვალაზე _ ჭალის ვერხვზე (*Populus hybrida* M.B.), ოფზე (*P. nigra* L.) და თელაზე (*Ulmus campestris* L.).

201. *Magdalis ruficornis* (Linnaeus, 1758)

მასალა. მაწრეტი, 23. 05. 2002; ხელთუბანი, 7. 06. 2002; ოკამი, 14. 09. 2002; გომი, 27. 04. 2002, გორი, 27. 04. 2003; ოძისი, 8. 05. 2003; ტყვიავი, 11. 06. 2003; იგოეთი, 14. 09. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, ციმბირი ბაიკალამდე; მთელი ევროპა.

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ცხვირგრძელა აზიანებს ხეხილოვან მცენარეებს და ბუჩქებს: ასკილს, კვრინჩხს, შოთხს, ტყემალს და ა.შ. აგრეთვე ვარდს. ხოჭოები იკვებება ფოთლებით, ღრღნის შედეგად აკეთებენ გამჭოლ ხვრელებს. მატლები ძირითადად ვითარდებიან ყლორტების შიგნით (Список вред. нас. 1932 : 311; Добровольский, 1951 : 357; Вред. леса. 1955 : 637; Самедов, 1963 : 291; Balachowsky, 1963 : 1995; Scherf, 1964 : 168; Иоаннисиани, 1972 : 244; Smreczynski, 1972 : 149; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 260; Чолокава, 1996 : 604). ჩვენს მიერ ნაპოვნია ვაშლზე.

202. *Magdalis barbicornis* Lateille, 1894

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 604 (მცხეთა)

მასალა. ხცისი, 3. 06. 2003; მუხრანი, 19. 05. 2003; ატენის ხეობა, 7. 8. 2002; ქვახვრელი, 27. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის შუა ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; ევროპა ჩრდილოეთის გარდა; ჩრდ აფრიკა, თურქეთი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ხოჭოები აზიანებს (ღრღნიან ვაშლის, კომშის, მსხალის, ქლიავის, ასკილის, ცირცელის, კუნელის, მუშმულის, კვრინჩხის, შოთვხის, მუხის და სხვა მცენარეთა ფოთლებს. მატლი ვითარდება აღნიშნულ მცენარეთა ყლორტების (побегов) ქერქის (кора) ქვეშ (Список вред. нас. 1932 : 310; Добровольский, 1951 : 357; Вред. леса. 1955 : 635; Balachowsky, 1963 : 1003; Scherf, 1964 : 169; Иоаннисиани, 1972 : 144; Smreczynski, 1972 : 152; Ангелов, 1979 : 44-45; Чолокава, 1968 : 87). ჩვენს მიერ შეგროვილია მუხაზე (*Quercus iberica* Stev.), ცირცელზე (*Sorbus caucasigena* kom), ვაშლზე, ქლიავზე, და კვრინჩხზე.

203. *Magdalis armigera* (Geoffrey, 1785). Schneider, leder, 1878 (aterima Fabricius)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 606 (მცხეთა, ხაშური).

მასალა. ტყვიავი, 28. 05. 2002; ერგნეთი, 19. 08. 2003; ახალქალაქი, (კასპის რაიონი), 18. 07. 2003, ქარელი, 27. 06. 2002; მცხეთა, 3. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, თურქმენეთი, ზღვისპირეთი; შუა და სამხრეთ ევროპა, ჩრდილოეთით სამხრეთ ნორვეგიამდე და სამხრეთ და ცენტრალურ შვედეთამდე.

არეალის ტიპი. ამფიპალეარქტიკული, ბორეალურპ-სუბტროპიკული

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ცხვირგრძელა კვების დროს ხვრელებს აკეთებს თელის, თალადუმის და სხვადასხვა ხეხილოვან კულტურების ფოთლებზე. ყველაზე მეტად სახლდება 3-10 წლის მცენარეების ღეროზე, მატლი ვითარდება დასუსტებულ და ხმობად ტოტებზე (Список вред. нас. 1932 : 310; Добровольский, 1951 : 357; Вред. леса. 1955 : 635; Balachowsky, 1963 : 1006; Иоаннисиани, 1972 : 144-145; Smreczynski, 1972 : 152; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 259; Чолокава, 1968 : 87). ლოზოვის (Лозовой, 1965 : 210) მონაცემებით საქართველოში ჩვეულებრივია თელაზე (*Ulmus foliacea* (= *U. glabra*, *U. campestris* pp.). მატლი ვითარდება წვრილ ტოტებზე, ხოჭო აზიანებს ფოთლებს. აღნიშნულია აგრეთვე არღვანზე, იუდას ხეზე (*Cercis siligua strum* L.). ჩვენს მიერ მოპოვებულია *Ulmus foliacea* Gilib.-ზე

204. *Magdalis carbonaria* (Linnaeus, 1758)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 606, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ზოოლოგიური ინსტიტუტის კოლექციიდან - სანკტ-პეტერბურგი.

მასალა. ხაშურის გარეუბანი, 9. 07 2002; მეჯვრისხევი, 15. 06. 2003; დოესი, 8. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, მთელი ციმბირი, ზღვისპირეთი; პორტუგალია, ესპანეთი.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ცხვირგრძელას მატლი აზიანებს არყის, ციეცელის და თხილის ყლორტებს. იმაგო აღნიშნულია აგრეთვე მურყანზე (Вред. леса. 1955 : 636; Иоаннисиани, 1972 : 225; Smreczynski, 1972 : 154; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 259). ჩვენს მიერ შეგროვილია მუხასა და თხილზე.

205. *Magdalis (Magdalis) memnonia* Gyllenhal, 1837

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 606.

მასალა. ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, ხელოვნური ფიჭვის ტყე, 29. 6. 2002, 10. 6. 2003; ალი, 9. 07. 2003 (ხაშურის რაიონი).

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის შუა და სამხრეთი ზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, ზღვისპირეთი; შუა და სამხრეთ ევროპა; პორტუგალია, ინგლისი, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა აზიანებს ფიჭვის (*Pinus silvestris* L., *P. maritima* Lam., *P. nigra* Arnold., *P. cembra* D.) და ნაძვის ერთწლიან ტოტებს (Вред. леса. 1955 : 637; Kudela, 1970 : 126; Smreczynski, 1972 : 152; Солодовникова, 1972 : 146; Чолокава, 1996 : 609). ჩვენს მიერ შეგროვილია ხელოვნურად ნარგავ ფიჭვზე (*Pinus eldarica* Medw.).

206. *Magdalis coeruleipennis* Desbrochers, 1870.

ლიტერატურა. Лозовой, 1965 : 210 (სურამი), Чолокава, 1996 : 610 (გორი – სუპატა-შვილი და ლოზოვოს კოლექციიდან, რუსეთის მეცნ. აკად. ზოოლოგიის ინსტიტუტი – სანკტ-პეტერბურგი.

მასალა. კვერნაქის სერი, ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, ხელოვნურად ნარგავ ფიჭვის ტყეში, 29. 07. 2002; ატენის ხეობა, 19. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთი, კავკასია, აღმ. საქართველო, მცირე აზია (თურქეთი), სირია.

არეალის ტიპი. შუა-თეტიური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ამიერკავკასიაში აღნიშნულია ფიჭვზე (Лозовоѣ, 1941 : 200; 1965 : 100; Вред. леса. 1965 : 636). ჩვენს მიერ ერთეული ეგზემპლარები აღნიშნულია ფიჭვზე.

207. *Magdalis rufa* (Germar, 1824)

მასალა. ნადარბაზნის ტბის მიდამოები, ხელოვნური ფიჭვის ტყეში, 29.06. 2002, 26. 04. 2002, 21. 08. 2002, 19. 09. 2002, 24. 06. 2003, 3. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი და შუა ზოლი, კავკასია, აღმ. საქართველო; შუა და სამხრეთ ევროპა, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება ფიჭვის (*Pinus*) წვეროს ტოტების ქერქის ქვეშ (*Pinus halepensis* Mill., *P. silvestris* L., *P. nigra* L.) აღნიშნულია აგრეთვე სხვა წიწვოვანებზეც (Вред. леса. 1955 : 637; Smreczynski, 1972 : 152; Ангелов, 1979 : 32). ჩვენს მიერ შეგროვილ იქნა ელდარის ფიჭვის (*Pinus eldarica* Medw) ნარგავზე.

208. *Trachodes hystrix* Gyllenhae, 1836

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 293; Рацден 1899 : 388 (სურამი).

მასალა. ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 6. 07. 2002, ატენის ხეობა, 25. 07. 2003.

გავრცელება. მთელი კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. სომხეთში სახეობა ვითარდება წიფლის მერქანში; კავკასიის შავი-ზღვისპირეთში იგი აღნიშნულია კაკლის ხის ღეროსა და ტოტების ქერქის ქვეშ (Вред. леса. 1955 : 638; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 290). ჩვენს მიერ შეგროვილია წიფლის ქერქის ქვეშ.

209. *Lepirus palustris* (Scopoli, 1763)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 606 (მცხეთა, კენიგი – საქ. ეროვნ. მუზეუმი); მეჯვრისხევი (ლოზოვოს კოლექცია – რუსეთის მეცნ. აკადემიის ზოოლოგიური ინსტიტუტი –სანკტ-პეტერბურგი).

მასალა. მცხეთა _ არმაზის ხეობა, 14. 07. 2002; ატენის ხეობა, 23. 08. 2003; 19. 06. 2003;

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის შუა ზოლი და სამხრეთი ნაწილი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ციმბირი, მდ. ენისეიმდე; ევროპა, ჩრდ. ამერიკა (შეტანილია).

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ცხვირგრძელა ბინადრობს მდინარეების სანაპიროს გასწვრივ; იმაგო იკვებება ტირიფის (*Slix pentadre L.*, *S. fragilis L.*, *S. triandra L.*) ფოთლებით. მატლი ვითარდება *Rumex obtusifolius L.*-ზე (Тер-Минасян, 1972 : 113-114; Ангелов, 1978 : 212). ჩვენს მიერ შეგროვილის ტირიფასა და მდელოს მეზოფილურ ბალახნარში.

210. *Hyllobius abietis* Linnaeus, 1758

ლიტერატურა. Лозовой, 1965 : 210 (სურამი), Чолокава, 1996 : 606 (ატენის ხეობა).

მასალა. ატენის ხეობა, 24. 07. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, ფიჭვის ხელოვნური ტყე, 16. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, შუა და ჩრდ. ევროპა, იაპონია.

არეალის ტიპი. ამფიპალეარქტიკული. ბორეალურ-სუბბორეალური.

ეკოლოგია. პოლიფაგია. ფიჭვის სერიოზული მავნებელია. ხოჭო იკვებება ახალგაზრდა ფიჭვის ქერქით და წიწვებით. ფიჭვის გარდა აზიანებს აგრეთვე სოჭს და კედარს. არის შემთხვევები ხოჭოების მიერ მუხის, წიფლის, ვერხვის, მურყანის, ტირიფის, თხილის, ცირცელის, კუნელის, წაბლის, ვაშლისა და სხვა მცენარების დაზიანების. მატლი ვითარდება ძირითადად დასუსტებული ხეების ფესვების სისტემაზე. კვერცხიდან გამოჩეკილი მატლი აზიანებს ფესვის ზედა ნაწილის მერქანს, რითაც აჩქარებს მცენარის ხმობას. (Вред. леса. 1955 : 639; Тер-Минасян, 1946 : 114; Опр. нас. 1965 : 556; Канчавели, Супаташвили, 1968 : 105; Smreczynski, 1968 : 58; Иоаннисиани, 1972 : 144; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 254; Ангелов, 1978 : 213; Чолокава, 1996 : 614). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით შეგროვილი ფიჭვზე.

211. *Hyllobius verrucipennis* Boheman, 1834

მასალა. დვანი, 30. 05. 2002 (2 ეგზ.); ლიხის ქედის აღმოსავლეთი მხარე უღელტეხილის დასაწყისში, 18. 09. 2003.

გავრცელება. კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ირანი, თურქეთი.

არეალის ტიპი. ანატოლიურ-ევქსინურ-კავკასიურ-ატროპატენური.

ეკოლოგია. ლოზოვოის (Лозовоѳ, 1965 : 99) მონაცემებით საქართველოში იშვიათად აღნიშნა წიწვოვან მცენარეთა ნარგავებში. ჩვენ მოვიპოვეთ ტყისპირა მდელოს ნაირბალახოვან საფარში.

212. *Plinthus faldermanni* Faust, 1884

ლიტერატურა. Meregalli, 1985 : 35-38 (მცხეთა-ჯვარი)

გავრცელება. კავკასია – სოჭი, აღმ. საქართველო, სომხეთი, არარატი, ბაქო, ჩრდ. ოსეთი.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი. ტრანსკავკასიური (ევქსინურ-თურანულ-ატროპატენური).

ეკოლოგია. უცნობია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 618) აღნიშნულია სუბალპურ და ალპურ ბალახნარში

213. *Plinthus illotus ilotus* Gyllenhal, 1834. Schneider, Leder, 1878 (*Meleus illotus*); Eichler, 1930 (*dolosus* Faust.)

ლიტერატურა. Meregalli, 1985 : 48-51 (მცხეთა – ჯვარი).

გავრცელება. კავკასია – დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, თურქეთი, ირანი.

არეალის ტიპი. კავკასიის სუბენდემი. ევქსინურ-კავკასიურ-ატროპატენური.

ეკოლოგია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 620) მიერ შეგროვილია მაღალმთიან სტეპებში, სუბალპურ და ალპურ ბალახნარში – ქვის ქვეშ.

214. *Aparapion costatum* (Fahraeus, 1843)

ლიტერატურა. Радее, 1899 : 388 (სურამი).

გავრცელება. ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; შუა და სამხრეთ ევროპა, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ჟიჟილაშვილის (Жижилашвили. 1941 : 36) ცნობით ლაგოდეხის სახ. ნაკრძალში ნაპოვნია წიფლის ტყის საფენში. ანგელოვის (Ангелов, 1978 : 224) მონაცემებით ბულგარეთში ზღვის დონიდან 600 მეტრზე მოპოვებულია ასევე წიფლის ტყეში.

215. Anchonidium ulcerosum Aube, 1850. Schneider, Leder, 1878 (Orthochaetes ulcerosum)

ლიტერატურა. Eichler, 1930 : 248 (მცხეთა).

გავრცელება. ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; ბალკანეთის ნახევარკუნძულების აღმოსავლეთი, თურქეთი.

არეალის ტიპი. აღმოსავლეთბმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 628) მიერ აფხაზეთში (შუბარა) ნაპოვნია წიფლის ტყის საფენში.

216. Mecysolobus karelini (Boheman, 1844)

მასალა. უფლისციხე, 24.08. 2002, 2. 09. 2002, 20. 08. 2003; კეხიჯვარი, 6. 07. 2003; დვანი, 11. 10. 2002, 27. 07. 2003; მეჯვრისხევი, 20.06. 2003; ერგნეთი, 25. 09. 2003.

გავრცელება. აღმ. საქართველო, არაქსის ხეობა, შუა აზია (თურქმენეთი) ირანი.

არეალის ტიპი. კავკასიურ-ატროპატენურ-ხორასანული.

ეკოლოგია. სახეობა აღნიშნულია ხვართქლას (Couvulvulus) გვარზე მცენარის სახეობის მინიშნების გარეშე (Вред. пса. 1955 : 613). ჩვენს მიერ ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი მინდვრის ხვართქალაზე (C. arvensis L.).

ქვეოჯახი **Hyperinae**

217. Hypera rumicus Linnaeus, 1758. = Phytomus

მასალა. ატენის ხეობა, 14. 06. 2002; 16. 05. 2003; ქსნის ხეობა, 27. 08. 2003; მეჯუდას ხეობა, 19. 05. 2002; ფრონეს ხეობა, დვანი, 23. 06. 2003; 14. 07. 2003; ზემო ხვედურეთი, 12. 07. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, დას. ციმბირი, სახალინი, კურილიის კუნძულები; მთელი პალეარქტიკა; ჩრდ. ამერიკა.

არეალის ტიპი. ჰოლარქტიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება ღოლოს (*Rumex*) სხვადასხვა სახეობებზე (*R. hydrolapathum* Huds., *R. crispus* L., *R. acetosa* L. და სხვ.) აზიანებს აგრეთვე რევანდს (*Rheum*) და ისპანახს (*Spinacia*). ხშირად გვხვდება მათიტელაზეც (*Roligonum*) კვერცხებს დებს ფოთლების ეპიდერმისის ქვეშ. მატლები ძირითადად იკვებებიან ყვავილელებით (Список вред. нас. 1932 : 128; Тер-Минасян, 1946 : 116; Заславский, 1968 : 82; Scherf, 1964 : 176; Опр. нас. 1965 : 557; Smreczynski, 1968 : 82; Иоаннисиани, 1972 : 119; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 274; Ангелов, 1974 : 274; Чолокава, 1996 : 635). ჩვენ მნიშვნელოვანი რაოდენობით გვხვდებოდა მეზოფილურ მდინარის პირა ან ტყისპირა მდელოს ბალახნარში. ატენის ხეობაში მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოვიპოვეთ იმაგოსთან ერთად მათი ჭურვები, რომლებიც მოთავსებული იყვნენ ბადისებრ პარკებში ღოლოს ფოთლებზე.

218. *Hepera meles* (Fabricius, 1792)

მასალა. უფლისციხე, 20. 04. 2002, 23. 06. 2002, 25. 05. 2002, 19. 05. 2003, 24. 08. 2002, 22. 07. 2003; ქვახვრელი, 23. 06. 2002, 25. 08. 2002, 23. 07. 2003, 19. 05. 203, 27. 04. 2003; ერგნეთი, 27. 05. 2002, 26. 06. 2003, 25. 06. 2002, 23. 04. 2002, 25. 07. 2003; ატენის ხეობა, 22. 09. 2002, 20. 09. 2003, 21. 06. 2002, 9. 07. 2002, 10. 07. 2002; დვანი, 22. 05. 2003, 31. 07. 2002; მეჯვრისხევი ხევი, 18. 05. 2003, 21. 07. 2003; ახალქალაქი, 18. 07. 2003; ნაწრეტი, 20. 07. 2003; ხელთუბანი, 21. 06. 2003; მერეთი, 28. 06. 2003; კეხიჯვარი, 16. 07. 2003; რუისი, 5. 07. 2003; ნადარბაზევი, 25. 04. 2003; აბისი, 5. 07. 2003; ოსიაური, 11. 07. 2003; ზემო ხვედურეთი, 12. 0. 2002, ლიახვის ხეობა, 25. 06. 2003.

ჰოლოკავას (Чолокава, 1996 : 636) მიერ აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოში აღნიშნული სახეობა დაფიქსირებული აქვს 70-მდე სხვადასხვა პუნქტში, როცა შიდა ქართლიდან იგი დღემდე არც ერთ პუნქტში რეგისტრირებული არ ყოფილა.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია; დას. და აღმ. საქართველო, დას. ციმბირი, ყაზახეთი; დას. ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, ირანი, ჩრდ. ამერიკა (შეტანილია).

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ხოჭო ძლიერ აზიანებს სამყურას (*Trifolium pratense* L., *T. repens* L., *T. arvense* L., *Tincarnatum* L.), იონჯას (*Lotous satuva* L., *M. falcata* L.), კურდღლისფრჩხილას (*Lotous corniculatus* L.) და სხვა პარკოსნებს. მატლი იკვებება კვირტებით და ყვავილებით. (Hypera _ Список вред. нас. 1932 : 127; Тер-Минасян, 1946 : 117; Чавчанидзе, Самунджева, 1954 : 37; Заславский, 1968 : 682-87; Иоаннисиани, 1972 : 122-128; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 272; Ангелов, 1978 : 195; Чолокава, 1996 : 637). ჩვენი მონაცემები შიდა ქართლიდან მთლიანად ემთხვევა ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 637) მონაცემებს აღნიშნული სახეობის ფართოდ გავრცელების და სამეურნეო უარყოფითი მნიშვნელობის შესახებ მთლიანად საქართველოს მასშტაბით. გაუგებარია ის გარემოება, რომ საქართველოში ასე ფართოდ გავრცელებული სახეობა დღემდე როგორ ვერ იქნა რეგისტრირებული შიდა ქართლიდან, სადაც, როგორც ჩვენი მასალებიდან ჩანს ისეთივე ფართო გავრცელებით ხასიათდება, როგორც მთელ საქართველოში

219. *Hypera plantaginis* (De geer, 1775) = *Phytonomus*

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 640 (*Phytonomus* _ მეჯვრისხევი).

მასალა. ქვახვრელი, 23. 06. 2002; ატენის ხეობა, 20. 05. 2003, სიფ. ალი (ხაშურის რაიონი); ერგნეთი, 20. 08. 2002;

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ამიერკავკასია, აღმ. საქართველო, დასავლეთ ყაზახეთი; ევროპა ჩრდილოეთით ფინეთამდე და შვედეთამდე; ხმელთაშუაზღვისპირეთი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგიფაგია. ვითარდება და ცხოვრობს პარკოსნებზე: კურდღლის-ფრჩხილაზე (*Lotus uliginosus* Schk.), კურდღლის ბალახზე (*Anthyllus*), ყვავისფრჩხილაზე (*Coronilla*). გვხვდება აგრეთვე მრავალძარღვაზე *Plantago lanceolata* L., *P. major* L., *P. medea* L.), მატლი იკვებება ფოთლებით და ყვავილებით. იჭურებს მკვებავ მცენარეთა ფოთლებზე ბადისებრ პარკებში (*Phytonomus* _ Заславский, 1972 : 631; Опр. нас. 1965 : 559; Smreczynski, 1968 : 85; Иоаннисиани, 1972 : 132; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 273; Ангелов, 1978 : 198; Чолокава, 1996 : 640). ჩვენ მიერ აღნიშნულია მდელს ნაირბალახოვან საფარში და მრავალძარღვაზე.

220. *Hypera postica* (Gyllenhal, 1813) = *Phytonomus variabilis* Herbst, 1795).

ლიტერატურა. Уваров, 1918 : 29 (*Phytonomus variabilis* _ ქართლი); Тулашвили, 1948 : 17 (*Phytonomus variabilis* _ მთელი საქართველო); Чолокава, 1996 : 642, (*Phytonomus variabilis* _ მცხეთა).

მასალა. უფლისციხე, 23. 06. 2002; ერგნეთი, 19. 05. 2002; ქვახვრელი, 24. 07. 2002, 7. 04. 2003, 12. 06. 2003; ატენის ხეობა, 25. 08. 2002; ხელთუბანი, 21. 06. 2002; ნაწრეტი, 21. 09. 2002; დვანი, 22. 05. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 26. 07. 2002; კასპი, 17. 05. 2003; ძეგვი, 15. 08. 2002; მუხრანი, 19. 08. 2003; ახალქალაქი (კასპის რაიონი) 24. 05. 2002.

გავრცელება. კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის უკიდურესი სამხრეთი, შუა აზია ყველგან, ბალტიისპირეთამდე, ავღანეთი, ირანი, მცირე და წინა აზია, არაბეთი, ევროპის დიდი ნაწილი, კანარის კუნძულები, შეტანილია და ფართოდაა გავრცელებული ჩრდ. ამერიკაში.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მრავალ ქვეყანაში, მათ შორის საქართველოში იონჯას მეტად საშიში მავნებელია. ხოჭოები და მატლები აზიანებს იონჯას, ცერცელას, იშვიათად სამყურას ყლორტებს, ფოთლებს, ყვავილედებსა და თესლს. გვხვდება აგრეთვე ლობიოზე, მატკვარცანაზე, კომპოსტოზე, კარტოფილზე ცხოვრებ იონჯასა და ცერცელაზე. ფოთლებსა და ყლორტებზე ამოჭამენ უსწორმასწორო ხვრელებსა და ორმოებს. მდედრები კვერცხებს დებენ ღეროებში. იჭუპრებენ მცენარეებზე პარკებში (*Phytonomus variabilis* _ Список вред. нас. 1932 : 128; Тер-Минасян, 1946 : 117; Батиашвили, Чавчанидзе, Самунджева, 1952 : 68; Заславский, 1968 -218; Самедов, 1963 : 258-287; Опр. нас., 1965 : 559; Smreczynski; 1968 : 90; Атлас. болезн. и. вред., 1969 : 150; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 272; Ангелов, 1978 : 195; Чолокава, 1996 : 637).

ჩვენი დაკვირვების თანახმად შიდა ქართლის ცალკეულ რაიონებში ხშირად ხდება აღნიშნული მავნებლის მასობრივი გამრავლება, რაც დიდ ზარალს აყენებს იონჯას ნათესარებს, როგორც საკვები მასის, ისე თესლის განადგურებით.

221. *Hypera farinosa* (Boheman, 1840) = *Phytonomus farinosus* Boh.

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 643 (*Phytonomus farinosus* _ მცხეთა _ რუსეთის მეცნ. აკადემიის ზოოლოგიური ინსტიტუტი _ სანკტ-პეტერბურგი).

მასალა. ოსიაური, 11. 07. 2003; ერგნეთი, 27. 05. 2002; ლიახვის ხეობა. 25. 06. 2002; უფლისციხე, 27. 06. 2002; ატენის ხეობა, 29. 05. 2002; ფრონეს ხეობა _ დვანი, 9. 07. 2002; კეხიჯვარი, 6. 07. 2003; ქვახვრელი, 23. 04. 2003; მეჯვრისხევი, 14. 09. 2002.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია იონჯასა და (*Medicago*) ცერცელას (*Vicia*) სხვადასხვა სახეობებთან (*Phytonomus viciae* _ Заславский, 1961 - 630; Опр. нас., 1965 : 559; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 272). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია სტეპის ტიპის ბალახნარსა და იონჯას ნათესარებში.

222. *Hypera viciae* (Gyllenhal, 1813) = *Phytonomus*

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 643 (წეროვანი).

მასალა. მერეთი, 28. 06. 2003; წეროვანი, 7. 08. 2003; აბისი, 5. 07. 2003; უფლისციხე, 22. 07. 2003; ატენის ხეობა, 25. 08. 2002; ხელთუბანი, 21, 06. 2003; ნაწრეტი, 20. 07. 2003; ლიახვის ხეობა _ ერგნეთი, 25. 06. 2002; ქვახვრელი, 25. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის დასავლეთი რეგიონი, კავკასია, აღმ. საქართველო, აღმ. ყაზახეთი, ციმბირი, იაკუტია, ამურისპირეთი, აღმ. ზღვისპირეთი; ევროპა ჩრდილოეთით ფინეთსა და შვედეთამდე.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება ცერცელაზე (*Vicia silvatica* L., *V. teuifolia* Roth. მატლი იკვებება ფოთლებით. აღნიშნულია აგრეთვე მატკვარცანაზე (*Lathyrus*), სამყურაზე (*Trifolium*) და იონჯაზე (*Medicago*) (*Phytonomus* _ Заславский, 1961 - 631; Опр. нас., 1965 : 559; Smreczynski; 1968 : 90; Иоаннисиани, 1972 : 131-132; Ангелов, 1978 : 200). ჩვენს მიერ აღნიშნულია მდელოს და ველის ტიპის ბალახნარში.

ქვეოჯახი *Cryptorhynchinae*

223. *Acales caucasicus* Reitter, 1891

ლიტერატურა. Meyer, 1896 : 31 (სურამი)

მასალა. ატენის ხეობა, 21. 06. 2003; ლიახვის ქედის აღმ ფერდობი, 30. 07. 2002.

გავრცელება. კავკასია. დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 653) წოდორეთიდან მოჰყავს ფართოფოთლოვანი ტყის საფარში. ჩვენს მიერ მოპოვებულია მუხის ტყის საფარში.

224. *Acalles ptinoides* (marsham, 1802)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 295; Радде, 1899 : 289 (სურამი).

მასალა. მცირე კვერნაქი, 27. 06. 2003; 14. 07. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სამხრეთ – დასავლეთი, დას. და აღმ. საქართველო; დასავლეთი ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ევქსინურ კავკასიური, სუბბორეალური.

ეკოლოგია. აღნიშნულია მუხის ფესვებზე (Тер-Минасян, 1946 : 120; Вред. леса, 1965 : 642; Опр. нас., 1965 : 565). სმრეჩინსკის (Smreczynski; 1972 : 175) მიხედვით დაკავშირებულია ჩვეულებრივ მანანასთან (*Calluna vulgaris* (L.) Huil). ჩვენს მიერ ნაპივნია მუხის ტყის საფენში.

ქვეოჯახი Baridinae

225. *Labiaticola despicata* (Faust, 1889) = *Baris*

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 656 (*Baris* – მცხეთა – რუსეთის მეცნ. აკადემიის ზოოლოგიური ინსტიტუტის კოლექციიდან – სანკტ-პეტერბურგი).

მასალა. მუხრანი, 4. 05. 2002; ნაწრეტი, 26. 08. 2002.

გავრცელება. ამიერკავკასია, აღმ. საქართველო, ირანი.

არეალის ტიპი. კავკასიის სუბენდემიკი. კავკასიურ-ატროპატენური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. აღნიშნულია ფოლორცის ბალახზე (*Marrubium conetum*). (*Baris* – Заславский, 1956 – 358).

226. *Baris memnonia* Boheman, 1836

მასალა. ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 8. 06. 2003; სოფ. ალი, 9. 07. 2003.

გავრცელება. ამიერკავკასია, აღმ საქართველო, შუა აზია, ყაზახეთი, ვოლგის-პირეთი.

არეალის ტიპი. შუა თეთისური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 658) მიერ აღნიშნულია ავსანზე (*Artemisia meheriana* Grosh.). ჩვენს მოვიპოვეთ სტეპის ტიპის ბალახნარში.

227. *Baris artemisiae* (Herbst, 1795)

მასალა. უფლისციხე, 21. 05. 2003; ნაწრეტი, 07. 7. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი (ჩრდილოეთის გარდა). ყირიმი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, ციმბირი, შორეული აღმოსავლეთი (ტყის, ტყე-სტეპის და სტეპის ზონები); შუა, სამხრეთი და ჩრდილოეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ავშანის (*Artemisia*) გვარის სახეობებთან: *A. vulgaris* L., *A. campestris* L., *A. absinthium* L. (Заславский, 1956 - 364; Опр. нас., 1965 : 587; Иоаннисиани, 1972 : 190; Smreczynski; 1974 : 23; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 234; Ангелов, 1980 : 35). ჩვენ მოვიპოვეთ აბზინდაზე (*Artemisia absinthium* L.) სტეპის ტიპის ბალახნარში.

228. *Baris artemisiae* (Brisout, 1870) = *Baris*

ლიტერატურა. Чолокава, 658 (*Baris* _ მცხეთა)

მასალა. კვერნაქის სერის ჩრდ. ფერდობი, 17. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის შუაზოლი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, დაღმაცია, სამხრეთ საფრანგეთი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისუელ-ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჭოლოკავას (*Baris* _ Чолокава, 1996 : 658) მიერ აღნიშნულია მთის ქსეროფილურ ბალახნარში. ჩვენს მიერ მოპოვებულია სტეპის ტიპის ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.

229. *Melanobaris hochhuthi* (Faust, 1882) = *Baris*

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 659 (*Baris* _ მცხეთა).

მასალა. ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 19. 07. 2003; ოძისი, 12. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სტეპი, კავკასია, აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. პონტურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ჭოლოკავას (*Baris* _ Чолокава, 1996 : 658) მიერ აღნიშნულია ტყისპირა ბალახნარში გონგოლაზე (*Sisymbrium loeselii* L.). ჩვენს მიერ აღნიშნულია სტეპის ტიპის ბალახნარზე.

230. *Aulacobaris janthina* (Boheman, 1836) = Baris

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 662 (Baris _ წეროვანი, მუხრანი).

მასალა. უფლისციხე, 11. 06. 2002; ნაწრეტი, 2. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის სტეპი, კავკასია, საქართველო, სამხრეთ ევროპა, სირია, ირანი, ხმელთაშუაზღვისპირეთის აღმოსავლეთი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-თეთისური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია ჯვაროსან მცენარეებთან (Baris _ Заславский, 1956 – 353; Опр. нас., 1965 : 586). ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

231. *Aulacobaris coerulescens* (scopoli, 1763) = Baris

ლიტერატურა. კობახიძე, ჯაში და სხვ. 1955 : 23; კობახიძე, 1957 : 173; ზაიცევი, 1956 : 98 (Baris _ მთელი საქართველო); Чолокава, 1996 : 663 (Baris _ ხაშური).

მასალა. წეროვანი, 14. 07. 2003; მეჯვრისხევი, 27. 07. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 16. 05. 2003; ერგნეთი, 30. 04. 2003; უფლისციხე, 22. 06. 2003; 23. 10. 2003; ატენის ხეობა, 17. 05. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, შუა აზია; შუა და სამხრეთ ევროპა, ირანი, სირია, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ველურად მოზარდ და კულტურულ ჯვაროსან მცენარეებთან. კომბოსტოსთან (*Brassica oleracea* L.), თაღამთან (*B. napus* L.), შალგთან (*B. campestris* L.), რაფსთან (*B. oleifera* Moench.), მინდვრის მდოგვთან (*Sinapis arvensis* L.) და სხვა, რომლებსაც სერიოზულ ზიანს აყენებს. მატლი ვითარდება აღნიშნულ მცენარეთა ღეროში ან ფესვთა სისტემის ყელთან (Baris _ Список вред. нас. 1932 : 135; კობახიძე, ჯაში და სხვ. 1955 : 23; Заславский, 1956 - 354; Зайцев, 1956 : 98; Опр. нас., 1965 : 586; Вред. с/х культур, 1974 : 235; Smreczynski; 1974 : 19; Ангелов, 1980 : 43; Чолокава, 1996 : 664). ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით აღნიშნულია შალგზე, აგრეთვე მდელოს ტიპის ბალახნარში.

232. *Malvaevora timida* (Rossi, 1792) = Baris

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 (*Baris nitens* Fabricius _ სურამი), Eichler, 1930 : 250 (*Baris* _ მცხეთა); Чолокава, 1996 : 666 (*Baris* _ მცხეთა, გორის ჯვარი, გორი).

მასალა. ქვახვრელი, 17. 03. 2003; ზემო ხვედურეთი, 11. 07. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 18. 06. 2002, 19. 07. 2003; უფლისციხე, 22. 07. 2002; 19. 07. 2003, 23. 06. 2002, 22. 06. 2003; ქსნის ხეობა, 6. 07. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, შუა აზია; სამხრეთ ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ბალბასებრთან: ბალბასთან (*Malva silvestris* L., *M. Pusilla* Sm. et. Sow., *M. rotundifolia* L.), სამკურნალო ტუხტთან (*Altea officinalis* L.). აღნიშნულია აგრეთვე ქატზე (*Lavathera arborea* L.). ხოჭო იკვებება აღნიშნული მცენარეთა ღეროთი, ფოთლის ყუნწებით, ყვავილის კოკრებით. კვერცხებს დებს ღეროში. მატლი იკვებება ღეროს შიგთავსით და თანდათანობით ეშვებიან ფესვთა სისტემამდე. იჭუპრებს იქვე-ფესვებზე ((*Baris* _ Список вред. нас. 1932 : 135; Тер-Минасян, 1946 : 123; Заславский, 1956 - 358; Самедов, 1963 : 291; Smreczynski, 1974 : 236; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 236; Ангелов, 1980 : 29-30; Чолокава, 1996 : 660). ჩვენ შიდა ქართლის თითქმის ყველა რაიონში, მთისპირეთში, გზისპირებსა და ბაღებში _ ყველგან დიდი რაოდენობით გვხვდებოდა ბალბასა და ტუხტზე.

ქვეოჯახი *Conoderinae*

233. *Coryssomerus capucinus* (Becker, 1817)

მასალა. ნადარბაზევი, 23. 05. 2002, 24. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, აღმ. საქართველო, შუა აზია; შუა ევროპა, ჩრდილოეთით შვედეთამდე, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია; ცხოვრობს *Asteraceae* –ს (*Compositae*) პჯახის გვერების: მატროკარიას (*Matricaria*), ფარსმანდუკის (*Achillea*) და ქრიზანტემას (*Chrysanthemum*)

სახეობებზე (*M. inodora* L., *Achillea millefolium* L., *Ch. leucanthemum* L., *Ch. parthenium* L., *L. Anthemis tinctoria* L.). მატლი იკვებება ფესვებით, იჭურბებს იქვე (Reitter, 1916 : 182; Опр. нас., 1965 : 585; Иоаннисиани, 1972 : 189; Dieckmann, 1972 : 124). ჩვენ მოვიპოვეთ ტყისპირა მდელოზე, რომელიც დასერევილიანებული იყო გვირილათი.

ქვეოჯახი *Ceutorhynchinae*

234. *Mononychus punctumalbum* (Herbst, 1784)

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 156 (მცხეთა, გორი).

მასალა. ქსნის ხეობა _ თბილისი - გორის ტრასასთან, 19. 06. 2002; დიდი ლიახვის ხეობა, 2. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი დაწყებული პოლტავიდან ვოლგოგრადამდე და ასტრახანამდე, მთელი კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი (ჩიმკენტი); ევროპა ჩრდილოეთის გარდა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია წყლის ზამბახთან (*Jris pseudacorus* L. (Reitter, 1917 : 181; Тер-Минасян, 1946 : 125; ; Опр. нас., 1965 : 584; Endrodi, 1968 : 97; Dieckmann, 1972 : 16; Smreczynski; 1974 : 33; Ангелов, 1979 : 90). არნოლდის და სხვ. (Арнольди и др., 1974 : 261) მონაცემებით ხოჭოები წყლის ზამბახის გარდა აღნიშნულია ლურჯ ზამბახზე (*J. germanica* L.), და *J. foetidissima* L.-ზე; აგრეთვე რქიანაზე (*Euphorbiapalustris* L.) და სხვა წყლისპირას მოზარდ მცენარეებზე. ბელორუსიაში ცალკეული ხოჭოები გარდა ზამბახისა აღნიშნულია მურყანზე, შოთხზე, არყზე, ნარზე და ბალახოვან საფარზე (Иоаннисиани, 1972 : 186). საქართველოში ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 667) მიერ რეგისტრირებულია წყლის ზამბახზე და ქართულ ზამბახზე (*Jris iberica* Hoffm.). ვაშლოვანის სახ. ნაკრძალში ო. კრიჟანოვსკის მიერ ნაპოვნია *Jris taurica*-ზე, ხოლო კოლხეთის დაბლობზე *Jris* sp.-სა და *Typha* sp.-ზე (Кобахидзе, 1943 : 86). ჩვენს შიდა ქართლში აღნიშნული სახეობა მოვიპოვეთ ქართლის ზამბახზე (*Jris carthalinae* Fom.).

235. *Rhinoncus perpendicularis* subsp. *rufofemoratus* Schultze, 1901

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 300 (მცხეთა), Коротяев, Чолокава, 1989 : 156 (მცხეთა).

მასალა. ატენის ხეობა, 14. 06. 2002; ერგნეთი, 25. 07. 2003.

გავრცელება. დონეცის ოლქი, კავკასია (დას. და აღმ. საქართველოს ჩათვლით) და შემდეგ აღმოსავლეთით ჯუნგარის ალათაუმდე და მონღოლეთამდე; სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. ფართოპალეარქტიკული, სუბკონტინენტალურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბბორეალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება სხვადასხვა სახეობის მათიტელაზე (Polygonum); *P. aviculare* L., *P. persicaria* L., *P. lapatifolium* L., *P. hydropiper* L., *P. mite* Schrk., *P. amphibium* Leyss. (Reitter, 1916 : 176; Опр. нас., 1965 : 583; Endrodi, 1968 : 102; Dieckmann, 1972 : 26 : 27; Иоаннисиани, 1972 : 181-182; Smreczynski; 1974 : 43; Ангелов, 1979 : 106). ჩვენს მიერ აღნიშნულია მათიტელაზე.

236. *Rhinoncus pericarpus* (Linnæus, 1758)

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 157 (დას. და აღმ. საქართველოში ფართოდაა გავრცელებული. კერძოდ ჭოლოკავას მიერ აღნიშნულია 30-ზე მეტ პუნქტში; Чолокава, 1996 : 671 (ტანა-კენიგის კოლექციიდან _ საქ. სახ. მუზეუმი).

მასალა. ეგნეთი, 30. 04. 2002 (2 ეგზ.); მეჯვრისხევი, 24. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი (გარდა უკიდურესი ჩრდილოეთისა), კავკასია, დას და აღმ. საქართველო, შუა აზია, ციმბირი, ტუვა, ირკუტსკის ოლქი, ზღვისპირეთის მხარე; დასავლეთ ევროპა; შეტანილია ჩრდ. ამერიკაში.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბბორეალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია ღოღოს (*Rumex*) გვარის სახეობებთან. *R. acetosa* L., *R. maritimus* L., *R. conglomeratus* Murr., *R. hydrolapathum* Huds., *R. obtusifolius* L., *R. crispum* L., *R. alpinus* L. აღნიშნულია აგრეთვე მათიტელას (*Polygonum*) და რევანდის (*Rheum*) სახეობებზე. მატლი ვითარდება ღეროში. ჭუპრობს ღეროს ქვედა ნაწილში (Reitter, 1916 : 176; Список вред. нас. 1932 : 129; Опр. нас., 1965 : 583; Endrodi, 1968 : 102; Dieckmann, 1972 : 27; Иоаннисиани, 1972 : 178-179; Smreczynski; 1974 : 44; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 278; Ангелов, 1979 : 108). ჩვენს მიერ აღნიშნულია ღოღოშმაგაზე (*Rumex conglomeratus* Murr).

237. *Zacladus geranii* (paykull, 1800). Scheider, Leder, 1878 (Coeliodes); Радде, 1899 (Coeliodes affinis); Кобахидзе, 1956, 1963 (*Zacladus affinis*); Чолокава, 1996 (*Zacladus affinis*)

მასალა. უფლისციხე, 20. 04. 2002; 23. 06. 2002, 19. 05. 2003; 22. 06. 2003, 27. 04. 2003, 10, 05. 2003, 22. 06. 2003, 19. 06. 2003, 21. 04. 2002; 22. 07. 2003; მეჯვრისხევი, 20. 04. 2003, 18. 05. 2003; ნადარბზევის ტბის მიდამოები, 25. 07. 2002, 21. 08. 2002; ნაწრეტი, 19. 06. 2003, 22. 08. 2002; აგარა, 7. 07. 2003; ხცისი, 10. 07. 2003; დოესი, 10. 07. 2002; აბისი, 8. 07. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ციმბირი, ტუვა, ჩრდ. ყაზახეთი; ევროპა, მონღოლეთი.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება ნემსიწვერას (*Geranium*) სხვადასხვა სახეობებზე: *G. sanguineum* L., *G. pyrenaicum* Burn., *G. phaeum* L., *G. palustre* Tourn., *G. pratense* L., *G. silvaticum* L., *G. robertianum* L., *G. palustre* L. (*affinis* _ Reitter, 1916 : 145; Опр. нас., 1965 : 570; Endrodi, 1968 : 20; Dieckmann, 1972 : 45; Иоаннисиани, 1972 : 155; Smreczynski; 1974 : 68; Ангелов, 1979 : 123; Чолокава, 1996). ჩვენს მიერ მოპოვებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს

238. *Zacladus exiguus* (olivier, 1807) = *Ceutorhynchus*

მასალა. უფლისციხე, 19. 05. 2003, 23. 06. 2002, ნაწრეტი, 19. 06. 2003.

გავრცელება. კავკასია, დას. და აღმ. საქართველოს, სომხეთი, დასავლეთი და სამხრეთი ევროპა, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ, ექსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. როგორც *Z. affinis* ეს სახეობაც დაკავშირებულია ნემსიწვერას სხვადასხვა სახეობასთან (*Geranium pusillus* L., *G. rotundifolium* L., *G. dissectum* L., *G. molle* L., *G. pyrenaicum* L., *G. robertianum* L.). მატლი ვითარდება ფესვებზე (Endrodi, 1968 : 21; Smreczynski; 1974 : 68). კრასნოდარის მხარის მთისწინა რაიონებში იშვიათად გვხვდება *Geranium divericatum* Ehrh.-სთან (Коротяев, 1980 : 124). რაიტერის

(Reitter, 1916 :145) მიხედვით აღნიშნულია ტყისურაზე (*Mercurialis annua* L.). ჩვენ მიერ აღნიშნულია სტეპის ბალახნარში მწერბადით თიბვის დროს.

239. *Zacladus asperatus* Gyllenhal, 1837

მასალა. ნადარბაზვის ტბის მიდამოები, 25. 07. 2002; ატენის ხეობა, 27. 06. 2003.

გავრცელება. ყირიმი, კავკასია, აღმ. საქართველო. შუა აზია, შუა ევროპის სამხრეთ-აღმოსავლეთი.

არეალის ტიპი. შუა-ტეთისური.

ეკოლოგია. კრასნოდარის მხარეში ტამანის ნახევარკუნძულზე ხოჭოები მასიურად აღნიშნება *Erodium* (სავარცხელა) და *ciconium* (L.) L.' Her.-ზე აღნიშნული მცენარის მომწიფებულ ნაყოფზე ნაპოვნი იქნა მისი მატლები; მატლებიდან ნაყოფის სპეც. ჭურჭელში მოთავსებისა და ნესტიან ქვიშაში ჩაფვლის შემდეგ, მატლები მაშინვე გადავიდნენ ქვიშაში, საიდანაც 12 დღის შემდეგ გამოვიდა ხოჭოები (Коротяев, 1980 : 125). ანგელოვის (Ангелов, 1979 : 132) მონაცემებით ხოჭოები აღნიშნულია ნემსიწვერაზე. ჩვენს მიერ მოპოვებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

240. *Phrydiuchus tau warner*, 1969. Рада, 1899 (*Ceutorrhynchus topiarius* Germar)

მასალა. ლიახვის ხეობა, 13. 07. 2002; ბობნევი, 27. 06. 2002; ქსნის ხეობა, 25. 08. 2003.

გავრცელება. ამიერკავკასია, დას. და აღმ. საქართველო; სამხრეთ აღმ. ევროპა, ბალკანეთი, მცირე აზია, ირანი,.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ვითარდება ბალბაზე (*Malva*), მატლი - მის ღეროსა და ფესვის ყელზე. კრასნოდარის მხარეში აღნიშნულია სალბზე (*Salvia verticilata* L., *S. nemorosa* L.) Коротяев, Чолокава, 1989 : 157. ჩვენს მიერ აღნიშნულია ბალბაზე.

241. *Ceutorrhynchus rapae* Gyllenhal, 1837

მასალა. უფლისციხე, 23. 06. 2002; ნაწრეტი, 26. 04. 2003; დოესი, 10. 07. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი ჩრდილოეთიდან სამხრეთამდე და აღმ. საქართველომდე, შუა აზია, ციმბირი მაგადანის ოლქამდე და კამჩატკამდე. ევროპა, მონღოლეთი, ჩრდ. ამერიკა.

არეალის ტიპი. პალეარქტიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. მრავალი ავტორის (Reitter, 1916 : 187); Список вред. нас. 1932 : 132; Dieckmann, 1972 : 75; Иоаннисиани, 1972 : 167; Smreczynski; 1974 : 92; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 278; Крыжановская, 1977 : 304-309; Ангелов, 1979 : 217; Коротяев, 1980 : 123-133) მონაცემებით სახეობა ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ჯვაროსანთა (Cruciferae აზიანებს კომბოსტოს) ოჯახის სახეობებთან: *Brasica oleracea* L., *B. nanus* L., *B. campestris* L., (*B. rapa* L.), *Descurainia sophia* (L.) Webb., *Sisimbrium sophia* L., *S. altissimum* L., *Cardamine lazica* Boiss (*amara* L.), *C. pratensis* L., *Cheiranthum cheiri* L., *Cardaria draba* (L.) Desv. (*Lepidium draba* L.), *Erisimum cheiranthoides* L. მატლი ვითარდება ღეროში და რამდენადმე იწვევს მის გასქელებას და ზოგჯერ შედის ფოთლის ყუუნწში. ზემოთ აღნიშნულის გარდა ბელორუსიაში იგი იონნისიანის (Иоаннисиани, 1972 : 167) მიერ ბელორუსიაში ხოჭოს ერთეული ეგზემპლარები აღნიშნულია კომბოსტოზე, ბალის მარწყვზე, ლობიოზე და ასკილზე. ყველაზე დიდი რაოდენობით იგი მოპოვებულია კომბოსტოს ნარგავებზე. ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია სარეველა ჯვაროსან მცენარეებზე.

242. *Ceutorhynchus assimilis* (Paykull, 1792) = *Pleurostigma* Marsham, 1802).

ლიტერატურა. კობახიძე, ოქროპირიძე, ჯაში, 1955 : 17 (*Pleurostigma* _ მთელი საქართველო; Коротяев, 1980 : 141 (საქართველო).

მასალა. ნაწრეტი, 26. 06. 2002, 27. 08. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი ლენინგრადის ოლქიდან აზერბაიჯანამდე და დაღესტანამდე; დას. და აღმ. საქართველო; ევროპა, მცირე აზია, ჩრდ. ამერიკა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, ბორეალურ სუბბორეალური.

ეკოლოგია. ფართო ოლიგოფაგია, ვითარდება ჯვაროსანთა ოჯახის მრავალ სახეობაზე, მათ შორის კულტივირებულ ჯიშებზე (კომბოსტოზე, თაღგამზე, ბოლოკზე, შალგზე, მდოგვზე, ტურნეფსზე, რაფსზე), მთელ რიგ სამკურნალო და მრავალ ველურად მოზარდებზე (*Berteroaincana* (L.) DC., *Brasica nigra*, *Bunias ericago*, *cakile maritima* Scop., *Capsella bursapastoris* (L.) Medic., *Cheiranthus cheiri* L., *Erisimum cheiranthoides* L., *E. hieracifolium* L., *Lepidium campestre* R. Br. *L. draba* L., *Myagrurn*

perfolium L., Raphanum raphenistrum L., sinapis arvensis L., Sisymbrium loessellii L., S. officinale (L.) Sop., S. altissimus L., Descurainia Sophia (L.) Webb., Thlasli arvense L., T. perfoliat L. და სხვ. უკრაინაში დნეპრის მარცხენა ნაპირსა და ყირიმში გარდა ზემოდ ხსენებული მცენარეების დიდი ნაწილისა რეგისტრირებულია მცენარეთა ისეთ სახეობებზე როგორცაა: Alliaria petiolata Cavare et Grande, descurainia sophia Scgür., Barbarea vulgaris R. Br., Buniasorientalis L., Alyssum desertorum Stepf., Brassica campestris L. იზამთრებს იმაგო ტყის საფენში და ნიადაგის ზედა ფენაში. მატლები კი ვითარდება ფესვების ყელზე და ქმნის გალებს (Pleurostigma – Список вред. нас. 1932 : 132; კობახიძე, ოქროპირიძე, ჯაში, 1957 : 17; Иоаннисиანი, 1972 : 167-170; Арнольდი და სხვ. 1974 : 240-241; Егоров, 1976 : 837; Крыжановская, 1977 : 304-309; Ангелов, 1979 : 209). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 686) მიერ დიდი რაოდენობით შეგროვილია კომბოსტოზე და ველურად მოზარდ ჯვაროსან მცენარეებზე. ივრის ზეგანზე დიდი რაოდენობით მის მიერ აღნიშნულია Cardaria draba L.-ზე, ხოლო კრასნოდარის მხარეში უპირატესობას აძლევს Roripora austriaca-ს (Коротяев, Чолокава, 1989 : 158). ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

243. Ceutorhynchus subpilosus Brisout, 1869

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 158 (ტანას ხეობა).

მასალა. ქვახვრელი, 25. 05. 2002, 24. 07. 2003.

გავრცელება. უკრაინა (ხმელნიცკის ოლქი), აღმ. საქართველო, სომხეთი. სამხრეთ ევროპა, თურქეთი.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, ბორეა-ლურ-სუბბორეალური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. სმრეჩინსკის (Smreczynski; 1974 : 92) მიერ მითითებულია მათრახას (Isatis) ერთ-ერთ სახეობაზე (J. tinetoria L.) და Alyssum calycinum L.-ზე. ამ უკანასკნელ მცენარეზე აღმ. საქართველოში იგი აღნიშნულია აგრეთვე კოროტიაევის და ჭოლოკავას (Коротяев, Чолокава, 1989 : 158) მიერ. ჩვენ იგი მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოვიპოვეთ ქსეროფილურ ბალახნარში.

244. Ceutorhynchus fallax boheman, 1845 = C. albicans Fst.

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 158; (წეროვანი).

მასალა. ნაწრეტი, 21. 04. 2002; 17. 05. 2003; უფლისციხე, 20. 04. 2002, 27. 04. 2003, 19. 05. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 16. 05. 2003; ქვახვრელი, 27. 04. 2003.

გავრცელება. ყირიმი, კავკასია, აღმ. საქართველო, სამხრეთ ევროპა.

არეალის ტიპი. ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. კოროტიაევის და ჭოლოკავას (Коротяев, Чолокава, 1989 : 158) მონაცემებით საქართველოში იორის ზეგანზე შეგროვილია სარეპტის მდოგვზე (*Brassica juncea* (L.) czern.); ამავე მცენარეზე დიდი რაოდენობითაა აღნიშნული კრასნოდარის მხარეში და მხოლოდ ერთხელ იქნა მოპოვებული ტუაფსეს რაიონში ყეინაზე (*Myagrum perfoliatum* L.). სხვა ცნობები მის შესახებ ჯერ-ჯერობით ლიტერატურაში არ გვხვდება. ჩვენს მიერ აღნიშნა სტეპის ქსეროფილური ბალახნარის მწერბადით თიბვის დროს.

245. *Cautorhynchus nanus* Gyllenhal, 1837.

მასალა. ატენის ხეობა, 26. 06. 2002 (2); ერგნეთი, 25. 06. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 22. 06. 2002, 28. 06. 2003, 20. 04. 2004, 25. 04. 2003, 16. 05. 2003; ფრონეს ხეობა, დვანი, 9. 07. 2002, 11. 10. 2003; უფლისციხე, 23. 06. 2002, 27. 04. 2003.

გავრცელება. კურსკის ოლქი, უკრაინა ყირიმის ჩათვლით, კრასნოიარსკის მხარე, მთელი კავკასია, აღმ. საქართველო, იაროსლავის და ვილგოგრადის ოლქები, დას. ყაზახეთი, ევროპა, ირანი, თურქეთი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დიკმანის (Dieckmann, 1972 : 78) და სმრეჩინსკის (Smreczynski; 1974 : 95) მონაცემებით, ცხვირგრძელა ცხოვრობს *Alyssum*-ის გვარის სახეობებზე (*A. calycinum* L., *A. montanum* L. და *A. maritimum* L., ენდროდი (Endrödi, 1968 :74) საკვებ მცენარედ მიუთითებს აგრეთვე წიწმატზე (*Lepidium draba* L.). ყირიმისა და უკრაინის მარცხენა სანაპიროზე აღნიშნულია არაბულზე (*Arabis auriculata* Lam.) და *Alyssum desertorum* Stapf (Крыжановская, 1977 : 304-309; კრასნოდარის მხარესი ნაპივნია *Alyssum hirsutum* M.B., *A. calycinum* L. და *A. obtusifolium* stev. (Коротяев, Чолокава, 1989 : 158). ჩვენს მიერ შეგროვებულია ქსეროფილურ ბალახნარში.

246. *Ceutorhynchus hirtulus* Germar, 1824

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 159 (ტანას ხეობა).

მასალა. ატენის ხეობა, 26. 6. 2002; უფლისციხე, 27. 04. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილის შუა ზოლი და სამხრეთი, კავკასია; დას. და აღმ. ევროპა, მცირე აზია, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, ბორეალურ სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებულია გაზაფხულის ქედუნასთან (*Draba serna* L.) და სხვა ჯვაროსან მცენარეებთან: *Cardamina pratensis* L., *C. amara* L., *Arabidopsis thaliana* (L.) Heynh., *Arabis hirtusa* (L.) Scop., *Erophula verna* Bess., *lepidium perfoliatum* L., *L. draba* L., *Thlaspi arvense* L., *Capsella bursa _ pastoris* (L.) Medic., *Nasturtium amphibium* P. Br. და სხვ. მატლი ვითარდება ღეროს ფესვის ნაწილში, იჭურვებს ნიადაგში (Reitter, 1916 : 171); Endrodi, 1968 : 79; Dieckmann, 1972 : 67-68; Иоаннисиანი, 1972 : 171-172; Smreczynski; 1974 : 100; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 237; Крыжановская, 1977 : 304-309; Ангелов, 1979 : 245). კრასნოდარის მხარეში კოროტაევის (Коротяев, Чолокава, 1989 : 159) მიერ აღნიშნულია *Erophila verna* Ross-ის ფესვის ყელთან. ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

247. *Ceutorhynchus sulcatus* Brisoit, 1869

მასალა. უფლისციხე, 20. 04. 2002, 23. 06. 2002, 22. 04. 2003, 25. 05. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 29. 06. 2002, 24. 06. 2002; ნაწრეტი, 21. 04. 2002; ერგნეთი, 21. 05. 2003.

გავრცელება. უკრაინა ყირიმის ჩათვლით, აღმ. საქართველო, ვოლგისპირეთი; შუა ევროპის აღმოსავლეთი, ბალკანეთის ნახევარკუნძული, სირია, ირანი,

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. სმრეჩინსკის (Smreczynski; 1974 : 106) მიხედვით ცხოვრობს წყლის წიწმატაზე (*Nasturtium officinale* (L.) B. Br.) და *Cardamine impatiens* L.-ზე, ხოლო კრიჟანოვსკაია (Крыжановская, 1977 : 305) აღნიშნავს *Berteroa incana* DC. და *Artemisia vulgaris* L. ჩვენს მიერ მოპოვებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში>

248. *Ceutor hynchusn picitarsis* Gyllenhal, 1837

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 159 (წეროვანი).

მასალა. ფრონეს ხეობა, 9. 07. 2002, 21. 02. 2002; ნაწრეტი, 21. 04. 2002; ქვემო ხვედურეთი, 6. 06. 2003.

გავრცელება. სამხრეთ უკრაინა ყირიმის ჩათვლით, კრასნოდარის მხარე. აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, თურქმენეთი (ყარა-ყუმი). ევროპა (ჩრდილოეთის გარდა), თურქეთი, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია კულტურულ და ველურად მოზარდ ჯვაროსან მცენარეებთან: *Sisimbrium loesellii* L., *S. officinalis* Scop., *Brassica napus* L., *B. campestris* L., *B. rapa* L., *B. oleracea* L., *Diplotaxis tenuifolia* (Juslen) DC., *Jasatis tinctoria* L., *barbarea vulgaris* R. Br., *Rapistrum rugosum* (L.) All., *Allaria petiolena* cavara et Grande, *Erisium strictum* Gaertn., Mey et Schreb. მატლი ვითარდება ღეროში და იწვევს მის დეფორმაციას; ჭუპრობა მიმდინარეობს ნიადაგში 2-4 სმ-ის სიღრმეზე (Reitter, 1916 : 170; Dieckmann, 1972 : 68-69; Smreczynski; 1974 : 99-100; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 240; Крыжановская, 1977 : 304-309; Ангелов, 1979 : 238). ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 698) მიერ დიდი რაოდენობით აღნიშნულია კომბოსტოზე. ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია გონგოლაზე (*Sisimbrium*).

249. *Ceutorhynchus sulcicollis* (Paykyl, 800)

ლიტერატურა. Чолокава, 1996 : 698 (მცხეთა, წეროვანი).

მასალა. ერგნეთი, 21. 05. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 28. 08. 2003; 24. 06. 2002; ბობნევი, 24. 08. 2003.

გავრცელება. ლატვია, უკრაინა ყირიმის ჩათვლით, კრასნოდარის და სტავროპოლის მხარეების აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ვოლგისპირეთი, ყაზახეთი; ევროპა, მცირე აზია; ჩრდ. ამერიკა (შეტანილია)

არეალის ტიპი. დასავლეთ-პალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ფართო ოლიგოფაგია. გვხვდება კულტურულ და ველურ ჯვარისან მცენარეებზე: *Sinapis arvensis* L., *S. alba* L., *Sisimbrium officinalis* (L.) Scop., *Brassica oleracea* L., *B. campestris* L. (*B. rapa* L.); *Cheiranthus cheiri* L., *Descurainia sophia* (L.) Schur., *Armoracea rusticana* Gaertn., Mey et Schreb., *Berteroa incana* DC., *Capsella bursa – pastoris* (L.) Medic., *Erysimum aureum* MB., *Hesperis Matronalis* L., *Erophila verna* Bess. მატლი

ვითარდება ღეროში მომრგვალო გალებში. დაჭუპრება ხდება ნიადაგში. მთელ რიგ რაიონებში აღნიშნულია, როგორც კომბოსტოს სერიოზული მავნებელი (Reitter, 1916 : 171; Список вред. нас. 1932 : 133; Endrodi, 1968 :129; Dieckmann, 1972 : 68; Иоаннисиани, 1972 : 171; Smreczynski; 1974 : 110; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 242; Крыжановская, 1977 : 304-309; Ангелов, 1979 : 238; Коротяев, Чолокава, 1996 : 699). ჩვენს მიერ აღნიშნულია კომბოსტოზე.

250. Ceutorhynchus chalibaeus Germar, 1824

მასალა. ნადარბაზვის ტბის მიდამოები, 28. 06. 2002; უფლისციხე, 21. 07. 2003.

გავრცელება. ლატვია, უკრაინა, კრასნოდარის მხარე, დაღესტანი, აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ვოლგისპირეთი, უზბეკეთი, თურქმენეთი, ტაჯიკეთი, ყირგიზეთი, ირკუტსკის ოლქი; ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, მონღოლეთი.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ფართო ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ჯავაროსანთა (Cruciferae) ოჯახის სხვადასხვა სახეობებთან. ღორღორაზე (*Sisimbrium officinale* (L. Scop), გონგოლაზე (*S. loeseli*, L.), ცახის ბალახზე (*Descurainia sophia* (L.) Schur. (*Sisymbrium sophia* L.), *Cardaria draba* (L.) Desv. (*lepidium draba* L.)-ზე, მინდვრის მდოგვზე (*Sinapis arvensis* L.), თეთრ მდოგვზე (*S. alba* L.), დეკორატიულ კომბოსტოზე (*Brassica oleracea* L.), შალგზე (*B. campestris* L. = *B. rapa* L.), წიწმატურაზე (*Capsella bursa – pastoris* (L.) Medic), კოტრანაზე (*Crambe maritima* L.), ჟაბოზე (*Cheiranthus cheir*, L.), *Diplotaxis muralis* (L.) DC.-ზე, *D. tenuifolia* (Juslen) DC.-ზე, ბოლოკურაზე (*Raphanus rapanistrum* L.), ბოლოკზე (*R. satius* L.), თუქთუქაზე (*Thapsi arvense* L.), პირშუმბაზე (*Armoracia lapathifolia* Gyllb.) = *Cochleria armoracia* L.), *Ruripa amphibia* (L.) Bess.-ზე და რეზედაზე (*Reseda luteola* L.).

მატლები ვითარდება ღეროში და აკეთებდნენ ერთკამერიან წაგრძელებულ გალებს. დაჭუპრება მომდინარეობს ნიადაგში (Endrodi, 1998 : 79; Dieckman, 1972 : 66; Smreczynski; 1974 : 102; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 238; Крыжановская, 1977 : 304-309; Ангелов, 1979 : 247; Коротяев, Чолокава, 1996 : 699). ჩვენს

მიერ რამდენიმე ეგზემპლარი ნაპოვნია სტეპის ტიპის ბალხნარში მწერბადით თიბვის დროს.

251. *Ceutorhynchus erysimi* Fabricius, 1787

მასალა. ნაწრეტი, 21. 04. 2002, 25. 04. 2003, 17. 05. 2003, 21. 05. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 23. 05. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის მთელი ევროპული ნაწილი, ყირიმი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, იაკუტია, ზღვისპირეთის მხარე; ჩრდ. აფრიკა, ჩრდილო-აღმოსავლეთ ჩინეთი.

არეალის ტიპი. ტრანსპალეარქტიკული, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ფართო ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ცხოვრობს ჯვაროსანთა ოჯახის სხვადასხვა სახეობებზე (*Sisymbrium loesellii* L., *Erysimum cheiranthoides* L., *E. strictus* Gaertn., *Cardimina lasica* Boiss. (*amara* L.), *Bertoroa incana* DC., *Lepidium draba* L. (*Cardaria draba* L.), *L. ruderale* L., *Camelina pilosa* zinger, *Sinapis arvensis* L., *Brassica oleracea* Moench., *B. campestris* L. და სხვ.), განსაკუთრებით წიწმატურაზე (*Capsella bursapastoris* (L.) Medic., რომლის ფოთლის ძარღვში ან ყუნწში ვითარდება მატლები, განვითარების ბოლოს ისინი გადადიან ღეროზე, ან ფესვის ყელზე. ზოგიერთ რეგიონში აზიანებს კომბოსტოს (*Brassica*) და წიწმატელას (*Camelina sativa* Crantz S. J.), (Список вред. нас. 1932 : 131; Тверитина, 1956 : 135-144; Bzdziuch, 1962 : 137-138; Endrödi, 1968 : 77; Dieckman, 1972 : 63; Иоаннисиани, 1972 : 172; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 239; Smreczynski; 1974 : 104; Крыжановская, 1977 : 304-309; Ангелов, 1979 : 243). ჩვენს მიერ ნაპოვნია მდელოს და ველის ტიპის ბალხნარში.

252. *Ceutorhynchus contractus* marsham, 1802

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 159 (მცხეთა).

მასალა. დვანი, 25. 06. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 29. 06. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის მთელი ევროპული ნაწილი დაწყებული არხანგელსკის ოლქიდან დამთავრებულია ლენქორანიტ; დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, შუა აზია, ირკუტსკის მხარე; მთელი ევროპა, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. ფართო პალეარქტიკული, ატლანტიკურ-კონტინენტალური, ბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მრავალი ავტორის (Dieckman, 1972 : 63; Иоаннисиანი, 1972 : 172-173; Smreczynski; 1974 : 103; Ангелов, 1979 : 244) მონაცემებით პოლიფაგია. დაკავშირებულია მცენარეთა სხვადასხვა ოჯახის გვარების სახეობებთან: Brassicaceae, capperidaciae (Capperia, Cleome, Gynanropis, Dactylaena), Resedaceae (Reseda, Caylusea), Papareraceae (Papaver), Tropaeolaceae (Tropaeolus), Limnanthaceae (Limnantes). ცხვირგრძელა აზიანებს სხვადასხვა ჯვაროსან კულტურებს; მატლები იკვებებიან კომბოსტოს ბოლოკის და სხვა ფოთლებით. არნოლდის, ტერ-მინასიანის და სოლოდოვნიკოვის ცნობით (Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 238) მხოლოდ ჯვაროსანთა ოჯახის ფარგლებში დაკავშირებულია 37 გვარის 65 სახეობასთან, მათ შორის ბევრ ბოსტნეულ და სამკურნალო მცენარეებთან. მატლები ფოთლის ფირფიტაზე აკეთებენ ხვეულ სასვლელებს, ჭუპრობა მიმდინარეობს ნიადაგში. ჭოლოკავას (Чолокава, 1996 : 705) მიერ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში დიდი რაოდენობით აღნიშნულია მდელოებზე, სამოვრებზე, სათიბებზე, ტყისპირა ველის ტიპის ბალახნარში და სხვ. ბიოტოპებში ძირითადად ჯვაროსან მცენარეებზე.

253. Ceutorhynchys typhae (Fabricius, 1795) = frolaris (Paykull, 1792)

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1996 : 706 (floralis _ სურამი).

მასალა. ქვახვრელი, 23. 06. 2003; ატენის ხეობა, 22. 07. 2003; ნაწრეტი, 13. 07. 2003, 24. 08. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, შუა აზია, ირკუტსკის ოლქი; ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, ჩრდ. ამერიკა.

არეალის ტიპი. ჰოლარქტიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია; დაკავშირებულია ჯვაროსანთა (Brassicaceae) ოჯახის სახეობებთან. ძირითადად მოსახლეობს წიწმატურაზე (*Copsella burapastoris* (L.) Medic. ხოჭოები ჩვეულებრივია მოყვავილე ნივრის დედაზე (*Alliaria officinalis* Andrz. და *Erysimum aureum* M.B.-ზე ტყეებში აღნიშნულია ჯვაროსანთა ისეთ სახეობებზე, როგორცაა: *Lepidium campestre vulgare* R. Br., *Pastinaca sativa* L. *Cakile maririam* Scop და სხვ. მატლები ვითარდება კულტურულ და ველურად მოზარდ ჯვაროსან მცენარეთა ჭოტში ან პარკში და იკვებება თესლით (Floralis _ Reitter, 1916 : 150; Иоаннисиანი, 1972 :

176-177; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 279; Smreczynski; 1974 : 148; Ангелов, 1979 : 149; Коротяев, 1980 : 244). ბელორუსიაში იოანისიანი (Иоаннисиани, 1972 : 176-177) სახეობის ეგზემპლართა ნაწილს აღნიშნავს: არყზე, ვერხვზე, ვამლზე, შოთხზე, ასკილზე, ჟოლოზე, ბადის მარწყვზე, კომბოსტოს ნარგავებზე, პირშუმხაზე, რევანდაზე და სალბზე. ჭოლოკავს (Чолокава, 1996 : 77) მიერ დიდი რაოდენობით რეგისტრირებულია წიწმატურაზე, აგრეთვე ტყეებში, ტყეპარკებში, ბაღებში და მდელოებში ჯვაროსან სარეველა მცენარეებზე. ჩვენს მიერ მნიშვნელოვანი რაოდენობით რეგისტრირებულია სტეპის ტიპის ჯვაროსან მცენარეებზე; ერთეული ეგზემპლარები კომბოსტოს პლანტაციებში.

254. Ceutorhynchus sisymbrii (Dieckman, 1966). Schneider, Leder, 1878 (pyrrhorhynchus Marsham); Радее, 1899 (Ceutorrhynchidius pyrrhorhynchus); Dieckman, 1966 (Neosirocalis)

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 300 (C. pyrrhorhynchus Marsham – სურამი); Коротяев, Чолокава, 1989 : 159 (მცხეთა).

მასალა. ნაწრეტი, 21. 04. 2002; უფლისციხე, 27. 04. 2002; ქვახვრელი, 25. 05. 2002; 24. 10. 2003.

გავრცელება. უკრაინა, კრასნოდარის მხარე, აღმ. საქართველო, სომხეთი, ვოლგისპირეთი, ყაზახეთი, შუა ევროპა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპელეარქტიკული, სუბბორეალური.

ეკოლოგია. აღნიშნულია გონგოლაზე (Sisymbium loeselii just. (Neosirocalus - Dieckman, 1972 : 114; Smreczynski; 1974 : 151). ჩვენს მიერ შეგროვებულია სტეპის და მდელოს ტიპის ბალახნარებში, უფლისციხეში, გონგოლაზე.

255. Pristis caucasicus (Kirsch, 1879) = Ceutorhynchus, Schneider, Leder, 1879 : 302-306 (Ceutorhynchus); Кобахидзе, 1943 : 55 (Ceutorhynchus), Коротяев, Чолокава, 1989 : 160 (Ceutorhynchus humeralis, humeralis Gyllenhal, 1837).

მასალა. ერგნეთი, 28. 07. 2002; ქვახვრელი, 22. 09. 2003, 25. 09. 2002, 5. 08. 2002; ნაწრეტი, 24. 06. 2002; ატენის ხეობა, 24. 07. 2003; უფლისციხე, 24. 05. 2003.

გავრცელება. მოსკოვის და რიაზანის ოლქები, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ყაზახეთი, შუა აზია, ირანი, ავღანეთი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპელეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.
ეკოლოგია. უცნობია. ჩვენს მიერ შეგროვილია ჰემიქსეროფილურ ბალახნარში.
მწერბადით თიბვის დროს.

256. *Glocianus transcaucasicus* (Korotyaev, 1980) = *ceutorhynchus*

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 160 (*Ceutorhynchus* _ მცხეთა).

გავრცელება. აღმ. საქართველო, სომხეთი (ერევანი, ცახკამორი, ჯულფა);
თურქეთი, ირანი.

არეალის ტიპი. ანატოლიურ-კავკასიურ-ატროპატენური.

ეკოლოგია. უცნობია.

257. *Glocianus herbsti* (Faust, 1895) = *Ceutorhynchus*

მასალა. უფლისციხე, 20. 04. 2002; ერგნეთი, 20. 04. 2002; ნაწრეტი, 26. 04. 2003;
ატენის ხეობა, 22. 09. 2002, 24. 06. 2003; ხვედურეთი, 24. 07. 2002; დვანი, 31. 07. 2002;
ერგნეთი, 08. 07. 2002, 23. 04. 2002; ქვხვრელი, 24. 07. 2002.

გავრცელება. უკრაინის მარცხენა სანაპირო, ყირიმი, ვოლგისპირეთი,
სტავროპოლის მხარე, აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, დას. ყაზახეთი, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. უკრაინის სამხრეთ სანაპიროზე და ყირიმში
აღნიშნულია ხაშხაშზე (*Papaver Somniferum* L.) და *P. strigosum* Schür-ზე (*Ceutorhynchus*
_ Крыжановская, 1977 : 304-309). ნახიჩევანის ავტონომიურ რესპუბლიკაში დავდიანის
და კოროტიაევის მიერ აღნიშნულია ძირშავაზე (*Soezonera* Sp.). (*Ceutorhynchus* _
Коротяев, Чолокава, 1989 : 160). ჩვენს მიერ შეგროვებულია სტეპის და მდელოს ტიპის
ბალახნარში.

258. *Glocinus distinctus* (Brisout, 1870), Schneider, Leder, 1879 (*Ceutorhynchus marginatus*)

მასალა. ქვხვრელი, 23. 06. 2003; ერგნეთი, 25 06. 2002.

გავრცელება. სანკტ-პეტერბურგის და მოსკოვის ოლქები, უკრაინა, ბელორუსია
კრასნოდარის მხარე, დაღესტანი, აღმ. საქართველო, ვოლგისპირეთი, დას. ყაზახეთი,
ევროპა, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, ბორეალურ სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა ცხოვრობს *Hypochoeris maculata* L.-ზე. კიჭკიჭაზე (*Crepis biennis* L.), ღორის ქადაზე (*Lactuca serriola* Tourn. = *L. scariola* L.), ხარნუყაზე (*Hieracium*) და ბურბუშელაზე (*taraxacum officinal* Web. = *T. vulgare* Schrk) მატლი იკვებება თესლით კალათაში. დაჭუპრება ხდება ნიადაგში (*Ceutorhynchus* – Endrödi, 1968 : 59; Diekman, 1972 : 88; Smreczynski; 1974 : 116; Арнольди, Тер-Минасян, Солодовникова, 1974 : 240; Крыжановская, 1977 : 304-309, Ангелов, 1979 : 195). კრასნოდარის მხარეში კოროტაევის და ჭოლოკავას (*Коротяев, Чолокава, 1989 : 160*) მიერ შეგროვილია კიჭკიჭას სახეობაზე (*Crepis rhoeadifolia* M. B.) მთაში და (*Piris hieracioides* L.) ბარში. ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია ჰემიქსეროფილურ ბალახნარში.

259. *Megulones fatidicis* (Gyllenhal, 1837) = *Ceutorhynchus* - Schneider, Leder, 1878;

Радее, 1899; 1899 : 390; Коротяев, 1980 : 217; Коротяев, Чолокава, 1989 : 160;

Чолокава, 1996 : 717 – *Ceutorhynchus*

მასალა. დვანი, 30. 05. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 16. 05. 2003; ატენის ხეობა, 20. 05. 2003.

გავრცელება. სტავროპოლის მხარე, დაღესტანი, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი,

არეალის ტიპი. პონტურ-ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. აღნიშნულია ლაშქარაზე (*Symphytum caucasicum* M. B.) და ღარტაფზე (*Symphytum asperum* Lerech (Хнзорян, 1951 : 43). კოროტაევის და ჭოლოკავას (*Коротяев, Чолокава, 1989 : 160*) ცნობით, ივრის ზეგანზე სოფ. ბოდბესთან ახლოს აღნიშნული სახეობა ნაპოვნი იმავე ღარტაფზე (*S. asperum*), როგორც სომხეთში. ჩვენს მიერ მოპოვებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში მწერბადით თივვის დროს.

260. *Mogulones cruciger* (Herbst, 1784) = *Ceutorhynchus* - Радее, 1899 (*Ceutorhynchus crucifer* Olivier); Eichler, 1930 (*C. crucifer*).

მასალა. უფლისციხე, 19. 05. 2003; ატენის ხეობა, 20. 05. 2003; ნადარბაზევის ტიპის მოდამოები, 16. 05. 2003; ნაწრეტი, 26. 04. 2003; ქვახვრელი, 16. 08. 2002.

გავრცელება. ლიპეცკის ოლქი, უკრაინა, კრასნოდარის და სტავროპოლის მხრეები, ვოლგისპირეთი, აღმ. საქართველო, სომხეთი, დას. ყაზახეთი, მთელი ევროპა, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, ბორეალურ-სუბ-ტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ცხოვრობს *Gynoglossum officinale* L.-ზე. აღნიშნულია აგრეთვე პატარძალაზე (*Anchusa italica* Retz.). მატლი ვითარდება ღეროსა და ფესვის ყელში (*Ceutorhynchus* – Reitter, 1916 : 156; Endrödi, 1968 : 40; Diekman, 1972 : 106; Smreczynski; 1974 : 157; Крыжановская, 1977 : 304-309, Ангелов, 1979 : 171-172; Коротяев, Чолокава, 1989 : 160). ჩვენს მიერ შეგროვილ იქნა მდელოს ბალახნარში.

261. *Mogulones venedicus venedicus* (Weise, 1879) = *Ceutorhynchus*

მასალა. მეჯვრისხევი, 27. 07. 2002; უფლისციხე, 20. 04. 2002; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 16. 05. 2003; ნაწრეტი, 21. 04. 2003.

გავრცელება. იაროსლავის ოლქი; აღმ. საქართველო, შუა ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-კავკასიური, სუბბორეალური.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხვირგრძელა აღნიშნულია კესანეს (*Myosotis palustris* (L.) Nathorst, *M. arvensis* (L.) Hill., *M. micrantha* Pall., *M. stricta* L.K.; *Euphorbia chamaesyce* L. და *E. falcata* L. (Diekman, 1972 : 103-104; Smreczynski; 1974 : 134; Крыжановская, 1977 : 304-309). ჩვენს მიერ შეგროვილია სტეპის და მდელოს ბალახნარებში.

262. *Mogulones koenigi* (Schultze, 1896) = *Ceutorhynchus*

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 161 (*Ceutorhynchus* – აღწერილია კენიგის (Кениг) მასალებით ატენის ხეობიდან).

მასალა. გორის მიდამოები, 7. 06. 2002; ზემო ხვედურეთი, 17. 09. 2003.

გავრცელება. აღმ. საქართველო – აწყური, აბასთუმანი, ტანა.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, კავკასიური.

ეკოლოგია. უცნობია. ჩვენს მიერ აღწერილია ტყისპირა მდელოზე.

263. *Mogulones austriacus* (Brisout, 1869) = *Ceutorhynchus*

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 161 (*Ceutorhynchus* – მცხეთა – კარსანი)

მასალა. არმაზის ხევი, 29. 06. 2003; წეროვანი, 3. 07. 2003; მცხეთა, 11. 07. 2002.

გავრცელება. კურსკის ოლქი, პოლტავის მიდამოები, სტავროპოლის მხარე, აღმ. საქართველო, სომხეთი, დას. ყაზახეთი, ომსკის მიდამოები; შუა ევროპის სამხრეთი, თურქეთი, ირანი.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. აღნიშნულია *Nonea pulla* (L.) Dk.-ზე. (*Ceutor hynchus* – Endrödi, 1968 : 53; Крыжановская, 1977 : 304-309); კოროტიაევისა და ჭოლოკავას (*Ceutorhynchus* - Коротяев, Чолокава, 1977 : 161) მიერ ბოლნისში რეგისტრირებულია *Nonea lutea* (Lam.) Rchb.-ზე. მათივე ცნობით კრასნოდარის მხარეში ჩვეულებრივია *Nonea pulla*-ზე, მაგრამ არ გვხვდება *Nonea lutea*-ზე. ჩვენს მიერ აღნიშნულია ქსეროფილურ ნაირბალახოვან საფარში.

264. *Mogulones asperifoliarum* (Gyllenhal, 1837) = *Ceutorhynchus*

მასალა. ფრონეს ხეობა, დვანი, 9. 07. 2002; ნაწრეტი, 21. 04. 2002; ყვლისციხე, 7. 06. 2003; 24. 7. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის სამხრეთი და შუა ზოლი, ყირიმი, კავკასია, აღმ. საქართველო, კრასნოიარსკის მხარე; ევროპა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. დაკავშირებული ლამქარასებრთა (Boraginaceae) ოჯახის სახეობებთან: *Symphytum officinale* L., *S. asperum* Lep., *Myosotis palustris* (L.) Nathorst, *M. arvensis* (L.) Hill., *Lithospermum arvense* L., *L. purpureocoeruleum* L., *Cynoglossum officinale* L., *Anchusa italica* (L.). მატლი ცხოვრობს ფესვის ყელზე (*Ceutorhynchus* - Reitter, 1916 : 161; Endrödi, 1968 : 42; Diekman, 1972 : 106; Smreczynski; 1974 : 139; Крыжановская, 1977 : 304-309, Ангелов, 1979 : 176-177; Чолокава, 1996 : 722). ჩვენს მიერ შეგროვილია გონგოლაზე *Sisimbrium loeselii* L.) და მდელოს ბალახნარში.

265. *Mogulones subasperatus* (Korotyaev, 1980) = *Ceutorhynchus*

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1977 : 161 (*Ceutorhynchus* _ მცხეთა).

გავრცელება. აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი (Туранский (Шекинский)).

ეკოლოგია. კოროტიაევის და ჭოლოკავს (Коротяев, Чолокава, 1977 : 161) მიერ აღნიშნულია სტეპისა და ნახევარუდაბნოს ბალახნარში. ბოლნისში კი ბორცვის ძირას ძეძვზე (*Paliurus spina – christi* Mill.) აგრეთვე სარეველა ბალახის მწერბადით თიბვის დროს *Anchusa ovata*-სა და *Nonea lutea*-ზე.

266. *Mogulones geographicus* (Goeze, 1777) = *Ceutorhynchus*

მასალა. ბობნევი, 27. 06. 2002.

გავრცელება. უკრაინა, სტავროპოლის მხარე, აღმ. საქართველო, სომხეთი; სამხრეთ-ევროპა, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ევროპული-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. აღნიშნულია ლურჯ ძილტკბილაზე (*Echium vulgare* L.), *E. grandiflorum* Desse-ზე, *Licopsis arvensis*-ზე და *Anchusa officinalis* L. მატლი ვითარდება ფესვებზე, იჭურებს ნიადაგში (*Ceutorhynchus* – Reitter, 1916 : 154; Тер-Минасян, 1946 : 128; Опр. нас., 1965 : 571; Endrödi, 1968 : 32; Diekman, 1972 : 108; Smreczynski; 1974 : 145; Крыжановская, 1977 : 304-309). ჩვენს მიერ მოპოვებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

267. *Hadroplontus trimaculatus* (fabricius, 1775) = *Ceutorhynchus*

მასალა. მეჯვრისხევი, 29. 04. 2003; უფლისციხე, 19.05. 2003, 25. 05. 2002.

გავრცელება. კრასნოდარის მხარე, აღმ. საქართველო, აზერბაიჯანი, სომხეთი; ევროპა, ჩრდილოეთის გარდა, მცირე აზია, ჩრდ. აფრიკა.

არეალის ტიპი. ევროპულ-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია ნარის (*Cirsium*) და ნარშავის (*Carduus*) სახეობებთან (*Cirsium lanceolatum* (L.). Scop., *C. vulgare* L., *Carduus crispus* L., *C. anantfoides* L., *C. nutans* L. მატლი ვითარდება ფესვის ყელში (*Ceutorhynchus* – Endrödi, 1968 : 38; Diekman, 1972 : 92; Smreczynski; 1974 : 132). ჩვენს მიერ რეგისტრირებულია ნარზე, სტეპის ტიპის ბალახნარში გზის პირას.

268. *Thamiocolus virgatus* (Gyllenhal, 1837)

ლიტერატურა. კოროტიაევი და ჭოლოკავა (Коротяев, Чолокава, 1977 : 161) აღნიშნავს, რომ დიკმანის (Dieckman, 1973) მონაცემებით რეგისტრირებულია შიდა ქართლში .

მასალა. კასპი, 15. 07. 2003; აგარა, 3. 08. 2002; ატენის ხეობა, 25. 08. 2003; ოძისი, 12. 06. 2002.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, ჩრდილოეთით ლიპეცკის ოლქამდე, ყირიმი, კავკასია, აღმ. საქართველო, ყაზახეთი, ყირგიზეთი, ტომსკის ოლქი,

ალტაი, კრასნოდარის მხარე; შუა ევროპის სამხრეთ-აღმოსავლეთი, ჩინეთის-დასავლეთი, მონღოლეთი, იაპონია.

არეალის ტიპი. ფართო-პალეარქტიკული, სუბატლანტიკურ-პაციფიკური, სუბბორეალური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. სმრეჩინსკის (Smreczynski; 1974 : 122) მონაცემებით დაკავშირებულია *Phlomis tuberosa* L-თან. ჩვენს მიერ მოპოვებულია სტეპის ტიპის ბალახნარში.

269. *Sirocaloides depressicollis* (Gyllenhal, 1813) *nigrinus* Marsham, 1802

მასალა. ნადარბაზევი, 16. 05. 2003; უფლისციხე, 24. 04. 2002; 25. 05. 2002, 16. 06. 2003. ატენის ხეობა, 22. 04. 2002; ნაწრეტი, 26. 04. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, სანკტ-პეტერბურგიდან ტამანამდე და ნახიჩევანამდე; აღმ. საქართველო; ყაზახეთი (ჯუნგარის ალათაუ), ყაზახეთი, თურქმენეთი; ევროპა ჩრდილოეთის ჩათვლით.

არეალის ტიპი. დასავლეთპალეარქტიკული, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია შავთარასთან (*Fumaria officinalis* L.). მატლი ვითარდება ღეროში, სადაც წარმოქმნის გალებს. იჭურვებს ნიადაგში (*nigrinus* _ Опр. нас., 1965 : 582; Endrödi, 1968 : 91; Diekman, 1972 : 115; Иоанни-сиани, 1972 : 176; Smreczynski; 1974 : 151; Ангелов, 1979 : 155; Коротяев, 1980 : 246). ჩვენს მიერ შეგროვებულია სტეპისა და მდელოს ტიპის ბალახნარში.

270. *Coeliodes strigirostris* Schultz, 1901

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1977 : 161 (ტანას ხეობა)

მასალა. კვერნაქის სერის ჩრდ. ფერდობი, 27. 06. 2002; მცირე კვერნაქი, 28. 07. 2003, 12. 06. 2003.

გავრცელება. კრასნოდარის და სტავროპოლის მხარეები; დას. და აღმ. საქართველო.

არეალის ტიპი. კავკასიის ენდემი, ევქსინურ-კავკასიური.

ეკოლოგია. მონოფაგია. კრასნოდარის მხარის ვაკისა და დაბალმთიანეთის ტყეებში მუხაზე (Коротяев, Чолокава, 1989 : 162-163) ჩვენს მიერ მოპოვებულია მუხაზე.

271. *Coeliodes ruber*, Masham, 1802

ლიტერატურა. Schneider, Leder, 1878 : 298; Коротяев, Чолокава, 1977 : 163 (სურამი, მუხრანი).

მასალა. ატენის ხეობა, 23. 05. 2002; ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 6. 08. 2003.

გავრცელება. ტებერდა, აღმ. საქართველო, ერევანი, ევროპა, ალჟირი.

არეალის ტიპი. ევროპული-ხმელთაშუაზღვისეულ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. ოლიგოფაგია. ცხოვრობს მუხაზე. ევროპაში აღნიშნულია (*Quercus robur* L.)-ზე. მატლი ვითარდება ჩვეულებრივი თხილის (*Corylus*) ყვავილედში (Вред. леса, 1955 : 643; Endrödi, 1968 : 25; Diekman, 1972 : 42; Smreczynski; 1974 : 65; Ангелов, 1979 : 137; Коротяев, Чолокава, 1989 : 163). ჩვენს მიერ აღნიშნულია მუხაზე.

272. *Coeliodes cinvtus* (Geoffrey, 1785), Радее (*erithroleucus* Gmelin)

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 163 (მუხრანი).

მასალა. მცირე ქვერნაქი, 25, 05. 2992, 18. 07. 2002, 20. 07. 2003.

გავრცელება. პოლტავის მიდამოები, კრასნოდარის მხარე, დას. და აღმ. საქართველო; ევროპა, მაროკო.

არეალის ტიპი. ევროპული-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია მუხასთან, ევროპაში აღნიშნულია *Quercus robur* L.-სა (ყუნწიანი მუხა)O და *Q. sessilis* Ehrh.-სთან. მატლი ვითარდება მდედრობით ყვავილედში. (Вред. леса, 1955 : 643; Опр. нас., 1965 : 570; Endrödi, 1968 : 23; Diekman, 1972 : 42; Smreczynski; 1974 : 64; Ангелов, 1979 : 138.). კოროტიაევისა და ჭოლოკავას (Коротяев, Чолокава, 1989 : 163) მიერ აღნიშნულია ქართულ მუხაზე (*Quercus iberica* Dtev.). ჩვენს მიერ მცირე კვერნაქზე აღინიშნა ქართულ მუხაზე.

273. *Trichosirocalis troglodites* (Fabricius, 1787). Schneider, Leder, 1878 (*Ceutorhynchus*)

ლიტერატურა. Коротяев, Чолокава, 1989 : 163 (ტანას ხეობა, ტყვიავი).

მასალა. ატენის ხეობა, 26. 06. 2002; 12. 07. 2002; 22. 04. 2002, 20. 05. 2003; ნადარბაზევის ტბის მიდამოები, 24. 06. 2002, 28. 06. 2002, 18. 06. 2003; ქვახვრელი, 23. 06. 2002; 24. 10. 2003; ბობნევი, 26. 07. 2992; ერგნეთი, 27. 05. 2002, 25. 06. 2002, 21. 05. 2003;

აბისი, 8. 07. 2003; ლიხის ქედის აღმ. ფერდობი, 17. 08. 2002; უფლისციხე, 20. 04. 2002, 23. 06. 2002; აგარა, 7. 07. 2003; ახალქალაქი (კასპის რაიონი), 18. 07. 2003; ფრონეს ხეობა – დვანი, 22. 05. 2003, 27. 04. 2003.

გავრცელება. ყოფილი სსრ კავშირის ევროპული ნაწილი, კავკასია, დას. და აღმ. საქართველო, სომხეთი; ევროპა, ჩრდ. აფრიკა, მცირე აზია.

არეალის ტიპი. ევროპული-ხმელთაშუაზღვისეულ-ევქსინურ-კავკასიური, სუბბორეალურ-სუბტროპიკული.

ეკოლოგია. მონოფაგია. ბიოლოგიურად დაკავშირებულია მრავალძარღვასთან (*Plantago lanceolata* L.). მატლი ვითარდება ღეროში; იჭურებს ნიადაგში (Reitter, 1916 : 15; Тер-Минасян, 1946 : 128; ; Endrödi, 1968 : 86; Diekman, 1972 : 120; Иоаннисиანი, 1972 : 176-152; Smreczynski; 1974 : 157; Ангелов, 1979 : 143; Коротяев, Чолокава, 1989 : 163). ჩვენს მიერ დიდი რაოდენობით რეგისტრირებულია სხვადასხვა ბიოტოპებში: ტყისპირებსა და ტყეში არსებულ მდელოებზე, მეზო და ქსეროფილურ ნაირბალახოვან საფარში მწერბადით თიბვის დროს.